శ్రీరస్తు.

సంస్కృతభాషనభ్యసింపగోరెడుబుద్ధిశాలులకు
నత్యంతోపయుక్తంబైనచంపూప్రబంధరత్నంబని
సజ్జనులచేతను
మిక్కిలిశ్లాఘింపఁబడెడు

విశ్వగుణాదర్శము.

సరస్వతీ॥ తిరువేంగడాచార్యులవారిచేతను
భావదర్పణమనేవ్యాఖ్యానసహితముగా
పరిష్కరింపబడి

చెన్నపట్నముపెద్దినాయనిపేటసాలవీధిలో
డోర్నెంబరు 3 గలగృహమునందుస్థాపించియుండె
శంకర॥ వెంకట్రావు
అబ్బరాజు॥ వెంకట్రాయలుగార్ల
స్వకీయంబగు
వివేకవిద్యానిలయముద్రాక్షరశాలయందు
౧౮౭౪ సంవత్సరం॥ మార్చినెల ౨౭ తేది.
అచ్చువేయించిప్రసిద్ధిచేయబడెను.

ల్లాసినం। కోన స్తౌతి సమస్తలోకసుహృదం వ్యోమాభూషణం పూషణం ॥ ౧౨ ॥ యదా న పశ్యంతి తమోవిమర్దినం రవిం జనాస్తత్కథయంతి దుర్దినం ధునోత్యసౌ దేహభృతాం సరోగతాం ధినోతి చాంభోజతతిం సరోగతాం ॥ ౧౩ ॥ అపిచ ॥ ఆశాపాలేషు పాశాయుధ యమ వలభిన్మారుతేశాదికేషు ప్రాయో భూయస్సు జాగ్రత్స్వపి చ శుచితయా భాసురా భూసురాద్యాః। యస్యై కాలత్రయేపి ప్రతిదివస మమీ కుర్వతే ఽర్ఘ్యప్రదానం సైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతి రవిమయీ సర్వలోకాన్పునానా॥ ౧౪ ॥ జనానుద్దిశ్య ॥ కృతత్రిదశపోషణం కృశరథాంగసంతోషణం పిశాచకులభీషణం పృథుతమశ్ఛటాపేషణం। వినమ్రగదశోషణం విహితవారిజోన్మేష

ఆకాశాలంకారం - అముం పూషణం సూర్యం - కోన స్తౌతి - సర్వోపి స్తౌత్యేవేత్యర్థః - శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తం ॥ ౧౨ ॥ యదేతి ॥ యదా యస్మిన్ దినే - జనాః - తమోవిమర్దినం - విమర్దినం రవిం సూర్యం న పశ్యంతి - తత్ దినం - దుర్దినం కథయంతి - 'మేఘచ్ఛన్నేఽహ్ని దుర్దిన మిత్యమరః - అసౌ రవిః - సరసి గతాం స్థితాం - అంభోజానాం తతిం సమూహం - ధినోతి ప్రీణయతి - దేహభృతాం మనుష్యాణాం - రోగేణ సహితాః సరోగాః తేషాం భావః సరోగతా తాం - రోగమిత్యర్థః - ధునోతి వారయతి ॥ శ్లో ॥ ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్ ఇత్యాగమాదితి భావః - వంశస్థవృత్తం - జతౌ తు వంశస్థముదీరితం జరావితి లక్షణాత్ ॥ ౧౩ ॥ ఆశేతి ॥ శుచితయా చిత్తశుద్ధ్యా భాసురాః - అమీ భూసురాద్యాః విప్రక్షత్రియవైశ్యాః - పాశాయుధ యమ వలభిన్మారుతేశాదికేషు - వరుణయమేంద్రవాయ్వీశానాదిషు - భూయస్సు - ఆశాపాలేషు దిక్పాలేషు - జాగ్రత్సు పతిమానేషు సత్స్వపి - యస్యై సూర్యదేవతాయా ఏవ - కాలత్రయేపి అర్ఘ్యప్రదానం కుర్వతే - సైషా రవిమయీ త్రయీ విద్యైవ ॥ శ్లో ॥ ఇతి వేదాస్త్రయస్త్రయీత్యమరః - సర్వలోకాన్ పునానా పవిత్రయంతీ సతీ - తపతి ప్రకాశతే - స్రగ్ధరావృత్తం ॥ ౧౪ ॥ కృతేతి ॥ కృతత్రిదశపోషణం వసంతాదికాలవిధానద్వారా యాగప్రయోజకత్వాదితి భావః - కృశరథాంగసంతోషణం - ఖిన్నచక్రవాకసంతోషకరం - పిశాచకులభీషణం తస్యాహ్నిసంచారాభావాదితి భావః - పృథుతమశ్ఛటాయాః బహుళతిమిరసంఘస్య పేషణం నాశకం - వినమ్రాణాం నమస్కృతాం గదశోషణం రోగనివారకం - విహితం కృతం వారిజానా మున్మేషణం వికాసః యేన తం - నభస్స్థలీభూషణం పూషణం సూర్యం - ననుజనా యూయం నమస్త

ణం నమస్కురుత పూషణం తనునభస్థలీభూషణం ॥ ౧౭ ॥ ఇత్థం విశ్వావసుర్విభావసుమభిష్టువన్ ప్రాంజలిః కృశానునా సహ ద్వాదశాత్మానం సమయాగమయామాస విమానమనమచ్చ తద్బింబమధ్యధామానమతిమానమహిమానం పరమాత్మానం ॥ ౧౮ ॥ ప్రశస్తగుణసింధవే ప్రపదనస్పృశాం బంధవే స్వతోపహతపాప్మనే సకలదేహినామాత్మనే। నమః కమలవాసినీనయనసౌఖ్యసంధాయినే తమశ్శమవిధాయినే తరణిమండలస్థాయినే॥ ౧౯ ॥ పునస్సభక్త్యస్మైషం। భానుభానుదళదబ్జలోచనం భక్తలోకభవపాశమోచనం। ధామతామరసవాసినీసఖం హేమవర్ణ

రుత- పృథ్వీవృత్తం॥౧౭॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థముక్తప్రకారేణ - విశ్వావసుః- విభావసుం సూర్యం- అభిష్టువన్ స్తోత్రం కుర్వన్ సన్ - ద్వాదశాత్మానం సమయా సూర్యస్య సమీపం- అభితః పరిత ఇత్యాదినా ద్వితీయా- గమయామాస ప్రాపితవాన్ - తస్య సూర్యస్య బింబమధ్యే ధామ యస్య తం- అతిమానః ప్రమాణాతీతః మహిమా యస్య తం - పరమః సర్వోత్కృష్టః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తం- అనమత్ నమస్కృతవాన్॥౧౮॥ ప్రశస్తేతి॥ ప్రశస్తాః ప్రసిద్ధాః గుణాః భక్తపాలనాదయః తేషాం సింధవే సముద్రాయ- తత్పరిపూర్ణాయేతి యావత్- ఏవమగ్రేపి- ప్రపదనం రక్షణార్థం ఆత్మార్పణం స్పృశంతి కుర్వంతీతి తత్స్పృశాం శరణాగతానాం బంధవే సంరక్షకాయ- స్వతః స్వభావాదేవ అపహతపాప్మనే నిర్దోషాయ- సకలానాం దేహినాం శరీరధారిణాం ఆత్మనే జీవస్వరూపాయ - అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యేత్యాదిశ్రుతేః - కమలవాసిన్యాః లక్ష్మ్యాః నయనసౌఖ్యస్య సంధాయినే ఘటయిత్రే- తమసః అజ్ఞానస్య శమం నాశం విధత్త ఇతి విధాయినే- తమః తిమిరం వా- యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమిత్యాగమాదితి భావః- తరణేః సూర్యస్య మండలస్థాయినే భగవతే- నమః- ధ్యేయస్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ నారాయణ ఇత్యాగమాదితి భావః- పృథ్వీవృత్తం॥౧౯॥ భక్తిః పూజ్యేష్వనురాగః తస్యా ఉత్కర్షేణ వికాసేన సహితం యథా తథా ప్రాహేతి యోజ్యం- ఏవమగ్రేపి॥ భాన్వితి॥ భానుభానుభిః సూర్యకిరణైః దళతీ వికసతీ అబ్జే ఇవ లోచనే యస్య తత్ - భక్తస్య లోకస్య జనస్య యో భవపాశః సంసారబంధః, తస్య మోచనం నివారకం- హేమవర్ణం స్వర్ణచ్ఛాయం- తామరసవాసినీసఖం లక్ష్మీసహాయం- ధామ వైష్ణవం- ఇహ ఇదానీం- అత్ర సూర్యబింబ ఇతి వా- మే సుఖమానందం- పాతి జన

మీహాసౌతి మేస్తుఖం॥ ౧౮॥ కృశానుః॥కిమరే కేవలం నిఘృణోపినా
రాయణో భవతావి వేకలోభవతాస్తవ భాజనీక్రియతే॥౧౯॥తథా
హి॥స్వేనాదౌనిఖిలంజగద్విరచితం స్వేనైవసంరక్షితం। ఛిందర్హాం
తముకుందపవిధృతానందోహినిందోచితః। ఉత్పాద్యస్వయముత్త
మాన్ఫలతరూనుల్లాస్యచారూదకై రున్మత్తోపికిముచ్ఛినత్తిజగతిఛిత్వా
పికింనందతి॥ ౨౦ ॥స్వానుజ్ఞామనవాప్యదర్పభరతస్సా వజ్ఞాంవిలంఘి
తయఃతస్యైవేహతనోతిలౌకికనృపశ్చండోపిదండంరుషా।అంతర్యా
మ్యపదేప్రవృత్యభవినోహంతస్వయంనారకేయస్తాన్పాతయతి(న్ప్ర)ధా
పతునకింనారాయణోనిఘృణః॥౨౧ ॥విశ్వావసుః॥అహోహాతవమ

యతి-రథోద్ధతావృత్తం- రాన్నరావిహరథోద్ధతాలగావితిలక్షణాత్॥౧౮॥ కిమి
తి॥ కేవలం అత్యంతం-నిఘృణఃనిర్దయః -స్తవస్యభాజనీక్రియతేపాత్రీక్రియ
తే॥౧౯॥ స్వేనేతి॥ హియస్మాదేషఃస్తవభాజనీకృతః - ముకుందః నారాయణఃస్వే
నఆత్మనైవచతుర్ముఖరూపేణ- విరచితం - స్వేనవిష్ణురూపేణ- సంరక్షితంనిఖి
లంజగచ్ఛిందన్- స్వయమేవేతిశేషః-రుద్రరూపస్సన్నిత్యర్థః-నహైతావదేవ-
విధృతానందః అతఏవనిందోచితః-నతు స్తుత్యుచితఇత్యర్థః-హంతేతిఖేదే-ఉన్మ
త్తోపి - స్వయముత్తమాన్ఫలతరూన్ఉత్పాద్య - చారుభిరుదకైరుల్లాస్యవర్ధ
యిత్వా - ఉచ్ఛినత్తికిం - కించ - ఛిత్వాచనందతికిం - నఛినత్త్యేవననందత్యేవే
త్యర్థః- వైధర్మ్యేణప్రతివస్తూపమా - శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం॥౨౦॥కించ॥
స్వేతి॥ యఃమూఢః- దర్పభరతః గర్వాతిశయాద్ధేతోః - స్వస్యలౌకికనృపస్యఅ
నుజ్ఞామనుమతిం - అనవాప్య- స్వస్యఆజ్ఞాం- విలంఘితఅతిక్రమేత-చండఃఅ
తికోపనోపి - లోకేభవఃలౌకికఃనృపః- రుషాస్వాజ్ఞాలంఘనజన్యకోపేన - తస్య
మూఢస్యైవ - నత్వనపరాధినః- దండంకరోతి- యఃనారాయణః - అంతఃమనసి
యమయత్యాజ్ఞాపయతీత్యంతర్యామీసన్నత ఎవహంతేత్యాశ్చర్యే - స్వయమే
వ - భవినఃసంసారికజనాన్ - అపథేదుష్కర్మణి-ప్రవర్త్యప్రవర్తయిత్వా-
(ప్ర)ధాఅసత్కర్మజన్యకోపేన - తాన్భవినఃనారకే - పాతయతి బాధతఇత్యర్థః-స
నారాయణస్తు- నిఘృణోనకిం- నిఘృణఏవేత్యర్థః- అత్రనిరపరాధపీడన
మితివిభావనాలంకారేణనిఘృణత్వసమర్థనాత్కావ్యలింగభేదః॥ శార్దూలవి
క్రీడితం॥౨౧॥ అహోహాఇతి॥ అహోహాఇతిఖేదే - మతిఃబుద్ధిః- అతిస్థూలాఅతిమూ

(౨)

తిరతి స్థూలాయతః పగను కారుణికం భగవన్తం పంకజవాసినీప్రాణనా
థమపి స్పృశతి తవోపాలమ్భః॥ ఆకర్ణయేదం॥ ౨౨ ॥ చిరాయ సంసృ
త్యుదధౌ సమజ్జనం న మజ్జనం మజ్జన ఇత్యధోక్షజః। దయాపయోధిః పరిగృ
హ్య మఙ్క్షు తం నిజం పదం ప్రాపయతి స్వయం ప్రభుః॥ ౨౩ ॥ కించ॥ లీ
లాలోలతమాం రమామనుగణయన్ నీలామనాలోకయన్ । ముంచన్ కిం
చ మహీం మహీశ్వరమయం మంచం హఠాద్వంచయన్ । ఆరూఢద్విజ
రాజమప్యతిజవం హిత్వా హంత లోకాంతరాద్ద్రాక్ శౌరిరుదిత్వరత్వర
ఉపైద్గ్రాహగ్రహాత్తం గజం ॥ ౨౪ ॥ వైకుణ్ఠో మహతామఖిలమ

థా_ఉపాలమ్భః నిన్దావాక్యం - స్పృశతి స్పృశతీతి - తమపి నిన్దసీత్యర్థః - ఇదం
కారుణ్యప్రఖ్యాపకం వక్ష్యమాణభగవచ్చరితం॥ ౨౨ ॥ చిరాయేతి ॥ దయాప
యోధిః అతఏవ-అధోక్షజః నారాయణః - సంసృత్యుదధౌ సంసారసముద్రే - చి
రాయ ఆసృష్టి - మజ్జనేన భ్రమణేన సహితం సమజ్జనం - న మజ్జనం నమజ్జనం జనం భ
క్తం - మమసంబన్ధిజనో మజ్జన ఇతి - ప్రభుః సర్వసమర్థః - స్వయం పరిగృహ్య
స్వీకృత్య . మఙ్క్షు తం నిజం పదం వైకుణ్ఠం ప్రాపయతి - అత్ర దయాప్రభుత్వ
యోః క్రమేణ సంసారిణాం స్వజనత్వేన స్వీకరణవైకుణ్ఠప్రాపణహేతుత్వాత్సా
ధ్యలింగభేదః - పంచశక్తివృత్తం॥ ౨౩ ॥ లీలేతి॥ గ్రాహేణ మకరేణ గ్రహాత్ గ్రహ
ణాత్ ఆతఙ్గం గజం - కిముత మనుష్యం - గోప్తుం రక్షితుం - ఉదిత్వరా ఆవిర్భవన్తీ
త్వరా యస్య సః - అత ఏవ - శౌరిః నారాయణః - లీలాభిః శృంగారచేష్టాభిః లోల
తమాం అత్యన్తాసక్తాం - తిస్పృష్వపీదం యోజ్యం - రమాం లక్ష్మీం అనుగణయన్ అ
విచారయన్ - నీలాం దేవీం అనాలోకయన్ - కించ మహీం దేవీం ముంచన్ _ అహీ
శ్వరమయం శేషస్వరూపం - మంచం శయనం - హఠాత్ - వంచయన్ త్యజన్
శ్చన్ - ఏతేన స్వసాఖ్యాపతి ప్రియతమాం స్వీయ గుణమితి సూచ్యతే - అతిజవ
మపి ద్విజరాజం గరుడమాకర్షణం త్యక్త్వేతి భక్తావేనః గుణమవ్యాప సేత్స్యతాం సూ
చ్యతే - లోకాంతరాత్ వైకుణ్ఠాత్ - ఉపైత్ - ఆగతవాన్ - ఏతేః కర్తరిలుఙ్ ౨౪ ॥
వైకుణ్ఠ ఇతి॥ వైకుణ్ఠో నారాయణః - మహతా మదేన గర్వేణ - హతా అఖిలాః మ
హాన్తః ఆరమ్భాః యైః తపిత్రాదికర్మాణి యేన తం - అన్యత్ర - మదేన మదజలేన ఉప
లక్షితః మహాన్ ఆరమ్భః నిరాకారాదివ్యాపారః యేషాం తే గృహారామాదయః అఖి

హేరంభంమదనోచ్చకైశ్చండంఖండయితుంహిరణ్యకశిపుంవేదండముత్కంఠయా । సైంహంవేషమశేషభీషణమహోగృహ్ణన్త్వరాగౌరవాత్ప్రహ్లాదవ్యసనాసహిష్ణురుదగాదాకంఠకంఠీరవః॥ ౫౩॥ అన్యచ్చ॥ అవేమవ్యాపారాకలనమతురీస్పర్శనమచిరాదనున్మీలత్తంతుప్రకరఘటనాయాసమసకృత్ ।విషీదత్పాంచాలీవిపదపనయైకప్రణయినః పటానాంనిర్మాణంపతగపతికేతోరవతునః॥ ౫౪॥ అపరంచ॥ కాకశ్శోకంవ్యజహాదమితంవృద్ధగృధ్రోఽప్యనేకాన్లోకాన్లేభేకుశలమగమన్నిర్విషాదంనిషాదః। రాజ్యంప్రాప్తాఃకపినిశిచరా రాఘవత్వే రా

లాః సైంహతాః యేన తం - ఉచ్చకైః ఉన్నతం - చండం అతికోపనం - హిరణ్యకశిపుమేవ వేదండం గజమితి వ్యస్తరూపకం ఖండయితుం - సైంహం సింహసంబంధి - అశేషభీషణం - వేషం రూపం ఉత్కంఠయా గజమారణసౌకర్యవాంఛయా - గృహ్ణన్ - ప్రహ్లాదస్య హిరణ్యకశిపుపుత్రస్య భక్తస్య - వ్యసనాసహిష్ణుః - అత ఏవ ఆకంఠం కంఠపర్యంతం కంఠీరవస్సింహస్సన్ - త్వరాయా గౌరవాత్ అతిశయాత్ - ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ అహో ఆశ్చర్యే - అత్ర పుండరీకాక్షత్వాభిజ్ఞానే నస్వదర్శనక్షణ ఏవ తద్వ్యసనం సహతే ఇతి - తత్రాపి సింహత్వే తస్యాపి గదృష్టిత్వాత్తన్నివర్తతే ఇతి భగవదభిప్రాయః ఆకంఠకంఠీరవ ఇత్యనేన సూచ్యతే - రూపకపరికరయోస్సంసృష్టిః॥ ౫౩॥ అవేమేతి॥ విషీదంత్యాః దుశ్శాసనకృతవస్త్రాపహరణేన దుఃఖాయమానాయాః - పాంచాల్యాః ద్రౌపద్యాః - యా సా ఆపత్ వస్త్రాపహరణరూపా - తస్యాః అపనయే నివారణే విషయే - ఏకః ముఖ్యః - ప్రణయః ప్రేమ అస్యాస్తీతి తథోక్తః - పతగపతికేతోః భగవతస్సంబంధి - వేమా వయనదండః - తురీ తంతువేష్టితతిర్యక్కాష్ఠదారువిశేషః - తంతవశ్చేతి త్రయః పటకారణాని - తేషాం సంబంధో నాస్తి యస్మిన్ తాదృశం పటానాం నిర్మాణం సంపాదనం - నః అస్మాన్ - అవతు రక్షతు - శిఖరిణీవృత్తం॥ రసై రుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలాగశ్శిఖరిణీతి లక్షణాత్॥ ౫౪॥ కాక ఇతి॥ మురారేః - శౌరివదాన్వయ్యయం - రాఘవత్వే భగవతః శ్రీరామావతారే - కాకః జయంతశ్చ - అమితం శోకం వ్యజహాత్ - వృద్ధో గృధ్రోఽపి జటాయుశ్చ - అనేకాన్ లోకాన్ లేభే - నిషాదః శ్వపచః గుహశ్చ - నిర్విషాదం కుశలం అగమత్ - కపినిశిచరాః వానరపిశాచాః సుగ్రీవవిభీషణాదయః - రా

రేః। పారే వాచం జయతి కరుణా పశ్య పద్మాసఖస్య ॥ ౨౭॥ తదేవం దేవ పరిబృఢ దయాపయోనిధావపి ఉపన్యస్తం నైర్ఘృణ్యం తవ తావద నైపుణ్యం అపుణ్యఫలం బుద్ధేః పిశునయతి॥ ౨౮॥ శృణు తావత్ ॥ జీవానాం దృషదాదిమత్త్వమయతాం స్వర్గాపవర్గాస్పదం దేహం దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే నైవోపకారస్మృతిః। దుఃఖే జాతు చిదాగతే స్వకలితాద్దుష్కర్మణః పక్త్రిమాన్నాథే హంత నిరాగసి వ్యసనిభిర్నైర్ఘృణ్యమారోప్యతే॥ ౨౯ ॥ హంత జంతవః పామరాః స్వాపరాధం పరమకారుణికే వరస్మిన్ బ్రహ్మణ్యధ్యస్యంతి॥ ౩౦॥ తథాహి॥ క్లేశత్యాగకృతేర్పితేన కరణవ్యూహేన దేహేన చ। స్వానర్థం బత జంతురాజ

జ్యం ప్రాప్తా - యతస్తతః - పద్మాసఖస్య భగవతః - కరుణా కృపా - వాచాం పారే జయతి - వక్తుమశక్యేత్యర్థః పశ్యేతి వాక్యార్థకర్మకం - ఖుందాక్రాంతా॥ ౨౭॥ ననుజగత్సంహరణస్య ప్రథమస్య నరకపాతనస్య ద్వితీయస్య చ దూషణస్య నైర్ఘృణ్యప్రయోజకస్య నైతావతాప్యనుద్ధారః దారుణౌష్వపి స్వీయరక్షణస్య నైసర్గికత్వాదిత్యత ఆహ॥ తదితి॥ తత్ తస్మాత్ - పరిబృఢే ప్రభౌ - ఏవముక్తప్రకారం - దయాపయోనిధౌ - ఉపన్యస్తం ఆరోపితం - నైర్ఘృణ్యం - కర్తృ - అపుణ్యఫలం తవ బుద్ధేః అనైపుణ్యం మూఢత్వం - పిశునయతి సూచయతి॥ ౨౮॥ జీవానామితి॥ దృషత్ పాషాణః ఆదిః ప్రథమః యేషాం తేషాం దేహానాం భావం తత్త్వం - పాషాణవృక్షాదిదేహమిత్యర్థః - అయతాం ప్రాప్నువతాం - జీవానాం - స్వర్గస్య అపవర్గస్య మోక్షస్య చ ఆస్పదం సంపాదకం - కర్మజ్ఞానద్వారేతి భావః - దేహం మనుష్యశరీరం - దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే విషయే - ఉపకారస్య తాదృశదేహదానరూపస్య స్మృతిః చింతా - నాస్త్యేవ - ప్రత్యుత - జాతు కదాచిత్ స్వనకలితాత్ కృతాత్ పక్త్రిమాత్ ఫలాభిముఖాత్ - దుష్కర్మణః పాపాత్ - దుఃఖే ఆగతే సతి - వ్యసనిభిః శోచద్భిః జనైః - నిరాగసి నిరపరాధే - దుఃఖస్య స్వపాపజన్యత్వాదితి భావః - నాథే జగదీశ్వరే - నైర్ఘృణ్యం - ఆరోప్యతే - కల్పస్తుతోస్తీత్యర్థః - హంతేత్యాశ్చర్యే॥ ౨౯॥ హంతేతి॥ పామరాః నీచాః - స్వేషాం అపరాధం అనర్థసంఘటనం - కరుణాశీలస్య కారుణికఇతిరక్ అధ్యస్యంతి ఆరోపయంతి॥ ౩౦॥ క్లేశేతి॥ జంతుర్జీవః - జాత్యేకవచనం - క్లేశస్య సంసారదుఃఖస్య త్యాగకృతే పరిహారార్థం - అర్పితేన దత్తేనేత్యుభయత్ర యోజ్యం - కరణానాం చక్షురాదీంద్రియాణాం వ్యూహే

యతిచేన్మంతుర్నియంతుఃకుతః। శస్త్రైశ్శత్రుజయాయనైజగురుణాదత్తై
థతేనైవచేత్పుత్రో హంతినిజంవపుః కథయరేతత్తాత పరాధీకః॥
౩౧॥ కింబహునా॥శాస్త్రంభూరినిజస్వరూపమతయేన్వారాధనార్థం
వపుఃస్వధ్యానాయమనశ్చబుద్ధిమనఘాంలబ్ధుంచతీర్థాదికం। తత్త్వా
న్యప్యుపదేష్టుముత్తమగురూన్దత్వానుగృహ్ణాతినః సంసారేతదపిభ్ర
మేమయదికింకుర్వీతసర్వేశ్వరః॥ ౩౨॥ ఇతిపరిక్రామన్కించిదుత్తర
ముపసృత్యాథస్తాదవలోక్యసఖే సకలపురుషార్థసాధనానుష్ఠానస్థా
నభూతంతావదవలోకయభూలోకంసబహుమానం॥ ౩౩॥ స్వర్గౌకో
భిరదోనివాసిపురుషాంబ్ధాతి శుద్ధాధ్వర స్వాహాకారవషట్క్రియోత్థ
మమృతంస్వాదీయమాదీయతే। ఆమ్నాయప్రవణైరలంకృతజుషేము

వనమూహేన - దేహేనచ - స్వంస్వీయం। అనఘాందుష్టధర్మరూపం. ఆజ్ఞాయతి
చేత్తదా నియంతుఃభగవతః - మంతుః అపరాధః - కుతోభవతి- నకుతోపీత్య
ర్థః. ఉక్తార్థేదృష్టాంతమాహ॥శస్త్రైరితి॥పుత్రః- నిజఃస్వీయఏవనైజైస్తైర్గు
రుణాపిత్రా - శత్రూణాంజయాయ- శస్త్రైఃఖడ్గైర్దత్తైరితి. అథ- తేనఖడ్గేన- ని
జమేవశిరః నతుశత్రుశిరః - హంతిచేత్ ఛినత్తియది - తదా- తత్రపితృపుత్ర
యోర్మధ్యేఅపరాధీకఃకథయ॥ ౩౧ ॥ బహునోక్తేనకిమిత్యర్థః ॥ శాస్త్రమితి ॥ స
ర్వేశ్వరః భగవాన్ -నిజస్యస్వరూపస్యసర్వత్రపరిపూర్ణస్యమతయే. శిక్షానా
ర్థం- భూరిశాస్త్రంశారీరకసూత్రాది - స్వస్యఆరాధనార్థం పూజనాయ- వపుః
కరచరణాది - స్వధ్యానాయచమనః-అనఘాంబుద్ధింలబ్ధుంచతీర్థాదికం - తత్త్వా
నివియదాదీనిఉపదేష్టుమపిఉత్తమగురూన్దత్వా- నఃఅస్మాన్ అనుగృహ్ణాతి - త
దపిఏవమనుగ్రహేకృతేపి- సంసారేభ్రమేమవర్తేమహి- యది - తదా- సర్వే
శ్వరఃకింకుర్వీత - తథాచజగత్సంహారనరకపాతాది సర్వంకర్మాయత్తంనభగవ
త్కృతమితినతస్యనైర్ఘృణ్యలేశోపీతిభావః॥ ౩౨॥ ఇతీతి ॥ ఇతిఉక్త్వేతిశేషః-
ఏవముక్త్వాపి - పరిక్రామన్ విమానంగమయన్ - ఉత్తరందేశముపసృత్యప్రా
ప్య- సకలాశ్చత్వారఃపురుషార్థాః ధర్మాదయః తత్సాధనానాంకర్మణాంఅను
ష్ఠానస్యస్థానభూతం॥ ౩౩॥స్వర్గేతి॥స్వర్గఏవఓకఃస్థానంయేషాంతైర్దేవైః.అ
ముష్మిన్ భూలోకేనివాసిభిః పురుషైఃఆరబ్ధేషుఅనుష్ఠితేషుఅతిశుద్ధేషుయజమానా
పచారాదిదోషరహితేషు అధ్వరేషు యాగేషు స్వాహాకారవషట్క్రియాభ్యాం

ష్యైమను ష్యైశ్శుభైః దివ్యక్షేత్రసరిత్పవిత్రవపుషే దేవ్యై చ తస్యై
నమః ॥ ౩౪ ॥ కృశానుః ॥ ననుసఖె నాకగతోభవాన్న మధ్యమలోకం న
మస్కర్తుమర్హతి ॥ ౩౫ ॥ జననమరణక్ష్వాధివ్యాధిప్రభేదశుభేతరాక
లనమలినాలోకాశ్శోకాతురాశ్చ భువంగతాః । తదిహ మదిభిః క్షుద్రైః
ఛిద్రైకమార్గణతత్పరైః ప్రభుభిరుదితం తుష్ట్యై క్షిత్యై బుధస్సఖే
హాస్యేతకః ॥ ౩౬ ॥ కించ ॥ బాలత్వేనాతగుణిమని వా (ప్రా)యశో వార్ధకే
వా మృత్వా మర్త్యా బత యమభటైర్మృత్యమానా వ్యథంతే । శ్రేయస్తే
షామమితవిపదాం జీవతాం వా కిమాస్తే కస్మిన్ (గ్రా) మే పునరనడుహాం

తమపలక్షిత హవిస్త్యాగాఖ్యాం ఉద్దేశ్యదేవతాకీయా కృతిం - స్వాదీయం రుచ్యం - అ
న్నేనహవిః ఆదీయతే స్వీక్రియతే - ఆమ్నాయేషు వేదేషు ప్రవణైః వ్యగ్రైః - త
దధ్యయనతద్విహిత కర్మానుష్ఠానతత్పరైరితి యావత్ - శుభైః మనుష్యైః అలం
కృతిజుషే - దివ్యైః క్షేత్రైః బదరీకేదారాదిభిః - సరిద్భిః గంగాదిభిః పవిత్రం పరి
శుద్ధం వపుః శరీరం యస్యాస్తస్యై - అముష్యై పృథివ్యై దేవ్యై నమః ॥ ౩౪ ॥ నన్వితి ॥
ననుసఖే - మధ్యమలోకం భూలోకం - అర్హతి అర్హసి త్వం - శేషే ప్రథమ ఇతి భవ
చ్ఛబ్దప్రయోగాత్ప్రథమపురుషః ॥ ౩౫ ॥ జననేతి ॥ యతః భువంగతాః మనుష్యాః -
జననమరణాఖ్యాం క్ష్వాధిస్సంతాపశ్చ వ్యాధిప్రభేదాః జ్వరాదిరోగాశ్చ శుభేత
రాణి అశుభాని చ తేషాం ఆకలనేన సంబంధేన మలినాః - శోకేనాతురాః పీడితాశ్చ
తత్తస్మాత్ - ఇహ స్వర్గస్థితః బుధః - నతు మూర్ఖః - కః పుమాన్ - క్షుద్రైః ఛి
ద్రాణాం పరమర్మణాం ఏకం ముఖ్యం యథా తథా మార్గణే అన్వేషణే తత్పరైః అ
పత్రైః - మదభిః మదహంకారైః - ప్రభుభిః - ఉదితాం తుష్టిహర్షనియమ్యా స్తస్యై -
క్షిత్యై పృథివ్యై - స్పృహయేత స్పృహారోప్యేత ఇతి సంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ -
హరిణీవృత్తం ॥ రసయుగహయైర్నౌ మ్రౌ స్లౌ గో యదా హరిణీ గురురితి లక్షణాత్ ॥
౩౬ ॥ బాలత్వ ఇతి ॥ ప్రాయశ ఇత్యత్ర సర్వత్ర యోజ్యం - బాలత్వే నాతరుణిమని వా వా
ర్ధకే వా - మృత్వా మర్త్యాః యమభటైః మథ్యమానాః నరకేషు బాధ్యమానా
స్సంతః - వ్యథంతే దుఃఖాయంతే - కించ - అమితవిపదాం తేషాం జీవతాం వా స
తాం కిం శ్రేయః ఆస్తే - నకిమపీత్యర్థః - అనడుహాం వృషభాణాం లోకపూజ్యానాం -
తేషాం నయః స్తోకస్యహానిః - కస్మిన్ గ్రామే స్తి - నకస్మిన్నపీతి భావః - పుంగవా

కర్షణక్లేశహానిః॥ ౩౭ ॥విశ్వావసుః ॥సత్యమేవ తథాపి సక్షేమహ్యా
శ్రయం మానుషజన్మ మాదృదృశః॥ ౩౮ ॥రామః క్షేమస్య దాతా భువిస
నుమనుజో రావణస్య ప్రహర్తా। తత్తాతః కిం న మర్త్యస్త్రిదశకులపతే
ర్దైత్యయుద్ధే సహాయః। కృష్ణో వృష్ణో మదం యో హరత నరతయా హా న శ్రు
తః కింత్వయాసౌ। కే వా దేవాః ప్రభావాత్స్వయమతిశయితా మానవా
వా ద్వానవా వా॥ ౩౯ ॥కించ॥ మాంధాతా చ భగీరథశ్చ సగరో మాన్యః
కకుత్స్థో రఘుః పూరుశ్శోపి పురూరవాస్స చ శిబిః పుణ్యశ్చ రుక్మాంగదః।
వైదేహో జనకశ్చ హైహయపతిః వీరో యయాతిర్నళః పార్థ
శ్చేతి నృపాః ప్రశస్తయశసః ప్రాదుర్బభూవుర్న కిం॥ ౪౦ ॥కృశానుః
సార్ధాంగీకారం॥ కామం జనాః కేపి గుణాభిరామాః క్షమాతలే సంతు
యుగాంతరేషు। కలౌ యుగేస్మిన్ గుణలేశవంధ్యాస్సర్వేపి ఖర్వేతర
దోషభాజః॥ ౪౧॥ కించ॥ మందేతరస్మరమలీమసమానసానాం మన్యే
స్పృహామభిమానధనాస్పదానాం। కాలే కలౌ కలుషతః కలితోదయా

క్రాంతా॥౩౭॥సత్యమితి॥సత్యమ ర్ధాంగీకారే॥ ౩౮॥ రామ ఇతి॥ భువి క్షేమ
స్య దాతా రామో దాశరథిః- మనుజోపను - మనుజ ఏవ ర్ధః- త్రిదశకులపతేరిం
ద్రస్య-దైత్యయుద్ధే సహాయః - తస్య రామస్య తాతః దశరథః - మర్త్యః - న కిం-
మర్త్య ఏవేత్యర్థః-యః కృష్ణః- వృష్ణః ఇంద్రస్య . మదం అహరత గోవర్ధనో
ద్ధారణాదినేతి భావః - అసౌ కృష్ణః నరతయా మనుష్యత్వేన ఉపలక్షితః - న శ్రూ
యతః న కిం - కే వా దేవాః - కే వా దానవాః - స్వయం ప్రభావాన్మానవాత్ అతిశ
యితాః సంజాతాతిశయాః- న కేపీత్యర్థః- అతో మనుష్యా దేవతుల్యా ఏవేతి ప
రమార్థః- ప్రగ్ధరా॥ ౩౯॥ నను రామకృష్ణయోః భగవదవతారతా ద్దశరథస్య త
త్పితృత్వాచ్చ తథాత్వేపి తదన్యే తాదృశా ఇత్యాశంక్యాహ॥ మాంధాతేతి ॥ వైదే
హః జనకః- పార్థః ధర్మరాజః- ఇత్యేతే ప్రశస్తయశసః నృపాః - భువి ప్రాదుర్బ
భూవుః కిం॥ ౪౦॥ కామమితి॥ కామం గుణాభిరామాః కేపి కతిచిన్మాంధాత్రాదయః
క్షమాతలే - యుగాంతరేషు కృతాదిషు సంతు- అస్మిన్ కలౌ యుగే - సర్వేపి గుణ
లేశేనాపి వంధ్యాః శూన్యాః- ఖర్వేతరాన్ మహతః దోషాన్ భజంతీతి త భజశ్చ
అత్రః పృథివ్యై కోపి న స్పృహయేతేతి పూర్వేణ సంబంధః॥ ఉపజాతిః॥ ౪౧ మందే
తి॥ మందేతరః అనల్పః స్మరః కామః తేన మలీమసం మలినం మానసం మనో యేషాం

నాందోషాయదృష్టిరపిహంతమహీశ్వరాణాం॥౨౦॥ విశ్వావసుః॥తథా
పిసర్వథాకలికాలికా అపిమానుషానదూషణీయాః॥ యతః॥ సర్వకాలే
పికేచనసంత్యేవసాధవః॥౨౧॥ పశ్య॥ మరితభరితకుక్షిబద్ధాత్మపప్రసాద
నిరాదరాఃకమలనయనస్సైరక్రీడాగృహాయితహృద్గుహాః॥నిగమపద
వీనిర్వాహాయక్షితావుదితాస్స్వయంకతినకృతినస్సందృశ్యంతేకలావ
పినిర్మలాః॥౨౨॥ అథయదిచదీయేవచసినవిస్రంభస్సంభవఃతర్హితత్ర
తత్ర సంచారమాచరయ్య తత్తద్గుణదర్శనంకరవావేతివిమానమగ్ర
తఃప్రస్థాపయన్ అంగుళ్యానిర్దిశ్య॥౨౩॥ఇదంబదరికాశ్రమస్థలమిహై
షనారాయణస్తపస్యతినమస్యతాంస్థిరతమంతమశ్శోషయన్।వికాసిధి

తేషాం-మన్యుః క్రోధః-స్పృహా లోభః-మరకో మానః-మోహః-మదశ్చ-తదాస్పదానాం
కలౌకాలే-కలుషతః-పాపాత్-కలితోదయానాంఘటితజన్మనాం-దుష్టానాం-ఈ
శ్వరాణాంరాజ్ఞాం-దృష్టిర్దర్శనమపి-దోషాయపాపాయభవతి-దుష్టత్వంమా
త్సర్యం।వసంతతిలకా॥ ఉక్తావసంతతిలకా తభజాజగౌగ ఇతిలక్షణాత్॥ ౨౦॥
౨౧॥పశ్యేతివక్ష్యమాణ వాక్యార్థకర్మకం॥ మరితేనభరితానాం పూర్ణానాం కుక్షీ
ణానాంఉత్తానాంఆత్మపానాం రాజ్ఞాంప్రసాదేవిషయే నిరాదరాః- కమలనయనః
విష్ణుః- కమలంకురంగం నయతిహస్తంప్రాపయతీతికమలనయనఃశివశ్చ - సాక్షా
త్కురంగేపి కమల ఇత్యమరః- తస్యస్వైరక్రీడా ఇచ్ఛావిహారాస్తదర్థం గృ
హావదాచరంత్యః గృహాయితాః హృద్గుహాః దహరాకాశా యేషాంతే - సంతతహ
రిధ్యానసంపన్నాంతఃకరణా ఇత్యర్థః -అతఏవనిర్మలాః - స్వయమాత్మనా-ని
గమానాంవేదానాంపదవ్యోఃకర్మజ్ఞానమార్గయోః నిర్వాహాయఅనుష్ఠానాయ- క్షితావుది
తాః- కృతినఃకుశలాః- కతికియంతఃసజ్జనాః- కలావపి- నసందృశ్యంతే-బహవో
పిదృశ్యంతఏవేత్యర్థః - హరిణీవృత్తం॥ ౨౨॥ అథేతిప్రశ్నే-విస్రంభస్యవిశ్వాస
స్యసంభవఃసత్తా - నిర్దిశ్య కంచిత్ప్రదేశమితిశేషః॥ ౨౩॥ ఇదమితి॥ఇదంపు
రోవర్తిదేశః - బదరికాశ్రమోనామస్థలందివ్యక్షేత్రం - ఇహబదరికాశ్రమే-
ఏషనారాయణః - నమస్యతాంనమస్కుర్వతాం - సతాం - స్థిరతమం - తమః అ
జ్ఞానం- శోషయన్ నాశయంత్సన్ - తపస్యతితపశ్చరతి- సజ్జనాఃఅతఏవఅమీ
ఋషయః-వికాసిన్యాః తత్త్వజ్ఞానరూపప్రకాశవత్యాః ధిషణాయాః విబుద్ధేః ఉ
న్మిషత్ జాయమానం విషయాణాం శబ్దాదీనాం వర్జనసంత్యాగః యేషాంతేతథో

షణోన్మిషద్విపయవజ్జనాస్య జ్ఞనాః జనార్దన మహర్దివం భుజగమం
చమంచంత్యవిరా॥ ౪౬ ॥ కృశానుః ॥ సఖేతవాత్ర గుణవత్తాసమర్థనం
నరోచతే మహ్యం॥ ౪౭ ॥ యదత్ర జాగర్తి శిలాసమం హిమం సుశీతలాః
గంధవహాశ్చ దుస్సహాః। జలావగాహోచ్చకితో జనస్తతః కుత స్త్వనుష్ఠా
స్యతి కర్మనిర్మలం ॥ ౪౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ అస్మన్మతానుకూలమేవైతద్భవ
తిభవదుక్తం ॥ ౪౯ ॥ యతః ॥ పరమహిమయుతత్వాత్ప్రాప్తసంతసా
మ్యం పదమిదముపయాంతః పండితాః శ్రాంతిమంతః। ముహురిహ సమయే
ష్వస్నానహేతోస్స రోగాస్తదపి భృశమరోగా స్తాత్త్వికేతోః ప్రసా
దాత్ ॥ ౫౦ ॥ ఇతి విమానమస్యతః ప్రస్థాప్య సాంజలిబంధం ॥ ౫౧ ॥ సాకే

త్తాస్య తః - భుజగః శేషః మంచః శయనం యస్య తం - జనార్దనం . అహర్దివం దిన
దినే - అంచంతి పూజయంతి - వృష్ణిః ॥ ౪౬ ॥ హాసఖే - తవ సంబంధి . అత్ర బద
రికాశ్రమే - గుణాః భగవత్సన్నిధ్యాదయః తద్వత్తాయాః సమర్థనం ప్రతిపాద
నం ॥ ౪౭ ॥ కుతః ॥ యదితి ॥ యద్యస్మాదత్ర బదరికాశ్రమే శిలాసమం ఘనీభావాత్పా
షాణతుల్యం - హిమం - జాగర్తి వర్తతే - సుశీతలాః హిమసంస్పర్శాదతిశీతలాః .
అతఏవ దుస్సహాః సోఢుమశక్యాః - గంధవహాః వాతాశ్చ - జాగ్రతి - తతః ఉక్త
భయస్మాత్కారణాత్ - జలే అతిశీతే అవగాహాత్స్నానాచ్చకితః జనః . నిర్మలం కర్మ
తు - కుతః కథం - అనుష్ఠాస్యతి కరిష్యతి - సర్వాణ్యపి కర్మాణి స్నానస్య ప్రాథమి
కత్వాదితి భావః ॥ వంశస్థం ॥ ౪౮ ॥ అస్మదితి ॥ ఏతద్భవతోక్తం శిలాసమం హిమమ
త్రేతి వాక్యం - అస్మాకం మతే ఇష్టే బదరికాశ్రమమహత్త్వవిషయే అనుకూలమేవ ॥
౪౯ ॥ పరమేతి ॥ పరమేణ సాంద్రేణ హిమేన - పరేణ సర్వోత్కృష్టేన మహిమ్నా
మాహాత్మ్యేన చ - యుతత్వాత్ ప్రాప్తవైకుంఠసామ్యం - ఇదం పదం బదరికాశ్ర
మం - ఉపయాంతః - శ్రాంతిమంతః - పండితాః - యద్యపి ఇహ బదరికాశ్రమే - సమ
యేషు కర్మకాలేషు - స్నానస్య హేతోః - రోగాః శీతబాధాముఖాః తేన సహితాః - స
రోగాః సరోగత్వం ప్రాప్నువంతి సరోగాశ్చ - తదపి తథాపి - తే - తాదృశాః కేతోః విష్ణోః - ప్రసా
దాదనుగ్రహాత్ అరోగాః నిశ్చితాః - భవంతి - ప్రసన్నే భగవతి కిం దుర్లభమితి భా
వః - మాలినీవృత్తం - ననమయయయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైరితి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥
సాకేతాయేతి ॥ సాకేత రామనల్పాం శ్రియం పుష్ణాతీతి పుష్టే - సాకేతాయ పురాయ అ
యోధ్యాయై - నమః భవతు - నానాదోషాన్ పాపాని ముష్ణాతి హరతీతి ముషే . పశ్యసా

తాయనమః పురాయభవతు స్తోత్రైతరశ్రీపుషే। నానాదోషముషేతదం
తికజుషేనదైన్యసరస్మై నమః। యేమిగాత త్తటభూమిషు ప్రవిలసద్యూ
పాశ్చయూపస్థాపి తాస్తేభ్యో భానుకులీనకీర్తిలతికోపఘ్నా యితేభ్యో
నమః॥ ౨౨ ॥పునఃపురీంనిరీక్ష్యసభక్త్యైన్యైషం॥ ౨౩ ॥ భవసాగరశోష
ణేనపశ్యచ్చరణాంతః పురజీవనౌషధేన। రజసారఘునాథపాదభాజా
రదితాంహఃప్రశమామిమాంనమామి ॥ ౨౪ ॥ పునస్సానుస్మరణరోమాం
చం ॥ ౨౫ ॥ కల్యాణోల్లాససీమాకలయతుకుశలం కాళమేఘాభిరామా
శాంచిత్సాకేతధామా భవగహనగతి క్లాంతిహారిప్రణామా। సౌందర్య
హ్రీణకామా ధృతజనకసుతాసాదరాపాంగదామాదిష్టుప్రఖ్యాత
భూమాదివిషదభినుతాదేవతా రామనామా ॥ ౨౬ ॥ దశానననశాసన
త్రసదశేషలోకవ్యథావిలోపకరకోపకోవసుమతీసుతావల్లభః। కృపా
రసమపారసంసృతిపయోధిని స్తారకంకృషీష్టస ఋషీష్టకృత్కృపణ

కేతనస్య అంతికజుషే నమోవస్థితాయై - వరస్మై దీనాయనదైన్య - నమఃభవతు - తత్త
టభూమిషు ప్రవిలసద్యూపాః - యేమీయూపాః యజ్ఞీయపశుబంధదారుణీ - స్థితాః -
భానువంశకులె సూర్యకులేభవాః భానుకులీనాఃరాజానః తేషాంకీర్తయ ఏవలతికాః
లతాస్తాసాముపఘ్నాః అంతికాశ్రయాః ఇవాచరంతీత్యుపఘ్నాయితేభ్యః యూపే
భ్యఃనమః॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ భవేతి॥ భవస్యేవసాగరస్యశోషణేన - పశ్యచ్చరణస్యగా
తమాస్యాంతః పురమహల్యాజ్జీవనౌషధేనశాపప్రాప్తపాషాణభావనివారకేణ రఘు
నాథపాదభాజారజసా - రచితఃకృతః అంహసాంపాపానాంప్రశమః యయాతామిమా
మయోధ్యాంనమామి - ఔపఛందసికంవృత్తం॥ ౨౪ ॥ పునరితి॥ అనుస్మరణంశ్రీరా
మధ్యానం॥ ౨౫॥ కల్యాణేతి॥ సీమామర్యాదా-భవస్సంసారఏవగహనంఅరణ్యంతస్మిన్
గత్యాభ్రమణేనయాక్లాంతిఃశ్రమఃతస్యాహారీనాశకఃప్రణామః యస్యాస్సా- హ్రీణఃల
జ్జితః-అపాంగదామాకటాక్షపఙ్క్తిః-భూమా అతిశయః-దివిషదఃదేవాః-కుశలంక్షేమం-
కలయతుఘటయతు-స్రగ్ధరా॥ ౨౬ ॥ దశేతి॥ దశాననస్యరావణస్యకుత్సితాత్శాసనా
త్త్రసతోబిభ్యతః అశేషస్యలోకస్యవ్యథాయావిలోపంనాశంకరోతీతి - తత్కరఃకో
పఃయస్యసఃతత్కరః- ఋషీణాంఇష్టకృత్ -వసుమతీసుతాయాఃసీతాయాఃవల్లభో రామః
కృపణతాయా దీనత్వస్య ఏకతానమూర్ధాన్యశ్రయోమయి అపారాయాస్సంసృతేస్సంసా

తైకతానే మయి ॥ ౪౭ ॥ స జయతి చిత్రచరిత్రో యస్యాహిపదచరణపుష్కరకరేణుః । మహిషీమృషిసింహస్య ప్రాజీజనదపి వృషోదయో హేతుః ॥ ౪౮ ॥ శ్రేయాంసి భూయాంసి మహావదాన్యః ప్రేయాన్ త్సదేయాజ్జనకాత్మజాయాః । కాకాయ కంకాయ చ యోదితేష్టం దాశాయ కీశాయ చ రాక్షసాయ ॥ ౪౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ అభీష్టఘటకః క్షితావతులదీప్తికోదండభాగితి తమమిదం పునః పరమమద్భుతం బ్రూమహే । విఘాతపదమాత్రికోఽపి ఘటితారిచక్రస్స్వయం సకుంభజనంప్రథాశకలయాంబ

కస్యైవపదయోర్నిర్ఘనిస్తారకం- కృపారసం- కృషీష్టమర్యాత్ - కరోతేరాశీర్లిఙ్రూపం॥ ౪౭॥ స ఇతి॥ యస్య శ్రీరామస్య సంబంధీ - వృషస్య వృషభస్య ధర్మస్య చ ఉదయో ఉత్పత్తౌ హేతుః - అపిః క్రమేణ విరోధం సముచ్చయం చ ద్యోతయతి- పరాణి చరణాని పుష్కరం శుండాగ్రం చ యస్య తాదృశః కరేణుః గజః - పరస్య చరణపుష్కరకస్య పాదపద్మస్య రేణుః రజ ఇతి చ - ఋచ్ఛతి గచ్ఛతి జానాతి తత్త్వం చేతి ఋషిః సింహస్య - ఋషిశ్రేష్ఠస్య గౌతమస్య చ- మహిషీం మహిషస్త్రియం పత్నీం చ ప్రాజీజనత్ జనయామాస- అత ఏవ- చిత్రమాశ్చర్యకరం చరిత్రం యస్య సః శ్రీరామః- జయతి విరోధానుప్రాణితం సభంగేన అన్యత్రాభంగేన శ్లేషేణ అనుప్రాణిత ఇతి త్రయాణామంగాంగిభావేన సంకరః - గీత్యార్యాలక్షణం తాపార్యాపూర్వార్ధగతం॥ ౪౮॥ శ్రేయాంసీతి॥ యః శ్రీరామః కాకాయ వాయసాయ- కంకాయ గృధ్రాయ- దాశాయ నైషాదాయ- కీశాయ కపయే- రాక్షసాయ చ- జయంతజటాయుగుహసుగ్రీవవిభీషణేభ్యశ్చ- ఇష్టమర్థం- అవితదత్తవాన్- దదాతేర్లుఙి జితజినాఘ్రాధ్మాచ్ఛేతీత్వం - జనకాత్మజాయాః ప్రేయాన్ ప్రియః - మహావదాన్యః- సమర్థః- భూయాంసి శ్రేయాంసి దేయాత్- దదాతేరాశీర్లిఙ్రూపం - ఇంద్రవజ్రావృత్తం॥ ౪౯॥ అభీష్టేతి॥ క్షితౌ లోకే - అభీష్టః కాంక్షితః ఘటః యేన సః ఘటకః జనః- దీప్యతే ఘటో యేనేతి దీప్తిర్మృత్పిండః- అతులా అనఘ్యా సా యస్య తథోక్తః- ఉభయత్ర శైషికః కప్- దండభాక్చేతి- కుమండుచితం- సః అభీష్టఘటక ఏవ- స్వయం- విఘాతా పాస్తా- పరాత్రైస్థా- మృత్తికేవ మాతృకా- యేన సః - అరాణి చ క్రాంతత్తిర్యగ్దారూణి అస్య సంతీత్యరీ- తచ్చ తచ్చక్రం విఘటితం ఖండితం యేన స తథోక్తస్సన్ - కించ - ప్రథా- కుంభస్య జనకం ఘటకారణం అన్యద్దండాదికం - శకలయాంబభూవ ఖండితవానితి ఇమామిత్థమిదం పరమమద్భుతం బ్రూమహే ఇతి సమాసః - ఘటకామృత్తికాత్వాని శ్రీరామే...

భూవప్రభుః ॥ ౬౦ ॥ కథంనామ రామభద్రమనుచితకర్మాణమేవమీ
డిడిషే॥ ౬౧ ॥ వక్షోయానపిజానకీసహచరోమాతుస్సపత్న్యా ముదే
సంపన్నం రథహస్తిపత్తితురగైస్సంత్యజ్య రాజ్యం నిజం। విందన్ హంతఘ
నంవనకంథమసౌనస్వాదయుక్తక్రియో గవ్యం దుగ్ధమపాస్య పాస్యతిజ
నఃకోవాయ వాగూరసం ॥ ౬౨ ॥ కించ ॥ ధిక్కృత్యైవ దశాస్యదర్పద
మనంధీశాలి నంవాలినంసోయం రాఘవ సపగాని గ్రహాకృతే సుగ్రీవమన్వ
గ్రహీత్ తుంగప్రస్తరభంగలిప్సురిహానిశ్శంకం కంతుటంకంత్యజన్ । సంక

మాశ్చర్యకరమితి ప్రాతీతికోఽర్థః- వాస్తవస్తు - అభీష్టం భక్తకాంక్షితం ఘటయతీతి అ
భీష్టఘటకః రామః - అతులాభిః స్థితిః ప్రభా యస్య తాదృశం కోదండం చాపం భజతీతి త
ద్భాక్ ఇతీదం క్షమం- పునః కించ - సః అభీష్టఘటకత్వాదివిశేషణద్వయాన్వితః- అతఏవ సద
యం వితనోతి పరమం అతీవ రావణకృతలోకపీడాయేన సతథోక్తః - హైషికః క
ష- నిఘటితం అరీణాం ఖరాదీనాం చక్రం బృందం యేన సతథోక్తశ్చ సన్ - క్రుద్ధా-
కుంభస్య రాఘవస్య జనకం కుంభకర్ణం - శకలయాంబభూవేతి యత్తదిదం కర్మ
అద్భుతం బ్రూమహే - కుంభకర్ణస్య ద్వైరథ్యజేయత్వాదితి భావః ॥ ౬౦ ॥ క
థంనామేతి ఈడిడిషే ఈడితుమిచ్ఛసి ॥ ౬౧ ॥ వక్షోయానితి॥ వక్షోయాన్ జ్యేష్ఠో
పి సన్ - మాతుస్సపత్న్యై కైకేయ్యై - నతు మాతుర్వా - తథాత్వే రాజ్యత్యా
గోప్యుచిత ఏవ స్యాదితి భావః - రథైః - హస్తిభిః పత్తిభిః పాదాతైః తురగైశ్చ - సం
పన్నం సమృద్ధం - నిజం స్వకీయం - నత్వన్యదీయం - రాజ్యం సంత్య
జ్య - ఘనం వనం విందన్ ప్రాప్తవాన్ అసౌ జానకీసహచరః రామః - అయుక్తక్రి
యః అనుచితకర్మా - కథం న స్యాత్ - స్వాదేవేత్యత్ర దృష్టాంతమాహ - గవ్యమితి-
గవ్యం గోసంబంధి - దుగ్ధం క్షీరం - అపాస్య త్యక్త్వా - యవాగూరసం ఉష్ణికాం-
కో వా పాస్యతి - న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౬౨ ॥ ధిక్కృత్యేతి ॥ సోయంరామః - రాఘవసా
నాం రావణాదీనాం సపత్నస్య బృందస్య నిగ్రహార్థం నిగ్రహకృతే - దశాస్యస్య రా
వణస్య దర్పదమనం గర్వహంతారం - ధీః జ్ఞానం తచ్ఛాలినం వాలినం - ధిక్కృ
త్య అనాదృత్యైవ - సుగ్రీవం - అన్వగ్రహీత్ అనుగృహీతవాన్ - తుంగప్రస్తర
స్య కఠినపాషాణస్య భంగం ఖండనం లిప్సుః ఇచ్ఛుః - కః పుమాన్ - టంకం పాషాణభే
దకశాలం నిశ్శంకం త్యజన్ సన్ - పంకజదళస్య ఆదానం పాషాణభేదసాధనం స్వీ
కారస్తస్యత్ర [illegible] గాయ సంబంధం [illegible] - క్రియాఫలం [illegible] నాచ
[illegible] సంకల్ప [illegible]

ల్పాంకలయేతపం కజహితో దానప్రసంగాయకః ॥ ౬౩ ॥ అపిచ ॥ కృత్వా సేతుం కిలజలనిధౌ ఖండయిత్వా దురర్థాన్ లబ్ధ్వా దేవీం స్ఫుటవిదితసంశుద్ధిమగ్ని ప్రవేశాత్ । భూయోప్యేనాం భువనజననీం భూమికన్యామనన్యామంతర్వత్నీమనయత వనం హంత పౌలస్త్యహంతా ॥ ౬౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ గుణిషు దోషావిష్కారం కథంకారమాచరసి ॥ ౬౫ ॥ గురావసత్యోక్తినిరాసహేతోస్స్వం రాజ్యమగ్ర్యోపి స రామచంద్రః । తృణాయ మేనే నిపుణాయ తేన ఫణాభృదీశోపి ఫణాయితుం తం ॥ ౬౬ ॥ కించ ॥ వాలిని బలోర్మిమాలిని జాగ్రతి సుగ్రీవమహీద్యపయం । అస్య శ్రుతిశతవిదితం సువ్యక్తం తేన దీనబంధుత్వం ॥ ౬౭ ॥

తాలంకారః ॥ ౬౩ ॥ అపిచ ॥ కించ ॥ కృత్వేతి ॥ పౌలస్త్యస్య రావణస్య హంతా రామః - జలనిధౌ సేతుం బధ్వా దురర్థాన్ దుష్టాన్ రాక్షసాన్ - రావణాదీన్ ఖండయిత్వా - అగ్నిప్రవేశాత్ స్ఫుటం విదితా జ్ఞాపితా సంశుద్ధిః పాతివ్రత్యం యస్యాస్తాం దేవీం సీతాం లబ్ధ్వా - భువనజననీమితి రావణస్యాపి మాతృవత్పూజ్యత్వం - భూమికన్యామితి అయోనిజత్వాల్లోకోత్తరత్వం - అనన్యామితి ఆత్మస్వరూపత్వాత్త్యాగాయోగ్యత్వం - అంతర్వత్నీం గర్భిణీమితి కారుణ్యంచ సూచ్యతే - ఏనాం సీతాం - అనయత ప్రాపితవాన్ ॥ ౬౪ ॥ గుణిష్వితి ॥ గుణిషు పిత్రాజ్ఞాకరణాది కల్యాణగుణవత్సు దోషత్వస్య ఆవిష్కారం ఆరోపం - కథంకారం కథమిత్యర్థః ॥ ౬౫ ॥ గురావితి ॥ అగ్ర్యః జ్యేష్ఠోపి - స రామచంద్రః - గురౌ పితరి దశరథే అసత్యోక్తేః వరద్వయప్రదానే సత్యపి నిరాసః నివారణం తద్రూపాద్ధేతోః - స్వం ఆత్మీయం రాజ్యం - తృణాయ తృణకల్పం మేనే - మన్యకర్మణీత్యాదినా చతుర్థీ - అతః - ఫణాభృదీశః సహస్రముఖశ్శేషోపి - తం రామచంద్రం - ఫణాయితుం స్తోతుం - న నిపుణాయతే న కుశలీభవతి - కిముతాన్య ఇత్యర్థః ॥ ౬౬ ॥ ధిక్కృత్యేత్యాదిదూషణం పరిహరతి ॥ వాలినీతి ॥ అయం రామః - బలస్య ఊర్మిమాలిని సముద్రే - వాలిని జాగ్రతి వర్తమానేపి - సుగ్రీవమగ్రహీదితి యత్ - తేన వాలినం త్యక్త్వా సుగ్రీవానుగ్రహణేన - శ్రుతిశతేన విదితం ప్రసిద్ధం దీనబంధుత్వం సువ్యక్తం భవతీతి గీతార్థః ॥ ౬౭ ॥ కృత్వా సేతుమిత్యాది పరిహరతి ॥ లక్ష్మీమితి ॥ రామః శ్రీరామరూపః ఆకృతిమాన్ మనుష్యశరీరం యస్య సః. అతఏవ శ్రీపతిర్విష్ణుః - వక్షసి లక్ష్మీం అవిరతం సతతం బిభ్రదపి సన్ । విష్ణోరేషానపాయినీత్యాగమాదితి భావః - కాముకః ఆత్మైకవేద్యామిత్యర్థః ॥ మానుషీం వ్య[illegible] అగ్నౌ [illegible] అతిశంకస్య [illegible] గోత్రస్య

ఆశిషః ॥ లక్ష్మీంపతిమపిబిభ్రత్ పత్యుపరతం రామాకృతిశ్శ్రీపతిః । పృత్తాంకా
మపి మానుషీ మథిసయన్ వీరాగ్రయాయినీ ప్రియాం । కల్యాణీంతువనీ
పనీయయ పాణినాకస్యాపి స్పృహయన్తి చ । మేదిన్యామవలోకితః కిమపి
రోమాఞ్చీ పుమానీదృశః ॥ ౧౮ ॥ వస్తుతస్తు ॥ గాతుం క ఈష్టే శ్రితరామభ
ద్రాన్ గణాన్ గుణానాం ... పరిద్రాన్ । ప్రాచేతసాద్యాః కవ
యోపి వదాన్యాః । యదేకదేశాకలనేపి నేశాః ॥ ౧౯ ॥ తథాపి ॥ తదీయగు
ణార్ణవకణైకదేశ కోటితమాంశకలామాత్రమిదమత్ర భవతా శ్రో
తవ్యం ॥ ౨౦ ॥ కకుత్స్థకులపర్యాయకలశార్ణవకౌస్తుభః । కౌసల్యా
సుకృతగ్రాహ్యతకల్పక ప్రసవాయకః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచత్పత్రిరథాగారప

కిముత మహాత ఇత్యర్థః - పచః - అపవాద వాక్యం - అమృష్యన్ ఆసోఢాసన్ - కల్యాణీం
లోకోత్తరపాతివ్రత్యశాలినీమపి - తుశబ్దోవ్యర్థకః - ప్రియాం సతు భార్యాం - విశేషణ
ద్వయేన హా నైనకథన స్వసాభాగ్యలే - వనీమరణ్యమనీనయత్ ప్రాపితవాన్ - తతః - అపరః
శ్రీరామాదన్యః - ఈదృశః మానీ ప్రశస్తమానః పుమాన్ - మేదిన్యాం భువి - అవ
లోకితః దృష్టః కిం - నదృష్ట ఏవేత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ వస్తుతస్తు ॥ విచార్యమాణే సతీత్య
ర్థః ॥ గాతుమితి ॥ శ్రితరామభద్రః - శ్రితాన్ - రామభద్రాశ్రయాన్ - గణా
నాం పరిద్రాన్ అసంఖ్యాన్ - గుణానాం గణాన్ - గాతుం సామగ్ర్యేణ కీర్తయితుం -
కః పుమానీష్టే శక్నోతి - నకోపీత్యర్థః - యతః - ప్రాచేతసాద్యాః వాల్మీకివ్యాస
యః - అ వదాన్యా అతిందాన్యాః - మహాత్మానోపి ఉదారాః - కవయః - యేషాం శ్రీ
రామగుణగణానాం ఏకదేశస్య కించిదంశస్యాపి ఆకలనే వర్ణనేపి - నేశాన సమర్థాః -
అతోత్తరశ్లోకార్థస్య సామర్థ్యసహిత శ్రీరామగుణగణగ్రహణా సమర్థ త్వేహే
తుత్వాద్వాక్యార్థ హేతుకం కావ్యలింగం ॥ ౧౯ ॥ తదీయేతి ॥ తదీయాః శ్రీరా
మసంబంధినః గుణా ఏవ అర్ణవః తస్య కణానా మేకదేశః కించిదంశః తస్యకోటిత
మాంశః తస్య కలా షోడశభాగః తన్మాత్రమిదం వక్ష్యమాణం - అత్ర భవతా పూజ్యే
నభవతా ॥ ౨౦ ॥ కకుత్స్థేతి ॥ ఇతఆరభ్య శ్లోకైకవాక్యం - కకుత్స్థస్యనామ
రాజ్ఞః కులం వంశః పర్యాయః ఏతావతా శబ్దాంతరం యస్యతస్య కలశార్ణవస్యక్షీ
రాబ్ధేః కౌస్తుభః రత్నం - ఏతదాస్యగాథాద్యా పురేత్యం తథా క్యార్థేషు సర్వత్ర
కౌసల్యా ... కారః - ... తత్ర ... కల్పకః కల్పవృక్షః - ప్రసవా
యకః పుష్పద్రుమః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచదితి ॥ ... దశరథః - ...

రిపోర్హరిన్మణిః । జానకీలోచనద్వన్ద్వచకోరానన్దచన్ద్రమాః ॥ ౭౨ ॥ సంసారమార్గసఞ్చారశ్రాన్తచ్ఛాయామహీరుహః । సర్వప్రాత్తుసబేతాళసముచ్చాటనమాన్త్రికః ॥ ౭౩ ॥ కరుణారసకల్లోలకదంబవరుణాలయః । తపో॰జనాకాణ్డత్రాణసవతో యదః ॥ ౭౪ ॥ విద్యావిహారణోద్యానం వినయాస్థానమంటపః । సౌలభ్యప్రాభవద్వన్ద్వసమావేశనివేశనం ॥ ౭౫ ॥ సౌజన్యవాదాన్యకయోస్సామానాధికరణ్యభూః । సౌముఖ్యముఖ్యభవనం సౌహార్దైకవితర్దికా ॥ ౭౬ ॥ ప్రసాదత్మ్యైః ప్రాసాదః ప్రతాపస్య పరాగతిః । ప్రాణప్రతిష్ఠా క్లిష్టానాం ప్రపన్నానాం పరాయణం ॥ ౭౭ ॥ అనపాయసమృద్ధీనామవగాహనదీర్ఘికా । జంభశాసనజీవాతుర్జన్మగేహం జయశ్రియః ॥ ౭౮ ॥ దుర్వారఘోరదారిద్ర్యదర్వీకరఖగేశ్వరః । తత్త్వప్రత్యక్త్వాటకాదేహధ్వాన్తరాజీవబాంధవః ॥ ౭౯ ॥ సుబాహుమత్తమాతంగసంహారపరకేసరీ । భార్గవాగ్రహదావాగ్నిపరిమార్జననిర్ఝరః ॥ ౮౦ ॥ విరాధాఖ్యదురాతంకవి

కోరః జ్యోత్స్నాపాయీ ॥ ౭౨ ॥ సంసారేతి ॥ ఛాయామహీరుహః సమరుః - వేతాళాః పిశాచభేదాః - మాన్త్రికః భూతవైద్యః ॥ ౭౩ ॥ కరుణేతి ॥ కల్లోలకదంబ ఉన్నతతరంగసమూహః - వరుణాలయః సముద్రః - అకాండః కాలః - లోపముద్రః మేఘః ॥ ౭౪ ॥ విద్యేతి ॥ సౌలభ్యం సౌశీల్యం ప్రాభవం ప్రభుత్వం తయోర్ద్వయోః విరుద్ధయోః సమావేశస్య ఏకత్రావాసస్య నివేశనం గృహం ॥ ౭౫ ॥ సౌజన్యేతి ॥ సౌజన్యం సుజనత్వం వాదాన్యకం ప్రదాతృత్వం తయోస్సామానాధికరణ్యభూః సహవాసదేశః - ఏతయోరపి విరుద్ధత్వాల్లోకోత్తరత్వం సూచ్యతే - సౌముఖ్యం ప్రసన్నముఖత్వం - సౌహార్దం ఆశ్రితప్రేమ - వితర్దికా వేదిః ॥ ౭౬ ॥ ప్రసాదేతి ॥ గతిః ప్రాప్యస్థానం - క్లిష్టానాం క్లేశేన పీడితానాం ప్రకృతకల్పానామిత్యర్థః - ప్రాణానాం ప్రతిష్ఠా ప్రతిసన్ధానం - ప్రపన్నానాం శరణాగతానాం పరమయనం ప్రాప్యస్థానం ॥ ౭౭ ॥ అనపాయేతి ॥ దీర్ఘికా వాపీ - జంభశాసనస్య ఇన్ద్రస్య రావణోపద్రవేణ మృతప్రాయస్య - జీవాతుర్జీవనౌషధం గేహం గృహం ॥ ౭౮ ॥ దుర్వారేతి ॥ దర్వీకరస్సర్పః - ఖగేశ్వరః గరుత్మాన్ ధ్వాన్తం తమః - రాజీవబాంధవస్సూర్యః ॥ ౭౯ ॥ సుబాహ్వితి ॥ మాతంగః గజః - కేసరీ సింహః - భార్గవస్య పరశురామస్య - ఆగ్రహః క్రోధః - నిర్ఝరః ప్రవాహః ॥ ౮౦ ॥ విరాధేతి ॥ విరాధాతంకస్య దుష్టరోగస్య విద్రావణం నాశనం - కింసాతః విషప్రత్యుషః సర్వస్వహః

ద్రావణసుహౌషధం। ఖరదూషణకింపాకఖండనైకపరశ్వథః ॥ ౯౧ ॥
మనోజ్ఞచనీచమారీచకీచకప్రబలానలః। గృధ్రరాజస్య నాకాదిలోకాక్రమణవర్తనీ ॥ ౯౨ ॥ కబంధమయకాసారకబళీకరణాతపః । శబరీచిత్తకుముదశారదజ్యోత్స్నైకోదయః॥ ౯౩ ॥ పావమానీయశఃకాశప్రకాశశరదాగమః। ప్రగల్భవాలిజీమూతప్రోత్సారణసమీరణః॥ ౯౪॥ సుగ్రీవరాజ్యసామగ్రీసుదినం కాననౌకసాం। మనీషారోధధునీనాథజాడ్యరోగచికిత్సకః ॥ ౯౫॥ దుష్టనక్తంచరస్తోమధూమకేతువిజృంభణం। కుంభకర్ణాసురాంభోధిస్తంభనైకకుంభసంభవః॥ ౯౬॥ బలీయోరావణప్రాణపాషాణదళనాపవిః। విభీషణస్యసామ్రాజ్యవిశ్రాణనసురద్రుమః॥ ౯౭ ॥ అయోధ్యాపురనారీణామక్ష్ణోరత్యద్భుతోత్సవః। రమతే మమ తేజస్వీ రామః కామసమో హృది॥ ౯౮॥ అత్ర కిల పవిత్రచరిత్రః కశ్చిద్విపశ్చిదజస్రమిత్థమనుసంధత్తే॥ ౯౯ ॥ ధ్యాయామి రామమభిరామగిరామరంద ధారాఝరామదఘ్నమితరామమరేర్విరామం। ఆరామమద్భుతరాత

తారః ॥ ౯౧ ॥ మనోజ్ఞచేతి ॥ మనోజ్ఞచః మనస్త్యాజ్యః - కీచకః వేణువిశేషః - వర్తనీ ఏకపదీ మార్గః ॥ ౯౨ ॥ కబంధేతి ॥ కాసారస్య సరసః కబళీకరణం శోషణం - శబరీభక్తా చిత్తే రాత్రీ - కుముదం శ్వేతోత్పలం ॥ ౯౩ ॥ పావమానీతి ॥ పావమానిర్హనూమాన్ - కాశాని శరపుష్పాణి - జీమూతః మేఘః - సమీరణః వాయుః॥ ౯౪ ॥ సుగ్రీవేతి ॥ సామగ్రీ సాధనసంపత్తిః - కాననౌకసః కపయః - సుదినం శ్రేయస్కరదివసః - ధునీనాథస్య సముద్రస్య జాడ్యం మూఢత్వమేవ జైత్యరోగః చికిత్సకః వైద్యః॥ ౯౫ ॥ దుష్టేతి ॥ ధూమకేతురుత్పాతః సవాలనక్షత్రం - కుంభసంభవః అగస్త్యః ॥ ౯౬ ॥ బలీయ ఇతి ॥ బలీయాన్ బలిష్ఠః - పవిః వజ్రాయుధం ॥ ౯౭ ॥ అమోఘ్యేతి ॥ కామసమ ఇత్యుపమా - రమతే క్రీడతి - సర్వదా తం భజామీత్యర్థః ॥ ఉక్తవిశేషణాని క్రమేణ రామాయణకథాసూచకాని ॥ ౯౮ ॥ అత్రేతి ॥ కశ్చిద్విపశ్చిదితత్త్వాన్య కర్తా - ఏవమగ్రేపి ॥ ౯౯ ॥ ధ్యాయామీతి॥ అభిరామయా గిరా వాఙ్మాధుర్యేణేత్యర్థః - మరందస్య మకరందస్య ధారయా మదం హంతీతి మదఘ్నం - ఇతరాస్త్రాస్త్రారామాసీతా మెనతం - ఆరేః శత్రోః జాతావేకవచనం - విరామం నాశకం - అద్భుతతరాణాం అమలానాం సతాం చ గుణానాం ఆరామమాస్పదమిత్యర్థః - ఘోరమపి సంసార రోగం హంతీతి

పులస్త్యగణానాం ఘోరాణామయ్యస్య మునిరాజపదవందితాంఘ్రిం ॥ ౯౦ ॥
దయాసముదయాలయెము దధికాననె కాననె పలాశన పలాయన ప్రా
యికార్ముకె ధార్మికె । సమీరజసమీడితె ప్రవిశ చిత్త మే సత్తమాఃబ
లీకృతవలీముఖే మనుజధర్మిణి బ్రహ్మణి ॥ ౯౧ ॥ అస్త్రాఘ్రియా సత్త్వం ప్రియా
ప్రమహీత్తృణా మాసస్మరారేర్ధను ర్దారారామాసమునెశ్శిలాపిన్నృపరా
మాస స్వయం పాదుకా । కుల్యామాస మహార్ణవోపి కపయో యోధాం
బభూవుస్తథా పౌలస్త్యశ్మశకాం బభూవ బహునా త్వం మానుషో మాను
షా ॥ ౯౨ ॥ అశిలా ప్రాణపదైరచరాచరముక్తిదైః । అసర్వస్వాబా
భయుతైరశ వణధనురర్దనైః ॥ ౯౩ ॥ అప్రహ్మేస్త్రీకృతతృష్ణైరత్యంత
కృతరావణైః । అలంకాంతరదెవైన్నైరలంకాపురసాధకైః ॥ ౯౪ ॥ ఇతివి
మానం పక్షిణః ప్రస్థాప్య ॥ కృశానుముద్దిశ్య ॥ ౯౫ ॥ శిథిలితభవఖేదా

సునైరపనైశ్చ వందితాంఘ్రిం ధ్యాయామి ॥ ౯౦ ॥ దయేతి ॥ దయాయాః సముదయస్య
ధాశః ఆలయె స్థానె - కాననెపి - ముదా అధికం సర్వోప్యస్మిత్ మాంసనం యస్య తస్మిన్ - పలాశ
నానాం రాక్షసానాం పలాయనె విద్రావణె ప్రణయి పరిచయవత్ కార్ముకం ధనుః యస్య
తస్మిన్ - ధార్మికె - సమీరజసమీడితె హనూమత్స్తుతె - సత్తమాః బలీకృతాః వలీముఖాః
కపయో యేన తస్మిన్ - మనుజధర్మిణి బ్రహ్మణి శ్రీరామె - మె - చిత్త మదీయమనః - ప్రవి
శ - తం భజేత్యర్థః ॥ ౯౧ ॥ అస్త్రాఘ్రిమా సెతి ॥ హె భగవన్ శ్రీరామ - తవ - తృణం - ప్రియా
న్నై ప్రహ్యేతీతి ప్రియా ప్రత్యక్ తస్మిన్ కాకాసురె విషయె - అస్త్రాఘ్రియా సఆయుధ వ్యాపా
చార. అస్త్రాదిశబ్దాదాచారార్థే క్విపి అసె కాస్త్రాపల్లిట్యామాదేశె నాస్త్రైభవేప తెరాస్వ
సప్రయోగః - స్మరారేః ధనుః శివచాపః - తృణామాస - శిలాపి - మునేర్గౌతమస్య - దారా
మాస - పాదుకా త్వదీయా - స్వయం - నృపరామాస - రాజా బభూవ - భరతేన తస్యా రా
జ్యవహనాదితి భావః - మహార్ణవోపి - కుల్యామాస - కపయోపి యోధాం బభూవుః - త
థా తాదృశః - పౌలస్త్యః రావణః - మశకాం బభూవ - కిం బహునా - త్వం మానుషో మాను
షాః ॥ ౯౨ ॥ అశిలేతి ॥ శ్లోకద్వయమేకం వాక్యం - అవనం భంజనం - కాంతరాః ఖీతాః - అ
లమితి ... దేవానాం ... ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ శిథిలితేతి ...

శ్లిష్టవైకుంఠపాదా కృతవిపదపనోదాశ్లిష్టచిత్తప్రసాదా। విమలతరతరంగా విశ్రుతాంభోధిసంగా విహితదురితభంగా వీక్ష్యతామత్ర గంగా॥ ౯౬ ॥ కృశానుః ॥ ఉపేక్షణీయాని భాగీరథీయాని పానీయాని కిమితి వీక్షణీయాని ॥ ౯౭ ॥ యతః ॥ యేషాం జనిశ్చరణతస్తు హిరణ్యహర్తుర్దోషాకరేణ గురుదారవిలోలనేన। బ్రహ్మోత్తమాంగభిదపావనహస్థితిశ్చ ఖ్యాతో లయో జలనిధౌ కిల గాంగవారాం ॥ ౯౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ మందమతే కిం ముకుందపాదారవిందమకరందధారాధునీమపి నిందసి ॥ ౯౯ ॥ పశ్య॥ గాంగాని వారి గరుడధ్వజపాదపద్మాదావిర్బభూవుః పునః పునరిందు

నీతః భవాత్సంసారాత్ క్షేపః యయా సా - శ్లిష్టః ఆశ్రితః వైకుంఠస్య పాదః యయా సా - కృతః విపదాం అపనోదః వారణం యయా సా - శ్లిష్టానాం చిత్తస్య ప్రసాదః మనఃఖరాహిత్యరూపం నైర్మల్యం యయా సా తజ్జనకేత్యర్థః - విమలతరతరంగా - విశ్రుతాంభోధిసంగా - విహితః కృతః దురితభంగః యయా సా - గంగా - అత్ర పురోదేశే వీక్ష్యతాం ॥ ౯౬ ॥ ఉపేక్షణీయానీతి ॥ ఉపేక్షణీయాన్యనాదరణీయాని ఉపసమీపే ఈక్షణీయాని దర్శనీయానీతి చ ॥ ౯౭ ॥ యేషామితి ॥ యేషాం గాంగానాం వారాం జలానాం - జనిర్జన్మ తు - హిరణ్యహర్తుః స్వర్ణస్తేయినః - చరణం కర్మ స్వర్ణస్తేయః - తస్మాన్మహాపాతకాత్ - ఖ్యాతా ప్రసిద్ధా - బ్రహ్మణః బ్రాహ్మణస్య ఉత్తమాంగభిదః శిరశ్ఛేత్తుర్హస్తాత్ - గురోరాచార్యస్య దారాణాం విలోలనేన - అత ఏవ దోషాణాం సర్వేషాం ఆకరేణ స్థానేన సహ - యేషాం - స్థితిర్వాసః - అనేన తత్సంయోగపాతకమప్యుక్తం - జడానాం మూఢానాం మద్యపాయినామితి యావత్ తన్నిధౌ - యేషాం లీయతే అస్మిన్నైకీభూయత ఇతి లయః సైత్రీ - ఖ్యాత ఇతి యథాయోగం సర్వత్ర యోజ్యం - అనేన సురాపానం సూచ్యతే - తథా చ మహాపాతకపంచకాశ్రయాణి గంగాజలానీతి ప్రతీతికోర్థః - వాస్తవస్తు - హిరణ్యో హిరణ్యకశిపుర్నామైకదేశగ్రహణం - తద్ధర్తుర్విష్ణోః - పాదాబ్జస్య - బ్రహ్మకపాలధారిణశ్శివస్య మౌళౌ బృహస్పతిపత్నీవిలోలననిశాకరేణ సహ స్థితిస్సముద్రమేళనమితి ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ గాంగానీతి ॥ గాంగాని - వారి జలాని రేఫాంతమిదం - గరుడధ్వజపాదపద్మాదావిర్బభూవుః - ఇందుమౌళిం పునః - అపునర్పవిత్రీచక్రుః - విచిత్రం దృష్టం - సగరస్య రాజ్ఞః - అన్వయం పుత్రసమూహమిత్యర్థః - అమృతం స్వర్గం - న విద్యతే మరణం యత్ర తైః త్రివిష్టపస్థైః - నిస్స్వర్గణమయామాసుః - అతశ్చ

వహాళీం । నిన్యే విశ్వామిత్రముఖ్య తం సగరాన్వయంచ నాకేऽధి కంభువిపవి త్రతమంసమంవా ॥ ౧౦౦ ॥ సా సర్వతోముఖవతీత టినీ సరాగాంమూ ర్తిర్విధేరివ బిభర్తి సరస్వతీంచ । భేదస్త్వియాన్ బలిజితశ్చరణారవిందా ద్ద్యా బభూవ చరమాకిల నాభిపద్మాత్ ॥ ౧౦౧ ॥ అపిచ ॥ భాగీరథీం ప్రాప్య బుధాః పితృభ్యో జలాంజలిం సాదరమర్పయంతి । పాపాని స ర్వాణి తతః పితౄణాం భవంత్యహో హాదత్తజలాంజలీని ॥ ౧౦౨ ॥ భా గీరథీం యః పటుధీరుపాస్తే । యథా క్రతున్యాయత ఏష ధన్యః । దేవత్వ మేత్య త్రిదివే సురాణాం భాగీరథీతి వ్యపదేశమేతి ॥ ౧౦౩ ॥ సరస్వత్యా శ్లిష్టా సవితృతనయాలింగితధురా । స్ఫురద్గుచ్ఛస్వచ్ఛా ప్రకృతిరివ భాతి

తః గంగాజలేభ్యః - అధికం పవిత్రతమం - భువి నాస్తి - అతః ఏషాం - సార్వవిభక్తికస్తసిల్ - సమం పవిత్రతమం వా నాస్తి - కింతు న్యూనాన్యేవ తస్య సర్వాణీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ సేతి ॥ సర్వతోముఖం జలం - సర్వతః చతుఃపార్శ్వేషు ముఖాని చ తద్వతీ - పుష్కరం సర్వతోముఖమితి జలపర్యాయేష్వమరః - సా గంగా - విధేః బ్రహ్మణః - మూర్తిః శరీరమివ - రాగేణ ఆరుణ్యేన అనురాగేణ చ సహితాం సరాగాం - సరస్వతీం నామ నదీం వాణీం చ - బిభర్తి చ - కింతు - ఆద్యాద్వయోః ప్రథమా గంగా - బలిజితః విష్ణోః - చరణారవిందాద్బభూవ జాతా - చరమా నాభిపద్మాత్ బభూవ ఇతి ఇయాన్ ఏతావాన్ భేదః విశేషః ॥ ౧౦౧ ॥ భాగీరథీమితి ॥ బుధాః కర్తవ్యకుశలాః - భాగీరథీం ప్రాప్య - పితృభ్యః - జలాంజలిం నివాపాంజలిం - సాదరం యథా తథా - అర్పయంతి - దదతి - తతః నివాపదానాత్ సర్వాణి పితౄణాం పాపాని - దత్తః కృతః జలాంజలిః నాస్మాకం పితరస్సంబంధిన ఇత్యుత్సర్గజలనిక్షేపః యైస్తథోక్తాని భవంతి - పితౄంస్త్యజంతీత్యర్థః - అహో ఇత్యాశ్చర్యే ॥ ౧౦౨ ॥ భాగీరథీమితి ॥ పటుర్ధీర్యస్య సః - యః జనః - భాగీరథీముపాస్తే భజతే - అత ఏవ ధన్యస్స ఏషః - యథా క్రతున్యాయతః యాం వై దేవతాముపాస్తే సైవ భవతీత్యాదేః కారణాత్ - దేవత్వమేత్య - త్రిదివే స్వర్గే - సురాణాం సంబంధినం భాగీరథీత్యాకారకం వ్యపదేశం వ్యవహారం - సురాణాం మధ్యే భాగీ అమృతాదిభాగవాన్ - రథీ విమానవాంశ్చేతి వ్యపదేశం - ఏతి - ప్రాప్నోతి - సు[illegible] ॥ ౧౦౩ ॥ సరస్వత్యేతి ॥ సరస్వత్యా సితయా శ్లిష్టా - సవితృతనయ[illegible]

త్రిగుణ శాక్ । తథాప్యేషా దోషాపనయనపటుస్సా వ్వికలనయా ప్రగ
ల్భం సంసారం ప్రశమయతి కంసారి పదభూః ॥ ౧౦౪ ॥ గాంభీర్యేణ గదా
ధరస్య హృదయం మాధుర్యతస్తద్గిరం శ్వైత్యేనాస్య యశస్తదీయ మనఘం
శైత్యతస్తత్కృపాం । నైర్మల్యాతిశయేన తస్య ధిషణాం నిత్యప్రసా
దేన తద్వక్త్రం చానుసరంతి తత్పదభవా వారాశిదారా ఇమే ॥ ౧౦౫ ॥
ఇతి బద్ధాంజలి ప్రత్యోపలోక్య సానందం ॥ ౧౦౬ ॥ కాశీ సకాశీ భవదిం
ద్ర గేహా సౌధాగ్ర భాగా బహుసస్త్రీనాదా । ఇంద్రే నయిత్వా మైత్రీయ పుం
భూరారవ్య తత్తుల్యా శివశేఖరేందోః ॥ ౧౦౭ ॥ కృశాను:॥ కినుదేవ

[illegible]గయా [illegible]పటునయా కలయా ఆశ్రితానాం సంగత ప్రవాహస్ఫురణ గుచ్ఛకుసుమప్ర
[illegible] గంగా - త్రిగుణా సత్వరజస్తమాంసి శుక్లపీతనీలవర్ణాం
శృంఖలేతి తద్భాక్ ప్రకృతిః సంసారకారణీ [illegible] యద్యపి భాతి - తథాపి త్రైగుణ్యవ
త్యపి కలుషాపనయనపటుత్వ [illegible] సంసారబంధస్య దోషాణాంచ అపనయనపటుః
[illegible] స్వస్యాః కలనయా సేవనయా కరణేన - ప్రగల్భం సంసారం ప్రశమయతి ॥ ౧౦౪ ॥
[illegible] చానుసరంతీతి తత్పదభవాః. ఇమే వారాశిదారాః [illegible]
[illegible] గాంభీర్యేణ [illegible] హృదయం - మాధుర్యతః మధురత్వేన - తస్య విష్ణోః గిరం
వాచం - శ్వైత్యేన [illegible] చ - తదీయం అనఘం యశః - శైత్యతః [illegible] తత్కృపాం -
నైర్మల్యాతిశయేన తస్య ధిషణాం బుద్ధిం - నిత్యప్రసాదేన [illegible]
[illegible] తద్వక్త్రం చ - అనుసరంతీతి సర్వత్ర ద్వితీయాం తేన యోజ్యం - అత్ర అనుసరణం విష్ణు
[illegible] ॥ ౧౦౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్త్వా
ప్రత్యోపలోక్య బద్ధాంజలిస్సన్ సానందం ॥ ౧౦౬ ॥ కాశీతి ॥ సకాశీ [illegible]
[illegible] సౌధానాం అగ్రభాగాః యస్యాం
సా - బహు [illegible] శివస్య విశ్వేశ్వరస్య శేఖరః [illegible]
[illegible] ఉపమేన [illegible]
[illegible] ॥ ౧౦౭ ॥ [illegible] ॥ అపి [illegible]
[illegible]

యస్యైష్యాపి తవ స్తవ్యపదం ॥ ౧౦౭ ॥ పశ్య ॥ యే వృషాన్న భుజోగజో-
త్తుంగహయారోహన్సు గేహాంతరేషు స్త్రీభిర్మహిళాభిరత్ర విహారం
త్యక్త్వా ముక్తముక్తాస్రజః । తే ఘోరాస్థిధరా విరాజదనడుద్వాహా విషాహా-
రిణో నర్తిష్యంత్యవశాశ్మశాననిలయా నీచైః పిశాచైస్సమం ॥ ౧౦౯ ॥
అన్యచ్చ ॥ దత్తం సాధుషు దేయమేకమపి తత్క్షేత్రప్రభావాద్భవేత్కా-
మం కోటిగుణం భవాంతర ఇతి ఖ్యాతం త్వయి త్వాస్థయా । వాసం ప్రా-
ప్య ముహుర్బహూని దదతో వాసాంసి జన్మాంతరే । లోకా హంత భజంతి
దిగ్వసనతాం హే కాశి తుభ్యం నమః ॥ ౧౧౦ ॥ వారాణసి త్వయి సదైవ

షగోచరత్వాదితి భావః ఇతి వాస్తవార్థః - ప్రాతీతికస్తు స్పష్ట ఏవ ॥ ౧౦౭ ॥ కాశీపుర-
శౌన్ముక్తిరిత్యత్ర ముక్తిపదస్య సారూప్యపరతామాశ్రిత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అత్ర కాశ్యాం
యే జనాః - మృష్టం షడ్రసోపేతం అన్నం భుంజత ఇతి తద్భుజః - ఆముక్తాః ధృతాః ముక్తా-
స్రజః ముక్తికహారా యైస్తే - గజోత్తమహయారోహాశ్చ భవంతి - కించ - సుగేహాంతరే -
మత్తాభిః సౌందర్యాదిగర్వితాభిః మహిళాభిః అంగనాభిః సహ - విహరంతి క్రీడంతి - తే ఏ-
వం విషయోపరక్తచిత్తా అపీతి వాస్తవార్థః - జనాః - విషాహారిణః - ఘోరాణి అ-
త్యంతభీకరాణి అస్థీని ధరంతీతి ధరాః - విరాజన్ అనడ్వాన్ వృషభః వాహః వాహ-
నం యేషాం తే తథోక్తాః - అవశా ఉన్మత్తాః స్వకం త్రాశ్చేతి చతుష్టయం విధేయం -
నీచైః పిశాచైస్సమం - శ్మశాననిలయాః సంతః - నర్తిష్యంతి నృత్యం కరిష్యంతి -
అంతే ఇతి శేషః - తాదృగున్నతానామిహ వైభవకారిణీయమిత్యహితదూషణం -
వస్తుతస్తు - ఈదృశవిషయోపరక్తచిత్తానామపి శివసారూప్యముక్తిసంపాదకేయ-
మన్యన్నకిమపీదృశం క్షేత్రమితి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకారధ్వనిః ॥ ౧౦౯ ॥ దత్తమి-
తి ॥ హే కాశి - ఏకమపి - కిముత ద్వయాదికం - యత్ యజ్జాతీయం వస్తు - సాధోః
పాత్రస్య ముదే - దత్తం - జనేన తుల్యే క్షేత్ర ఇతి శేషః - తద్వస్తు - క్షేత్రస్య త్వద-
స్యస్య ప్రభావాద్భవాంతరే అన్యజన్మని - కామం భృశం కోటిగుణం కోటిసంఖ్యా-
కం సత్ భవేత్ సంపద్యేత ఇతి వచనజాతం ఖ్యాతం పురాణాదావితి భావః - త్వయి తు వా-
సం ప్రాప్య - ముహుః - ఆస్థయా ఆసక్త్యా - బహూని వాసాంసి దధతః - సాధ్యస్తా-
చ్చతురితి సమ్మిళితః - లోకాః జనాః - జన్మాంతరే - దిగ్వసనతాం దిగంబరత్వం -
భజంతి - హంతేతి ఖేదే - తుభ్యం నమ ఇతి నవస్థాత్యాజ్యైవసత్వమితి ప్రాతీతికః -
శివసారూప్యదాయిన్యై తుభ్యం నమః హంతేత్యాశ్చర్యే ఇతి వాస్తవః ॥ ౧౧౦ ॥

సరోగభూమా వారోద్యా భూమిరితికా మలీకవాదః । సంతతస్థాంభవతి
యత్రవపుస్సు శూలంజనానాంతరేపిజలధారవదుత్తమాంగం ॥ ౧౧౧ ॥వి
శ్వావసుః ॥ అనిపుణధిషణసుగుణోదయామపికిమితిదోషీకరోషి । యదేత
న్నగర వాసినా భోగినా యోగినాం ప్రాప్యం శివసారూప్య మాప్యతే।
౧౧౨ ॥ అత్ర దేహమపవిత్రమపాస్య స్వచ్ఛమృచ్ఛతి వపుఃకిల యస్య।
లోచనేశుచిరవాప్తనిటాలేమస్తకేహరిపదాంబుజటాలే ॥ ౧౧౩ ॥ అదః
పురవాసినామన్యాపిప సాధన్యతా ॥ ౧౧౪ ॥ప్రదోషవత్పాపి స్త్రిహ

వారాణసీతి ॥ హే వారాణసి కాశి - యత్ర త్వయి - సంతస్థానాం నివాసినాం - వపుఃషి
స్వాంతరేపి కిముతాస్మిన్ జన్మని - శివసారూప్యజన్మని చ - సశూలం శూలరోగేణ శూలా
యుధేన చాన్వితం - భవతి - ఉత్తమాంగం శిరః జలధారః శైత్యరోగః గంగాజలాతిశ
యశ్చ తద్వద్భవతి - యత్తస్తతః - సదా సరోగభూమా త్వయి - ఆరోగ్యయుక్తా భూమిరితి వా
దః - కామం భృశం అలీకః మృషావాదః ప్రవాదః - సరః గంగాప్రవాహం గచ్ఛతి ప్రాప్నో
తీతి సరోగా - భూమిరితి అః విష్ణుర్బిందుమాధవః - రేణ లోచనాగ్నినా యుక్తః - ఉః శివః
విశ్వేశ్వరః - తాం గచ్ఛతీత్యరోగా - తతస్స్వార్థే భావః ఆరోగ్యం - తేన యుక్తా భూమిరితి వ
క్తా మం - అలీకవాద ఇతి కాకుః - నాలీకవాద ఏవేతి వాస్తవార్థః - అత్ర యమ్యప్రతిత్యాది శ్లో
కత్రయే హాస్యయా నిందయా కవిభస్తుతి ప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥ ౧౧౧ ॥అని
పుణేతి ॥ హే అనిపుణధిషణ మందబుద్ధే - గుణస్య శివసారూప్యాదేః ఉదయః యస్యాం తాం
వారాణసీం - కిమితి కుతో హేతోః భోగినా విషయానుభవతాపి - ఏతన్నగరే కాశ్యాం వాసి
నా - యోగః హఠాదిః తద్వతాం - ప్రాప్యం - శివస్య సారూప్యం సమానం ఉపాసిత
దేవతాతుల్యం రూపం యస్యాం తస్య భావస్సారూప్యం ముక్తిః ॥ ౧౧౨ ॥ అత్రేతి॥
అత్ర కాశ్యాం - అపవిత్రం మలమూత్రాదిబంధురం - దేహం - అపాస్య త్యక్త్వా
జంతుః - అచ్ఛం నిర్మలం భవభంచ - వపుః శరీరం - ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతి - యస్య
వపుషస్సంబంధిని - అవాప్తమాశ్రితం నిటాలం ఫాలం యేన తస్మిన్ - లోచనే - శు
చిరగ్నిః అస్తి - జటాలే జటాయుక్తే - మస్తకే - హరిపదే ఆకాశే అంబుగాంగం అ
స్తి - తద్వపురితి సంబంధః - అపాస్య ఋచ్ఛతీతి పూర్వకాలనిర్దేశేన దేహత్యా
గసమకాల ఏవ శివసారూప్యలాభ ఇతి సూచితః ॥ ౧౧౩ ॥ అద ఇతి ॥ అముష్మిన్
పురే కాశ్యాం వాసినాం - అన్యా ఉక్తసారూప్యాతు ఇతరన్యా - ధన్యతా శ్రేష్ఠ్య ॥

ప్రదోషనటోఽన్ధకారివ్యపదేశమన్తే ప్రకాశయత్యేష హి తారకోద్య
ద్వర్ణాన్ కిరణే నభఃప్రదేశే ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతి గఙ్గాతీరజనపదం
కృత్స్నమవేత్య సాఞ్జలిబన్ధం ॥ ౧౧౬ ॥ ప్రాతః ప్రాతర్జాహ్నవీ
వారి భక్త్యా గాహం గాహం క్లృప్తనిత్యక్రియేభ్యః । పుష్పైరాద్యం పూ
రుషం పూజయద్భ్యః పూతాత్మభ్యో భూసురేభ్యో నమోఽస్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కృ
శానుః ॥ కిమేతద్దేశవాసినోఽపి బ్రాహ్మణాః కేవలం కలిమాహాత్మ్యకలి
తశాస్త్రీయచర్యావిపర్యయాః । త్వయా నమస్క్రియన్తే ॥ ౧౧౮ ॥ ప
శ్య తావత్ ॥ ప్రాయేణాస్య కాశీదేశజనస్య సుచర్యావిపర్యాసం ॥ ౧౧౯ ॥
ప్రాతర్హన్త కృతాప్లవోఽపి రజకస్పృష్టాం జడో రాసభైరూఢాం ధా

---

౧౧౪ ॥ ప్రదోషవదితి ॥ అన్ధకో నామ కశ్చిదసురః తస్యారిరన్ధకారిః - అన్యత్ర - అన్ధకారః అస్మిన్నస్తీతి అన్ధకారీ - ఇతి వ్యపదేశం నామ - ప్రాప్తః - ప్రదోషే సాయంకాలే నటతీతి నటః - ఏష శివః - ప్రదోషవత్ - ఇహ కాశ్యాం - స్వర్ణాం - అన్తే దేహావసానే అన్యత్ర దినాన్తే - కిరణే నభఃప్రదేశే శ్రోత్రవివరాన్తర్వర్త్యాకాశప్రదేశే - అన్యత్ర కిరతి వ్యాప్నోతీతి కిరణః వ్యాపకః నభఃప్రదేశః తస్మిన్ - తార ఏవ తారకః ప్రణవః - స్వార్థే కః - తస్మాదుద్యతః ఉచ్చారణేన వ్యక్తీభవతః - వర్ణాన్ అకారముకారం మకారం చ త్రీన్ - అన్యత్ర - తారకాభ్యో నక్షత్రేభ్యః ఉద్యతః వర్ణాన్ కాన్తీః - ప్రకాశయతి ఉపదిశతి - అన్యత్ర ప్రకటయతి - అత్ర వైష్ణవాః - అత్ర ప్రావేశ్యాక్షి మహాణేషు రుద్రస్తారకం బ్రహ్మోపదిశతీత్యత్ర తారకో రామమన్త్ర ఇత్యాచఖ్యుః ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతీతి ॥ కృత్స్నం సమస్తం - జనపదం రాష్ట్రం ॥ ౧౧౬ ॥ ప్రాతరితి ॥ ప్రాతః ప్రాతః నిత్యం ప్రాతఃకాలే - భక్త్యా - జాహ్నవీవారి గఙ్గాజలం గాహం గాహం అవగాహ్య - ఆభీక్ష్ణ్యే ణముల్ - క్లృప్తాః అనుష్ఠితాః నిత్యాః క్రియాః సన్ధ్యాదయః యైస్తేభ్యః - ఆద్యం పురాణం పూరుషం హరిం హరం వా - పుష్పైః పూజయద్భ్యః - అత ఏవ పూతః ఆత్మా దేహః మనః జీవో వా యేషాం తేభ్యః - బ్రాహ్మణేభ్యః నమోఽస్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కిమితి ॥ కేవలమత్యన్తం - కలేర్యుగస్య మాహాత్మ్యేన కలితః సంగతః శాస్త్రీయాయాః శ్రుతిస్మృతివిహితాయాః చర్యాయాః ఆచారస్య విపర్యయః వైపరీత్యం విహితత్యాగనిషిద్ధసేవనరూపం యైస్తే. అపి గర్హాయాం ॥ ౧౧౮ ॥ ౧౧౯ ॥ ప్రాతరితి ॥ జడః మూఢః - అత ఏవ చపలః శాస్త్రీయచర్యావికలః - ఏష ఏతద్దేశ

రయతే పటాననుదినం ధృత్వా బహిర్గచ్ఛతి - గత్వా మ్లేచ్ఛ ముఖానశుచీన్
స్పృశతి చ స్పృష్ట్వాపి న స్నాత్యహో స్నాతోప్యథ భుఙ్క్తే ఏష చ ప
లో భుక్త్వాపి న వ్రీడతి ॥ ౧౨౦ ॥ కించ ॥ శస్త్రైర్జీవతి శాస్త్రముజ్ఝతి ప
రం శూద్రాహృతై రంబుభిః స్నాత్వా చామతి దేవతాస్స్నపయతి స్వైరం
పచత్యోదనం । ఉచ్ఛిష్టాన్న బిభేతి యాతి యవనై రుచ్చావచైస్సంగ
తిం మాతంగాన్నికటాగతానగణయన్ మార్గాన్ సమార్గాహతే ॥ ౧౨౧ ॥
నీచైర్మార్త్యవనైశ్శునీభిరపి వా నిశ్శంకమాలోకితం భుఙ్క్తే పఙ్క్తే విరూప
కైస్సహ నరైరజ్ఞాత వేదాక్షరః । మద్యాస్వాదనమత్తచిత్తజనతామో
హాయ భీహానతః కర్మాణ్యారభతే శ్రుతిస్మృతివచోమూరాణ్యసారాణి

హాసీ - అనుదినం సత్యేకస్మిన్నిత్యర్థః - ప్రాతః - కృతః ఆప్లవః గంగాయాం స్నానం
యేన స తథోక్తోపి - రజకస్పృష్టాన్ రాసభైః ఊఢాన్ పటాన్ ధారయతే - ధృ
త్వా బహిర్గచ్ఛతి - గత్వా మ్లేచ్ఛముఖానశుచీన్ జనాన్ స్పృశతి చ - స్పృష్ట్వాపి
న స్నాతి - న స్నాతోపి - న జపత్యన్యసుష్ఠు సేతి న మానః - అథ భుఙ్క్తే - భుక్త్వాపి
న వ్రీడతి న లజ్జతే - అహో ఆశ్చర్యే - అత్ర రజకస్పృష్టరాసభారూఢపటధా
రణాద్యనేకకారణసత్త్వేపి లజ్జానుత్పత్తేర్విశేషోక్తిరలంకారః ॥ ౧౨౦ ॥ కించ ॥ శ
స్త్రైరితి ॥ ఏషః శస్త్రైః ఆయుధవృత్తిభిః జీవతి - పరిశోధనమపి తద్ధారణస్య
నిషిద్ధత్వాదితి భావః - శాస్త్రం వేదాది - పరం సర్వథా - ఉజ్ఝతి త్యజతి - శూద్రా
హృతైరంబుభిః - ఇదమోదన పాకపర్యంతమన్వేతి - ఉచ్చావచైః నానావిధైర్య
వనైః మ్లేచ్ఛైస్సంగతిం స్పర్శనం యాతి ప్రాప్నోతి - నికటం సమీప దేశం ఆగ
తానపి మాతంగాన్ చండాలానగణయన్ అవిచారయన్సన్ - మార్గాన్ - ము
హుః నత్వేకదా ఏకవారం వా - గాహతే ప్రవిశ్య గచ్ఛతీత్యర్థః ॥ ౧౨౧ ॥ నీచైరితి॥
అజ్ఞాతం అనధీతం వేదస్య అక్షరం ఏకం యేన సః - ఏషః - నీచైర్మార్త్యవనైః - కిం
బహునా - శుభిః నీశునకస్త్రీభిరపివా - ఆలోకితం ఆన్నాది - ఏతాపదేవ ఇత్యా
హ - పఙ్క్తే విరూపకైర్నరైర్వ్యవాయిభిస్సహ - నిశ్శంకం నిర్గతో భయ లోక
భ్రంశ భయం యథా తథా భుఙ్క్తే - కించ - మద్యాస్వాదన మత్తచిత్తాయాః జన
తాయాః జనసమూహస్య మోహం అయం కర్మకారః దానపాత్రమితి భ్రమం కర్తుం
మోహాయ - క్రియార్థత్వాది నాచతుర్థీ - భియః పరలోకాత్ భయస్య హానతః
త్యాగం కృత్వా - ఇష్టాపూర్తం బంధనా - శ్రుతిస్మృతివచస్సు మూలాని అవిధిసంపా

ష॥ ౧౨౨॥ కన్యాం కామప్యుదూహ్య ప్రవిజహదుదయద్యౌవనామజ్ఞ ఏనాం
ద్రవ్యాశాపాశకృష్టో భ్రమతి చిరతరం హంత దేశాంతరేషు। అన్యోన్యా-
శ్లేషవాంఛావిగళితవయసోరాత్తమాలిన్యమత్యోర్దంపత్యోర్వ్యర్థతైవం
హంతవిధిరుభయోర్లోకయోశ్శోకయోగం॥ ౧౨౩॥ నాధీతేత్ర జనో యది కశ్చి-
దధీతే శతే సహస్రే వా। మస్తర్కేషు శ్రామ్యతి దూరీకురుతే శ్రుతిస్మృతి
సుతరాం॥ ౧౨౪॥ విశ్వావసుః॥ కష్టమరే బ్రాహ్మణనిందాం శ్రుత్వాతః కంప-
తే మమ హృదయం। యస్త్వయోపన్యస్తస్సచర్యావిపర్యయః స ఏవ కలేరే-
వ దోషో న బ్రాహ్మణానాం॥ ౧౨౫॥ కలౌ యుగే కార్తయుగం చారిత్రం కుత్ర
నామ సంభావ్యతే। దురితలతికోపఘ్నాయితాత్మా దుర్జయః ఖలు కలిః॥ ౧౨౬॥

దితానీత్యర్థః- అత ఏవ- అసారాణి నిష్ఫలాని- కర్మాణి- ఆరభతే కరోతి॥ ౧౨౨॥
కన్యామితి॥ అజ్ఞః- అత ఏవ - కామపి అనిర్వాచ్యరూపశీలాదిగుణాం కన్యాం - ఉ-
దూహ్య పరిణీయ ద్రవ్యాశాపాశకృష్టః - అతిపీవ ఉదయద్యౌవనామపి ఏనాం ఊఢాం
ప్రవిజహత్ గృహ ఏవ త్యజంత్సన్- దేశాంతరేషు సుదూరేషు - భ్రమతి - వార్తామప్య-
ధ్యాదినేతి భావః - హంతేతి ఖేదే - తతశ్చాన్యోన్యస్యాశ్లేషే ఆలింగనే వాంఛయైవ న
తు భోగేన విగళితం అతిక్రాంతం వయః యౌవనం యయోస్తయోః- అత ఏవ- ఆత్తం మా-
లిన్యం వ్యసనం యయా తాదృశీ మతిః మనః యయోస్తయోః దంపత్యోః ఏతద్దేశీయ-
యోః- ఏవముక్తప్రకారం- ఉభయోర్లోకయోశ్శోకయోగం - ఇహలోకే సాంసారి-
కసౌఖ్యాభావాత్ అముష్మిన్ ఉక్తదుష్కర్మవశాచ్చేతి భావః- హతవిధిః దుష్టదైవం- వ్యా-
దిత దత్తవాన్- అత్ర హతపదార్థస్య శోకదానే హేతుత్వాత్ కావ్యలింగం॥ ౧౨౩॥
నేతి॥ అత్ర దేశే- బ్రాహ్మణః - నాధీత ఏవ కిమపీతి శేషః - శతే వా సహస్రే వా కశ్చిదే-
కః అధీతే యది- తదా- మస్తర్కేషు గౌతమాదినిర్మితేషు శ్రామ్యతి - అధ్యయనేన శ్రాం-
తో భవతి - శ్రుతిస్మృతీనాం సంబంధినః సుతర్కాన్ శారీరకాదిమహానిబంధనాని -
దూరీకురుతే నాధీత ఇత్యర్థః॥ ౧౨౪॥ కష్టమితి॥ కష్టం అన్యాయ్యం - కలేరేవేతి- కా-
మాదివికారజనకస్యేతి శేషః॥ ౧౨౫॥ కలావితి॥ కృతయుగే భవం కార్తం యుగం- కు-
త్ర నామ సంభావ్యతే కేన హేతునా ఉత్పాద్యత ఇత్యర్థః - యతః- దురితస్య పాప్మ-
న ఏవ లతికాయాః ఉపఘ్నాయితః ఆశ్రయవృక్షవదాచరిత ఆత్మా స్వరూపం యస్య సః-
కలిః- దుర్జయః అనివార్యః ఖలు॥ ౧౨౬॥ హన్తేతి॥ మహాతః అనర్హాణాం తుష్ణా [illegible]

హార్మ్యస్థానమధర్మ్యకర్మవితతేర్దుర్మానభర్మాసనం శాస్త్రస్తోమలలాటభూ లిపిలయశ్శాంతిస్స్వానామపి । సర్వామ్నాయవచస్సమాపనదినం సంస్థా సదచారావధేరర్థానర్థాజనిభూరభూదిహ మహానర్థావహోయం కలిః ॥ ౧౨౭ ॥ ఏతాదృశే కలియుగే పిశితేషు కశ్చిజ్జాతాదరో జగతియః శ్రుతి మార్గ ఏవ । యత్కించిదాచరతి పాత్రమసౌ స్తుతీనాం శ్లాఘ్యం మితావ మపికిం న పరౌ సరశ్చేత్ ॥ ౧౨౮ ॥ కించ ॥ యేకాయస్థజనాశ్చయేనృప సుతాయేచ ద్విజాశ్చ త్రిణః । తేయత్నాదనుసృత్యనిర్దయతయాశు ష్కాన్ తురుష్కాధిపాన్ । దేవాన్ భూమిసురాంశ్చ పాంతికృతినస్తే చేన్నృహేష్వాసతే బ్రాహ్మణ్యాయజలాంజలిః కిలభువి ప్రాజ్ఞైః ప్రదే

ఆవహతి-సంపాదయతీత్యావహః- అయంకలిఃయుగం - నవిద్యతేధర్మఃపుణ్యంయే ష్వస్తేషాంకర్మణాంపరదారధనహరణాదీనాంవితతేఃరాశేః- హార్మ్యస్థానంఆశ్ర యశ్రేష్ఠమిత్యర్థః- ఏతదాదిఅర్థానర్థాజనిభూరిత్యంతంప్రత్యేకంవిధేయం - దుర్మాన స్యదురభిమానస్యభర్మాసనంస్వర్ణపీఠం - లలాటభూలిపిఃఆయురక్షరాణి- ఆమ్నా యోవేదః-అర్చావిధిఃపూజనం -సంస్థాసమాప్తిః॥౧౨౭॥ఏతాదృశఇతి॥ ఏతాదృశే ఉక్తానేకానర్థావహేపికలియుగే - శతేషుఅనేకశతమధ్యే - జగతిమర్త్యలోకేయఃక శ్చిత్ కోపిజనః-శ్రుతిమార్గేవేదోక్తఏవకర్మణిజాతాదరః - యత్కించిత్కర్మఆచర త్యేవేత్యత్యల్పతాయోగవ్యవచ్ఛేదః - అసౌయత్కించిత్కర్మానుష్ఠాతాపి - స్తుతీనాం పాత్రమేవ - కుతః - మరౌనిర్జలదేశే - మితంఅత్యల్పంఆపంఅపాంసమూహః య స్మిన్ సరఃఅస్తిచేత్-తత్సరఃనశ్లాఘ్యంకిం శ్లాఘ్యమేవేత్యర్థః॥౧౨౮॥ప్రాక్తనం తేతిదూషణముద్ధరతి॥యఇతి॥యేతుకాయస్థజనాః గ్రామాయవ్యయలేఖకజాతీయాః- యేచనృపసుతాఃరాజపుత్రజాతీయాః - యేచద్విజాశ్చ త్రిణఃఆయుధోపజీవినఃతే త్రివిధాఅపి-యత్నాత్ తురుష్కప్రభుసేవానుకూలాన్ స్వస్వస్వవర్ణానావిహాయ పారమ వలంబ్య - ల్యబ్లోపేపంచమీ - నిర్దయతయాశుష్కాన్నిష్కరుణాన్ రసాన్ - తురు ష్కాధిపాన్ అనుసృత్య-దేవాన్ భూమిసురాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ - పాంతిరక్షంతి - కృతి నఃదుష్టసేవామప్యంగీకృత్యదేవబ్రాహ్మణపూజనకౌశల్యవంతః-తేత్రివిధాః గృహే ష్వాసతేచేద్భవదుక్తదోషాతిశయేనేతిభావః-తదాభువి-ప్రాజ్ఞైఃబుధైః-బ్రాహ్మణ్య బ్రాహ్మణానాంకర్మణే-జలాంజలిఃత్యాగస్థానకజలాంజలిః-ప్రదేయఃదాతవ్యో

హో భవేత్ ॥ ౧౨౯ ॥ సర్వతోదృష్టింప్రసార్యసశ్లాఘం ॥ ౧౩౦ ॥ ఆక్రాంతాసువసుంధరాసుయవనైరాసేతుహైమాచలం విద్రాణేక్షితిభృద్గణేవికరుణేనిద్రాతినారాయణే । నిర్విఘ్నప్రసరేకలావపిబలాన్నిష్కంటకంవైదికం। పంథానంకిలతత్రతత్రపరిపాత్యేకోహిలోకోత్తరః ॥ ౧౩౧ ॥ పునస్సశ్లాఘం ॥ త్యజతువిహితమేతద్దేశవాసీనిషిద్ధంభజతుతదపిలోకేనాస్తిధన్యస్తదన్యః । త్రియుగవదనకాశ్రీదత్తశుద్ధిర్యదంగెలగతిమరితభంగెలగ్నకోగాంగపూరః॥౧౩౨॥ ప్రాక్షేషుగౌడేషుచకాన్యకుబ్జేష్వగాధమేధేషుచమైథిలేషు । అన్యేషుసత్స్వేషుబుధేషుధన్యేష్వద్యాపిజీవంత్యధిభూమివిద్యాః ॥ ౧౩౩॥ ఇదంతావదవధేహి ॥ ౧౩౪ ॥

భవేత్ - యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహాణాంజీవికార్థానాంతురుష్కప్రభుత్వప్రసక్త్యభావాదన్యానియజనాధ్యయనదానానిస్వయమేవశిథిలీభవంతినిర్ధనానామితి భావః ౧౩౦॥ ఆక్రాంతాస్వితి ॥ యవనైః హూణమ్లేచ్ఛసంబంధీఅచలః హైమాచలంసేతుంచాభివ్యాప్యఆసేతుహైమాచలం - అభివిధావవ్యయీభావః - వసుంధరాసుషట్పంచాశద్దేశేషుఆక్రాంతాసుసతీషు - క్షితిభృద్గణేరాజసంఘే విద్రాణేపలాయమానేసతి-వికరుణేఅతఏవనారాయణేనిద్రాతిసతి - కలౌకలియుగే- నిర్విఘ్నప్రసరేనిష్ప్రతిబంధకప్రవృత్తౌసత్యపి- లోకేఉత్తరఃశ్రేష్ఠఃఏకోపిఅస్తికః - తత్రతత్రదేశేబలాచ్ఛ్రద్ధారూపాద్వైదికంవేదవిహితంపంథానంసత్కర్మపరిపాలయతి ....

౧౩౧ ॥ త్యజత్వితి ॥ యద్యపిఏతద్దేశవాసీజనః - విహితంవేదచోదితంకర్మత్యజతు-నిషిద్ధంకర్మభజతుకరోతు-తదపితథాపి-తదన్యఃతస్మాదేతద్దేశవాసినఅన్యఃధన్యఃలోకేనాస్త్యేవ-యదంగేయస్యఏతద్దేశవాసినఃఅంగే-త్రియుగస్యవిష్ణోఃవదనకానాంశ్రియాకాంత్యాదత్తశుద్ధిఃపరిశుద్ధః- మరితభంగెలగ్నకః దేహశుద్ధినిశ్చాయకః - స్ఫులత్గ్నకాఃప్రతిభువఇత్యమరః - గాంగఃపూరఃగంగాజలం-లగతిలగ్నీభవతి అత్రత్రీణియుగానిభగశబ్దార్థాఃషట్ యస్యసఃఇతివిగ్రహః - భగశబ్దార్థాస్తుపూర్వోక్తాఏవప్రకరణేనిరుక్తాః॥౧౩౨॥ప్రాక్షేష్వితి॥ ప్రాక్షేషుప్రగల్భేషు-అగాధమేధేషుఅప్రమేయబుద్ధికౌశలేషు-ఇదంవిశేషణద్వయంత్రిష్వపియోజ్యం - గౌడకన్యకుబ్జమిథిలానామజనపదాస్తేషుభవేషుబుధేషుఅన్యేషుఉక్తాన్యదేశేషుపాంచాలాదిషుసత్సుబుధేషుఅద్యకలావపి-విద్యాస్సర్వాః-అధిభూమిభూమౌ-జీవంతిప్రకాశంతఏవ॥౧౩౩॥ఇద

ఏతద్దేశ్య ప్రచురచరితాన్యన్యదేశస్థితానాం రోచంతే చెదథచమనసె మారుచనాత్రహానిః । ప్రాజ్ఞాఃపుత్రాజనయితృహృదెవశ్యయాయద్వత్స్వదంతెతద్వద్విద్వన్నపరమనసెతావతా కోత్రదోషః ॥ ౧౩౫ ॥ కించ ॥ ప్రాతశ్శీతజలెనిమజ్జ్యవిబుధానభ్యర్చయత్యుచ్చకైరార్యఃపర్యుషితంతునాభ్యవహరత్యంధఃక్షుదంధోప్యసౌ । భాగేగోమయలిప్త ఏవపచతె భుఙ్క్తేతతోన్యత్రయన్నీతం తద్విజహాతిభుక్తినియమోదృష్టః క్వభూయానియాన్ ॥ ౧౩౬ ॥ ఇతివిషాణం దూరతః ప్రస్థాప్యసాంజలిబంధం ॥ ౧౩౭ ॥ భువనకదనోత్క్రుధ్యద్వృద్ధశ్రవఃకులిశాయుధత్ర

నమితి ॥ ఇదంతావద్వక్ష్యమాణమేవ అవధేహి - సావధానంశృణు ॥ ౧౩౪ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతస్మిన్ దేశే భవాః ఏతద్దేశ్యాః తేషాంసంబంధీని ప్రచురాణి ప్రసిద్ధాని చరితాని ఆచారాః - అన్యదేశస్థితానాం మనసె రోచంతె చెద్వా - అథచ అథవా - మారుచన్వా - అత్ర ఉభయస్మిన్నపి - హానిః కా - నకాపీత్యర్థః - ప్రాజ్ఞాఃపుత్రాః - జనయిత్రోః మాతాపిత్రోః హృదే మనసె - యద్వత్ స్వదంతే యథా రోచంతే - తద్వత్పరేషాం మనసేన స్వదంత ఏవ - తావతా పరహృద్యత్వాభావేన - అత్రపుత్రేషు - కోదోషః - నకోపీత్యర్థః - హావిద్వన్ - పశ్య - ప్రతివస్తూపమాలంకారః ॥ ౧౩౫ ॥ ప్రాతరితి ॥ అసావేతద్దేశీయః ఆర్యః - ప్రాతః శీతజలె గాంగెనిమజ్జ్య విబుధాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్ - అభ్యర్చయతి - ఉచ్చకైః భృశం - క్షుధా అంధః పీడితోపిసన్ - పర్యుషితం యాతయామం - అంధః అన్నం - నాభ్యవహరతి నభుఙ్క్తే ప్రాతిష్ఠవదితి భావః - గోమయలిప్తభాగ ఏవ పచతె భుఙ్క్తేచ - తతః ఉక్తదేశాదన్యత్ర యత్పన్నం నీతం ఆత్మనైవ ప్రమాదాదితిశేషః - తదన్నం విజహాతి భూయాన్ ఇయాన్ భుక్తౌ భోజనే నియమః - క్వదృష్టః - నకుత్రాపీత్యర్థః - తథాచ అధికారిపురుషేషూక్తం సర్వం దూషణం బ్రహ్మణ్య సంరక్షణేన గంగాస్నానేనచ సర్వథా నిరస్తమితిధ్యేయం ॥ ౧౩౬ ॥ ఏవం ఆర్యావర్తదేశస్య గ్రంథవివరణం ఇతః మధ్యరాష్ట్రగ్రంథః ॥ ఇతీతి ॥ ౧౩౭ ॥ భువనేతి ॥ భువనస్య మర్త్యలోకస్య కదనేన నిజపాతాద్విధ్వంసనేన ఉత్క్రుధ్యతః వృద్ధశ్రవసః ఇంద్రస్య కులిశం వజ్రం నామ ఆయుధం తస్మాత్ ప్రకర్షేణ శంకితానాం గిరీణాం పక్షయుక్తానాం ప్రాణానాం త్రాణేన రక్షణేన ప్రతిష్ఠితా స్థిరీకృతా కీర్తిర్యస్య తస్మై - ప్రస్మరేణ ప్రబలేన మరుతైవ నాట్యాచార్యేణ ప్రణర్తితాః తాండవితాః వీచయః స్త్రీలింగాత్ స్త్రియః యస్య తస్మై - మహితాయాః పూజ్యా

చకితగిరిప్రాణత్రాణప్రతిష్ఠితకీర్తయే । ప్రసృమరమరున్నాట్యాచార
ప్రీణితవీచయే మహితజనతామాన్యాయాస్మై మహోదధయే నమః ॥
౧౩౮ ॥ కృశానుః సశ్లాఘం ॥ పామరైరప్యపేయానామిరాణాం పరిపాత
రి । ఆశ్రయే జడజన్తూనామానినంసా కథం తవ ॥ ౧౩౯ ॥ వర్ధమాన
పరుషఘోషే ఖల్వేతస్మిన్నరో న ఏవోన్మిషతి ॥ ౧౪౦ ॥ సంతతం క్రందతే స
ద్యోదీప్యమానోదరాగ్నయే । మహోపాయసముద్రాయ దరిద్రాయైవ
కుప్యతి ॥ ౧౪౧ ॥ సమృద్ధోప్యయమతిలుబ్ధతయా బుద్ధిమద్భిరనాదృత్యః ॥
౧౪౨ ॥ పశ్య ॥ రత్నాకరోపి చ రమాభ్యుదయాలయోపి స్వర్ణస్థలీరధిగతోపి

యాః జనతాయాః జనసమూహస్య మాన్యాయ పూజ్యాయ - అస్మై మహోదధయే నమః ॥
౧౩౮ ॥ పామరైరితి ॥ పామరైః అజ్ఞైరపి - కిము చ ప్రాజ్ఞైః - అపేయానాం పాతుమయో
గ్యానాం - నిషిద్ధత్వాల్లవణత్వాచ్చేతి భావః - ఇరాణాం సురాణాం జలానాం చ - పరి
పాతరి పాయిని రక్షకే చ - జడానాం మూఢానాం జన్తూనాం మనుష్యాణాం - లడయో
రభేదాజ్జలే జన్తూనాం మకరమీనాదీనాం చ - ఆశ్రయే సముద్రవిషయే - ఆనినంసా
నమస్కర్తుమిచ్ఛా - తవ కథమభూత్ - పతితస్య సర్వకర్మాయోగ్యత్వాదితి భావః ॥
౧౩౯ ॥ వర్ధమాన ఇతి ॥ ఏధమానః వర్ధమానః పరుషః కఠోరః ఘోషః తరంగాఘాతజన్యః
యస్య ఏతస్మిన్ మహోదధౌ విషయే ॥ ౧౪౦ ॥ శ్లేషాపజీవితార్థాన్తరన్యాసేనోక్తం స
మర్థయతి ॥ సంతతమితి ॥ సర్వోపి జనః - మహతి పాయసే క్షీరాన్నే సముద్రాలోభాదా
గ్రహః యస్య తస్మై అథవా మహోపాయసే విషయే ముదం రాతి గృహ్ణాతీతి వా తస్మై అన్యత్ర
మహాన్ అపం జలసమూహః యస్య తస్మై - సముద్రాయేతి విశేష్యం అత ఏవ దీప్యమానః
ఉదరే గర్భే అగ్నిః జాఠరః బాడబశ్చ యస్య తస్మై కించ - సంతతం క్రందతే దేహి దే
హీతి కిమపి నాస్తి కిం కరోమీతి వా రుదతే శబ్దాయమానాయ చ - దరిద్రాయ అస్య త్రప
గతయే - కుప్యత్యేవ ॥ ౧౪౧ ॥ సమృద్ధ ఇతి ॥ సమృద్ధః సంపన్నోపి - అయం సము
ద్రః అతిలుబ్ధతయా హేతునా - అనాదృత్యః ఉపేక్షణీయః ॥ ౧౪౨ ॥ రత్నేతి ॥ రత్నానాం
శ్రేష్ఠవస్తూనాం చాకరః ఉత్పత్తిస్థానమపి - రమాయాః లక్ష్మ్యాః అభ్యుదయస్య వృద్ధేః
ఉత్పత్తేశ్చాలయోపి - స్వర్ణమయీః శోభనవర్ణాః జలంతస్య యాశ్చ స్థలీః ప్రదే
శాన్ - అధిగతః ప్రాప్తవానపి - బహ్వ్యః ఊర్మికాః అంగులీయకాని యస్య సః తథో
క్తోపి - అసౌ సముద్రః - తాదృశః - ధనోపచయః అర్థవృద్ధిః కదోలితత్కృతః

బహూర్మి కోఽపి తాదృగ్ధనోపచయకృత్తరణిప్రచారాన్నోపైత్యహో
వితరణిత్వమసౌ కదాపి ॥ ౧౨౩ ॥ సృష్టిరేవాస్య విఫలేతి మే దృష్టిః ॥ ౧౨౪ ॥
తథాహి ॥ నాస్త్యేషాముపయుక్తతా తటతరాం సస్యోపయోగః కుతః స్నా
నాయ చ యోగ్యతాఽస్య పయసాం కా నామ పానార్హతా । ఉద్గర్జదన
న్తమన్తరుషితైర్దుర్జన్తుభిర్భీషణం స్రష్టుస్సృష్టవతో జలాశయమముం
కో వాశయః కథ్యతాం ॥ ౧౨౫ ॥ యస్యస్స్వర్ణశ్రియ ఉరుతరా నిత్య
మాయాన్త్యయత్నాత్తేన స్వాయత్యనుగుణతయా న క్రియేత వ్యయశ్చేత్ ।
వహ్నిగ్రాసో భవతి విధితో మన్థనం బన్ధనం వా లక్ష్మీం ప్రేప్సోర్జగదధిప
తేరత్ర సాక్షీ సరస్వాన్ ॥ ౧౨౬ ॥ కుమ్భజపీతోత్సృష్టం శిష్టైరస్పృశ్యమ

తరణీనాం నావాం ప్రచారాత్ - ధనోపచయకృతాం వణిజాం సంబన్ధినీనాం చ - విత
రణిత్వం దాతృత్వం చ - కదాపి - నోపైతి న ప్రాప్నోతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే - వ
శ్య ॥ ౧౨౩ ॥ ౧౨౪ ॥ నాస్తీతి ॥ అస్య సముద్రస్య ఏషాం పయసాం జలానాం - పద
త్రయమిదం అగ్రిమవాక్యచతుష్టయేఽపి యోజ్యం - తటతరాం వృత్తేఽపి - ఉపయుక్త
తా ఆనుకూల్యం నాస్తి - సస్యే ఉపయోగః కుతోఽస్తి - స్నానాయ చకారోఽప్యర్థః యో
గ్యతా నాస్తి - పానార్హతా కా నామ - నాస్త్యేవేత్యర్థః - ఉద్గర్జదితి శబ్దాయమా
నం - అనన్తం అపారం - అన్తర్మధ్యే ఉషితైః స్థితైః దుర్జన్తుభిః భీషణం - అముం జలా
నాం జడానాం చ ఆశయం స్థానం సముద్రం సృష్టవతః స్రష్టుర్బ్రహ్మణః ఆశయః అ
భిప్రాయః కో వా కథ్యతాం కోఽపి నాస్తీత్యర్థః - కిం వాఽఽశయః కథ్యతామితి పాఠాన్తరం ॥
౧౨౫ ॥ యస్యేతి ॥ కించ - యస్య పుంసః - ఉరుతరాః అతిబహులాః - స్వర్ణస్య కనకస్య
శోభనస్య అర్ణసః జలస్య చ శ్రియః సమృద్ధయః - అయత్నాత్ యత్నం వినైవ - నిత్య
మాయాన్తి - తేన అయత్నప్రాప్య బహుధనవతా తాదృశజలవతా చ - స్వస్య ఆయతేః
లాభస్య అనుగుణతయా ఆనురూప్యేణ - వ్యయః త్యాగః న క్రియేత చేత్ - విధితః దైవాత్ -
తస్య - వహ్నిగ్రాసః దాహః బడబానలభక్షణం వా - భవతి - లక్ష్మీం సంపదం ర
మాం సీతాం చ ప్రేప్సోః ప్రాప్తుమిచ్ఛోః జగదధిపతేః నృపాత్ విష్ణోః శ్రీరామాచ్చ -
మన్థనం కఠినతాడనం మన్థనం చ వా భవతి - బన్ధనం శృంఖలాదిభిః శైలైశ్చ బన్ధ
నం వా భవతి - అత్ర ఉక్తార్థే - సరస్వాన్ సముద్రః - సాక్షీ దృష్టాన్తః ॥ ౧౨౬ ॥ కుమ్భ
జేతి ॥ కుమ్భజేన అగస్త్యేన పీతం సత్ ఉత్సృష్టం మూత్రద్వారేణేతి భావః - ఉచ్ఛిష్టమితి

అర్ణవముపేత్య।ఉద్ధతతృష్ణోఽప్యస్మాదుదకంపాంథోజనోనగృహ్ణాతి॥౧౪౭॥వి
శ్వావసుః॥ సఖేసర్వగుణాకరః సరిత్పతిరేవనదూషణీయః॥౧౪౮॥ తథా
హి॥ ఉచ్చైఃశ్రవఃప్రదాతుర్వృద్ధశ్రవసేఽపునస్తదనుజాయ।వామవిలో
చనదాతుర్వదాన్యతాస్మాద్వదాన్యతరార్ణవతః॥౧౪౯॥అమృతంవిబుధేభ్యో
దాదభీష్టఫలదంతరుంచధేనుంచ।దిగ్వసనాయసితాంశుకమీక్షితఏతాదృశః
క్వవాదాతా॥౧౫౦॥ అముష్యఖలుభాగ్యవత్తాంశేషాదయోఽపీవక్తుమశక్తాః
౧౫౧॥ జాహ్నవ్యాన్నరపత్యంజగతఃపవిత్రంకళత్రమప్యబ్ధేస్తనయఃకళాత్మా।
కన్యాతుధన్యాకమలావిభర్తిజామాతృభావంజగదీశఏవ॥౧౫౨॥ అన్యచ్చే
దమస్యభాగధేయంవర్తతే॥౧౫౩॥ యత్తీరేపురుషోత్తమస్థలమిదంయతో

పాఠాంతరం. అతఏవశిష్టైః అస్పృశ్యం అర్ణవముపేత్య ఇమంసముద్రంప్రాప్య ఉద్ధతతృష్ణోపిపాంథఃజనఃఅస్మాత్సముద్రాత్ - ఉదకంనగృహ్ణాతి - వస్తుతస్తులవణత్వాదితిభావః॥౧౪౭॥౧౪౮॥ఉచ్చైరితి॥ వృద్ధేజరసాబధిరే శ్రవసీశ్రోత్రేయస్య తస్మైకస్మైచిదింద్రాయచఉచ్చైఃశ్రేష్ఠయోఃశ్రవసోఃఉచ్చైశ్శ్రవసోనామఅశ్వస్యప్రదాతుః-పునఃకించ-తస్యబధిరస్యఇంద్రస్యచఅనుజాయకస్మైచిత్ వామాఖ్యాకాయవిష్ణవేచ - వామస్యవిలోచనస్యచంద్రాత్మకస్యచదాతుఃఅస్మాత్ అర్ణవతఃసముద్రాదన్యంవదాన్యందాతారం - వదఅన్యోఽస్తిచేత్కథయేత్యర్థః- అంగదానస్య అతిదుష్కరత్వాదితిభావః॥౧౪౯॥ అమృతమితి॥ అసౌసముద్రః-విబుధేభ్యఃజ్ఞానిభ్యఃదేవేభ్యశ్చ-అమృతంమోక్షంసుధాం- అభీష్టఫలదమిత్యగ్రిమయోస్తరుధేన్వోః విశేషణంతేనకల్పవృక్షంకామధేనుంచేత్యర్థః-అదాత్ దత్తవాన్- దిగ్వసనాయవస్త్రరహితాయశివాయచ- సితమంశుకంవస్త్రంసితాంశురేవసితాంశుకశ్చంద్రః తంచఅదాత్-ఏతాదృశఃసముద్రతుల్యఃకశ్చిద్దాతా-క్వవాదృష్టః-నక్వాపీత్యర్థః॥౧౫౦॥అముష్యేతి॥అముష్యసముద్రస్య॥౧౫౧॥ జహ్నురితి। అస్యఅబ్ధేఃసముద్రస్యకళత్రంభార్యాజగతఃపవిత్రం-జహ్నుమునేఃఅపత్యంపుత్రీగంగా-తనయఃకళాత్మావిద్యామయశ్చంద్రశ్చ-కన్యాతుధన్యాకమలాలక్ష్మీఃకింబహునా- జగదీశఃవిష్ణురేవజామాతృభావందుహితృపతిత్వంబిభర్తి-జామాతేత్యర్థః॥౧౫౨॥ అన్యచ్చేతి॥ భాగధేయంభాగ్యం॥౧౫౩॥యదితి॥ యస్యసముద్రస్యతీరేదక్షిణే- భగవతఃజగన్నాథస్యసాన్నిధ్యసత్త్వాత్సౌఖ్యాస్పదం- భగవత్సాన్నిధ్యముఖ్యాస్పదమితి భావేభగవత్సాన్నిధ్యస్యముఖ్యస్థానం- అతఏవ॥ [illegible]నరఃకిన్నరాఃప్రేష్ఠాఃపుర

ష్సురః కిన్నరప్రేష్ఠైర్నిత్యమధిష్ఠితం భగవతస్సాన్నిధ్యసౌఖ్యాస్పదం । అత్ర త్యక్తవతామసూన్ కరగతా ముక్తిస్తదాస్తాం ముహుర్దేహో దాహవినాకృతోప్యవికృతః కాష్ఠాదివత్తిష్ఠతి ॥ ౧౫౪ ॥ కించ- నివేదితస్యాత్ర రమాసఖాయ నీచైర్హృతస్యాపి కిలౌదనాదేః । భక్త్యాశనం హంత భవార్జితానాం మహాంహసాం నాశనమామనంతి ॥ ౧౫౫ ॥ సభక్త్యన్యైవం ॥ దారుణే సన్నిహితాయ ప్రాజ్ఞైర్హుతమశ్నుతే మఖేషు హవిః । శిశిరాయ నిత్యరుచయే శుచయే రచయేయమద్భుతాయ నతిః ॥ ౧౫౬ ॥ ఇతి నమస్కృత్య సుదూరమస్యతో విమానం ప్రస్థాప్య ॥ సశ్లాఘం ॥ ౧౫౭ ॥ సఖే ఏష సర్వసంపదామాస్పదతయా త్రిదశాలయస్య దేశ ఇవ ఘూర్జరదేశశ్చక్షుషోస్సుఖాం కరోతి ॥ ౧౫౮ ॥ అత్ర హి ॥ సకర్పూరస్వాదుక్రముకనవవీటీరసలస

ప్సరా యైస్సైస్సరైర్నిత్యమధిష్ఠితమాశ్రితం - ఇదం పురుషోత్తమస్థలం జగన్నాథక్షేత్రం - తిష్ఠతీతి శేషః - అత్ర క్షేత్రే - అసూన్ ప్రాణాన్ - త్యక్తవతాం దేహినాం - ముక్తిః కరగతా - తత్ ఉక్తాశ్చర్యమాస్తాం - దేహః మృతశరీరం - దాహేన వినాకృతః అదగ్ధోపి సన్ - అవికృతః పురణదుర్గంధాదిరహితః - కాష్ఠాదివత్ తిష్ఠతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే ॥ ౧౫౪ ॥ నివేదితస్యేతి ॥ అత్ర క్షేత్రే - రమాసఖాయ జగన్నాథాయ - నివేదితస్య - నీచైః కు[illegible]శిలాదినా అధమైరపి హృతస్య ఓదనాదేః - భక్త్యా ఉపలక్షితం అశనం భక్షణం - భవే సంసారవృత్త్యా ఆర్జితానాం - మహతాం అంహసాం పాపానాం - నాశనం నివారకం - ఆమనంతి కథయంతి కిల - శిష్టా ఇతి శేషః - కిలేతి ప్రసిద్ధౌ ॥ ౧౫౫ ॥ దారుణేతి ॥ దారుణి సన్నిహితాయ కృతసన్నిధానాయ - ప్రాజ్ఞైః యజ్వభిః - మఖేషు యజ్ఞేషు - హుతం హవిః అశ్నుతే గృహ్ణాతే - అన్యత్ర హవిర్భుజే ఇత్యర్థః - వ్యతిరేకమాహ శిశిరాయ కృపయా శీతలాయ - నిత్యరుచయే శాశ్వతప్రభాయ శుచయే నిత్యశుద్ధాయ - యద్వా శిశిరాయ ఋతవే ఓ శుచయే గ్రీష్మఋతవే ఇతి విరోధః - పరిశుద్ధాయేతి పరిహారః - శుచయో అగ్నయే ఇత్యత్ర విశేష్యం - నతిః నమస్కారాన్ - రచయేయం కుర్యాం - శుచిశ్శుద్ధేనుపహతే శృంగారాషాఢయోరపి - గ్రీష్మే హుతవహేపి స్యాదితి విశ్వః ॥ ౧౫౬ ॥ ౧౫౭ ॥ సఖ ఇతి ॥ త్రిదశాలయస్య స్వర్గస్య ఆదిశ్యతే ప్రతినిర్దిశ్యత ఇత్యాదేశః రూపాంతరమివ స్థిత ఇత్యుత్ప్రేక్షా - సుఖాం కరోతి సుఖం జనయతి ॥ ౧౫౮ ॥ సకర్పూరేతి ॥ సకర్పూరా స్వాదుక్రముకా

ష్మఖాస్సర్వశ్లాఘాపదవివిధదివ్యాంబరధరాః । కనద్రత్నాకల్పా ఘుమఘుమితదేహాశ్చ ఘుసృణైర్వ్యావామోమోదం తేయువతిభిరమీతుల్యరతిభిః ॥ ౧౪౯ ॥ అత్ర వధూనామప్యవ్యాసృశం సౌందర్యం ॥ ౧౫౦ ॥ తప్తస్వర్ణాసవర్ణమంగకమిదం తాసాం మృదుశ్చాధరః । పాణిప్రాప్తనవప్రవాళసరణీ వాణీ సుధాధోరణీ । వక్త్రం వారిజమిత్రముత్పలదళశ్రీసూచనే లోచనే కేవా ఘూర్జరసుభ్రువామవయవా యూనాం న మోహావహాః ॥ ౧౫౧ ॥ కృశానుః ॥ సత్యమేవం తథాపి నైతే సారవస్తూపభోగచతురాః ॥ ౧౫౨ ॥ వ్రీడామారవ్యతికరవతీర్విద్యుదాభాః కృశాంగీః క్రీడాయోగ్యే హ్యహహ సమయే గేహ ఏవత్యజంతః । నిత్యాస

సవాపీతతాంబూలం తస్యారసేన ద్రవేణ లసత్ ముఖం వక్త్రం యేషాంతే - సర్వేషాం - శ్లాఘాయాః పదాని పాత్రాణి వివిధాని నానాజాతీయాని దివ్యాని అమూల్యాని చ అంబరాణి వస్త్రాణి ధరంతీతి ధరాః - కనంతః ప్రకాశమానాః రత్నమయాః ఆకల్పాః భూషణాని యేషాం తేః ఘుసృణైః కుంకుమైః - ఘుమఘుమితాః వాసితాః దేహాః యేషాంతే తథోక్తాశ్చామీ ఘూర్జరస్థాయువానః - తుల్యరతిభిః అన్యూనానురాగాభిః - యువతిభిః తరుణీభిస్సహ - మోదం తేరం మతే - అధరాభోగయోరైకాదికరణ్యాస్యదలాభత్వాదితిభావః ॥ ౧౪౯ ॥ అత్రేతి ॥ అన్యాదృశమసదృశం ॥ ౧౫౦ ॥ తప్తేతి ॥ ఇదమేతదీయం - ఇదం సర్వత్ర యథాలింగవచనమన్వేతి - అంగమేవాంగకం - తప్తేన పుటపాకశోధితేన స్వర్ణేన కనకేన సవర్ణం సమానకాంతి - అధరః తామ్రః మృదుః కోమలశ్చ - పాణిహస్తౌ ప్రాప్తనవానాం ప్రవాళానాం పల్లవానాం సరణిః రీతిః యాభ్యాం తథోక్తౌ - వాణీవాక్ - సుధాధోరణీ అమృతధారా - వక్త్రం వారిజమిత్రం పద్మతుల్యం - లోచనే ఉత్పలదళస్య శ్రియః శోభాయాః సూచనే జ్ఞాపకే - తత్తుల్యే ఇత్యర్థః - ఘూర్జరదేశస్థసుభ్రువాం స్త్రీణాం - కే అవయవాః - యూనాం మోహావహా న భవంతి - సర్వేపి సంతోషసంపాదకా ఏవేత్యర్థః ॥ ౧౫౧ ॥ సత్యమితి ॥ ఏతే ఘూర్జరదేశ్యాః యువానః - ఉపభోగః అనుభోగః ॥ ౧౫౨ ॥ వ్రీడేతి ॥ నిరుపమానాం మణీనాం శ్రేణిభిః రాశిభిః యద్వాణిజ్యం క్రయవిక్రయవ్యాపారః తస్మాల్లాభే మూలాద్ధికధనప్రాప్తౌ విషయే - నిత్యాసక్తాః - అత ఏవ వ్రీడామారయోః లజ్జామన్మథయోః వ్యతికరః మేళనం తద్వతీః - ముగ్ధా ఇత్యర్థః - నతు గళితయౌవనాః - విద్యుదాభాః నతు కురూపాః - విశేషణద్వయం అత్యాజ్యతాం సూచయతి - గేహ ఏవ త్యజంతస్సంతః బహుభిః నతు త్రిచతురైః దివసైః

క్తానిరుపమమణిశ్రేణీవాణిజ్య లాభేబంభ్రమ్యంతేబహుదీనపరిప్రా
ప్య దేశాంతరేషు ॥ ౧౬౩ ॥ విశ్వావసుః॥ మందమనీషసపషపురుషాణాం
గుణవిశేష పవనతు దోషః ॥ ౧౬౪ ॥ దేశేదే శేకిమ పిమతుకా దద్భుతం
లోకమానాఃసంపాద్యైవద్రవిణమమితంసద్మభూయోప్యవాప్య । సం
యుజ్యంతేసుచిరవిరహోత్కంఠితాభిస్సతీభిస్సౌఖ్యం ధన్యాఃకిమపిద
ధతేసర్వసంపత్సమృద్ధాః॥ ౧౬౫ ॥అనేవంబావోపిపురుషాధమత్వమావే
దయతి॥ ౧౬౬ ॥ తథాహి ॥ అకించన్యాదతిపరిచయాజ్జాయయోపేక్ష్య
మాణో భూపాలానామ నను సరణాద్భిభ్య దేవాఖిలేభ్యః । గేహేతి
ష్ఠన్నప మతిరలసఃకూపకూర్మైస్సధర్మాకింజానీతేభువ నచరితంకింసుఖం
వోపభుఙ్క్తే ॥ ౧౬౭ ॥ తథాహి ॥ వ్యాపారాంతరముద్దిశ్య వీక్షమాణో

ప్రాప్యేషుదేశాంతరేష్వతిదూరేష్విత్యర్థః - బంభ్రమ్యంతేభృశంసంచరంతి - భ్ర
మతేర్యఙ్లుక్ ॥ ౧౬౩ ॥ మందేతి ॥ సఏషః అర్థార్జనాయదేశాంతరేషుభ్రమ
ణం ॥ ౧౬౪ ॥ దేశేదేశ ఇతి॥ యత్ర ఏతే - దేశేదేశే - కిమపిమనోహరం అత్యద్భు
తంవస్తు - లోకమానాః పశ్యంతస్సంత ఏవ - అమితంద్రవిణం ధనంసంపాద్య - వా
ణిజ్యాదితిభావః - సద్మాపిగృహంచ భూయః అవాప్య - సర్వసంపత్సమృద్ధాస్సం
తః - సతీభిః పతివ్రతాభిః - అతఏవసుచిరం విరహేణ వియోగేన ఉత్కంఠితాభిః
ఇష్టప్రాప్తిజనితవేదనాభిః - భార్యాభిస్సహ - కిమపి అనిర్వాచ్యం సౌఖ్యం దధతే-
స్తో॥ యదేవోపనతందుఃఖాత్సుఖంతద్రసవత్తరం - నిర్వాణాయతరుచ్ఛాయాత
ప్తస్యహివిశేష ఇతిన్యాయాదితిభావః ॥ ౧౬౫ ॥ అనేవమితి ॥ ఏవముక్తవిధఃభావ
స్స్వభావః దేశాంతర సంచారేణ ధనార్జనరూపః ననభవతీత్యనేవం భావః గృహ
ఏవస్థితిరిత్యర్థః ॥ ౧౬౬ ॥ అకించన్యాదితి ॥ అలసః - అతఏవ గేహేతిష్ఠన్ - కూ
పకూర్మైస్సమానః ధర్మఃయస్యస - అతఏవచనాస్తికించనయస్య తస్యభావా దా
కించన్యాద్దారిద్ర్యాత్ - అతి పరిచయాచ్చహేతోః - జాయయా భార్యయా ఉ
పేక్ష్యమాణః - కించ - భూపాలానాం అననుసరణాత్ సమీపసంచారాభావాద్ధే
తోః - అఖిలేభ్యః - సత్వధికృతపురుషేభ్య ఏవ - బిభ్యత్ త్రస్యత్సన్ - కుమతిఃకు
బుద్ధిఃజనః - కింభువనేవర్తమానంచరితంవృత్తాంతంజానీతే - కింసుఖంవా ఉప
భుఙ్క్తే - నోభయమపీత్యర్థః ॥ ౧౬౭ ॥ వ్యాపారేతి ॥ యఃకుబుద్ధిః - వ్యాపారాం
తరంనిష్ప్రయోజనం ఉద్దిశ్యవ్యాజీకృత్య - వధ్వాః భార్యాయాః ముఖం వీక్షమా
ణస్సన్ గృహమేవ దారిద్ర్యేణ - సంతప్తైః కుబుద్ధిః - దరిద్రాతి అతిదరిద్రో

వధూముఖం వోఢాగ్ర హే ష్వేవ నిద్రాతి దరిద్రాతి సదుర్మతిః ॥ ౧౭౮ ॥ ఇదంచావధీయతాం ॥ ౧౭౯ ॥ ఇచ్ఛేద్యస్తు సుఖంనివస్తుమవనౌ గచ్ఛేత్స రాజ్ఞస్సభాం। కల్యాణీంగిరమేవ సంసది వదేత్కార్యేషు దద్యాత్కృతీ। అక్లేశాద్ధనమార్జయేదధిపతేరావర్జయేద్వల్లభాన్ కుర్వీతోపకృతిం జనస్యసమయే కస్యాపినాపక్రియాం ॥ ౧౮౦ ॥ అన్యచ్చేదమవధారణీయం ॥ ౧౮౧॥ అయుక్తంయుక్తంవాయదభిహితమజ్ఞేనవిభునా। స్తుయాదేతన్నిత్యం జడమపి గురుంతస్య వినయాత్। వివిత్సుర్నైస్స్పృహ్యంకథమపిసభాయామభినయేత్స్వకార్యం సంతుష్టే క్షితిభృతి రహస్యేవకథయేత్ ॥ ౧౮౨ ॥ ఇత్యలంప్రసక్తానుప్రసక్త్యా ఇదానీంతో విమానమా

భవతీత్యర్థః ॥ ౧౭౮ ॥ ౧౭౯ ॥ ఇచ్ఛేదితి॥ యఃకృతీకుశలః - అత ఏవ - అవనౌ భువి - సుఖంయథాతథా - నివస్తుంజీవితుం - ఇచ్ఛేత్ - సకృతీ - రాజ్ఞః సభాం గచ్ఛేత్ - సంసదిరాజ సభాయాం - కల్యాణీం స్వపరాన్యతర సుఖకరీ మేవ గిరం వదేత్ - కార్యేషు కార్యకాలేషు - దద్యాత్ రాజవల్లభేభ్యోధన వస్త్రాదికమితి శేషః - తుష్టేపిరాజ్ఞిరాజవల్లభాః అనావర్జనే కార్యాణివిఘటయంతీతిభావః - ఏవం సతి - అక్లేశాత్ క్లేశంవినైవ - ధనమార్జయేత్ - ధనార్జనానంతరమపి - అధిపతేః రాజ్ఞః - వల్లభాన్ ప్రియాన్ - ఆవర్జయేత్ అనుకూలాన్ కుర్యాత్ - జనస్య ఉపకృతింయథాశక్తి ఉపకారమేవ కుర్వీత - కస్యాపిశత్రోరపీత్యర్థః - అపక్రియాం అపకారం నజనయేత్ ॥ ౧౮౦ ॥ అన్యదితి ॥ అవధారణీయం సావధానం శ్రోతవ్యం ॥ ౧౮౧ ॥ అయుక్తమితి ॥ అజ్ఞేనసంపదున్మత్తేన - మౌఢ్యంరాజ్ఞాంఆసృష్టినైసర్గికమితిభావః - విభునారాజ్ఞా - అయుక్తం అనుచితంవాయుక్తంవా యద్వాక్యం - అభిహితం ఉక్తం - తదేతద్వాక్యం నిత్యం స్తుయాత్ సమ్యగుక్తమితిశ్లాఘేత - జడమపితస్యరాజ్ఞః గురుంవినయాత్ స్తుయాత్ - వివిత్సుఃరాజ్ఞః అభిప్రాయంబుద్ధుం అబుద్ధుంవా వేత్తుమిచ్ఛన్ - నిస్పృహస్యభావః నైస్పృహ్యం కథమపిసర్వథాసభాయాం - అభినయేత్ - ప్రకటయేత్ - రాజ్ఞాంశత్రుప్రాయత్వాత్ప్రవేశ ఏవ అన్యథాదుర్లభస్స్యాదితిభావః - క్షితిభృతిరాజ్ఞి సంతుష్టేసతి - స్వానుసరణేనేతిశేషః - స్వస్యకార్యంప్రయోజనం - రహస్యేవకథయేత్ - కదాచిత్ప్రత్యాఖ్యానేవమానస్యగోప్యత్వాదితిభావః ॥ ౧౮౨ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రసక్తస్య ఘూర్జర దేశస్య దోషోద్ధారస్య అనుప్రసక్త్యా పురుషోత్తమాధమత్వ నిరూపణే

నయన్నసౌ నందనసాంజలిబంధం ॥ ౧౭౩ ॥ కృష్ణాశ్లేషవిశేషితాసితరుచే కాళింది తుభ్యం నమః కుంజేభ్యః శ్రితతావకాంబుకణికాపుంజేభ్య ఏషోంజలిః । గోపీభ్యః పరిలిప్సయా మురరిపో స్తైస్తైః స్థితాభ్యో నతిర్నాథాయాభిరుపాసితాయ చ నమోవాకాన దీధీమహి ॥ ౧౭౪ ॥ కృశానుః ॥ కృతం సఖే జారచోరశిఖామణేః కృష్ణస్య జగదతిసంధాతురనుసంధానేన ॥ ౧౭౫ ॥ తథాహి ॥ లుంటిత్వా నవనీతమన్యసదనే లోలేక్షణో భక్షయన్ గోపీభిః పరికృష్య మాతృసవిధం నీతో ముకుందస్తయా । లుంటితం నవనీతమిత్యభిహితోఽప్యేతద్వ్యలుంటీః కిమిత్యుక్తో మానవనీతమేవ హృతమిత్యాగో జనన్యాం న్యధాత్ ॥ ౧౭౬ ॥ కించ ॥ అంసే సలీలమధిరోప్య శు

న - అలంపర్యాప్తమిత్యుక్త్వా ॥ ౧౭౩ ॥ కృష్ణేతి ॥ శ్రీకృష్ణస్య ఆశ్లేషేణ జలక్రీడాసంబంధేన ఆలింగనేన చ విశేషితా బహుళితా అసితా రుచిః యస్యాస్తస్యాస్సంబుద్ధిః - హే కాళింది యమునే కృష్ణాష్టమహిషీణాం అన్యతమే చ - తుభ్యం నమః - శ్రితాః సక్తాః తావకాంబుకణికాపుంజాః త్వదీయజలకణరాశయో యైస్తేభ్యః కుంజేభ్యః - ఏషః అంజలిః నమస్కారః - మురరిపోః కృష్ణస్య పరిలిప్సయా ఆలింగనేచ్ఛయా - తేషు కుంజేషు స్థితాభ్యః గోపీభ్యః గోపాంగనాభ్యః - నతిః నమస్కారః - ఆభిః గోపీభిరుపాసితాయ సేవితాయ - నమోవాకాన్ నమ ఇతి వాక్యాని - అదీధీమహి - పునః పునరుచ్చరేమ ॥ ౧౭౪ ॥ కృతమితి ॥ జారాణాం చోరాణాం చ శిఖామణేః శ్రేష్ఠస్యేత్యర్థః - జగన్మాత్రస్య అతిసంధాతుః వంచకస్య - అత్యంతం సంధానం సంసృష్టిః పాలనంచ అతిసంధానం తిరోధానం తత్త్రియ కర్తుశ్చ - అనుసంధానేన - కృతం అలమిత్యర్థః ॥ ౧౭౫ ॥ లుంటిత్వేతి ॥ అన్యసదనే పరగృహే - నవనీతం లుంటిత్వా ముషిత్వా - లోలేక్షణః చౌర్యాత్ కాతరాక్షః - భక్షయన్ - అత ఏవ పరికృష్య - గోపీభిః మాతుర్యశోదాయాః సవిధం సమీపం నీతః - ఏషః ముకుందః కృష్ణః - నవనీతం మా లుంటీః నాపహర - మానవైర్నీతం నవనీతం లుంటీరిత్యుక్తప్రకారం పూర్వం అభిహితోఽపి - హే కృష్ణ - త్వం ఏతన్నవనీతం కిమర్థం వ్యలుంటీః హృతవానసి - ఇత్యుక్తప్రకారం తయా మాత్రా ఉక్తస్సన్ - తాం ప్రతి - మానవనీతమేవ హృతం - నవనీతం న హృతమితి చ - ఇత్యుక్తప్రకారేణ ఆగః అపరాధం - జనన్యాం మాతరి - న్యధాత్ నిహితవాన్ ॥ ౧౭౬ ॥ అంస ఇతి ॥ స కృష్ణః - స్వహస్తాచ్ఛుకం కంచిత్ - భయాకులదృశః గోప్యాః కస్యాశ్చిదంసే భుజాగ్రే - సలీలం సుఖాత్ప్రా - అధిరోప్య నిధాయ - అంసభుజాగ్రం గతం శుకం - అం - ఇత్యేతత్

కంస్వహస్తాద్గోప్యా భయాకులదృశః కుతుకీ ముకుందః । అంసంగతం శుక
మిహాపనయేతి వాచం తస్యా నిశమ్య స తదంశుకమాచకర్ష ॥ ౧౭౭ ॥ అ
పిచ ॥ నీత్వా రాధికయా నిశాం మురరిపుః ప్రాతర్గృహానాగతః త్వం
మాభూరపరాధికః పునరితః ప్రోక్తోఽపి పూర్వం మయా । కస్మాదేవమభూ
రితి శ్రితరుషా నిర్భర్త్సితో నీలయా తత్త్వాస్త్వైవ స రాధికోఽహమితి
తాం వ్యామోహయన్మాయయా ॥ ౧౭౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మై
వం వాదీః ॥ స హి పరమపావనః సకలజగదంహస్సంహరణకృతేకృతా
వతారో వందారుజనానందనో యదునందనః నిందాపదవీదవీయాన్ ॥
౧౭౯ ॥ అసత్త్వయాథార్థ్యాభ్యుదయస్య యస్య జగుశ్చరిత్రం జగతః పవిత్రం ।

రేణ సంగతం శుకం అంశుకం వస్త్రం చ - ఇహ ఇదానీం - అపనయ నిస్సారయ - ఇ
త్యుక్తప్రకారః - తస్యాః గోప్యాః వాచం నిశమ్య - తథాకరోమీత్యుక్త్వా తత్స్వా
ర్పోక్తం అంశుకం - అంవిష్ణుం ప్రతి శుకలవిస్పష్టకీర్తనశుకం చ - ఆచకర్ష - అప
హరతి స్మ ॥ ౧౭౭ ॥ నీత్వేతి ॥ రాధికయా నామ గోప్యా సహ నిశాం - అత్యంతసంయో
గాద్వీతీయా - నీత్వా - యావతీం రాత్రిం తాముపభుజ్యేత్యర్థః - ప్రాతః గృహాన్ ప్ర
త్యాగతః - గృహాః పుంసి చ భూమ్న్యేవేత్యనుశాసనాత్ బహుత్వే పుంస్త్వం మురరి
పుః శ్రీకృష్ణః - త్వం పునః - అపరాధః అన్యాసంభోగః అస్యాస్తీతి అపరాధీ - స ఏ
వ అపరాధికః - అపగతా రాధికా యస్మాత్సః అపరాధిక ఇతి చ మాభూః - ఇత్యు
క్తప్రకారం పూర్వం మయా ప్రోక్తోఽపి సన్ - కస్మాత్ కారణాత్ ఏవం అపరాధికః
ఇత్యుక్త్వా ఏవ - శ్రితమరుషా గృహీతకోపయా - నీలయా దేవ్యా - నిర్భర్త్సితః తర్జితః
సన్ - మాయయా అఘటితఘటనాపటీయస్యా ఉపలక్షితః - హే నీలే - తవ వాచైవ అప
రాధికో మాభూరిత్యాకారకయా - అహం సరాధికః ఇతి - తాం నీలాం వ్యామోహయత్
౧౭౮ ॥ వయస్యేతి ॥ హే వయస్య త్వం పరమపావనః - సకలస్య జగతః అంహసాం పాపానాం
సంహరణకృతే నివారణార్థం కృతావతారః - వందారూన్ నమస్కర్తౄన్ జనా
నానందయతీత్యానందనః - తతః కారణాత్సః - నిందాయాః విషయపదవ్యాః మార్గస్య దవీ
యాన్ దూరే వర్తమానః ॥ ౧౭౯ ॥ నను న వాఙ్మాత్రేణార్థసిద్ధిరత ఆహ ॥ అసదితి ॥
అసతాం పాపానాం యథార్థః అభ్యుదయః అవతారః యస్య తస్య యస్య చరిత్రం చా
ర్వ్యాది - జగతః పవిత్రం - జగుః కథయంతి స్మ - [illegible] విశేషః - తమ స్త్రైణ[illegible]

పునః పరస్మై పురుషాయ తస్మై సమస్తనమ్యాయ నమస్తనోమి ॥ ౧౮౦ ॥ అ
స్య ఖల్వత్యద్భుతం చారిత్రమాకర్ణ్యతాం ॥ ౧౮౧ ॥ చోరస్య చౌర్యం జ
గతి ప్రసిద్ధం చౌర్యస్య చౌర్యం తు న దృష్టపూర్వం। చౌర్యాణి కార్యాణి
బత శ్రుతాని కృష్ణస్య ముష్ణంతి తమాంతమాంసి ॥ ౧౮౨ ॥ చిత్రం చిత్రం
జృంభితే కృష్ణమేఘే కంసం ప్రాప్తా ప్రాపలోపం సమృద్ధిః। ఆసీన్ముక్తం
హానిదాఘప్రశాంతిః హంసో హింసామానశే కేకిభీరుద్ధా ॥ ౧౮౩ ॥ కం
సం ధ్వంసయతే మురంతిరయతే హంసం తథా హింసతే బాణం క్షీణయతే
బలం లఘయతే పౌండ్రం పరం లుంపతే। భౌమం భ్రామయతే బలాద్వల
భిదో గర్వం పరావర్తతే। క్లిష్టం శిష్టగణం ప్రణమ్రమవతే కృష్ణాయ తు
భ్యం నమః॥ ౧౮౪ ॥ ఇతి విమానం సుదూరమానయ। వనజనపదసద్గిరి ప్ర

య నమస్కర్తుమర్హాయ- తస్మై పరస్మై పురుషాయ- నమః నతిం పునః- తనోమి కరోమి॥
ఉపేంద్ర॥ ౧౮౦॥ ౧౮౧॥ చోరస్యేతి॥ చౌర్యం జగతి చోరస్య ప్రసిద్ధం- చౌర్యస్య
చౌర్యం తు - న దృష్టపూర్వం పూర్వం కదాపి న దృష్టమిత్యర్థః - కృష్ణస్య చౌర్యాదీని
కార్యాణి శ్రుతాని సంత్యేవ న తు దృష్టాని- తమాంసి పాపాని- ముష్ణంతి తమాం అతిశయే
న చోరయంతి బతేత్యాశ్చర్యే - స్తేయం హరేర్హరతి యన్నవనీతచౌర్యమిత్యాద్యాగ
మాదితి భావః॥ ౧౮౨॥ చిత్రమితి॥ కృష్ణే నీలమేఘే కృష్ణ ఏవ మేఘః తస్మిన్నితి చ జృం
భితే సతి- ఘాత్యానందాఖిలావకశ్శ్వటః- నిదాఘస్య ఘర్మస్య గ్రీష్మర్తోర్వా ప్రతపేర్ణ
ణశాంతిర్నాశః- హానిదస్య అఘస్య నామాసురస్య ప్రశాంతిశ్చ - ఆసీదితియత్ - హం
సః పక్షీ అసురశ్చ - హింసామానశే ప్రాప్తవానితియత్ - వార్షికావసరస్య హంస
హింసాకరణత్వం ప్రసిద్ధం - కేకిభిః పంకైః యశశ్చ కేకిభిర్యశసి కర్దమ ఇతి విశ్వః-
ఉద్ధా జాతేతి దయాల్- తత్సర్వం యుక్తమేవ కింతు- కం ఉదకం నం ప్రాప్తా సమృద్ధిః- కం
సం నామాసురం శరంరాజానం ప్రాప్తేతి చ- లోపం నాశం ప్రాప్తేతి చ యత్- తచ్చిత్రం
చిత్రం అత్యంతాశ్చర్యం- శ్లోకేఽస్మిన్నపి విరోధాభాసః - అత్ర శ్లేషానుప్రాణిత ఇతి భా
దః॥ ౧౮౩॥ కంసమితి॥ కంసాది భౌమాంతాః అసురాః- ధ్వంసయతే ఇత్యాది పరాను
వర్తతే ఇత్యంత చతుర్థ్యంతానాం నాశయతే ఇత్యర్థః- భూమేరపత్యం భౌమః- నర
కాసురః- క్లిష్టం దుష్టైః పీడితం - ప్రణమ్రం ప్రణతం- శిష్టగణం-అవతే రక్షతే కృష్ణాయ
తుభ్యం నమః॥ ౧౮౪॥ ఇతీతి॥ వనాని దండకాదీని- జనపదాః మహారాష్ట్రాదయః- గిరి

శ్రుతీన వేత్స్యసవిస్మయమీశ్వరముద్దిశ్య ॥ ౧౮౫ ॥ కత్యోషధీః కతితరూన్ కతివా మహీధ్రాన్ కత్యంబుధీన్ కతినదీః కతిపుంసపక్షాన్ । కత్యంగనాస్త్వమసృజః కతినాథ దేశాన్ మన్యే త్వదేషమహిమా నహిమామకాబుద్ధౌ॥౧౮౬॥ ఇత్యన్యతోగచ్ఛన్ పురతోవలోక్య సబహుమానం ॥ ౧౮౭ ॥

మహారాష్ట్రాభిఖ్యో మధురజలసాంద్రో నిరుపమప్రకాశో దేశోయం సురపుర నికాశో విజయతే । గృహస్థా యత్రామీ గుణజలధయః కేపివిభవైస్సమృద్ధాశ్శ్రద్ధాతోముహురతిథిపూజాంవిదధతే ॥ ౧౮౮ ॥ కృశానుః ॥ సఖేకిం ప్రాక్కాలికం చారిత్రమధునాకథయసి । అధునాకిలకలిమాలిన్యాదీదృశిరీతిరేతద్దేశవాసినామాసీత్ ॥ ౧౮౯ ॥ తథాహి ॥ అహార్యైర్వ్యాపారైరహరహ నయంతోదశదిశాస్వహస్నాతాస్సంధ్యావి

తోనర్మదాదయః- గిరయోవింధ్యాదయః - ఈశ్వరం ప్రష్టారం ॥ ౧౮౫॥ కతీతి॥ హేనాథ జగత్స్రష్టః- త్వం- కతికియతీః- ఓషధీః లతాసస్యాదీః ఫలపాకాంతాః - అసృజః సృష్టవానసి - ఇదం ప్రతిద్వితీయాంతం యోజ్యం- హేధాతః స్రష్టః బ్రహ్మన్- తవసంబంధీ- ఏషః మహిమా- సామర్థ్యం- మమబుద్ధౌ నమాతి నమిమీతె- హిఖల్వర్థే- అప్రమేయత్వాదితిభావః॥౧౮౬॥ ౧౮౭॥ మహారాష్ట్రేతి॥ మధురజలసాంద్రః- నిరుపమప్రకాశః- అతఏవ- సురపురనికాశః స్వర్గతుల్యః- మహారాష్ట్రాభిఖ్యః అయం దేశః- అభిఖ్యానామశోభయోరితికోశః- విజయతే సర్వోత్కర్షేణవర్తతే- యత్ర మహారాష్ట్రదేశే- విభవైస్సమృద్ధాః- గుణజలధయశ్చ - అతఏవ కేపి అనిర్వచనీయమహిమానః- ఐశ్వర్యమత్తేషుగుణలేశస్యాపిశశవిషాణప్రాయత్వాదితిభావః- అమీగృహస్థానామబ్రాహ్మణాః మహారాష్ట్రాః- అతిథీనాంపూజాం- శ్రద్ధాతః శ్రద్ధయా- ముహుర్విదధతే కుర్వతే॥౧౮౮॥ సఖ ఇతి॥ ప్రాక్కాలః కృతయుగాదిః తద్భవం ప్రాక్కాలికం॥౧౮౯॥ అహార్యైరితి॥ అహ మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణాః గృహస్థాః- అహార్యైరనంతైర్వ్యాపారైరాత్మీయైర్గ్రామీణైశ్చ - దశదిశాసు గ్రామ్యాసు- నతుగృహే అహః అత్యంతసంయోగే ద్వితీయా సర్వందివసమిత్యర్థః- నయంతః యాపయంతస్సంతః - అథ సాయంకాలే- స్నాతాస్సంతః- సంధ్యాస్త్రిస్రః విదధతి- జాతు కదాచిదపి- స్వసమయే యథాసమయం- సంధ్యాః- నవిదధతి నానుష్ఠాస్యంతీత్యర్థః- కించ- స్వాం స్వీయాం వృత్తిం యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహాత్మికాం జీవికాంత్యజంతః- ద్విజకులభవా

దదతి న జాతు స్వసమయే । త్యజంత స్స్వాం వృత్తిం ద్విజకులభవా గ్రామ
గణికీభవంతో హంతామీ కథమపి చ జీవంతి బహవః ॥ ౧౯౦ ॥ కించ ॥ ఉ
పనయనవివాహోత్సవైకప్రధానౌ కలివిభవత ఏషాం కాలభేదానభి
జ్ఞౌ । విజహతి న కదాచిద్వేదపాఠైకయోగ్యే వయసి చ యవనానీవాచ
నాభ్యాసమేతే ॥ ౧౯౧ ॥ అపి చ ॥ అజ్ఞానామవిరామలౌకికవచోభాజా
మమీషాం పునః మంత్రోచ్చారణ ఏవ పర్యవసితం మౌనవ్రతం కర్మసు ।
గ్రామాయవ్యయలేఖనేన నయతాం కాలానశేషానహో పారం ప
శ్యత ఈదృశామిహ నృణాం బ్రాహ్మణ్యమన్యాదృశం ॥ ౧౯౨ ॥ అన్య
చ్చ ॥ కుక్షేః పూర్త్యై యవననృపతేః భృత్యకృత్యాని కర్తుం విక్రీణీతేవ
పురపి నిజం వేతనై రేతదాస్తాం । విప్రో భూత్వాప్యహహ గణనానైపుణ్యై

అపి కేచనామీ గ్రామేషు గణికీభవంతః ఆయవ్యయలేఖకీభవంతస్సంతః - అత ఏవ- కథ
మపి అతినీచవృత్త్యేత్యర్థః- జీవంతి ॥ ౧౯౦॥ ఉపనయనేతి॥ కలేః కలియుగస్య విభవ
తః మాహాత్మ్యాత్- ఉపనయనవివాహౌ- కాలస్య భేదః విధిచోదితకాలస్య విశేష స్తస్య
న విద్యతే అభిజ్ఞా విజ్ఞానం యయో స్తౌ త్రిచతురాదివార్షికావిత్యర్థః అత ఏవ ఏషాం
గృహస్థానాం ఉత్సవః ఏకం ముఖ్యం ప్రధానం ప్రయోజనం యయో స్తథోక్తౌ భవతః-
ద్వావపి విధివన్న కృతౌ భవత ఇతి యావత్ కించైతే వేదస్య పాఠే అధ్యయనే విషయే ఏకం
యథా తథా- యోగ్యే వయసి యౌవనే- యవనానాం యవనానాం లిపేః వాచనస్య అధ్య
యనస్య అభ్యాసం పౌనఃపున్యేన పఠనం- కదాచిదపి- న విజహతి న త్యజంతి॥ ౧౯౧॥ అ
జ్ఞానామితి॥ అజ్ఞానామత ఏవ అవిరామం యథా తథా లౌకికవచాంసి దేశభాషావాక్యా
ని భజంతీతి తద్భాజామమీషాం గృహస్థానాం సంబంధిషు కర్మసు - మౌనవ్రతం- మం
త్రస్య తత్తన్మంత్రస్య ఉచ్చారణ ఏవ పర్యవసితం- సమాపితం- అన్యథా తదుచ్చారణా
భావ ప్రసక్తేరితి భావః- గ్రామస్య ఆయవ్యయౌ ఆదాయవ్యయౌ తయో ర్లేఖనేన - అశే
షాన్ కాలాన్ నయతాం పారం పశ్యతః వంశానుపూర్వ్యతః - ఈదృశాం గ్రామగణికా
నాం- ఇహ మహారాష్ట్రే నృణాం గృహస్థానాం- బ్రాహ్మణ్యం అన్యాదృశం మహాద్భుత
ప్రాయమేవేత్యర్థః॥౧౯౨॥ కుక్షేరితి॥ అయం గృహస్థః విప్రో భూత్వా బ్రాహ్మణ
స్సన్నపి- అహహేత్యతిఖేదే- కుక్షేః పూర్త్యై ఉదరపూరణాయ- యవననృపతేః భృత్యకృ
త్యాని కర్తుం- నిజం స్వీయం వపురపి కిముతాన్యత్- వేతనైః భృతిభిః- విక్రీణీతే విక్రయం
కరోతీతి యత్ - ఏతత్ ఆస్తాం తిష్ఠతు - గణనానైపుణ్యైః సంఖ్యాయాం కౌశలైః వంచ
యిత్వా ప్రతార్య - పోషకానాం- కిముతాన్యేషాం - స్వామినః స్వధనస్య స్తేయం- రచ

ర్వం చయిత్వా స్వర్ణస్తేయం రచయతి పునః స్వామినాం పోషకాణాం ॥ ౧౯౩ ॥ అహో బత కలిమహిమ్నా సదసద్వివేకవైధుర్యమఖిలజనానాం ॥ ౧౯౪ ॥ యే ముష్ణంతి నిశి ప్రవిశ్య భవనం యే వా బలాత్కారతో నవైనైతే స్వామిధనం హరంతి ననుతాన్నిందంతి చోరా ఇతి । సద్యో హంత హారంతి పోషకధనం సంఖ్యావిపర్యాస్యయే । కష్టం తాననపి వంచకానిహ పురస్కుర్వంతి సర్వే జనాః ॥ ౧౯౫ ॥ అయం ఖలు అనుపమో దేశ ఇతి త్వదుక్తం యుక్తమేవ । యదత్ర స్వల్పేనాపి యత్నేన మహతీ ప్రతిష్ఠా సిధ్యతి ॥ ౧౯౬ ॥ వేదవ్యాసస్స ఇహ దశ యో వేదవేదాక్షరాణి శ్లోకం త్వేకం పరిపఠతి యః సస్స్వయం జీవ ఏవ । ఆపస్తంబస్స కిల కలయేత్సమ్యగౌపాసనం యః కష్టం శిష్టక్షుతికృతి కలౌ కార్శ్యమృచ్ఛంతి విద్యాః ॥ ౧౯౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిమరే భూసురేష్వేవ దోషముద్ఘోషయసి ॥ ౧౯౮ ॥ అత్రాపి సంతి బహవః కలితాగ్నిహోత్రాః శాస్త్రార్థబోధకుశలాః కిల శాంతిమంతః । అంతర్ముఖాస్స తతమాత్మవిదో మహాంతః నిర్ధూతబాహ్యవిషయా నిగమా

యతి కరోతి- అహహ- స్వామిద్రోహస్య మహానరకహేతుత్వాదతిభావః ॥ ౧౯౩ ॥ అహో ఇతి ॥ వైధుర్యం రాహిత్యం ॥ ౧౯౪ ॥ య ఇతి ॥ యే జనాః- నిశి భవనం ప్రవిశ్య ముష్ణంతి - యే వా కానసే బలాద్దివాపి ముష్ణంతి - ఏతే ఉభయే స్వామినః పోషకస్య ధనం న హరంతి న ముష్ణంతి - తథాపి తానుభయాన్ చోరా ఇతి నిందంతి - నన్వితి ప్రశ్నే లోకా ఇతి శేషః - యే మా గృహస్థాః - సంఖ్యాం ఆయవ్యయగణనాం - విపర్యస్య - పోషకస్య ధనం సద్యో హరంతి - హంతేత్యాశ్చర్యే వంచకాన్ స్వామిద్రోహిణోపి తానిహ లోకే సర్వే జనాః పురస్కుర్వంతి మానయంతి - కష్టం అన్యాయమిత్యర్థః ॥ ౧౯౫ ॥ అయమితి ॥ యత్నేన ప్రయాసేన ॥ ౧౯౬ ॥ వేదేతి ॥ ఇహ దేశే- యో విప్రః- దశ వేదాక్షరాణి - వేద అధీతవాన్ - స వేదవ్యాస ఏవ - భవతీతి హాదత్ర యేపి యోజ్యం - యస్త్వేకం శ్లోకం పరిపఠతి - సః స్వయం సాక్షాత్ జీవః బృహస్పతిరేవ - యః ఔపాసనం అగ్నికార్యం సమ్యక్కలయేత్ - సః ఆపస్తంబః - కిలేత్యవధారణే - శిష్టానాం క్షుతిం హానిం కరోతీతి తత్కృతి- కలౌ యుగే- విద్యాః- కార్శ్యం క్షీణత్వం - ఋచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి- కష్టం ॥ ౧౯౭ ॥ ౧౯౮ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర మహారాష్ట్రదేశేపి- గృహస్థేష్వపి తివా - బహవో బుధాః - శాస్త్రాణాం కర్మకాండానాం అర్థబోధకుశలాః - అత ఏవ నిగమాధ్వని వేదోక్తకర్మణి నిష్ఠా ఆసక్తిః యేషాం తే - అత ఏవ - కలితాగ్నిహోత్రాః - అగ్నిహోత్రదర్శపూర్ణమాసాదీనాముపలక్షణం - కించ - అంతఃపఠా

ధ్వనిష్ఠాః ॥ ౧౯౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ శుచీభూతాస్స్నానైః శ్రుతిహితపురాణోక్తనియమాదపూతానాం స్పర్శాన్నవహితహృదో మీ విజహతః ॥ సురాభ్యర్చాం కృత్వా శుచికృతమదంత్యన్నమనఘం మహారాష్ట్రే దేశే విలసతి మహానేష హి గుణః ॥ ౨౦౦ ॥ కించ ॥ చమూనియమనేన వా జనపదాధికారేణ వా ద్విజవ్రజ ఉపవ్రజన్ ప్రభుపదం మహారాష్ట్రజః । న వృత్తిమిహ పాలయేద్యది ధరాసురాణాం తతో భవేద్యవనవేష్టితం భువనమేతదబ్రాహ్మణమ్ ॥ ౨౦౧ ॥ యచ్చ దోషాంతరం భాషితం భవతా తదశేషమపి సాధుజనోపకారేణ పరిహార్యతే ॥ ౨౦౨ ॥ అలమముం తు సంహర్తుమంహస్సహస్రం స ఏకోపి విప్రప్రవేకోపకారః కఠోరః కుఠా

రాకాశసంజ్యోతిస్తత్ప్రతిముఖాః అభిముఖాః దహరోపాసకా ఇతి యావత్ - అత ఏవ - సతతం ఆత్మానం స్వస్వరూపం విందంతి సాక్షాత్కుర్వంతీతి తద్విదః - నిర్ధూతబాహ్యవిషయాః శబ్దాదివిషయవిరక్తాశ్చ - సంతి - కర్మిణో జ్ఞానినశ్చత్వయే ప్యత్ర సంతీత్యర్థః ॥ ౧౯౯ ॥ శుచీభూతా ఇతి ॥ స్నానైః శుచీభూతాః పవిత్రీకృతాః - శ్రుతీనాం హితైః తదుక్తార్థప్రతిపాదకైః పురాణైః శైవవైష్ణవైః ఉక్తాత్ నియమాత్ ఆచారాత్ అవహితహృదః అప్రమత్తచిత్తాః - అత ఏవ అమీ గృహస్థాః అపూతానాం అస్పృశ్యానాం స్పర్శాన్ విజహతస్సంతః - శుచిభిః జనైః కృతం పక్వం - అత ఏవ అనఘం - అన్నం - సురాణాం ఆదిత్యాదీనాం అభ్యర్చాం కృత్వా - దేవేభ్యో నివేద్యేత్యర్థః - అదంతి భుంజతే - ఏష ఉక్తవిధః - మహాన్ గుణః - మహారాష్ట్రే దేశే - హి ఏవార్థే - విలసతి - నాన్యత్రేత్యర్థః ॥ ౨౦౦ ॥ చమ్వితి ॥ మహారాష్ట్రజః - ద్విజవ్రజః బ్రాహ్మణసమూహః - చమ్వాః సేనాయాః నియమనేన ఆధిపత్యేన వా - జనపదస్య దేశస్య అధికారేణ వా - ప్రభుపదం ప్రభుత్వం - ఉపవ్రజన్ ప్రాప్నువన్ సన్ - ధరాసురాణాం బ్రాహ్మణానాం - వృత్తిం బ్రాహ్మణ్యం - ఇహ మర్త్యలోకే - న పాలయేద్యది - యవనైః వేష్టితం ఉపక్రాంతం - ఏతద్భువనం మర్త్యలోకః - అబ్రాహ్మణం భవేత్ - యవనబ్రాహ్మణయోర్జన్మవిరోధాదితి భావః ॥ ౨౦౧ ॥ యదితి ॥ దోషాంతరం వేదవిద్యాం విహాయ యవనవిద్యాభ్యాసాదిరూపం ॥ ౨౦౨ ॥ అలమితి ॥ సః ప్రసిద్ధః - ఏకోపి - విప్రప్రవేకస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య ఉపకారః మహారాష్ట్రజకృతః - ప్రవేకానుత్తమోత్తమా ఇతి కోశః అంహసాం సహస్రం - మంక్షు సత్వరం - సంహర్తుం - అలం సమర్థః - కఠోరః దృఢః - తిగ్మః తీక్ష్ణః - ఏకోపి కుఠారః - అనేకాన్ విషద్రుమాన్ - విని

రణకేళౌ కోపి తిగ్మో వినిర్భేత్తుమిష్టే విపక్షాననేకాన్ ॥ ౨౦౩ ॥ కృశానుః ॥ అస్త్యేవమథాపి అత్రత్యానాం ఆద్యేతరవర్ణానాం పునరతిదుస్సహం చేష్టితం ॥ ౨౦౪ ॥ పశ్య ॥ దేశే దేశే లంపటాః పర్యటంతో భంజం భంజం బ్రాహ్మణాదీనశేషాన్ । హారం హారం హంత సర్వస్వమేషాం పాపా ఏతే స్వోదరం పూరయంతి ॥ ౨౦౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ తథాపి ఏతేషాం చేష్టితం సహనీయం ॥ ౨౦౬ ॥ తథాహి ॥ మాయాచుంచుతయా భయావహగతిః ప్రత్యర్థిపృథ్వీభుజాం మాహారాష్ట్రభటచ్ఛటా రణపటుర్నో పర్యటత్యేవ చేత్ । దేవబ్రాహ్మణవర్గనిగ్రహకృతో దేశాంస్తురుష్కా ఇమే నిష్ప్రత్యూహమనోరథా వితనుయుర్నిర్దేవ భూమీసురాన్ ॥ ౨౦౭ ॥ తతశ్చ ॥ దేవక్షోణీసురహితకృతే దారితమ్లేచ్ఛపక్షై

క్షేత్తుం - ఇష్టే శక్నోతి కిల భుజంగప్రయాతం ॥ ౨౦౩ ॥ అస్త్యేవేతి ॥ అత్రత్యానాం ఏతద్దేశభవానాం - ఆద్యాత్ బ్రాహ్మణకులాదితరేషాం వర్ణానాం క్షత్రియాదీనాం - చేష్టితం కర్మ - అతిదుస్సహం అత్యంతలోకపీడాకరం ॥ ౨౦౪ ॥ దేశే దేశ ఇతి ॥ లంపటాః పరద్రవ్యాపహారలాలసాః - అత ఏవ పాపా ఏతే అత్రత్య క్షత్రియాదయః - దేశే దేశే ప్రతిదేశం - పర్యటంతః సంచరంతః సంతః - బ్రాహ్మణాదీన్ అశేషాన్ సర్వాన్ - భంజం భంజం భంక్త్వా భంక్త్వా - ఏషాం బ్రాహ్మణాదీనాం - సర్వస్వం నిఖిలధనం - హారం హారం హృత్వా హృత్వా - స్వేషాం ఉదరం పూరయంతి - హంతేతి ఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ ౨౦౬ ॥ మాయేతి ॥ రణపటుః - మహారాష్ట్రభవానాం మాహారాష్ట్రాణాం భటానాం ఛటా సమూహః - మాయయా ప్రసిద్ధత్వేన మాయాచుంచుతయా హేతునా - తేన విత్త ఇత్యాదినా చుంచుప్ప్రత్యయః - ప్రత్యర్థినాం శత్రూణాం పృథ్వీభుజాం తురుష్కనృపాణాం - భయావహగతిస్సతీ - నో పర్యటత్యేవ చేత్ - దేవానాం దేవస్థలానాం బ్రాహ్మణానాం చ వర్గస్య నిగ్రహం కుర్వంతీతి తత్కృతః - ఇమే తురుష్కాః - నిష్ప్రత్యూహాః నిర్విఘ్నాః మనోరథాః వక్ష్యమాణవిషయకాః యేషాం తథోక్తాస్సంతః - దేశాన్ సర్వాన్ - నిర్దేవ భూమీసురాన్ - వితనుయుః కుర్యురేవ ॥ ౨౦౭ ॥ తతః ఉక్తోపద్రవాద్ధేతోశ్చ ॥ దేవేతి ॥ దేవక్షోణీసురాణాం ఉభయేషాం హితకరణార్థం హితకృతే - కృచ్ఛబద్ధిః భావే క్విబంతః - దారితమ్లేచ్ఛపక్షైః మహారాష్ట్రియాధన్యచేష్టా - కథమపి అతిప్రయాసేన - మహాన్ సహ్యేన సహనీయా - జనైరితి శేషః - కాయస్య శరీరస్య ఆరోగ్యప్రాయి ప్రేమయా

మణాహ్యం సహ్యైకథమపి మహారాష్ట్రీ యూథస్య చేష్టా । వ్యాధివ్యూహప్రతిహతికృతాం వ్యక్తముగ్రౌషధానాం కాయారోగ్యప్రణయిహృదయైః కాటవం మర్షణీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ఇత్యన్యతో విమానం గమయన్నగ్రతో దృష్ట్వా ॥ ౨౦౯ ॥ కలిమలబహవస్సమవేతా మానుషా మార్గానశేషానప్యశూన్యయంతి ॥ ౨౧౦ ॥ నిపుణం నిరూప్య సశ్లాఘం ॥ ౨౧౧ ॥ అంగాన్వంగాన్కలింగానథ మగధకురూన్ కోసలాన్ కేకయాన్వా కాశ్మీరాన్ కుంతలాన్వా యవనజనపదాన్ కించ పాంచాలదేశాన్ । నేపాలాన్ కేరళాన్వా కతిచన కృతినః పాండ్యతుండీరదేశాన్ । కర్ణాటాన్ గౌడలాటాన్ పరగతిఘటనాలంపటాః పర్యటంతే ॥ ౨౧౨ ॥ కృశానుః ॥ అయే కిమేతాన్నిందనీయానభినందసి ॥ నానాజాతిభవా అమీ కలిబలాదేకీభవంతో నరా వైరాగ్యాభినయం చిరాద్విదధతో వర్ణాశ్రమత్యాగినః । నిర్ధూతానఘవైదికప్రణమనా నిష్ఠాం చ నావం చ నాదధతో దిక్షు విదిక్షు కుక్షిభృతయే భిక్షాటనం కుర్వతే ॥ ౨౧౪ ॥ విమలచరితా విశ్వామిత్రాదయః పరమర్షయో బహుభిరతులైర్బ్రాహ్మణ్యం యత్తపోభి

క్తం హృదయం యేషాం తైః రోగిభిః వ్యాధివ్యూహస్య రోగసమూహస్య ప్రతిహతికృతాం నాశకారిణాం - ఉగ్రాణాం తీక్ష్ణానాం ఔషధానాం - వ్యక్తం ఉల్బణం - కాటవం కటుత్వం - మర్షణీయం సహనీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ౨౦౯ ॥ కలీతి ॥ సమవేతాః సంఘీభూతాః సంతః - అశేషాన్ సర్వదేశీయాన్ మార్గానపి - అశూన్యయంతి సంకటీకుర్వంతి - ఇమే - కే ॥ ౨౧౦ ॥ నిపుణమితి ॥ నిరూప్య పరీక్ష్య ॥ ౨౧౧ ॥ అంగానితి ॥ కృతినః - అతఏవ పరస్మిన్ లోకే గతేస్సౌఖ్యస్య ఘటనాయాం లంపటాః - కతిచన కేచిద్వైరాగిణః - అంగాదయః దేశవిశేషాః - తాన్ పర్యటంతే తీర్థయాత్రార్థమితి భావః - స్రగ్ధరా ॥ ౨౧౨ ॥ ౨౧౩ ॥ నానేతి - నానాజాతిభవా అపి - కలేర్బలాన్మాహాత్మ్యాదేకీభవంతః - అతఏవ వర్ణానాం బ్రాహ్మణాదీనాం కులధర్మాణాం ఆశ్రమాణాం బ్రహ్మచర్యాద్యుచితధర్మాణాం త్యాగః ఏషామస్తీతి త్యాగినః - చిరాద్వైరాగ్యస్య అభినయం ప్రకటనం విదధతః - అతఏవ నిర్ధూతం త్యక్తం అనఘానాం వైదికానాం ప్రణమనసంస్కారః యైస్తే - నిష్ఠాం చ నాదధతః - అతఏవ - ఇమే నరాః వైరాగిణః - వంచనాయాం పరప్రతారణాయాం దక్షాస్సంతః - కుక్షిభృతయే పూరణాయ - దిక్షు విదిక్షు అవాంతరదిశాసు చ - భిక్షాటనం కుర్వతే ॥ ౨౧౪ ॥ విమలేతి ॥ విమలచరితాః విశ్వామిత్రాదయః పరమర్షయః - బహుభిరతులైః దుష్కరైః తపోభిః - యద్బ్రాహ్మ

రుపార్జనాయ। తదిహ జహతో జన్మ ప్రాప్తం త్రయీవిముఖేష్వమీ ష్వహహ కతిచిత్పాషండేషు ప్రవిశ్య హతా జనాః ॥ ౨౧౫ ॥ విశ్వావసుః॥ కథమరే హరే భక్తేష్వవిరక్తేష్వప్యమీషు సన్న్యస్యాసి ॥ ౨౧౬ ॥ దోషేభ్యో నైవ భేతవ్యం దృఢా చేద్భక్తిరచ్యుతే। తిమిరేభ్యో న హి భయం దీపశ్చేల్లభ్యతే మహాన్॥ ౨౧౭ ॥ కించ ॥ దుఃఖంచ జన్మ దురితంచ దృఢామవిద్యాం హా హంత హంతి పరమా హరిభక్తిరేకా। ఏకోపి రాఘవశరః కిల సప్తసాలాన్ శైలం రసాతలమపి త్వరయా బిభేద ॥ ౨౧౮ ॥ అపిచ॥ ధునోతి నిబిడం తమః పరిలునాతి పాపాటవీం తనోతి చ మనోరథానుపచినోతి నానోత్సవాన్ । అనక్తి చ పునః పునర్ఘనసుధా నిర్ఝరైర్వ్యనక్తి పరిపక్త్రిమం వృషగిరీశభక్తిశ్శుభం ॥ ౨౧౯ ॥ కింబహునా॥

శ్వ్యముపార్జనాయన్ - ఇహలోకే - జన్మ నైవ నతు తపోభిః ప్రాప్తం - తద్బ్రాహ్మణ్యం జహతః కతిచిత్ - త్రయీవిముఖేషు వేదబాహ్యేషు - పాషండేషు శాస్త్రభ్రష్టేషు - అమీషు వైరాగిషు - ప్రవిశ్య తైరేకీభూయేత్యర్థః - హతాః భ్రష్టా ఇత్యర్థః - అహహ॥ ౨౧౫॥ కథమితి॥ సన్న్యస్యాసి ఉద్యుక్తోభవసి దూషయితుమితి శేషః॥ ౨౧౬॥ దోషేభ్య ఇతి॥ అచ్యుతే భగవతి శ్రీకృష్ణే దృఢా భక్తిరస్తి చేత్ - దోషేభ్యః ఉక్తేభ్యో న భేతవ్యం భయం న కార్యమేవ - మహాన్ దీపః లభ్యతే చేత్ - తిమిరేభ్యః భయం నాస్తి హి - ప్రతివస్తూపమాలంకారః॥ ౨౧౭॥ దుఃఖమితి॥ పరమా దృఢా - హరిభక్తిః ఏకైవ - అవిద్యాం అజ్ఞానం - రాఘవస్య శ్రీరామస్య శరః - ఏకోపి సన్ - సప్తసాలాన్ - శైలం తదాశ్రయం - రసాయాః - తదాశ్రయభూమేః తలం ప్రదేశమపి - త్వరయా బిభేద కిల - హా హంతేత్యుభయత్రాశ్చర్యే॥ ౨౧౮ ॥ ధునోతీతి॥ వృషగిరిః వేంకటాచలః తస్యేశః శ్రీనివాసః తస్మిన్ భక్తిః - వృషస్య గిరిః నందికేశ్వరానుజః పర్వతః శ్రీశైలః తస్యేశః మల్లికార్జునః తద్భక్తిరితి చ - వృష ఇవ గిరిః ధవళశైలః కైలాసః - వృషః గిరిరివ శైలోన్నత వృషభ ఇత్యాది బహుధా వ్యుత్పత్తయః అస్మిన్నర్థే హ్యుపపాద్యా ఇత్యపి ప్రాహుః భక్తిః సర్వత్ర కర్త్రీ - నిబిడం తమః అజ్ఞానం ధునోతి వారయతి - పాపాటవీం పరితస్సమూలం లునాతి ఛిన్నత్తి - మనోరథాన్ కామాన్ - తనోతి విస్తారయతి - నానోత్సవాన్ ఉపచినోతి వర్ధయతి - మనః - సుధానిర్ఝరైః అమృతప్రవాహైః - పునః పునః - అనక్తి సంయోజయతి - శుభం ప్రాక్తనం కర్మ - పరిపక్త్రిమం ఫలాభిముఖం - వ్యనక్తి స్ఫుటయతి - పక్వత్వామంత్రే అత్ర అనేకక్రియాసముచ్చయాత్ సముచ్చయాలంకారః॥

౨౨౦ ॥ పూతాంగానాం పుణ్యగంగాదిసింధుస్నానాన్నానాక్షేత్రయా
త్రాపరాణాం దారాగారాపత్యవైరాగ్యభాజాం సారాభిజ్ఞైరాదరః
కార్య ఏషాం ॥ ౨౨౧ ॥ ఇతి విమానమన్యతస్సమానయన్ నిపుణం నిరూప్య ॥
౨౨౨ ॥ సుశోభనక్రముకరైస్సేవితో జీవనార్థిభిః । మధ్యస్థబాడబో
రాజత్యాంధ్రదేశో న దేశవత్ ॥ ౨౨౩ ॥ కృశానుః ॥ అయే కిం ప్రశంస
స్యపయాతమర్యాదమముం దేశం ॥ ౨౨౪ ॥ గ్రామే గ్రామే నివసతి చి
రాత్స్వామిభావేన శూద్రో భృత్యో భూత్వా పతతి గణనాం బ్రాహ్మణ
స్తస్య పార్శ్వే । వేదాధ్యాయీ సర ఇవ మరౌ క్వాపి కశ్చిద్యది స్యాద

---

౨౧౯ ॥ ౨౨౦ ॥ పూతేతి ॥ నానాక్షేత్రేషు కాశీకాంచ్యాదిషు యాత్రాపరాణాం-
అత ఏవ పుణ్యాసు గంగాదిషు సింధుషు నదీషు స్నానాత్ - పూతం పరిశుద్ధిమత్ అంగం యే
షాం తేషాం - పునా తేషాం వైరాగ్యం తాదర్శ్యం ఆహ్యచ - దారేషు భార్యాయాం అగారే గృ
హే ఇతి ధనమాత్రోపలక్షకం అపత్యే పుత్రే చ వైరాగ్యభాజాం - ఈషణత్రయర
హితానామితి యావత్ - ఏషాం వైరాగిణాం - ఆదరః ప్రీతిరిత్యర్థః - సారం నిత్యా
నిత్యవస్తువివేకమభిజానంతీత్యభిజ్ఞాః తైః కార్యః కర్తవ్యః ॥ ౨౨౧ ॥ ౨౨౨ ॥ స్వేతి ॥
జీవనం వృత్తిం ఉదకం చ అర్థయంతి కాంక్షంతే ఇతి జీవనార్థిభిః - అత ఏవ సుశ్రేష్ఠా
ని శోభనాని యేభ్యస్తాన్ క్రమాన్ ఆచారాన్ కుర్వంతీతి సుశోభనక్రమకరైః జనైః - సు
ష్ఠు శోభా యేషాం తైః సుశోభైః నక్రైర్మకరైశ్చ జలజంతువిశేషైశ్చ - సేవితః ఆశ్రితః -
మధ్యే తిష్ఠంతీతి మధ్యస్థాః పూజ్యాః బాడబాః బ్రాహ్మణాః యస్మిన్ సః - మధ్యస్థః బాడ
బోऽనలః యస్య స ఇతి చ - ఆంధ్రో నామ దేశః - స దేశవత్ సముద్ర ఇవ - రాజతి - అథవా -

ఆంధ్రదేశః - దేశవత్ - అన్యదేశ ఇవ న రాజతి - కింతు సర్వోత్తరస్సన్ భాతీత్యర్థః ఇ
త్యపి ప్రాహుః - శ్లిష్టోపమా ॥ ౨౨౩ ॥ అయే ఇతి ॥ అపయాతమర్యాదం త్యక్తవర్ణాశ్రమ
రీతిం ॥ ౨౨౪ ॥ గ్రామ ఇతి ॥ శూద్రః - స్వామిభావేన ప్రాభవత్వేన ఉపలక్షితః - గ్రామే
గ్రామే - వీప్సాయాం ద్విర్భావః - చిరాత్ నివసతి - తస్య శూద్రస్య పార్శ్వే - భృత్యః గణ
కసంజ్ఞయా ఉపలక్షితః సేవకః భూత్వా - బ్రాహ్మణః - గణనాం గ్రామాయవ్యయసం
ఖ్యాం - పఠతి - మరౌ దేశే సర ఇవ - క్వాపి కుత్రాపి - వేదాధ్యాయీ కశ్చిద్దేశస్య యద్య
ది వర్తతే చేత్ - అసౌ వేదపారగః - అత్ర ఆంధ్రదేశే - అమత్రాణాం మలినపాత్రాణాం
ప్రక్షాలనం తత్ర నైకర (?)కర్మణి - నియుక్తస్సన్ వర్తతే అతినీచవృత్త్యా జీవతీత్యర్థః ॥

త్రామత్ర ప్రకరకరణే వర్తతే సౌనియుక్తః ॥ ౨౨౫ ॥ కించ ॥ మహారా
ష్ట్రేష్వదృష్టా దోషా అప్యత్రాదేష్టవ్యాః ॥ ౨౨౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయ
స్యమైవం వాదీః ॥ ౨౨౭ ॥ మానామయతుతమస్తైరనస్తైరివాహో నిమామాచా
ధిగీషత వచాంసిచిరంతనాని । దేవేషుభక్తిరవనీ త్రిదశేషు చైషాం విశ్రా
ణనంచవివిధాన్విధునోతిదోషాన్ ॥ ౨౨౮ ॥ పశ్య తావదేతేషాం భాగ్యవ
త్తాం ॥ ౨౨౯ ॥ రోమావళ్యాతపన సుతయా రమ్యహా రద్యునద్యా హృ
ద్యాస్తుంగస్తనగిరిజుషో నాభివాపీ మనోజ్ఞాః । భూమేర్మూర్తీరివవసు
మతీః భుంజతే భాగ్యవంతః క్షోణీపాలా ఇవయువ జనాః కామమాంధ్రీః
పురంధ్రీః॥ ౨౩౦ ॥శృణ్వేతత్ ॥ ౨౩౧ ॥ కోవా కల్పతరోగుణస్సుమనసాం
యత్స్వాశ్రితానామసౌ సారాం శాన్ హరతః ప్రసహ్య మధుపాన్ ధ
త్తేమహామోదతః । కర్ణేత్యర్జనకీర్తిహానిపరతా కాలాంబుదే గర్జ

౨౨౫॥ ౨౨౬॥ ౨౨౭॥ మేతి॥ఇహఆంధ్రదేశే అమీ బ్రాహ్మణాదయఃత్రయో
వర్ణాః- అనస్తైర్మర్త్యైర్యజ్ఞైర్మా- యతుతనయజంతునామేత్యనాదరే- సర్వత్రాతి
సర్గేలోట్-కించ- చిరంతనానిపురాతనాని - వచాంసివేదవాక్యాని - మాధ్యగీషతన
పఠంతునామ - తథాపి- దేవేషుఆదిత్యాదిషుభక్తిః - అవనీత్రిదశేషు బ్రాహ్మణేషువిష
యే- విశ్రాణనందానంచ- ఏషామాంధ్రదేశ్యానాం- సమస్తాన్దోషాన్ సర్వాన్పూ
ర్వోక్తాన్- విధునోతివారయతి॥ ౨౨౮॥ ౨౨౯॥ రోమావళ్యేతి॥అత్రఉపమా ప్రా
యపాఠాత్ తపనసుతయాయమునయేవేతివ్యవహితోఽపి ఇవశబ్దః అనుషంజనీయః-రో
మావళ్యా - రమ్యేణహారేణద్యునద్యాగంగయేవేత్యుపమితసమాసః - ఏవమగ్రేపి-హృ
ద్యాఃమనోజ్ఞాః- తుంగాస్తనాగిరయఇవతాంజుషంత ఇతితథోక్తాః-నాభిర్వాపీవతయామ
నోజ్ఞాఃవసుఃకాంతిర్వసుధనంచతద్వతీః-అతఏవభూమేఃమూర్తీరివస్థితాః- ఆంధ్రీః
ఆంధ్రదేశజాః - పురంధ్రీఃభార్యాః - క్షోణీపాలా ఇవస్థితాయువజనాఃతరుణాఃఅత్ర
త్యాః-కామంభుంజతేఅనుభవంతి- అత్రత్యానాంస్త్రీపుంసాంసౌందర్యంలోకోత్తర
మితిభావః-ఉపమాసంకరః॥ ౨౩౦॥ ౨౩౧॥కఇతి॥అసౌకల్పవృక్షః-స్వమాత్మానంఆశ్రి
తానాం- సుమనసాంవిదుషాందేవానాంపుష్పాణాంచ-సారాన్ శ్రేష్ఠాన్ అంశాన్ ధ
నరూపాన్మకరందరూపాంశ్చభాగాన్-ప్రసహ్యబలాత్కృత్య- హరతః- మధుపాన్ మ
ద్యపాయినఃభృంగాంశ్చ- మహామోదతఃఅతిసంతోషేణ-ఉపలక్షితః- ధత్తే- శిరసీతిశే

నం నీరంధ్రం పునరాంధ్రదేశనృపతిష్వాపేన ఘం స్పర్శనం ॥ ౨౩౨ ॥ ఆసమంతాదవలోక్య ॥ ౨౩౩ ॥ వయస్యాత్ర గోదావరీతీరే కేషాంచిదేషామవనీదివిషదామతి శివపూజాలోలుపతాం పశ్య ॥ ౨౩౪ ॥ గోదావరీవిమలతీర్థే కృతావగాహాః లింగేషు సైకతమయేషు శివం విభావ్య । భక్త్యా తిలాక్షతసుమైరపిబిల్వపత్రైరర్చామిహావని సురాః పరికుర్వతే మీ॥ ౨౩౫ ॥ సభక్త్యుద్రేకం ॥ ౨౩౬ ॥ నమామిగిరినందనీరమణపాదపూజాహృతామితాఘనికరాన్ కరాంచితవరాక్షమాలాంస్సదా। మునీనమలచేతసశ్శమదమాదియోగావహాన్ శ్రుతేర్గుణనికానికామ

షః- సమ్మానయతీత్యర్థః-ఇతియత్ - అహో శిరసి మధుపధారణం కల్పతరోః కో వా గుణః-న కోఽపి - కింతు దోష ఏవేత్యర్థః స్వసేవకైః విద్వద్ధనాపహరణస్య కిరాతరాజప్రాయతాసూచకత్వాదితి భావః - కర్ణే సూర్యపుత్రే తు దాతరి - అర్జునాయాశ్శుభ్రియాః అర్జునస్య పార్థస్య కీర్తేః హర్జనాపరతా ఆసక్తిరస్తి అయం దోషస్తస్మిన్నస్తీత్యర్థః ఏవమగ్రేఽపి- కాలే అంబుదే వార్షికమేఘే- గర్జనం స్వకత్థనం స్తనితంచ - అస్తి- ఆంధ్రదేశనృపతిషు పునః- నీరంధ్రం అవిచ్ఛిన్నం-స్పర్శనం దానం. అనఘం ఉక్తదోషరహితం సత్ - ఆస్తే జాగర్తి- వ్యతిరేకాలంకారః॥ ౨౩౨॥ ౨౩౩॥ వయస్యేతి॥ అవనీదివిషదాం బ్రాహ్మణానాం- అత్యంతం శివపూజాయాం లోలుపతాం ఆసక్తిం॥ ౨౩౪॥ గోదావరీతి॥ ఇహ గోదావరీతీరే- అమీ అవనీసురాః- గోదావర్యా నామ నద్యాః విమలతీర్థే జలే కృతావగాహాస్సంతః- సైకతమయేషు సికతానిర్మితేషు లింగేషు- శివం భక్తకల్యాణదాయినం- విభావ్య ధ్యాత్వా- భక్త్యోపలక్షితాః తిలమిశ్రైః అక్షతైః సుమనైః పుష్పైః బిల్వపత్రైరపి కరణైః అర్చాం పూజాం పరితః కుర్వతే॥ ౨౩౫॥ ౨౩౬॥ నమామీతి॥ గిరినందనీరమణస్య పార్వతీపతేః పాదయోః పూజయా హృతః అమితానాం అపరిమితానాం అఘానాం పాపానాం దుఃఖానాం వా నికరః రాశిః యేషాం తాన్ - సదా - కరే అంచితా సంగతా వరా చ అక్షమాలా అకారాది క్షకారాంతవర్ణప్రతినిధిర్మాలా రుద్రాక్షస్ఫటికాదినిర్మితా యేషాం తాన్- శ్రుతేర్వేదస్య- గుణనికయా అధ్యయనావృత్త్యా నికామమత్యంతం పరిపూతం పవిత్రికం వక్త్రాంబుజం యేషాం తాన్. అమలచేతసః- అత ఏవ శమః అంతరింద్రియనిగ్రహః దమః బాహ్యేంద్రియనిగ్రహః తావాదీ యేషాం తాదృశాన్ యోగాన్ ముక్త్యుపాయాన్ ఆవహంతి సంపాదయంతీతి తథోక్తానమూన్ గోదావరీతీరవా

పరిప్లుతవక్త్రాంబుజాః ॥ ౨౩౭ ॥ అహోయాజ్ఞ్యగోష్ఠీ గోదావరీముఖ్యాసు
ధ్యాసీ నానామీమాంసావైదికానామభినందనీయోఽయం సంప్రదాయః॥
౨౩౮ ॥ నిగమపాఠనిరాకృతదుష్కృతా నయవిదో బహవోఽత్ర ధరా
సురాః ప్రతివసంతముపాత్తమఖాస్సుఖం ప్రతివసంతి ముకుందపరాయ
ణాః ॥ ౨౩౯ ॥ అత్రత్యానామధికారవ్యాపారనిరవానామపి అయం
ఖల్వాపకళంకో నియమః ॥ ౨౪౦ ॥ ఆశ్రయితవ్యో నరపతిరార్జయిత
వ్యాని భూరివిత్తాని । ఆరబ్ధవ్యం వితరణమానేతవ్యం యశో దశస్వపి దిశా
సు ॥ ౨౪౧ ॥ సమంతాదవలోక్య ॥ కృశానుః ॥ ౨౪౨ ॥ హంత సంతత
దురితనిరతాః యవనా ఏవ తావదమీష్వాంధ్రవిషయేషు ప్రాచుర్యేణ పర్య
టంతి పశ్య సఖే ॥ ౨౪౩ ॥ అవనావతతపవనాశ్వశోభినో భవనాగశాయి
భవనావమర్దినః । సవనాదిధర్మలవనాయ దీక్షితా యవనాశ్చరంతి భు
వనాతిభీషణాః ॥ ౨౪౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ తథాప్యేతేషు తురు

---

౨౩౭ ॥ అహో ఇతి॥ సంప్రదాయ ఆచారః ॥ ౨౩౮ ॥ నిగమేతి॥ నిగమానాం వే
దానాం పాఠేన నిరాకృతదుష్కృతాః- నయవిదః శాస్త్రజ్ఞాః- అత ఏవ- ముకుందపరాయ
ణాః - బహవః - ధరాసురాః బ్రాహ్మణాః - అత్ర గోదావరీతీరే - వసంతే వసంతే
ఋతౌ ప్రతివసంతం- ఉపాత్తమఖాః కృతయజ్ఞాస్సంతః - సుఖం యథా తథా ప్రతివసం
తి॥ ౨౩౯॥ అత్రత్యానామితి॥ నియమః ప్రతనిష్ఠా॥ ౨౪౦ ॥ ఆశ్రయితవ్య ఇతి॥ న
రపతిః రాజా- ఆశ్రయితవ్యః- భూరీణి విత్తాని ధనాని- ఆర్జయితవ్యాని- వితరణం దా
నం- ఆరబ్ధవ్యం కర్తవ్యం- యశః దశసు దిశాసు ఆనేతవ్యం ప్రాపయితవ్యం- ఇతి నియమ
ఇతి సంబంధః॥ ౨౪౧॥ ౨౪౨ ॥ హంతేతి॥ దురితే దేవబ్రాహ్మణద్రోహే - నిరతాః
ఆసక్తాః - విషయేషు ఆంధ్రదేశేషు - ప్రాచుర్యేణ బాహుళ్యేన॥ ౨౪౩॥ అవనా
వితి॥ ఆతతః వేగేన నిర్గతః పవనః వాయుః యైస్తైః అశ్వైః శోభంత ఇతి శోభినః భవనస్య
శివస్య నాగశాయినః విష్ణోశ్చ భవనానాం ఆలయానాం అవమర్దినః పాతయితారః - సవ
నాదీనాం యజ్ఞప్రముఖానాం ధర్మాణాం వర్ణాశ్రమధర్మాణాం లవనాయ నాశాయ- దీ
క్షితాః క్లిప్తసంకల్పాః అత ఏవ భువనస్య లోకస్య అతిభీషణాః- యవనాః మ్లేచ్ఛాః- అవనౌ
ఆంధ్రదేశే సర్వత్ర చరంతి ॥ ౨౪౪ ॥ సత్యమితి ॥ తురుష్కాశ్చ యవనశ్చ మ్లేచ్ఛ

తురుష్కయవనాదిషు అనన్యసాధారణవిక్రమగుణం గృహాణ ॥ ౧౮౫ ॥ యు
ద్ధాయ ప్రమిళంతు హంత పటవో యోధాస్సహస్రాధికా యద్యేకోపి బ
లాత్తురుష్కయవనేష్వారూఢఘోటో భటః । నిస్త్రింశం పరికంపయన్
స్వకటకాన్నిష్క్రామతి క్రోధతః సర్వే తే కృపణాస్తృణాన్యశరణాః
ఖాదంతి సీదంతి చ ॥ ౧౮౬ ॥ కించ ॥ పిబంతు మదిరామిమాం పరితుదంతు దే
శాన్ స్వాన్ హరంతు పరసుందరీ రపలపంతు వేదానపి । తథాపి చ మృ
ధాంగణేష్వణవదేవ ముక్త్వా తనుం హఠాద్విదధతే మరుత్పురకవాటకో
ద్ఘాటనం ॥ ౧౮౭ ॥ ఇతి వ్యోమయానమన్యతః స్పందయన్నగ్రతో దృ
ష్ట్వా । స ప్రత్యభిజ్ఞం ॥ ౧౮౮ ॥ కర్ణాటదేశో యః పూర్వం కర్ణదేశ

విశేషా ॥ ౧౮౫ ॥ యుద్ధాయేతి ॥ పటవః రణసమర్థాః - సహస్రాదధికాః - పర
స్సహస్రం- యోధాః తురుష్కయవనభిన్నజాతీయాః- యుద్ధాయ యుద్ధం కర్తుం- క్రియా
ర్థాత్త్యాదినా చతుర్థీ- ప్రమిళంతు సంగచ్ఛంతు- అతిసర్గే లోట్ - హంతేత్యాశ్చ
ర్యే- తదా- తురుష్కేషు వా యవనేషు వా- నిర్ధారణసప్తమీ- ఏకోపి- కిముత ద్విత్రా
దయః- భటః- ఆరూఢః- ఘోటః అశ్వః యేన స తథోక్తస్సన్ - నిస్త్రింశం ఖడ్గం పరికం
పయంశ్చలయన్ - స్వకటకాత్ స్వశిబిరాత్ - నిష్క్రామతి నిర్గచ్ఛతి యది - న సంగచ్ఛ
త్యపి- తదా తే- పూర్వోక్తాః - సర్వే భటాః- అశరణాః రక్షకరహితాః- అత ఏవ కృప
ణాః దీనాశ్చ సంతః- తృణాని - ఖాదంతి భక్షయంతి - సీదంతి విషణ్ణా భవంతి చ - తృణభ
క్షకాన్ వల్మీకారూఢాంశ్చ వీరాస్త్యజంతీతి ప్రసిద్ధ్యేతి భావః ॥ ౧౮౬ ॥ పిబంత్వితి ॥
యద్యపి అమీ తురుష్కా యవనాశ్చ- మదిరాం మద్యం పిబంతు- దేశాన్ పరితుదంతు నాశ
యంతు- పరేషాం సుందరీః అంగనాః హరంతు- వేదాన్ తదుక్తకర్మాణి- అపలపంతు దూ
షయంతు- అపిస్సముచ్చయే- సర్వత్ర అతిసర్గే లోట్- అతిసర్గః కామచారానుజ్ఞా
తథాపి- మృధాంగణే యుద్ధదేశే - తనుం శరీరం- చస్త్వర్థే- తృణమివ తృణవన్ముక్త్వా
త్యక్త్వా- హఠాత్ బలాత్ - మరుత్పురస్య స్వర్గస్య కవాటికాయాః కవాటస్య ఉద్ఘాట
నం- విదధతే కుర్వంత్యేవ ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే ఇత్యాదినా అపరావృత్త్యయుద్ధమృ
తానాం స్వర్గాస్మరణాదితి భావః ॥ ౧౮౭ ॥ ఇతీతి ॥ వ్యోమయానం విమానం- స్పందయన్
గమయన్- ప్రత్యభిజ్ఞా అనుభూతార్థస్మారకవస్తుదర్శనం ॥ ౧౮౮ ॥ కర్ణాటేతి ॥ క
ర్ణాటో నామ దేశః- పూర్వం- కర్ణదేశం శ్రోత్రభాగం - అభూషయత్ అలంకత్వ

మభూషయత్ । స ఏష సాంప్రతం పశ్య చక్షుషోర్భూషణాయతే ॥ ౪౯ ॥ ఆలోచనాసేచనకం కిల దేశస్యాస్య రామణీయకం ॥ ౫౦ ॥ ప్రతినగరమిహారామాః ప్రత్యారామం పచేళిమాః క్రముకాః । ప్రసవాః ప్రతిక్రముకముత్సర్పతి మధు తతిః ప్రతిప్రసవం ॥ ౫౧ ॥ ప్రతిమధుబిందు మిళిందాః ప్రేంఖంతి ప్రతిమిళిందమారావాః । ప్రత్యారావం సుదృశాముదారాః ప్రతిమదం మదనః ॥ ౫౨ ॥ కృశానుః ॥ హంత కథమభినందసి నిందనీయమముం దేశం ॥ ౫౩ ॥ తథాహి ॥ వేదవైదికవిద్వేషదూషితా భస్మరూషితాః । చండాస్సంత్యత్ర పాషండా లింగాలింగితవక్షసః ॥ ౫౪ ॥ ఆకర్ణయ తావదన్యదప్యమీషామపచరితం ॥ ౫౫ ॥ శిరః పురారేర్ద్విజరాజపాద దివ్యామృతైస్సిక్తమితీర్ష్యయేవ । శూద్రా ఇమే లింగధరాస్స్వయం తత్స్వపాదతోయైస్స్నపయంతి కష్టం ॥

వాక్ - శ్రుత ఇత్యర్థః - స ఏషః కర్ణాటదేశః - చక్షుషోర్భూషణాయతే - దృశ్యత ఇతి భావః - సాంప్రతమిదానీం పశ్య - తమితి శేషః ॥ ౪౯ ॥ ఆలోచనేతి ॥ ఆసేచనకం చిరం దర్శనేపి తృప్త్యజనకం - తదాసేచనకం తృప్తేర్నాంతో యస్య దర్శనాదిత్యమరః ॥ ౫౦ ॥ ప్రతినగరమితి ॥ ఇహ కర్ణాటదేశే - నగరే నగరే ప్రతినగరం - వీప్సాయామవ్యయీభావః - ఏవమగ్రేపి - ఆరామాః ఉద్యానాని - వాక్యత్రయేపి విలసంతీతి యోజ్యం - పచేళిమాః పాకాభిముఖాః - క్రముకాః పూగాః - ప్రసవాః పుష్పాణి - మధు మకరందః తస్య తతిః బిందుసమూహః ॥ ౫౧ ॥ ప్రతీతి ॥ మిళిందాః భృంగాః - ప్రేంఖంతి భ్రమంతి - ఆరావాః ఝుంకారాః - ప్రభవంతీతి శేషః - ఉదారాః మహాంతః - మదాః విలాసాః ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ వేదేతి ॥ వేదేషు వైదికేషు తదుక్తకర్మకరేషు చ విద్వేషేణ దూషితాః భ్రష్టాః - భస్మనా రూషితాః లిప్తాంగాః చండాః భయంకరాః - లింగైః ఆలింగితాని సంగతాని వక్షాంసి యేషాం తే - పాషండాః శ్రౌతస్మార్తదూరాః లింగజంగమా ఇతి భాషానామ - అత్ర కర్ణాటదేశే - సంతి ॥ ౫౪ ॥ ఆకర్ణయేతి ॥ అమీషాం పాషండానాం - అపచరితం దురాచారం ॥ ౫౫ ॥ శిర ఇతి ॥ పురారేః శివస్య శిరః - ద్విజరాజస్య బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠస్య పాదయోః చంద్రస్య కిరణానాం చ దివ్యైరమృతైః జలైః సుధాభిశ్చ - సిక్తమార్ద్రీకృతం - ఇత్యుక్తప్రకారయా ఈర్ష్యయా అసహనేనేవ తుష్ట్యై విష్టాః లింగధరా ఇమే శూద్రాః - తత్ శివప్రతిమాశిరః - స్వపాదతోయైః - స్వయం

౫౭౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ నైవం సంగరిష్ఠాః యదస్మిన్ యదుశైలప్రభృతీని దివ్యక్షేత్రాణి దృశ్యంతే ॥ ౫౭౭ ॥ దురితమవనతానాం దుర్నిరోధం నిరుంధన్ సితమతిభిరతంద్రైస్సేవ్యమానో మునీంద్రైః । యదుగిరిరయమింధే యత్ర నారాయణాఖ్యో నివసతి కిల హార్దం నీలమేఘః ప్రవర్షన్ ॥ ౫౭౮ ॥ సభక్త్యుత్సేకం ॥ ౫౭౯ ॥ యదుగిరితటాగారా స్వారాజవజ్రశిలాపరిస్ఫురన్మరకతమహోధారానీరాజితాంఘ్రిసరోరుహా । నవజలధరాకారా నారాయణాహ్వయభూషితా నిరవధిదయాసారా సా రాజతే పరదేవతా ॥ ౫౮౦ ॥ పునస్సవిస్మయం ॥ ౫౮౧ ॥ యః ప్రభుర్యాదవక్ష్మాభృత్పరసత్కృత్యా పురాబభౌ । అధునా యాదవక్ష్మాభృద్దధః కృ

స్నపయంతి - కష్టం అత్యంతానుచితం ॥ ౫౭౬ ॥ నైవమితి ॥ సంగరిష్ఠాః వద - యదుశైలః మేలుకోటె తిరునారాయణపురమితి చ భాషానామనీ ॥ ౫౭౭ ॥ దురితమితి ॥ అవనతానాం నమస్కర్తౄణాం సంబంధి - దుర్నివారం దురితం - నిరుంధన్ నాశయన్ - అతఏవ - సితమతిభిః శుద్ధచిత్తైః - అతంద్రైః అప్రమాదిభిః - మునీంద్రైః - సేవ్యమానః - అయం యదుగిరిః ఇంధే ప్రకాశతే - యత్ర యదుశైలే నారాయణాఖ్యో భగవత్స్వరూపః నీలమేఘః - హార్దం స్నేహం - ప్రవర్షన్ - నివసతి కిల - సోయమితి సంబంధః - అత్ర ॥ శ్లో ॥ మేఘపర్వతయోః రవిచంద్రయోః వృష్టిరమ్యయోః - శిఖితోయదయోః లోకే సిద్ధా మైత్రీ నిసర్గతః ఖ్యాతా చ తాభ్యాం మేఘపర్వతయోః భగవతా ఇతి ధ్యేయం ॥ ౫౭౮ ॥ ౫౭౯ ॥ యదుగిరితి ॥ యదుగిరేస్తటం శిఖరం అగారం నివాసః యస్యాస్సా - స్వః స్వర్గస్య రాజా ఇంద్రః తస్య వజ్రశిలాభిః పరిస్ఫురతాం మరకతానాం మహాంసి తేజాంసి తేషాం ధారయా పరంపరయా నీరాజితే కృతనీరాజనే అంఘ్రిసరోరుహే యస్యాస్సా - నవ్యహార వేళాసు ఇతి భావః - నవజలధరస్యేవ ఆకారః రూపం యస్యాస్సా - నారాయణ ఇత్యాహ్వయేన నామ్నా భూషితా - సా ప్రసిద్ధా - నిరవధిః దయాసారా అపారకరుణారసా - పరదేవతా - రాజతే ॥ ౫౮౦ ॥ ౫౮౧ ॥ య ఇతి ॥ యః ప్రభుః నారాయణః - పురా పూర్వస్మిన్ కాలే - యాదవక్ష్మాభృతః ఉగ్రసేనస్య పురస్సత్కృత్యా పూజయా అగ్రకరపూజయా ఇతి భావః బభౌ - యదువంశ్యానాం యయాతి శాపాత్ ఛత్రసింహాసనహీనత్వాదితి భావః - స ప్రభుః - అధునా - యాదవక్ష్మాభృతః యదుశైలస్య అధః కృత్వా ఉపరిష్టాత్ ...
[illegible]

త్యాగభాత్యహో ॥ ౭౬౨ ॥ సశ్లాఘం ॥ ౭౬౩ ॥ భూభృత్యస్మిన్పక్షిరాజేనపూర్వం శ్వేతద్వీపాదాహృతాంశ్వేతమృత్స్నాంధన్యానిత్యం ధారయంతోలలాటేమాలిన్యం మానసాన్నిర్మృజంతి ॥ ౭౬౪ ॥ విష్ణుపద్యా కలనియావిశ్రుతోవిమలాశయః । కాసారోత్రహరత్యేనః కవిఃకంసారిభాగివ ॥ ౭౬౫ ॥ ఇతివిమానంపరస్పందయన్సానందం ॥ ౭౬౬ ॥ రజతపీఠపురం ననుకాంచనశ్రియమిదంవహతే మహదద్భుతం । ఇహ వసన్ శుభరీతిరహోబుధఃపరమయోగతయైవవిరాజతే ॥ ౭౬౭ ॥ పునస్సశ్లాఘం ॥ ౭౬౮ ॥ ఉచ్చైశ్చద్విజేంద్రైరమృతాఖిలాఘాదాసేవితోభువ్యభిజాతకీర్తిః । ఆనందతీర్థాహ్వయమత్రకశ్చిదన్వర్థయన్నావిరభూన్మునీంద్రః ॥ ౭౬౯ ॥ కృశానుః ॥ అస్తుతావదధ్యాపదసీయ దర్శ-

---

విరోధాభాసః ॥ ౭౬౨ ॥ ౭౬౩ ॥ భూభృదితి ॥ అస్మిన్ భూభృతి యదుశైలే పూర్వం కృతయుగే - శ్వేతద్వీపాత్ - పక్షిరాజేన గరుత్మతా - ఆహృతాం - శ్వేతమృత్స్నాం - తిరుమణీతి భాషానామ - లలాటే - ధారయంతః - ధన్యాః - మానసాత్ - మాలిన్యం మాలిన్యం పాపం - నిర్మృజంతి నివర్తయంతి ॥ ౭౬౪ ॥ విష్ణ్వితి ॥ విష్ణుపద్యాః గంగాయాః విష్ణోస్సంబంధినాం పద్యానాం ఆకలనయా సాంగత్యేన - విశ్రుతః ప్రసిద్ధః విమలః నిర్మలః ఆశయః అభిప్రాయః యస్య - అత్ర యదుశైలే - కాసారః తీర్థం - కంసారిభాక్ హరిసేవకః - కవిరివ - ఏనః పాపం - హరతి - శ్లిష్టవిశేషణేయముపమా ॥ ౭౬౫ ॥ ౭౬౬ ॥ రజతేతి ॥ రజతపీఠం నామ పురం - సంపన్నూరితి భాషానామ - కాంచనస్య శ్రియం శోభాం - కాంచనేతి కాకుపీక్ష్యర్థః - వహతే ఇతి యత్ తదిదం మహదద్భుతం - రజతస్య సువర్ణశోభాధారణం అత్యాశ్చర్యకరమిత్యర్థః. ఇహ రజతపీఠపురే - వసన్ - శుభారీతిః ఆరహాటం లోకశీలం యస్య సః - అసౌ బుధః ఆనందతీర్థః - పరం అత్యంతం అయసి అశ్మసారే గతస్సన్నేవ - పరమేణ యోగేన ఉపలక్షిత ఏవేతి చ - సార్వవిభక్తికస్తసిః - విరాజతే - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౭౬౭ ॥ ౭౬౮ ॥ ఉచ్చైరితి ॥ ద్విజేంద్రైః పక్షిశ్రేష్ఠైః బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠైశ్చ. అమృతే జలే మోక్షే చ అఖిలాఘాత్ - ఆసేవితః - భువి - అభిజాతా కీర్తిః సంకీర్తనం యశశ్చ యస్య సః - అత ఏవ ఆనందయతీత్యానందతీర్థః గురురితి చ యః ఆహ్వయః నామ తదన్వర్థయన్ యథార్థం కుర్వన్ - కశ్చిన్మునీంద్రయోగీ - ఆవిరభూత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౭౬౯ ॥ అస్త్వితి ॥ అముష్య ఆనందతీర్థస్య సంబంధి అనపనోదనీయద

నానువర్తినాం నానాద్విజానాం మతిబహవ ఆకర్ణ్యంతాం అపచారాః ॥
౨౭౦ ॥ సతతమకృతసంధ్యోపాస్తిరభ్యస్తశాస్త్రస్సవితరి గతబాల్యే
కాల్యసంధ్యాముపాస్తే । తదపి భువి న మాన్యం మన్యతే ధన్యమన్యం త్య
జతి విహితహోమాత్సాధ్వసం మాధ్వసంఘః ॥ ౨౭౧ ॥ కించ ॥ గాయత్రీం
సహసా జహద్భగవతీం యజ్ఞోపవీతం త్యజన్ । ముంచన్ కించ శిఖాం విరక్త
ఇవ యః సంప్రాప్తతుర్యాశ్రమః । ఆరూఢశ్చతురంతయానమభయో
పాహంతదేశాంతరేష్వర్థానాముపసంగ్రహాయ విచరత్యేషోప్యమీ
షాం గురుః ॥ ౨౭౨ ॥ ఆహో మహో నైష వ్యామోహో హా విమహామపి
కలిమాహాత్మ్యతి ॥ ౨౭౩ ॥ యస్యకస్యాపివిప్రలోకనైసవసనస్నానంబు

శర్ణనంశాస్త్రం అనువర్తంత ఇత్యనువర్తినాం - అపచారాః దురాచారాః ॥ ౨౭౦ ॥
సతతమితి ॥ మధ్వ ఇత్యానందతీర్థస్తస్యైవనామాంతరం - తస్యేమే మాధ్వాః తేషాం
సంఘః - అకృతా సంధ్యాయాః ప్రాప్తస్య ఉపాస్తిరనుష్ఠానం యేన సతథోక్తస్సన్నే
వ - సతతం ప్రతిదినం అభ్యస్తశాస్త్రస్సన్ - సవితరి సూర్యే - గతబాల్యే సతి - కాల
ప్రాప్తః ఉచితాం కాల్యాం సంధ్యాం ఉపాస్తే - తదపి తథాపి - అన్యం మతాంతరస్థం -
భువి - ధన్యం బుధం పూజ్యం - న మన్యతే న భావయతి - కించ - విహితస్య వేదచోదితస్య
నైత్యాగ్నిహోత్రాదేః హోమాత్ త్యాగాత్ - సాధ్వసం పరలోకభయం - త్యజతి ॥
౨౭౧ ॥ గాయత్రీమితి ॥ యః ఏషః - అమీషాం మాధ్వానాం గురురపి - విరక్త ఇవ న
వస్తుతో విరక్తః - సహసా సత్వరం - సన్న్యాసాశ్రమాచారం సుకరమష్కరత్వేన అవి
చార్యైవ పైత్యగుణః - భగవతీం గాయత్రీం - జహత్త్యజన్ - యజ్ఞోపవీతం త్య
జన్ - కించ - శిఖాం ముంచన్ - సంప్రాప్తః తుర్యః చతుర్థః - ఆశ్రమః స
న్న్యాసః యేన స తథోక్తస్సన్ - అభయః - అత ఏవ - చతురంతయానం ఆం
దోళికాం - ఆరూఢస్సన్ - అర్థానాముపసంగ్రహాయ సంగ్రహం కర్తుం -
క్రియార్థేత్యాదినా చతుర్థీ - చరతి - హాహంతేత్యాశ్చర్యే - ఈదృశాచారస్య
సన్న్యాసినాం శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధత్వేన ఉభయలోకపాతహేతుత్వాదితి భావః ॥
౨౭౨ ॥ ౨౭౩ ॥ యస్యేతి ॥ యస్య వాహానస్థితయతేః - క్వాపి యత్ర కుత్రాపి - విలో
కనే దర్శనే సత్యపి - సవసనం స్నానం బుధైః సర్వైః అభిజాయతే ॥ శ్లో ॥ వాహ
నం చంయుగానృష్ట్వా [illegible] స్నానమాచరేదిత్యాదినేతి భావః - యస్యోక్తయతేః - అ

ధైన్మై సర్వైతేయస్యాన్నగ్రహణే చ నిష్కృతిరితి యచ్చాంద్రాయణం చోదితం। తస్య ప్రత్యుత వాహనస్థితయతేః దృష్టిర్విముక్తిప్రదా తస్యాన్నం చ సమస్తపాపహృదితి ప్రత్యేతి విద్వానపి ॥ ౨౭౪ ॥ పశ్య కలికాల నరపాలస్య గృహస్థేషు విద్వేషం భిక్షుషు పక్షపాతం చ ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షాం కష్టమటంతి కుక్షిభృతయే పాదాగ్రతైః క్లేశయంత్యచ్ఛన్నాశ్శీర్ణైః పటైశ్ఛగ్గృహిణో జీర్ణే గృహే శేరతే। రాజత్యాత్తపటాః ప్రశస్తశిబికారూఢా గృహిభ్యోన్నదాః గ్రావవ్యూహదృఢే మఠే స్థితిజుషో ధన్యా హి సన్న్యాసినః ॥ ౨౭౬ ॥ అన్యచ్చ ॥ అనభ్యస్య వేదాన కుబాహ్యశాస్త్రవాదాన్పఠంతః స్ఫుటం యే బతైతన్మతస్థాః । అధీశాన వాదృత్య తద్భక్తపూజాపరాణాం న రాణాం పదం తే భజంతే ॥ ౨౭౭ ॥ ఏకాదశ్యాం కా

న్నస్య గ్రహణే భక్షణే చ - చాంద్రాయణం నియతా పాతకోక్తవిశేషః - నిష్కృతిరితి యా ప్రాయశ్చిత్తత్వేన - చోదితం విహితం॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారియతీనాంతు పక్వాన్నే చాంద్రాయణం చరేదిత్యాదినేతి ప్రత్యుత తద్వైపరీత్యేన - తస్య వాహనస్థితయతేః - దృష్టిర్దర్శనం - విముక్తిప్రదా - తస్యాన్నం తదీయాన్నభక్షణం - చ [illegible] - సమస్తపాపహృత్ - ఇత్యుక్తప్రకారం - విద్వానపి - కిముతాన్యః ప్రత్యేతి నిశ్చినోతి - భ్రాంతో భవతీతి యావత్ ॥ ౨౭౪ ॥ పశ్యేతి ॥ భిక్షుషు సన్న్యాసిషు ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షామితి ॥ గృహిణో గృహస్థాః - కుక్షిభృతయే ఉదరభరణాయ - భిక్షామటంతి - కష్టమితి సర్వవాక్యార్థయోజ్యం - పాదాగ్రతైర్గమనైః క్లేశయంతి - పాదచారేణ ఖిన్నా భవంతీత్యర్థః - కించ - శిథిలైః జీర్ణైః పటైః ఆచ్ఛన్నాః జీర్ణవస్త్రాణి ధరంతీత్యర్థః - జీర్ణే శిథిలే గృహే - శేరతే శయనం కుర్వతే - వసంతీతి యావత్ - గృహిభ్యః గృహస్థేభ్యః అన్నదాః - ప్రశస్తశిబికారూఢాః - రాజత్యాత్తపటాః - గ్రావ్ణాం పాషాణానాం వ్యూహస్సమూహః తేన దృఢే శిలానిర్మిత ఇత్యర్థః - మఠే - స్థితిజుషః నివాసినః - సన్న్యాసినః ధన్యాః హి ॥ ౨౭౬ ॥ అనభ్యస్యేతి ॥ యే వేదాననభ్యస్య - శాస్త్రవాదాన్పఠంతః - త ఏతన్మతస్థాః - అధీశాన నాదృత్య ప్రభుసేవాముపేక్ష్య - తేషాం యే భక్తాస్సేవకాః తత్పూజాపరాణాం నరాణాం సేవకాశ్రితానాం - పదం స్థానం - లభంతే - స్ఫుటం - వేదశాస్త్రయోః ప్రభుసేవకతుల్యతా వదతమ్యాదిత్యర్థః - అత ఏవ పదాగ్రణ్యా [illegible] నిదర్శనా॥ భుజంగప్రయాతం ॥ ౨౭౭ ॥

లయో ర్హోమయో ర్హానాదేషామగ్నే ర్లౌకికత్వం యదాగాత్ । త
స్మాదేషాం వ్యర్థహింసానివృత్త్యై స్యాన్మత్యా క్లృప్తః పిష్టపశ్వాదరో
పి ॥ ౨౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిము రే కేశవభక్తిప్రకర్షాదీన్ప్రాపి ప్రాక్
మాపయసి । తస్మాత్కిల మధ్వసిద్ధాంతనిష్ఠానామియం హ్యాదయం జరీహర్తి
రీతిః ॥ ౨౯ ॥ ఆబాలస్థవిరం స్థిరం హరిదినే శుద్ధోపవాసవ్రతం । నిష్ప్ర
త్యూహమహర్దినం ప్రవిజయతే నారాయణారాధనం । శ్లాఘ్యా భాగవతే
షు భక్తిరధికా శ్రద్ధా చ యేషాం సదా । శాస్త్రే స్వీయగురూదితేన చ
రితం నాస్త్యేషు సాధ్వేషు కిం ॥ ౩౦ ॥ ఏతద్గురూణాం పునర్యతీనామే
షానాకలితదోషవైధుర్యా శుభచర్యా ॥ ౩౧ ॥ దనుజభిదభిషేకైః స్త్ర
త్సుగాథావలోకైః పునరపహతమోహైః పుణ్యతీర్థావగాహైః । భ
వకథననిదానైర్బ్రహ్మవిద్యావిచారైః తృణమివ యతివర్యాః కాలమే

వికాపస్యామితి ॥ యద్యస్మాదేషాం మధ్వానామగ్నిహోత్రాణాం- అగ్నిహోత్రాహవనీయాదీః- వి
కాపన్యాం - కాలయోః ప్రాతస్సాయంచ హోమయోః అగ్నిహోత్రకర్మణోః హానా
త్త్యాగాద్ధేతోః - తస్మాత్స్నానసంధ్యావందనాద్యనుష్ఠానమాత్ర యాతిరిక్తస్య కర్మమాత్రస్య త
స్యాగ్నిత్యాగ నియమాదితి భావః- లౌకికత్వం ప్రాకృతత్వం- అగాత్ ప్రాప్నోతిస్మ- ఏక
కాలహోమాభావే అగ్నేర్లౌకికత్వప్రాప్తిస్మరణాదితి భావః - తస్మాత్ - కారణా
త్ - వ్యర్థహింసాయాః ప్రాకృతాగ్నౌ పశ్వాలంబనస్య దేవతాప్రాప్త్యభావాద్వ్యర్థ
లవధస్య నివృత్త్యై ఏషాం మధ్వానాం - పిష్టమయపశౌ ఆదరోంగీకారోపి - క్లృ
ప్తస్స్యాదేవ ॥ ౨౮ ॥ కిమితి ॥ రీతిః ఆచారః- జరీహర్తి భృశం హరతి హరతేర్యఙ్లు
కి లటి రూపం ॥ ౨౯ ॥ ఆబాలేతి ॥ యేషాం మాధ్వానాం ఆబాలస్థవిరం బాలానారభ్య వృద్ధ
పర్యంతం- హరిదినే- నిరంబుశుద్ధోపవాసవ్రతం- సర్వత్ర విజయత ఇత్యన్వయతే - అహ
ర్దినం ప్రతిదినంచ నారాయణస్యారాధనం పూజనం- నిష్ప్రత్యూహం నిర్విఘ్నం సత్
విజయతే- భాగవతేషు భగవద్భక్తేషు- శ్లాఘ్యా భక్తిః విజయతే స్వీయగురూదితే శాస్త్రే అధి
కా దృఢా శ్రద్ధా చ విజయతే- ఏషు మాధ్వేషు-సాధుచరితం- నాస్తి కిం అస్త్యేవ ॥ ౩౦ ॥
ఏతదితి ॥ ఆకలితం సంగతం దోషాణాం పాపానాం వైధుర్యం అభావ యస్యాం తథో
క్తా ॥ ౩౧ ॥ దనుజేతి ॥ అపహతమోహైః - భవస్య సంసారస్య కథనేన వా
ర్తయా విదూరైః శూన్యైరితి ద్వయం తృతీయాంత చతుష్టయే వియోజ్యం ద
నుజభిత్ విష్ణుః - తస్య విష్ణోః పురాణాని భాగవతాదీని - పుణ్యతీర్థాని గం

తైరయంతి ॥ ౫౨ ॥ యదపితదుపరిత్వా యూహాషణముపన్యస్తంతదపి మదవిహితపూర్వదయేభ్యో భవాదృశేభ్య ఏవరోచతే నానుగుణగ్రాహిభ్యః ॥ ౫౩ ॥ తత్తద్దేశనివాసిశిష్య నివహత్రాణాయ గుర్వాజ్ఞయా సంచారాక్షమ ఏషవిందతి యతిశ్చేద్వాహనం కాత్ర క్షతిః ॥ దత్తం విత్తమశేషమాస్తికజనైర్దైన్యాద్రినిత్యార్చనాసాత్కృత్యస్వయమస్పృశన్ సతి చేన్నిందాస్తికింతావతా ॥ ౫౪ ॥ స్వామిని వినియుక్తానాం స్వత్వేనానర్థ్య వస్తూనాం యతినా । కస్య త్యం యత్స్వత్వం ప్రత్యయం త్యత్ర తద్భుజశ్చ కుతః ॥ ౫౫ ॥ ఏతేన మతాంతరస్థా అపి యూయాక్షేపత యోన్యాఖ్యాతాః ॥ ౫౬ ॥ ఇదంచావధేయం ॥ ౫౭ ॥ యది కతిపయో జాత్వా లన్యాద్యర్థాసహాయం ద్విజాబత నతనుయుస్సం ధ్యోపాస్తింభ

గాదీని - బ్రహ్మవిద్యా వేదాంతశాస్త్రం - కాలంయాపయ్యంతం - క్షణమివ - ఏతేయతివర్యాః మాధ్వగురవః - నయంతియాపయంతి ॥ ౫౨ ॥ యదితి ॥ తదుపరి మాధ్వసన్యాసినో ధిక్కృత్యేత్యర్థః - మదః అజ్ఞానం ॥ ౫౩ ॥ తత్తదితి ॥ సంచారే పాదచారే అక్షమః అశక్తః - జరాదినేతి భావః - అత ఏవ - ఏష యతిర్మాధ్వగురుః - గుర్వోరానందతీర్థాదేరాజ్ఞయా దేశాంతరస్థానాం మంత్రోపదేశాదినా అనుగ్రహణేత్యాద్యాకాంక్షా - తేషు తేషు దేశేషు దూరేషు నివాసినాం శిష్యాణాం నివహస్య సంఘస్య త్రాణాయ మంత్రోపదేశాదినా రక్షణాయ - వాహనం ఆందోళికాది - విందతి చేత్ ఆరోహతి యది - క్షతిః హానిః కా - గుర్వాజ్ఞాయాః పరోపకారస్య చ నిషిద్ధేపి ప్రవర్తకత్వాన్నక్షతిరితి భావః - ఆస్తికైః శిష్టైః జనైః - దత్తం విత్తం - అశేషం యథాతథా - దైన్యాదిదోషానిత్యార్చనాయాః సాత్కృత్య అర్పితం కృత్వా - స్వయం అస్పృశన్ - వసతి చేత్ - తావతా తాదృశరీత్యా - నిందా అస్తి కిం - నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౫౪ ॥ స్వామినీతి ॥ స్వత్వేన స్వీయత్వేన - అనర్థ్య వస్తూనాం అనిశ్చీయమానానాం - స్వామిని భగవతి విషయే యతినా మాధ్వగురుణా - వినియుక్తానాం నివేదితానాం అన్నానాం - యత్స్వత్వం - కస్య త్యం కుత్ర భవతి - న కుత్రాపీత్యర్థః - తద్భగవన్నివేదితాన్నం భుంజత ఇతి తద్భుజః జనాశ్చ - కుతః ప్రత్యవయంతి న ప్రత్యవయంత్యేవేత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ ఏతేనేతి ॥ మతాంతరస్థా రామానుజీయా వ్యాఖ్యాతా నిరస్తదూషణాః ॥ ౫౬ ॥ నను సతతమకృతసంధ్యోపాస్తిరిత్యాది మాధ్వగృహస్థదూషణమద్యాపి నోద్ధృతమత ఆహ - ఇదంచేతి ॥ వక్ష్యమాణమపేక్ష్యతామితి ॥ ౫౭ ॥ యదీతి ॥ కతిపయాః కేచన - ద్విజాః

విష్యతి కింతతః నిగమచరితానంగీకారో హి దూషణమంగినామశకనవ
శాత్త్వేషాం న జాత్వననుష్ఠితిః ॥ ౪౮ ॥ కించ ॥ పంథానమనురుం
ధానః పిత్రాద్యైర్న వముష్యతి । ఇతి స్మృతిపదధీయానైరేషాం దోషో
హి మధ్వవచః ॥ ౪౯ ॥ ఇతి వ్యోమయానం దూరతస్సమానయన్ పరితో
దృష్ట్వా ॥ ౫౦ ॥ భాషా వేషాచారైర్భూషాభిః పురుషాశ్చ యోషాశ్చ ।
వీక్షస్వ ప్రతిదేశం విలక్షణా ఏవ హంత లక్ష్యంతే ॥ ౫౧ ॥ కృశానుః ॥
వయస్య వీక్షస్వేతి మా లోచః కింతు సత్వరమతిక్రామస్వ కీకశకల్పజనాని
మార్గాజనపదాన్ ॥ ౫౨ ॥ చంద్రాలోకచయాంధకారభరయో
శ్చాంపేయకింపాకయో రాజత్కుండలిరాజరాజిలకయో రాజీవదు

మాధ్వాః అలసస్వభావాద్వా ఆలస్యాత్ అశక్తేర్వా తాభిః - యథా సమయం విహిత
కాలమనతిక్రమ్య - సంధ్యోపాస్తిం జాతు సతతం యః న కుర్యుర్యది - తతః యథాకాలం
కాదాచిత్కసంధ్యానుష్ఠానాత్ - కిం దూషణం భవిష్యతి న కిమపి దూషణం భవిష్యత్యేవే
త్యర్థః - హి యస్మాత్ - అంగినాం మనుష్యాణాం - నిగమచరితస్య శ్రౌతస్మార్తకర్మణః
అనంగీకారః - దూషణం నాస్తికత్వరూపం - భవతి - తతః - అశకనస్య అశక్తేర్వశాత్ - జా
తు కదాచిత్ - అననుష్ఠితిః యథాకాలం అననుష్ఠానం ఏషాం మాధ్వానాం దోషాయ న భవ
తి ॥ ౪౮ ॥ ఏకాదశ్యాం కాలయోరిత్యత్రాహ - పంథానమితి ॥ పిత్రాదేః పితృపి
తామహప్రపితామహాదేః - పంథానమాచారమనురుంధానః ఆశ్రితః జనః నముష్యతి - ఇ
త్యర్థకాం స్మృతిం అవశ్యం పితురాచారః గ్రాహ్యః ఇత్యాదికామధీయానైః బుధై
రేషాం మాధ్వానాం దోషః ఏకాదశీ[illegible]మహానాదిః - మధ్వవచః న వక్తవ్యః ॥ ౪౯ ॥
౫౦ ॥ భాషేతి ॥ దేశే దేశే ప్రతిదేశం - భాషయా వేషేణ ఆచారేణ చ త్రిభిః - భూషాభిః
[illegible]కకుండలాదిభిశ్చ - విలక్షణాః భిన్నభిన్నా ఏవ - పురుషాః పుమాంసశ్చ యోషాశ్చ -
[illegible] దృశ్యంతే - హంతేత్యాశ్చర్యే - వీక్షస్వ పశ్య ॥ ౫౧ ॥ వయస్యేతి ॥ కీశక
[illegible] ఏనానరక్తాయోజనాయేషుతాన్ ॥ ౫౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చంద్రాలోకచయస్య
[illegible]ద్రికాపుంజస్య అంధకారభరస్య తమఃపటలస్య చ ద్వయోః - చాంపేయకింపాకయోః
[illegible] రవిషవృక్షయోః - రాజతః కుండలిరాజస్య రాజిలకస్య తుచ్ఛసర్పస్య చ - రాజీవస్య
[illegible]వ్యముకారస్య ఉన్మత్తపుష్పస్య చ - [illegible] - క్రీడతః కోకిలానాం లోకస్య ఉలస్య కాక
[illegible]స్య చ - [illegible] అంధోః కుప్రహాపస్య ....

త్తూరయోః । ఫలతో౽పి కిలలోకే కకాక కులయోః క్షీరార్ణవాంధ్వోరివ
వ్యక్తం పండితమూర్ఖయోస్సమదృశో వ్రాత్యా ఇహత్యా అమీ॥ ౫౩ ॥
విశ్వావసుః ॥ ఓమిత్యగ్రే విమానమానయత్సానందం సాంజలిబంధం ॥

౫౪ ॥ సురభితమతమాలస్తోమపుష్యద్రసాలప్రకరతిలకసాలప్రస్తసు
స్తూద్రుమజాలః । శ్రితసమవనశీలశ్రీశలీలానుకూలశ్శిథిలితభవమూల
స్సేవ్యతాం శేషశైలః ॥ ౫౫ ॥ పునస్సహర్షం ॥ ౫౬ ॥ పన్నగేషు
చ నగేషు ఖేచరేషు ద్వీపిరాజీషు పృషత్సు దృషత్సు । వల్లరీషు చ దరీషు ఝరీ
షు ప్రార్థయంతి జనిమత్ర మునీంద్రాః ॥ ౫౭ ॥ అహో మహో
న్నతాఖిలస్య శైలస్య ధన్యతా ॥ ౫౮ ॥ యతః ॥ వైకుంఠేపి నిరుత్కం
ఠమకుంఠవిభవం మహః । తదత్ర చిత్రచారిత్రం రమతే రమయా సమం ॥

చద్వయోః పరస్పరమివేతి సర్వత్ర యోజ్యం పండితస్య చ మూర్ఖస్య చ - సమం సా
మ్యం తారతమ్యరాహిత్యరూపం పశ్యంతీతి తద్దృశః - ఇహత్యాః - అమీ జనాః - వ్రా
త్యాః గుణాగుణవివేకరూపసంస్కారశూన్యా ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ ఓమిత్యంగీకారే ॥
౫౪ ॥ సురభితమేతి ॥ సురభితమానాం అతిసౌరభాణాం తమాలానాం స్తోమః తాపిం
ఛసమూహః పుష్యన్ వర్ధమానః రసాలానాం ప్రకరః చూతసమూహః తిలకాః - క్షు
రకాః సాలాస్సర్జాశ్చ ప్రస్తాః ప్రముఖా యేషాం తాదృశాని సుస్తూని చ ద్రుమాణాం ప్ర
ఫుల్లానాం జాలాని యస్మిన్ సః - శ్రితానాం భక్తానాం సమ్యగవనం శీలం యస్య తస్య శ్రీశ
స్య శ్రీనివాసస్య లీలానాం క్రీడానాం అనుకూలః - అత ఏవ - శిథిలితం నాశితం భవస్య
సంసారస్య మూలం అజ్ఞానం యేన సః - ఏష శేషశైలః వేంకటాచలః సేవ్యతాం - త్వ
యేతి శేషః ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ పన్నగేష్వితి ॥ మునీంద్రాః అన్యదేశవాసినః - అ
త్ర శేషశైలే - సర్పవృక్షపక్షివ్యాఘ్రహరిణపాషాణలతాగుహానిర్ఝరేషు జన్మ ప్రా
ర్థయంతి - తదాత్మనాపి వా స్మాకం జన్మాత్ర భూయాదితి - వాంఛంతీతి వస్తునా కిము
త మనుష్యత్వాదినేతి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకారధ్వనిః - మూలం తు సార్వదికభగవత్సా
న్నిధ్యలాభః ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ వైకుంఠ ఇతి ॥ అకుంఠః అప్రతిహతః విభవః సామ
ర్థ్యం ఐశ్వర్యం వా యస్య తత్ అత ఏవ - చిత్రచారిత్రం - తత్ప్రసిద్ధం - మహః వైష్ణ
వం తేజః - వైకుంఠేపి - నిరుత్కంఠం అనుత్సుకం సత్ - అత్ర శైలే - రమయా అల...

అర్గ ॥ వివిధనిగమసారే విశ్వరక్షైకధీరే వృషశిఖరివిహారే వక్షసాశ్లిష్టదారే । భగవతి యదువీరే భక్తబుద్ధేరదూరే భవతు చిరముదారే భావనా నిర్వికారే ॥ ౩౦౦ ॥ సానందం ధ్యాయతి ॥ ౩౦౧ ॥ కృశానుః ॥ హంత వ్యపేతవిషయాంతరవ్యాసంగం త్వదంతరంగం దేవ ఏవాస్మిన్ననుభవతి దృఢసంగం ॥ ౩౦౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే సత్యమేవ విదితం భవతా ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీ చిరాయ సుదతీమురస్థలే తదతీతసీమ దదతీ సుఖం సతాం । రసికస్య చిత్తమిహ కస్య దేవతా ప్రతిపన్నపన్నగనగా న గాహతే ॥ ౩౦౪ ॥ కృశానుః ॥ కిము రే కే ఫలమర్థా పరమముం దేవమనుసంధత్సే ॥ ౩౦౫ ॥ ఇష్టప్రాప్తిమనిష్టభంగమపి వా సంప్రార్థ్య భక్త్యా జనైః యద్దాతవ్యమితి ప్రతిశ్రుతమభూద్ద్రవ్యం తదాప్తే ఫలే । తే దాస్యంతి న చేత్స్వయం భయమనావృత్త్యా ధృతేషాం పునః కృత్స్నం సార్థహిరణ్యాహ్వ ఇదం గృహ్ణాతి వృద్ధ్యా సమం ॥ ౩౦౬ ॥ తాతేత్యామంత్ర్య కంచిద్వనభు

గాఖ్యయా - సమం సహ - రమతే క్రీడతి ॥ అర్గ ॥ వివిధేతి ॥ రేఫాంతాష్టకం భగవతి విశేషణం - అదూరే సన్నిహితే - భావనా ధ్యానం - చిరం - భవతు ॥ ౩౦౦ ॥ ౩౦౧ ॥ హంతేతి ॥ విషయాంతరే - భగవదన్యస్మిన్వస్తుని వ్యాసంగః సంకల్పః వ్యపేతః గతః యస్య తత్తథోక్తం - అంతరంగం మనః - దృఢసంగం భావనాం ॥ ౩౦౨ ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీతి ॥ ఉరస్థలే సుదతీం లక్ష్మీం దధతీ - అతీతసీమ నిరవధి - సుఖం బ్రహ్మానందం - దదతీ అర్పయంతీ - చిరాయ - ప్రతిపన్నః ప్రాప్తః పన్నగనగః శేషశైలః యయా సా - దేవతా శ్రీనివాసాఖ్యా - ఇహ లోకే - రసం బ్రహ్మ వేత్తీతి రసికస్య కస్య చిత్తం - న గాహతే న ప్రవిశతీతి కాకుః - సర్వమనోహరేత్యర్థః ॥ ౩౦౪ ॥ కిమితి ॥ అనుసంధత్సే ధ్యాయసి ॥ ౩౦౫ ॥ ఇష్టేతి ॥ ఇష్టస్య వస్తునః ప్రాప్తిం వా - అనిష్టస్య భంగమపి వా - సంప్రార్థ్య - జనైః యద్దాతవ్యమితి భక్త్యా ప్రతిశ్రుతం ప్రతిజ్ఞాతం అభూత్ - అస్య వేఙ్కటేశస్య తస్మిన్ ఆప్తే ప్రాప్తే సతి - స్వానుగ్రహేణేతి భావః తత్ప్రతిశ్రుతం ద్రవ్యం తే స్వయమాత్మనా న దాస్యంతి చేత్ - తదా - సార్థం యథార్థం హిరణ్యం ధనం నామైకదేశగ్రహణాత్ హిరణ్యకశిపుంచ హరతి గృహ్ణాతీతి నామ సార్థహిరణ్యాహ్వ ఇతి పదం సంజ్ఞా శబ్దః యస్య సః - అసౌ వేఙ్కటేశః - తేషాం జనానాం - కృత్స్నం ప్రతిజ్ఞాతార్థాదన్యూనం - ఇదం ద్రవ్యం - వృద్ధ్యా సమం [illegible] గృహ్ణాతి ॥ ౩౦౬ ॥ తాతేతి ॥ యో వేఙ్క

వితృషితస్తోయబిందుం యయాచైకస్యాప్యస్మైచ స్తటాకం ఖనత ఇహ గిరౌ హంత వృద్ధ్యాపరమూహా ॥ దత్తాం కేనాపి సూనావళిమధి మకుటం మృణ్మయీమేవ దధ్రే సోయం భూయశ్శ్రుత్యే జేభూవనపతిరితి శ్రూయతే ధ్యాయతే చ ॥ ౩౦౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిము రేకరుణానీరనిధయే వేంకటపతయేప్యసూయసి శ్శృణు తావత్ ॥ ౩౦౮ ॥ నియంతా జంతూనాం నిఖిలజగదుత్పత్తివిభవప్రతిక్షేపైః క్రీడన్ పరమపురుషః పన్నగనగే । పరత్వే సౌలభ్యప్రకటనకృతే వేంకటపతిః కృపాసింధుః కాంకామిహ మనుజలీలాం నతనుతే ॥ ౩౦౯ ॥ కిమప్యుపాదాయ దిశన్నభీష్టం కృత్స్నం జనేభ్యః పతిరంజనాద్రేః । కృష్ణావతారీయకుచేలసంపత్ప్రదానరీతిం వి

శే॥ శః- వనభువి వేంకటాచలారణ్యదేశే తృషితస్సన్ - కంచిత్పురుషం- తోయబిందుం నతోయం- యయాచే యాచితవాన్- కించ- ఇహ గిరౌ శేషశైలే- తటాకం- ఖనతః నిర్మాపయతః - కస్యాపి పురుషస్య సంబంధి - ఉచ్చైశ్చరత్యధికం- వృద్ధ్యాపరమూహా ఊఢవాన్- కేనాప్యజ్ఞాతకులగోత్రేణ- దత్తాం- మృణ్మయీం - సూనావళిం పుష్పమాలాం- అధిమకుటం మణిమయకిరీటఏవ- దధ్రే ధృతవాన్- భూయః ప్రత్యుత- సోయం వేంకటేశః శ్రుతిశ్లైషైర్నణతుపామరైః- భువనానాం పతిరితి - స్తూయతే- ధ్యాయతేచ- పావత్రయార్థినస్య పరమదారిద్ర్యసామానాధికరణ్యాదితి భావః - కథాత్రయం వేంకటాచలమాహాత్మ్యే ప్రసిద్ధం - అత్ర వాచ్యయా నిందయా పరమకారుణికోయమితి శ్రుతిప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥ ౩౦౭ ॥ కిమితి ॥ అసూయసి గుణానపి దోషత్వేన ఆరోపయసీత్యర్థః ॥ ౩౦౮ ॥ నియంతేతి ॥ జంతూనాం ప్రాణినాం- నియంతా అంతర్యామీ - నిఖిలస్య జగతః ఉత్పత్త్యా విభవేన పాలనేన ప్రతిక్షేపేణ లయేన చ త్రిభిర్వ్యాపారైః - క్రీడన్ పరమపురుషః కృపాసింధుః వేంకటపతిః భగవాన్ - పరత్వేనావాఙ్మనగోచరే సత్యపి సర్వోత్తమత్వేవా - సౌలభ్యస్య సులభత్వస్య ప్రకటనకృతే - ఇహ పన్నగనగే శేషశైలే - కాంకాం మనుజలీలాం మనుష్యచేష్టాం - నతనుతే న కరోతి ॥ ౩౦౯ ॥ ఇష్టప్రాప్తిమిత్యాది దూషణం నిరస్యతి ॥ కిమితి ॥ అంజనాద్రిరితి శేషశైలస్య యుగాంతరనామ - తస్య పతిః వేంకటేశః - జనేభ్యః కిమపి అసారం కించిద్ద్రవ్యం ఉపాదాయ- తేభ్యః- కృత్స్నం అభీష్టం కాంక్షితం సర్వం - దిశన్ వదత్సన్ - కృష్ణావ

వరీవరీతి॥ ౩౧౦ ॥ ప్రియసహచరీలక్ష్మీస్స్థానం సహస్రవసుస్స్వయం కువలయపతిస్స్యాలో రత్నాకరశ్శ్వశురో హరేః। తదపి హరణం ద్రవ్యాణాం జగత్పతిరేష యత్తదిహ భజతాం కర్తుం నృణాముదగ్రమనుగ్రహం ॥ ౩౧౧ ॥ అఖిలహేయప్రత్యనీకానంతకల్యాణగుణైకతానస్య విశ్వనిదానస్య శ్రీనివాసాభిధానస్య పరబ్రహ్మణో గుణార్ణవామృతకణానాం వర్ణనే అనిపుణధిషణావయోపి ॥ ౩౧౨ ॥ గాంభీర్యైకావలంబే గరిమనివసతాం కాంతిమల్యాతటాకే కల్యాణాంభోజకల్యే నిరవధికరుణాసారకల్లోలరాశౌ। చాతుర్యౌదార్యలక్ష్మీవిహరణ

తారేభవాక్యష్ఠావతారేభవాక్యష్ఠావతారీయా - కుచేలోనామమునిస్తస్మైసంపదఃప్రదానస్యయాశీలిః ధానాముష్టిం గృహీత్వాతస్మైవైశ్వర్యప్రదానరూపాతాం - విపరీవరీతిభృశంప్రకటయతి - విప్రూరాద్యద్ధ్వల్పోపాత్తయజ్ఞుకీలటిరూపం ॥ ౩౧౦ ॥ ఉక్తార్థందృఢయతి॥ ప్రియేతి॥ యస్యహరేర్వేంకటేశస్య- ప్రియసహచరీభార్యాస్వయంసాక్షాల్లక్ష్మీః- యస్యస్థానంనివాసఃసహస్రాణివసూనిధనానివసవః కిరణాశ్చయస్యసః స్వయంసూర్యః- యస్యస్యాలఃభార్యానుజఃకువలయస్యభూమండలస్యపతిఃసార్వభౌమః కువలయానాంఉత్పలానాంపతిశ్చంద్రశ్చ- శ్వశురఃపత్నీపితారత్నాకరస్సముద్రశ్చ- భవతీతిసర్వత్రసంబంధః- తదపితథాపి- ఖాణణాస్సమృద్ధోపి - ఏషజగత్పతిః- ద్రవ్యంహరతీతియత్- తద్ద్రవ్యగ్రహణం- ఇహలోకే- భజతాంనృణాం- ఉదగ్రంమహాంతం- అనుగ్రహం- కర్తుమేవ- అత్రయస్యానుగ్రహమిచ్ఛామితస్యవిత్తంహరామ్యహమిత్యాద్యాగమార్థోనుసంధేయః॥ ౩౧౧॥ అఖిలేతి॥ హేయప్రత్యనీకాఃదోషవిరుద్ధాః- ఏకతానోముఖ్యవృత్తిః- నిదానంముఖ్యకారణం- ధిషణావయఃబృహస్పత్యాదయోపి అనిపుణధిషణాఃఅకుశలబుద్ధయః॥ ౩౧౨॥ గాంభీర్యేతి॥ గాంభీర్యంసుఖదుఃఖైరవికృతచిత్తత్వంతస్యఏకావలంబేముఖ్యాధారే- గరిమఃగౌరవస్యనివసతౌ- కాంతిరేవతుల్యాకృత్రిమాఅల్పసరిత్తస్యాఃతటాకేసరసి- కల్యాణాన్యేవ అంభోజానితేషాంకల్యప్రాతఃకాలే- నిరవధేఃకరుణాసారస్యకల్లోలరాశౌసముద్రే- చాతుర్యంకృత్యవస్తుముకౌశలంఔదార్యందాతృత్వంతయోర్లక్ష్మ్యాస్సమృద్ధిఏవప్రియాఇతిశ్లిష్టరూపకం- తాదృశేవిహరణార్థంశరణస్యహో- దేవస్యత్రాతాశే- శ్రీవేంకటేశే- సతాంగుణానామో

శిరణేస ద్గుణౌఘాన్ బభూవ వేదే వేశ్రీ వెంకటేశేన జిగణయిషతా కేన వా
గ్లానవాచా ॥ ౩౦౩ ॥ కించ ॥ సమగ్రా హి హరేర్వేదైః సమగ్రా హి
గుణావలిః । ప్రత్యక్షేపి పరత్వే స్యాత్ప్రత్యక్షేపి చ సంశయః ॥ ౩౦౪ ॥ అ
హో మహాన్నతస్యాప్యస్య సౌలభ్యం కనకకుసుమస్య సౌరభ్య
మివ రసికేభ్యస్స్వదతే ॥ ౩౦౫ ॥ ప్రచండవిశ్వకంటకప్రఖండనైక
పండితః పతంగమండలేవ సన్నపి ష పాండవప్రియః । అకుంఠగీతికప్రస
న్నపుండరీకలోచనః స కుండలీంద్రభూధర ప్రకాండమండనాయతే
౩౦౬ ॥ అవలోకయ తావదురగవరధరణీధరశిరోమణేశ్శ్రీపాణేర
నితరసుకరవరణికరవితరణకౌశలమతిపేశలం ॥ ౩౦౭ ॥ మూకారబ్ధం

స్వప్రకాశే శ్రీవెంకటేశే - సతాంగుణానామోఘాన్ - జిగణయిషతా గణయితుమి
చ్ఛతా- కేనవాజనేన-గ్లానవాచా క్రాంతవాగింద్రియేణ- నబభూవే- సర్వోపిగ్లానవా
గ్బభూవ- భవతేర్భావేలిట్-ప్రత్యయః ॥ ౩౦౩ ॥ సమగ్రేతి ॥ సమగ్రాసంపూర్ణా- హ
రేర్గుణానామావళిః పఙ్త్తిః- వేదైస్సమ్యక్ అగ్రాహి గృహీతా- అస్య ప్రత్యక్షేదర్శ
నేసతిపరత్వే అప్రత్యక్షేవిషయే సంశయో యం పరో వా ప్రత్యక్షో వేత్యాత్మకోపి- ప్రత్య
క్షేపినిరస్తః- హిరేవార్థే- పూర్వత్ర ప్రతిపూర్వాద్గ్రహ్ణాతేరుత్తరత్ర ప్రతిపూర్వాత్
క్షిపతేశ్చకర్మణిలుఙ్ ॥ ౩౦౪ ॥ అహోఇతి ॥ మహోన్నతస్యపరోన్నతస్యాపి - అస్య
వెంకటేశ్వరస్య- సౌలభ్యం సులభత్వం- కనకమయస్యకుసుమస్య స్వదతేరోచతే ౩౦౫ ॥
ప్రచండేతి ॥ ప్రచండానాం దారుణానాం విశ్వకంటకానాం జగచ్ఛత్రూణాం ప్రఖం
డనే ఏకం కేవలం పండితః నిపుణః - య ఏషః పాండవప్రియః భగవాన్ - పతంగమండలే
సూర్యబింబే- వసన్ ప్రకాశత ఇతి శేషః - అఖండగీతికః స్థిరమర్యాదః- ప్రసన్నే ప్ర
సాదాన్వితే పుండరీకే శ్వేతపద్మే ఇవలోచనే యస్య- స భగవాన్ - కుండలీంద్రభూధర
ప్రకాండస్యశేషశైలశ్రేష్ఠస్యమండనాయతే భూషణమివ ఆచరతీత్యర్థః
పంచచామరం వృత్తం ॥ లఘుగురూ నిరంతరం భజేత పంచచామరం ॥ ౩౦౬ ॥ అవలో
కయేతి ॥ ఉరగవరధరణీధరశిరోమణేః శేషశైలభూషణస్య - అతిపేశలం భృశం మృదుమి
తరైర్దేవైః అసుకరస్య అనితరసుకరస్య వరణికరస్య వితరణకౌశలం నిపుణత్వం ॥ ౩౦౭ ॥

కమపి బధిరాశ్లోకమాకర్ణయంతి శ్రద్ధాళుస్తం విలిఖతి కుణిః శ్లాఘ
యావీక్షతేంధః అధ్యారోహత్య హహా సహసా పంగురప్య ద్రిశృంగం
సాంద్రాలస్యాశిశుభరణతో మందమాయాతి వంధ్యా ॥ ౩౧౮ ॥ సవర్ణ
తః పవర్ణాత మవలోక్య సశ్లాఘం ॥ ౩౧౯ ॥ సర్వోత్తుంగశ్శ్రిత శుభ
గుణస్సాధుభిఖ్యాతసీతా భాస్వద్వంశోపచయజనకస్సానుజస్ఫూర్తిర్ణ
కోయః । ఏనం నూనం క్షితిభృతమియం జానతీ జానకీశం కీశశ్రేణీకలయాశ
రణీకుర్వతీ వర్తతీతి ॥ ౩౨౦ ॥ ప్రకాశబహుపాదవత్యపి పణిక్షుమాభృ
త్యతః ప్రకామమవలోక్యతే పరమమన్యదత్యద్భుతం । నిజోరసి పయో
ధరశ్చ ఘన చంచలాం విభ్రతం పయోధరమురస్య సావపి బిభర్తి నిత్యం

మూకేతి॥ బధిరాశ్శ్రోత్రవికలాః మూకేన వాగ్వికలేన ఆరబ్ధం నిర్మితం- కమపి ఏకం- శ్లోకం పద్యం- ఆకర్ణయంతి తం- శ్లోకం- కుణిః హస్తవికలః- శ్రద్ధాళుశ్శ్రద్ధాన్వితస్సన్ విలిఖతి తంచ- అంధః శ్లాఘయా ఉపలక్షితః వీక్షతే- కించ- పంగుః పాదవికలోపి- అద్రేశ్శైలస్య శృంగం శిఖరం- సహసా - అధ్యారోహతి- వంధ్యాతు శిశుభరణతః సాంద్రాలస్యా సతీ- మందం శనైః- అద్రిశృంగం అధ్యారోహతి- అహహేతి సర్వత్రయోజ్యం- మూకాదయస్తత్త్వభీష్టమర్ధం లభంతే ... కథాశ్చ ... కథాః పురాణే ప్రసిద్ధాః॥ ౩౧౮॥ ౩౧౯॥ సర్వేతి॥ యతః- యః శేషశైలః- సర్వేభ్యః ఉత్తుంగః ఉన్నతః- శ్రితః శుభః గుణః నిషాదాధిపః శ్రితాశ్శుభాగుణాశ్చ యస్మిన్ సః- సాధుభిః ఋషిభిః ఖ్యాతా శ్లాఘితా సీతా జానకీ లతా విశేషాశ్చ యస్మిన్ సః - సీతా లతా సుర నదీ జానకీ హాల వర్త్మసు ఇతి కోశః - భాస్వతః సూర్యస్య వంశస్య కుల స్యభాస్వతాంకాంతిమతాం వంశానాం వేణూనాం ఉపచయ జనకః వృద్ధికారకః- అనుజానాం భరతాదీనాం స్ఫూర్త్యా ప్రకాశనేన సహితః సానుజస్ఫూర్తిః సానుభ్యో జాతా ప్రస్థసంభవా స్ఫూర్తిర్యస్యేతి చ తతః కప్రత్యయః - తత్తం ఏనం క్షితిభృతం రాజానం పర్వతంచ- జానకీశం శ్రీరామం జానతీ అతఏవ ఇయం కీశశ్రేణీ వానరవంక్తిః శరణీకుర్వతీ రక్షకం కుర్వతీ నివాసం కుర్వతీ సతీ - వర్వరీతి భృశం ఆవృణోతి- వృణోతేర్యఙ్లుక్- కలయపశ్య॥ ౩౨౦॥ ప్రకాశేతి॥ ప్రకాశాః బహవః పాదాః ప్రత్యంతపర్వతాశ్చ తద్వతి క్షణిక్షుమాభృతి సర్వరాజే శేషశైలేచ- అతః పూర్వోక్తాత్- అథవా అతః గూఢపాదస్య ప్రకాశపాదత్వాద్భుతాదన్యదితరత్ పరమం అత్యద్భుతం- ప్రకామమవలోక్యతే- తత్రిమ తథా హి పయోధరః మేఘః- నిజే ఉరసి- అచంచలాం విద్యుద్భిన్నాం మితి చ విద్యుతం బిభర్తి

నిజే ॥ ౩౧ ॥ ఇతి విమానం దక్షిణతస్సమానయన్ సానందం విలోక
యన్ సఖే విపినానామ విహారం పరమం రామణీయకం ॥ ౩౨ ॥ పురః
పురో ఘనం వనం వనే వనే మహాగిరిః ॥ మహాగిరౌ మహాగిరౌ విరాజతే గు
హాగృహం । గుహాగృహే గుహాగృహే విహారతత్పరో హరిః । హరౌ హరౌ
రానిరంకుశః కృతేభసాధ్వసధ్వనిః ॥ ౩౩ ॥ కృశానుః ॥ కిము నే పణ్య
య్యాచక్షుష్యాణి మనుష్యాంగకబళనచపలచండపుండరీకాననానికా
ననాని ॥ ౩౪ ॥ ఇతస్తావద్గ్రావవ్యతికర ఇతస్సంత్యజగరా ఇతో లుం
టాకానాం సముదయ ఇతః కంటకిచయాః । ఇతో వ్యాఘ్రా ఉగ్రా జ్వ
లనజనకా వేణవ ఇతో వనం సంలక్ష్య తన్మన ఇదమాహో మోహమ
యతే ॥ ౩౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే నిపుణనిరూపణాత్ వైషాం గుణానపి
గృహాణ ॥ ౩౬ ॥ అనాయాసగ్రాహ్యాణ్యవనిపతిభోగ్యాన్యపి ఫల॰

భక్తి - సేయం విద్యుదపి - నిజే ఉరసి - పయోధరం - బిభర్తి - అత్ర మేఘవిద్యుల్లక్ష్మీవి
ష్ణుతోశ్చ పదద్వయేన విషయనిగరణం మేఘస్తనానాం చ శ్లేషభిత్తికాభేదాధ్యవసాయ
శ్చ క్రమేణ బోధ్యం - విరోధాభాససజాతీయసంసృష్టిః ॥ ౩౧ ॥ ఇతీతి ॥ విపినానాం అ
రణ్యానాం - రామణీయకం సౌందర్యం ॥ ౩౨ ॥ పుర ఇతి ॥ పురః పురః అగ్రే అగ్రే - ఘ
నం - వనం అరణ్యం - విరాజత ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం - వనే వనే ప్రతివనం - వీప్సాయాం ద్వి
ర్భావః - ఏవమగ్రేపి - గుహాగృహమివ - విహారే క్రీడాయాం తత్పరః ఆసక్తః - హరిస్సిం
హః - నిరంకుశః అప్రతిహతః - కృతం ఇభానాం గజానాం సాధ్వసం భయం యేన సః -
ధ్వనిః ॥ ౩౩ ॥ కిమితి ॥ మనుష్యాణాం అంగానాం కబళనార్థం చపలాని స్ఫురంతి చం
డాని ఉగ్రాణి పుండరీకాణాం వ్యాఘ్రాణాం ఆననాని వక్త్రాణి యేషు తాన్యత్ర ఏవ అ
స్మిన్ అచక్షుష్యాణి అదర్శనీయాని ॥ ౩౪ ॥ ఇతఇతి ॥ ఇతః ఏతస్మిన్ ప్రదేశే - సా
ర్వవిభక్తికస్తసిల్ - ఏవమగ్రేపి - తావచ్ఛబ్దో వాక్యాలంకారే - గ్రావ్ణాం పాషాణా
నాం వ్యతికరః రాశిః - సంతతి యథాయోగం సర్వత్ర యోజ్యం - అజగరాస్సర్పభేదాః -
లుంటాకానాం సముదయః చోరసమూహః - కంటకాస్తీక్ష్ణాగ్రవృక్షాంగాని - జ్వలనజన
కాః పరస్పరఘర్షణాద్దావాగ్న్యుత్పాదకాః - యతస్తతః - ఏతద్వనం - సంలక్ష్య దృ
ష్ట్వా - ఇదం మదీయం మనః - మోహం భయజన్యం - అయతే ప్రాప్నోతి ॥ ౩౫ ॥ సఖేఇ
తి ॥ నిపుణనిరూపణతః సారవస్తునిర్వర్ణనాద్ధేతోః - ఏతేషాం అరణ్యానాం ॥ ౩౬ ॥
అనాయాసేతి ॥ అవనిపతిభిః నతు సర్వైః భోగ్యాన్యపి ఫలాని చూత పనసాదీని అ

న్యయత్నేన ప్రాప్యాస్త్వపి సుదృగవేక్ష్యాస్సుమనసః । అసూర్యం
పశ్యాన్యప్యహహ సులభాన్యశ్మభవనాన్యరణ్యానీభాజామతిపతతి
భాగ్యం కిల గిరః ॥ ౩-౨౭ ॥ అపి చ ॥ గహనగుహావిహారిహారిపాణిరుహాభి
హతద్విరదశిరస్తటోత్స్ఖలితమౌక్తికసంహతిభిః । అహహ విభూషితై
రిహ గిరౌ విహరంతి సుఖం సమమబలాజనై రతివిలాసపరాశ్శబరాః ॥
౩-౨౮ ॥ ఇతి వ్యోమయానం దక్షిణతః ప్రాపయ్య ప్రకర్షమంజలిం బ
ధ్వా ॥ ౩-౨౯ ॥ కంఠోపరి కంఠీరవశుచిదంష్ట్రారుచి విచిత్రచంద్రిక
యా । స్ఫటికాచల ఇవ నయనే ఘటికాచల ఏష సంప్రతి ధినోతి ॥ ౩౩౦ ॥
సభక్తిప్రకర్షమంజలిం బధ్వా ॥ ౩౩౧ ॥ వరకేతుసతార్క్ష్యాయ స్మ
రకేళిపుషే శ్రియః । నరకేక్షణవిఘ్నాయ నరకేసరిణే నమః ॥ ౩౩౨ ॥ కిం

నాయాసం అర్థత్రయం వినాపి గ్రాహ్యాణి లబ్ధుం శక్యాని - సుదృగ్భిః విశాలలోచనాభిః
అవేక్ష్యాః దర్శనీయాః ఇతి మనోజ్ఞతాతిశయోక్తిః అపేక్ష్యా ఇతి పాఠే కాంక్షణీయాః ఇత్య
ర్థః - సుమనసః పుష్పాణి తు అయత్నేనాపి ప్రాప్యాః - అసూర్యంపశ్యాని అదృష్టసూర్య
రశ్మీని - అశ్మభవనాని శిలాగృహాణి - సులభాని - అహహేతి సర్వత్రయోజ్యం - యతస్తతః
అరణ్యానీభాజాం మహారణ్యవాసినాం - భాగ్యం గిరః వచాంసి అతిపతతి అతిక్రామతీ
తి ॥ ౩-౨౭ ॥ గహనేతి ॥ రతివిలాసేషు పరాః ఆసక్తాః - అతఏవ శబరాః మ్లేచ్ఛవిశేషాః వన
చరాః - గహనగుహాసు విహారిణాం, అథ వా గహనేషు అరణ్యేషు గుహాసు చ విహారిణాం హారి
ణాం సింహానాం పాణిరుహైః నఖైః అభిహతానాం విదారితానాం ద్విరదానాం గజానాం శి
రస్తటాత్ కుంభస్థలాత్ ఉద్గళితానాం చ్యుతానాం మౌక్తికానాం ముక్తాఫలానాం సంహ
తిభిః - రాశిభిః - విభూషితైః అలంకృతైః అబలాజనైః సమం - ఇహ గిరౌ శేషాద్రౌ తే - విహరం
తి క్రీడంతి ॥ ౩-౨౮ ॥ ౩-౨౯ ॥ కంఠేతి ॥ కంఠస్య ఉపరి కంఠీరవస్య సింహరూపస్య సంబం
ధినీనాం శుచీనాం ధవళానాం దంష్ట్రిణాం స్థూలాయతదంతానాం రుచ్యా కాంత్యైవ వి
చిత్రయా అద్భుతయా చంద్రికయా - స్ఫటికమయాచల ఇవ స్థితః ఏష ఘటికాచలః నృసిం
హనివాసః - భాషాయాం చోళంగివరనామా - నయనే - సంప్రతి - ధినోతి సంతోషయతి ॥
౩౩౦ ॥ ౩౩౧ ॥ వరేతి ॥ వరే కేతౌ ధ్వజే స్థితః తార్క్ష్యః గరుత్మాన్ యస్య తస్మై - శ్రియః
స్మరకేళిపుషే లక్ష్మీసంభోగవర్ధనాయ - నరకస్య ఈక్షణే విఘ్నాయ ప్రతిబంధకాయ
తద్భక్తానాం నరకదర్శనం నాస్తీతి భావః నరకేసరిణే నృసింహాయ నమః అస్తు ॥ ౩౩౨ ॥

చ॥ స్థిరశంఖాదిచిహ్నాయ సురసంఘార్చితాంఘ్రయే। పరసంహారద
క్షాయ నరసింహాయ మంగళం ॥ ౩౩౩ ॥ జంభదంభహరత్వేమారంభ
లంభకమూర్తయే। శంభుసంభావనీయాయ స్తంభడింభాయమంగళం ॥
౩౩౪ ॥ కృశానుః॥ కిమరేక్రోధనమపి నరమృగేంద్రే స్తవచనంవిర
చయసి ॥ ౩౩౫ ॥ ప్రహ్లాదమాహ్లాదయితుంతమేకంసర్వస్యసర్వాన్ భువ
నస్యభీతిం। సైంహ్యందధేసంహననం పురాయస్తవస్తవస్తత్రకథంప్ర
వృత్తః ॥ ౩౩౬ ॥ విశ్వావసుః॥ వయస్యమైవంవాదీః ॥ ౩౩౭ ॥ అపుణ్యా
ధౌరేయ హిరణ్యాదూనత్రిలోకలోకక్షపణాయ శౌరిః। కాయాధవా
యాసనిరాసదంభాత్ స్తంభాదిహోజ్జృంభత సంభ్రమేణ ॥ ౩౩౮ ॥ ఇ
దంచావధీయతాం ॥ ౩౩౯ ॥ మనుష్యతిర్యక్త్వముపేత్య సద్యో దేవస్స

స్థిరేతి॥ స్థిరశంఖాదిచిహ్నాయ సురసంఘార్చితాంఘ్రయే- అతఏవ- పరేషాంశత్రూణాంసంహారేదక్షాయసమర్థాయ- నరసింహాయమంగళం॥౩౩౩॥ జంభేతి॥ జంభస్యశత్రుః దంభంగర్వంహరతీతిహరస్య- ఇంద్రస్యక్షేమస్య ఆరంభాణాంకర్మణాంలంభకా సంపాదికా మూర్తిః శరీరంయస్యతస్మై- హిరణ్యకశిపుమారణేనమధ్యమలోకే యజ్వనాంకర్మప్రవృత్తేః ఇంద్రస్యక్షేమమితిభావః - శంభోస్సంభావనీయాయ పూజ్యాయ- స్తంభస్యడింభాయశిశవేతత్రోత్పన్నాయేత్యర్థః-మంగళం॥ ౩౩౪ ॥ కిమితి॥ నరమృగేంద్రేనరసింహవిషయేస్తవవచనంస్తోత్రవాక్యం॥ ౩౩౫॥ ప్రహ్లాదమితి॥ యోనరసింహః- తంప్రసిద్ధం- ఏకంప్రహ్లాదంహిరణ్యకశిపుపుత్రంభక్తం- ఆహ్లాదయితుంసంతోషయితుం- సర్వస్యభువనస్యభీతింసర్వాన్ సన్- సైంహ్యంసింహసంబంధి- సంహననం శరీరం- పురా- దధేధృతవాన్- తత్రనరసింహవిషయే- తవస్తవఃకథంప్రవృత్తఃజాతః॥౩౩౬॥ ౩౩౭॥ అపుణ్యేతి॥ శౌరిర్విష్ణుః - అపుణ్యానాంపాపాత్మనాంధౌరేయేణప్రథమేనహిరణ్యేనహిరణ్యకశిపునాదూనానాంయః ఖిన్నానాంత్రిలోకానాం శోకస్యక్షపణాయనాశంకర్తుంతుమర్థాచ్చేత్యాదినాచతుర్థీ- కాయాధవస్యవిగతదేహాభిమానస్యప్రహ్లాదస్యఆయాసస్యపితృకృతస్యనిరాసదంభాత్ నివారణవ్యాజాత్ - సంభ్రమేణ ఇహలోకే-స్తంభాత్-ఆజృంభతఆవిర్బభూవ- తథాచ సర్వభువనసంతోషణమేవాయం సకలస్యేష్టమితిభావః- ప్రహ్లాదపోషణాసై కాయాధవస్య ప్రీత్యై॥ ౩౩౮ ॥ ౩౩౯ ॥ మనుష్యేతి॥

యంస్థావరతోఽభ్యుదంచన్ । విచిత్రశక్త్యైవ స్వయమత్ర వైదైః ప్రత్యాయ్యమానం ప్రకటీకరోతి ॥ ౩౮౦ ॥ పునస్సవిస్రంభం ॥ ౩౮౧ ॥ ఘటికాచలం వపురగావేత్య తత్త్వతో ఘటికాచలం సమధిరుహ్య భక్తితః । నగకేసరిం ప్రపరమపి లోకయన్ నరకే న సరిష్యతి న జాతు మానవః ॥ ౩౮౨ ॥ ఇతి వ్యోమయానం అన్యతస్సం చోదయన్ సహర్షం ॥ ౩౮౩ ॥ వీక్ష్య పౌరణ్యా మిమం పవిత్రం సరసీహృత్తాపనాశిన్యాః సావస్యా రోధసి వీరరాఘవ ఇతి ప్రఖ్యాతనామా హరిః । వ్యక్తం రాజతి వీతిహోత్ర ఇవ యో విస్తీర్ణ హోతిస్ఫురద్దీప్త్యా ప్రస్తుత శస్తనీప్రభజతిస్త్రీ శాలి హోత్రార్చితం ॥ ౩౮౪ ॥ ఆకలయ శుభవాన్ త్రైదశ ... రం ॥ ౩౮౫ ॥ ద్విరేఫవర్ణాం సుమనోరమాం తనుం బిభ్రత్సం జ్ఞామపి వీరరాఘవః । సుప

దేవః భగవాన్ - మనుష్యత్వాత్తిర్యక్త్వం సిహ్మత్వం ... త్వకమేవ - ఉపేత్య స్వేనకృత్యా స్థావరతః స్తంభాత్ - సతు మాతృతః సద్యః నవమాసానంతరం - అభ్యుదంచన్ ఆవిర్భవన్ వంశ్స్న్ వేదైః ప్రత్యాయ్యమానం ప్రకటీక్రియమాణం - విచిత్రాయాః అఘటనఘటనాపటీయస్యైవ ఆశ్చర్యకరాయాః శక్త్యైవ స్వయమవ్యత్యన్తసంబంధం - అత్ర లోకే పామర ప్రచురే - ప్రకటీకరోతి - ప్రత్యక్షస్య సర్వసంప్రతిపన్నత్వాదితి భావః ॥ ౩౮౦ ॥ ౩౮౧ ॥ ఘటికేతి ॥ మానవః - వపుః నిజం - తత్త్వతః స్వభావాత్ - ఘటికాయామివ యామమాత్రమపిచలం నశ్వరం - అవేత్య జ్ఞాత్వా - ఘటికానామానం అచలం సమధిరుహ్య - భక్తితః నరకేసరిం ప్రత్యపరం అవిలోకయన్సన్ - జాతు నరకే న సరిష్యతి న పతిష్యతి ౩౮౨ ॥ ౩౮౩ ॥ వీక్ష్యేతి ॥ ఇమం పురోవర్తి క్షేత్రం పవిత్రం పుణ్యం ... వదంతి - జనా ఇతి శేషః - అస్యాం సరసీ శేషభవాం - హృత్తాపనాశినీ - అస్యాః హృత్తాపనాశిన్యాః రోధసి తీరే - వీరరాఘవ ఇతి ప్రఖ్యాతనామా హరిః వ్యక్తం రాజతి - విస్తీర్ణా హోతిః నాం చ ... యుధానాం జ్వాలానాం ద్యుతిః యస్య సః - అతఏవ - వీతిహోత్రః అగ్నిరివస్థిత ఇత్యుపమా - యో హరిః - శ్రియుక్తేన శాలిహోత్రేణ మునినా అంచితం పూజితం - ప్రస్తాకుశస్థలీనామ నదీ యస్య తత్ - తత్తీరస్థితం - క్షేత్రం ప్రభజతి ఆశ్రయతి - స హరిరితి సంబంధః ॥ ౩౮౪ ॥ ౩౮౫ ॥ ద్విరేఫేతి ॥ వీరరాఘవః భగవాన్ - ద్విరేఫస్య భృంగస్యేవ వర్ణః నీలరూపం ద్విరేఫవర్ణా చ యస్యాస్తాం - అతఏవ సుష్ఠు మనస్సు సుమనస్సు పుష్పేషు పరమత ఇతి సు ... తనుం శరీరం - సంజ్ఞాం వీరరాఘవేత్యాఖ్యా

శ్వరాజేనయదీయమంచితంముఖంపదద్వంద్వ మివోపశోభతే ॥ ౩౪౬ ॥
కృశానుః ॥ వయస్య కింసన్నహ్యాసి వీరరాఘవ సవనే ॥ యదస్మిన్నపిప
న్నగనగనాథఇవ పరధన గ్రహణ పరత్వా దయః దోషాః । ప్రాదుష్యం
తి ॥ ౩౪౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ తత్రాస్మదుక్తైన తత్సమాధానే నైవపునర
త్రాపిసంతోష్టవ్య మాయుష్మతా భవతా । పామర మతేనర మతేక
స్యమనోవీరరాఘవదేవే ॥ ౩౪౮ ॥ స్వేక్షాసాధ్యజగజ్జనిస్సుతనుపల్లా
క్షాంకితోరస్థలస్సాక్షాదేవపరః పుమాన్కృతనుతిర్దాక్షాయణీశాది
భిః । వీక్షారణ్యపతిర్విరాజతిగతిర్దాక్ష్యసద్వృత్తసాహితీధీక్షాంత్యా
యురరోగతాధనయశోమోక్షాద్యపేక్షావతాం ॥ ౩౪౯ ॥ ఉపేత్యవీ
క్షావనమున్నతస్సదాసువర్ణవల్ల్యా సుమనఃపుష్టాశ్రితః । అహీనసే
వ్యోహరిచందనస్తనోత్యుపాశ్రితానాముచితాంసువాసనాం ॥ ౩౫౦ ॥

మివ- బిభర్తి- శోభనే పర్వణి పూర్ణిమాయాం రాజా చంద్రః సుపర్వణాం దేవానాం
రాజా ఇంద్రశ్చ తేన- అంచితంయదీయంముఖం - పదద్వంద్వమివ. ఉపశోభతే॥ ౩౪౬॥
౩౪౭॥ తత్రేతి॥ ఆయుష్మతా భవతా - హే పామరమతే మూఢబుద్ధే - నరమతేన సంతు
ష్యతి॥ ౩౪౮॥ స్వేక్షేతి॥ స్వస్య ఈక్షయా అవలోకనేన సాధ్యా జగతాం జనిః సృష్టిః యస్య
సః- సుతనోః లక్ష్మ్యాః పల్లవతుల్యపాదలాక్షయా అంకితోరస్థలః - తస్యాస్తత్ర నివా
సాదితి భావః - దాక్షాయణీశాదిభిః శివప్రముఖైః కృతనుతిః - దాక్ష్యసద్వృత్తిసాహి
తీ ధీః బుద్ధిః - క్షాంతిః క్షమా - ఆయుః - అరోగతా ఆరోగ్యం- ధనం- యశః మోక్షా
దిః యేషు యేషు- అపేక్షావతాం- గతిః తత్ప్రాపక ఇత్యర్థః - అతఏవ- పరః అత్రస్థ
స్థోఽపి పుమాన్ భగవాన్ సాక్షాత్ వీక్షారణ్యపతిః వీరరాఘవస్సన్ - విరాజతి. అత్ర భ
క్తకామితప్రదానస్య వీరరాఘవరూపస్వీకారహేతుత్వాత్పదార్థహేతుకం కావ్య
లింగం॥ ౩౪౯॥ ఉపేత్యేతి॥ సదా- సుమనసః పుష్పాణి విబుధాంశ్చ పుష్ణాతీతి తత్పోషా
సువర్ణవల్ల్యా చంపకలతయా తన్నామ్న్యా శ్రియా వా శ్రితః శ్లిష్టః - ఉన్నతః - అహీ
నామినైః స్వపర్ణైః శ్రేష్ఠైః హీనా న భవంతీత్యహీనాః తైః ఉత్తమైశ్చ సేవ్యః- హరిరేవ చందనః
వృక్షః - వీక్షావనముపేత్య- ఉపసమీపే ఆశ్రితానాం - ఉచితాం- సుష్ఠు వాసనాం ఖ్యా

ఇత్యన్యతో విమానం ప్రేంఖయన్న గ్రతో వీక్ష్య స ప్రత్యభిజ్ఞం ॥ ౩౫౧ ॥

ఏషా భూతపురీ నిరీక్షితచరీ దోషాపహంత్రీ పగాన్ శ్రీమానత్ర గుణాబ్ధి రావిర భవద్రామానుజార్యో మునిః । త్రయ్యంతామృతసింధుమంథనభవ ద్ధయ్యంగవీనాత్మకం విజ్ఞానం యదుపజ్ఞమేవ విదుషామద్యాపి విద్యోతతే ॥ ౩౫౨ ॥ కించ ॥ కామాదివైరిగణభిన్మానవద్యనిజనామాఖిలాపగరిమా వైమానికార్య సమభూమావనౌ వచనసీమాతిలంఘిమహిమా । శ్రీమాననూనకలసోమాననప్రోవిమలధామావమానితరవిః క్షేమాణి జృంభయతు భూమావముత్ర చ స రామానుజో యతిపతిః ॥ ౩౫౩ ॥ అపిచ ॥ స జయతి రామానుజయతి ర జయతి పరం పావనం యదీయోక్తిః సం జయతి బోధమనఘం జయతి బుధాన్ వ్యథాం చ భం జయతి ॥ ౩౫౪ ॥ అన్య

వనామేవ సారభ్యం - తనోతి ॥ ౩౫౦॥ ఇతీతి ॥ ప్రేంఖయన్ గమయన్ ॥ ౩౫౧ ॥ ఏషే-తి ॥ దోషాపహంత్రీ - అతఏవ - ఏషా భూతపురీ శ్రీపెరంబూదూరితి భాషాసామ- ప యా నిరీక్షితచరీ పూర్వం దృష్టా - త్రయ్యంతా ఉపనిషద ఏవ అమృతసింధుః క్షీరార్ణవ స్తస్య మంథనేన ఆలోడనేన భవతః హయ్యంగవీనస్య ఘృతవిశేషస్య ఆత్మా స్వరూపం యస్య తత్తం - విజ్ఞానం వైష్ణవవిశిష్టాద్వైత శారీరకభాష్యం - విదుషాం మధ్యే - యః రామానుజః ఉపజ్ఞా ఆద్య ఇతి జ్ఞానం యస్య తథోక్తం యత్తత్పూర్ణకమేవ - అద్యాపి - విద్యోతతే - స గుణాబ్ధిః శ్రీమాన్ రామానుజార్యః మునిః - అత్ర పుర్యాం - ఆవిర భవత్ ॥ ౩౫౨॥ కామేతి ॥ కామాదీనాం వైరిణాం అంతశ్శత్రూణాం గణస్య భేదః [illegible] జస్య నామ్నః అఖిలాపగరిమా కీర్తనసామర్థ్యం యస్య సః - అవనౌ భువి - వైమానికార్యస్య దేవగురోస్సమభూమా - వక్తృత్వ ఇతి భావః - వచనసీమా [illegible] మహిమా యస్య సః - అనూనకళః సోమ ఇవ ఆననం యస్య సః - విమలేన ధామ్నా [illegible] త్మా అవమానితరవిః - శ్రీమాన్ స రామానుజః యతిపతిః - భూమౌ అముత్ర [illegible] కే చ - క్షేమాణి - జృంభయతు వర్ధయతు - అస్మాకమితి శేషః ॥ ౩౫౩ ॥ [illegible] ॥ యస్య రామానుజస్య యా యదీయా ఉక్తిః భాష్యమ్ - పరవాదినం - అజి [illegible] - స్వాధీనామోణిచ్ - యద్వా - అజమివ ఛాగమివ కరోతి - దుర్బలీకరోతీత్యర్థః - అనఘం - బోధం విజ్ఞానం - సంజయతి రోజయతి - బుధాన్ రామానుజీయాన్ రంజయతి - వ్యథాం చ తదీయానాం - భంజయతి ॥ ౩౫౪ ॥ తస్మాత్ ॥ మోహనాతి

చ్ఛ ॥ తేమీమాంసాశాస్త్రప్రమథనపరికలితబుధజనానందాః । లక్ష్మణమునేః ప్రబంధాః లక్ష్మణపూర్వజశరా ఇవ జయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ అ[illegible] శ్చిద్వ్యపశ్చపశ్చిత్తామిత్థమనుదినం ప్రణమతి ॥ ౩౫౬ ॥ రామానుజాయ గురవే నరవేషభాజే శేషాయ ధూతకలయే కలయే ప్రణామాన్ [illegible] మాదృశానపి కృశాన్ పరిపాతుకామో భూమావవాతర [illegible] భూమా ॥ ౩౫౭ ॥ ఇతి ఏతచ్చ ఆకర్ణ్యతాం ॥ ౩౫౮ ॥ రామా[illegible] మునతీర్థసేవాపరావుదితౌ నరకం నిరోద్ధుం । తయోః పురా[illegible] నాయ గీతాం తస్యానవీనస్తు తతానటీకాం ॥ ౩౫౯ ॥ కృశానుః ॥ [illegible] వత థాపి తత్పథానుధావినాం మేధావినామపి పరావమంతృణా[illegible] దోషాః ప్రసిద్ధాః ॥ ౩౬౦ ॥ తథాహి ॥ శ్రీరామానుజదర్శనై[illegible] శిష్టప్రకృష్టైః గుణైః పూర్ణానాం విదుషాం మతాంతరజుషా[illegible]

సా శాస్త్రస్య ప్రమథనేన న్యాయమేళనేన- తే అమీ ఇతి ఛేదః- మాంసాశాః రక్షసాం అస్త్రైః కరణైః- ప్రమథనేన నాశనేన- పరికలితః ఘటితః- బుధజనస్య విద్వజ్జనస్య దేవసమూహస్య చ- ఆనందః యైస్తే- లక్ష్మణమునేః రామానుజస్య- తే ప్రబంధాః- లక్ష్మణపూర్వజస్య శ్రీరామస్య శరా ఇవ- జయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ ౩౫౬ ॥ రామానుజాయేతి ॥ నరవేషభాజే శేషాయ- రామానుజనామ్నే - ధూతకలయే అపహతపాపాయ- గురవే- ప్రణామాన్ కలయే- మాదృశానపీతి అత్యంతాశరణత్వసూచనం- కృశాన్ దీనాన్- పరిపాతుం కామః యస్య సః- అత ఏవ ఉదంచితః ప్రకటితః బోధభూమా జ్ఞానాతిశయో యేన సః- యః రామానుజః- భూమౌ- అవాతరత్ ఆవిరభవత్ ॥ ౩౫౭ ॥ ౩౫౮ ॥ రామేతి ॥ యమునాయా ఇదం తీర్థం యామునం జలం తస్య యామునస్య రామతీర్థస్య సన్న్యాసినశ్చ సేవాపరౌ- రామస్య అనుజః కృష్ణః లక్ష్మణార్యశ్చ ద్వౌ- నరకం రాక్షసం నిరయం చ నిరోద్ధుం - ఉదితౌ ఆవిరభూతాం- తయోర్ద్వయోః- పురాణః పూర్వః కృష్ణః- గీతాం భాగవతీం- ప్రణినాయ నిర్మితవాన్- నవీనః లక్ష్మణార్యస్తు- తస్యాః గీతాయాః - టీకాం వ్యాఖ్యాం- తతాన కృతవాన్ ॥ ౩౫౯ ॥ సత్యమితి ॥ తస్య రామానుజస్య పంథానమనుసరంతీతి తత్పథానుధావినాం- పరేషాం అవమంతృత్వం అవమానః ॥ ౩౬౦ ॥ శ్రీరామేతి ॥ శ్రీరామానుజస్య దర్శనే శాస్త్రే ఏకం కేవలం రసికః అనురక్తః- శిష్టేషు ప్రకృష్టైః గుణైః స్నానసంధ్యాజపాధ్యయనాదిభిః- పూర్ణానాం- మతాంతరజుషాం- విదుషాం- పజ్ఞా- క్వచిత్ కు[illegible]

నభుఙ్క్తే క్వచిత్ । హాహాంతోదనమంతతశ్చ చితమాం తద్ర ప్రమాశిత్య
జత్యాస్త్రాంతత్స్వమతస్థితైరపి సమం ప్రాయేణనాశ్నాత్యసౌ ॥ ౩౬౧ ॥

కించ ॥ నైషాంన్యాయ్య ఇహాద్విజాన్వయజుషాం భాషాప్రబంధక్ర
మో వై దేవివిశ్వ పుమర్థ సాధనవిధౌ బద్ధాదరైజాగ్రతి । తీరంక్షీరపయో
నిధేరుపగతో దైత్యారిదీప్త్యావృతం కో వా ధావతి దుగ్ధలబ్ధిచపలో గో

పాలకస్యాలయం ॥ ౩౬౨ ॥ కించ ॥ తన్మతానువర్తినాంచేషాంచిదే
షాం చేష్టానేష్టా వైదికానాం ॥ ౩౬౩ ॥ పశ్య ॥ ముంచంతః పంచయజ్ఞాన్
ప్రతిదశ ఫణితిభిర్మోహయంతోనభిజ్ఞాన్ । నిందంతో హంత యజ్ఞాన
పకృపపిహా రైర్వందనంవారయంతః । సద్గ్రంథంధారయంతః కతిచి
దపిజాత్రైస్సంక్షిపంత్యేవకాలం లుంపంతః శ్రాద్ధచర్యాం యతిమపి

నభుఙ్క్తే- అంతతః- తైర్గృహీతాంతరగస్థైశ్చ్యుతం- అతఏవ- శుచితమమపి ఓదనం అన్నం రా
మానుజీయః- అశుత్యజత్ ఇతి యత్తదేతద్ధాస్తాం- స్వమతస్థైరపి సమం ప్రాయేణనాశ్నాతి
హాహాంతేత్యాశ్చర్యే॥ ౩౬౧॥ నేతి॥ ద్విజాన్వయజుషాం బ్రహ్మకులజానాం ఏషాం రా
మానుజీయానాం- విశ్వేషాం పుమర్థానాం సకలపురుషార్థానాం సాధనవిధౌ కర్మణి-
బద్ధాదరేష్వత్యనిష్ఠేషు వేదేజాగ్రతి సత్యపి- ద్రావిడగూఢద్రావిడ్యా నిర్మితే ప్రబంధే క్రమః అ
భ్యాసజన్యః- ఇహలోకే- న న్యాయ్యః నోచితః- అనుచితత్వే వైధర్మ్యేణ దృష్టాంతమాహ-

దైత్యారిదీప్త్యా ఆవృతం క్షీరపయోనిధేః తీరముపగతః కోవాజనః- దుగ్ధలబ్ధౌ క్షీరలాభే చ
పలః ఆసక్తస్సన్- గోపాలకస్య క్షుద్రగోపస్య- ఆల్పాఘోషకస్య- ఆలయం ప్రతి ధావతి
నకోపీత్యర్థః॥ ౩౬౨॥ తదితి॥ కేషాంచిదేకదేశినాం భాషయా తెంగలాఖ్యానాం మా
ర్జాలకిశోరన్యాయవాదినాం- చేష్టా ఆచారః- వైదీకానాం వేదోక్తకర్మానుష్ఠాతౄ
ణాం॥ ౩౬౩॥ ముంచంత ఇతి॥ పంచయజ్ఞాన్ బ్రహ్మయజ్ఞౌపాసనాతిథిపూజాదేవర్షి
పితృతర్పణవైశ్వదేవాఖ్యాన్- ముంచంతః- ప్రతిదశఫణితిభిః భాషాబంధవాక్యైః అన
భిజ్ఞాన్ అజ్ఞాతవేదశాస్త్రార్థాన్ నః- మోహయంతః స్వమతే భ్రామయంతః- యజ్ఞాన్ జ్యో
తిష్టోమాదీన్ నిందంతః కామ్యా ఇతి గర్హయంతః- హరేరపి వందనం అసకృత్ వారయం
తః నిషిధ్యంతః- సత్పుస్తేషం ధారయంతః- యతిం స్వమతసన్న్యాసినమపి- గృహిణాం
వందనం కారయంతః- శ్రాద్ధస్య చర్యాం విధివదనుష్ఠానం- లుంపంతః త్యజంతః- కతిచిత్

గృహిణాంవందనంకారయంతః ॥ ౩౬౪ ॥ కించ ॥ ఘంటాఘోషంత్యజం
తో హరిపరిచరణే సర్వలోకావిగీతంఖ్యాతంత్రైలోక్యమాతుశ్శ్రుతి
భిరభిహితంవైభవం ఖండయంతః । సంకేతశ్రద్ధయైవస్వచరణసలిలం
స్వీయగోష్ఠ్యాం పిబంతః కేచిద్విప్లావయంతే జగదభిదధతః కేశవం దోష
భోగ్యం॥ ౩౬౫ ॥ యజ్ఞాః పంచమహాత్పదేనసహితాః యే చాపరే విశ్రుతాః
యత్రమర్త్యగ్రహసంక్రమాదిసమయేసర్వే బుధాః కుర్వతే । తత్స
ర్వం విసృజంతి కామ్యమితి యే త్రయ్యధ్వవిధ్వంసకాః తైర్ద్వైతనిత్యత

రామానుజీయాః-అవిహితైః శ్రుతిస్మృతిదూరైః కర్మభిరేవ-కాలం సర్వం-నంక్షేపయంతి క్షపయంతి॥౩౬౪॥ ఘంటేతి॥ సర్వస్మిన్ లోకే అవిగీతం ప్రశస్తం - ఘంటాఘోషం-హరిపరిచరణే విష్వక్సేనాయాం - త్యజంతః-శ్రుతిభిః నాహం శ్రీరమృతాపతాంఖ్యా దిభిః-అభిహితం ప్రకటితం. అతఏవ ఖ్యాతం లోకత్రయప్రసిద్ధం - త్రైలోక్యమాతు ర్లక్ష్మ్యాః-వైభవం స్వాతంత్ర్యం-ఖండయంతః దూషయంతః - లక్ష్మీరపి భగవచ్ఛేష భూతేతి వదంతః - స్వీయానాం స్వమతస్థానాం గోష్ఠ్యాం సభాయాం - సంకేతస్వీయకల్పి తవ్యవస్థాయాం శ్రద్ధయా నిర్వాహణాభినివేశేన స్వచరణసలిలమేవ-పిబంతః-తే హి సర్వే స్వచరణసలిలమేకస్మిన్పాత్రే గృహీత్వా తత స్తత్పిబంతీతి తన్మతరహస్యం - కేశవం దో షభోగ్యం నియమ్యకృతానాం దోషాణాం - నియామకత్వేన భోక్తారమభిదధతః వదంతః కేచిత్పూర్వోక్తాః-జగత్ తన్మర్యాదామిత్యర్థః విప్లావయంతే విపర్యాసయంతి॥౩౬౫॥ యజ్ఞా ఇతి॥ యే పంచయజ్ఞాః బ్రహ్మయజ్ఞాదయః - మహత్ ఇతి పదేన సహితాః మహాయ జ్ఞా ఇత్యర్థః- యే త్వపరే యజ్ఞాః జ్యోతిష్టోమాదయః- విశ్రుతాః ప్రసిద్ధాః. ఇదం పూర్వత్రా పి యోజ్యం-చ స్తవ్యః- సర్వే బుధాః శ్రుతిస్మృతిజ్ఞాః - గ్రహాః చంద్రసూర్యో పరాగః - సంక్రమః రవేర్మేషాది ప్రవేశః తదాదౌ సమయే - యన్మర్త్యపిత్ర్యం కుర్వతే తత్సర్వం నిత్యం నైమిత్తికం చ కర్మ- కామ్యం కామహేతురితి- అపలప్యేతి శేషః- యే త్ర య్యధ్వనః వేదమార్గస్య విధ్వంసకాః అమీ- విసృజంతి ముంచంతి-తైర్దూషకైః- అశనం భక్షణం యత్- వ్యవాయక్రియా మైథునం చ యా- అస్తీత్యుభయత్ర యోజ్యం- తే ద్వైకర్మణి- నిత్యతయా నిత్యకర్మత్వేన- అత్రైతే అంగీకృతే- శిశ్నోదరమాత్రపరాయణా ఏ

యాశ్రితే యదర్శనం యా చ వ్యవాయక్రియా ॥ ౩౬౬ ॥ విదుషామపి మోహమావహంతో వితథైరితిహాససహస్రవర్ణనేన । వినయాభినయాః ఖలాః కిలామీ విజయంతే కపటాలయా జగంతి ॥ ౩౬౭ ॥ కించ ॥ యస్యాం నాస్తి పురస్కృతిర్న చ విదాం యజ్వా తు హాసాస్పదం పూజ్యంతే చ నిరక్షరాః పునరమీ సాంకేతికాచార్యకాః । వేదానామవహేళనం వ్యతిహతా వర్ణాశ్రమప్రక్రియా గోష్ఠ్యై మమ కలిపుష్కలీకృతిపుషే కస్మైచిదస్మై నమః ॥ ౩౬౮ ॥ కించ ॥ ప్రాయో యేషాం సకృదకరణే ప్రత్యవాయోఽస్తి యాన్యజ్ఞాదీంస్తాని హా విజహతి స్పష్టవేదోపదిష్టాన్ । కర్మైవామీ విపథజడాః కింతు సంకేతసిద్ధం కష్టం కష్టం బత హత

ణ ఇత్యర్థః ॥ ౩౬౬ ॥ విదుషామితి ॥ వితథానామసత్యానాం ఇతిహాసానాం కల్పితపూర్వతేన మృషావాదానాం ఏతన్మతం పరిగృహ్య తే కృతార్థాః ఏతే చ కృతార్థాః అభవన్నిత్యాదిరూపాణాం సహస్రస్య వర్ణనేన కథనేన - విదుషామపి కిముతాజ్ఞానాం - మోహం స్వమతాభినివేశం - ఆవహంతః కుర్వంతః - ఖలాః పాపాః - కపటాలయాః దాంభికాః - అత ఏవ అమీ తెంగలాఖ్యాః - వినయస్య ఆరోపితస్య అభినయాత్ ప్రకటనాద్ధేతోః - జగంతి విజయంతే కిల - ఔపచ్ఛందసికం ॥ ౩౬౭ ॥ యస్యామితి ॥ యస్యాం గోష్ఠ్యాం - ఇదం సర్వత్ర రాజ్యం - నయవిదాం శాస్త్రజ్ఞానాం - పురస్కృతిః నాస్తి - యజ్వా విధినేష్టవాన్ హాసాస్పదం - నిరక్షరాః వేదశాస్త్రగ్రంథానభిజ్ఞాః - అమీ - సాంకేతికాః సంకేతసిద్ధాః ఆచార్యా ఇతి సంజ్ఞా యేషాం తథోక్తాః ఆచార్యపురుషాశ్చ పునః పూజ్యంతే - వేదానామవహేళనం కామ్యకర్మానుష్ఠానావకాశ ఇత్యవమానం భవతి - వర్ణానామాశ్రమాణాం చ ప్రక్రియా ఆచారః - వ్యతిహతా ధ్వస్తా - మత్తస్య కలేః పాపస్య పుష్కలీకృతిం వర్ధనం పుష్ణాతీతి తస్మై ఏకస్మై చిదస్మై గోష్ఠ్యై తెంగలీయాయై నమః - సర్వథా త్యాజ్యా గోష్ఠీయమిత్యర్థః ॥ ౩౬౮ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ యేషాం యజ్ఞాదీనాం - సకృదేకవారం యకరణే అననుష్ఠానే సతి భూయాన్ ప్రత్యవాయః పాపమస్తి భవతి - స్పష్టం వేదైరుపదిష్టాన్ చోదితాన్ - తాన్ యజ్ఞాదీన్ బ్రహ్మయజ్ఞప్రముఖాన్ - ఇహలోకే విజహతి త్యజంతి - అమీ ఇతి రాజ్యం - జడా మూర్ఖాః అత ఏవ అమీ - సంకేతసిద్ధం కర్మ - ఏవకారేణ శా

కలౌ కశ్చిదన్యేష్వేషః ॥ ౩౭౯ ॥ కించ ॥ న గాహంతే గంగామపి నటజటాసార ఇతి యే । న మజ్జంత్యంభోధౌ లవణరసవేశంతక ఇతి న పంచైవం గవ్యాన్యపి పశుశకృత్సార ఇతి హా పిబంత్యేషాం దోషాన్ గణయితుం ॥ ౩౮౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిమరే కళంకలేశరహితేషు రామానుజదర్శననిష్ఠేష్వగరిష్ఠేష్వపి సన్నహ్యసి । అథవా భవాదృశానాం కృశవివేకానాం కా నామ మర్యాదా ॥ ౩౮౧ ॥ అనల్పకంధరాయాం హి సర్వజ్ఞస్యాపి దారుణాః । ఆరోపయంతి మాలిన్యం కాకోలా ఇవ తే ఖలాః ॥ ౩౮౨ ॥ ఇతి పశ్య తావదేతేషాం పవిత్రతమం చరిత్రం ॥ ౩౮౩ ॥ ఉచ్ఛిష్టాన్యతిదూరతః పరిహరంత్యుజ్ఝంత్యసత్సంగతిం ప్రాణాపత్స్వపి బాంధవేతరగృహే ప్రాశ్నంతి నాపోఽప్యమీ । కామ్యం నిష్కామతేన కర్మ భగవత్కైంకర్యవ్యవస్థితాస్సత్త్వస్థైస్సహాసీయ

తస్మాత్ తద్వ్యవచ్ఛేదః - విదధతి కుర్వంతి - కష్టం కష్టమన్యాయ్యమన్యాయ్యం - బతేతి ఖేదే - ఏషః విహితత్యాగః అవిహితానుష్ఠానం చ - హతకతస్సంబంధీ కశ్చిదనివార్యః ఉన్మేషః ప్రభావ ఏవ ॥ ౩౭౯ ॥ నేతి ॥ యే తే గంగాఖ్యాః - గంగామపి లోకపావనీం - నటస్య నర్తకస్య శివస్య జటానాం ఆసారః వర్షమితి - విగర్హ్యేతి శేషః - న గాహంతే న స్నాంతి - అంభోధౌ - లవణరసః క్షారజలః వేశంతకః పల్వలమితి - న మజ్జంతి న స్నాంతి - ఏవం పంచగవ్యాన్యపి - పశోః శకృత్సారః పురీషభాగ ఇతి - న పిబంతి - తేషామేషాం దోషాన్ గణయితుం - ఇహ కః నిపుణస్స్యాత్ - న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౩౮౦ ॥ కిమితి ॥ కళంకస్య అపవాదస్య లేశేన రహితేషు ॥ ౩౮౧ ॥ అనల్పకమితి ॥ ధరాయాం లోకే - తే ఖలాః - కాకోలా ద్రోణకాకా ఇవ - సర్వజ్ఞస్యాపి - అనల్పకం - మాలిన్యం దోషమశుద్ధిం చ - ఆరోపయంతి ప్రాపయంతి హి - సర్వజ్ఞస్య శివస్యాపి - అనల్పాయాం కంధరాయాం గ్రీవాయాం - మాలిన్యం నైల్యం - కాకోలాః కాలకూటా ఇవ ॥ ౩౮౨ ॥ ౩౮౩ ॥ తత్రాద్యం శిష్టపంక్తావఘుక్తిదోషమనూద్యాహ ఉచ్ఛిష్టానీతి ॥ అమీ రామానుజీయాః ఉచ్ఛిష్టాన్యన్నాని - అతిదూరతః పరిహరంతి - అసద్భిస్సంగతిం సహభోజనాదికం ఉజ్ఝంతి - త్యజంతి ప్రాణాపత్స్వపి - బాంధవేతరగృహే - అపోఽపి న ప్రాశ్నంతి - కామ్యాన్ స్వర్గాదిహేతుం కర్మ - న నిష్కామతేన కుర్వంతి - భగవత్కైంకర్య[illegible]

ఏషజయతిశ్రీవైష్ణవానాంక్రమః ॥ ౩౨౪ ॥ కించ ॥ ఫాలేశుద్ధమృదూ
ర్ధ్వపుండ్రతిలకఃపద్మాక్షమాలాగళే దివ్యం శంఖరథాంగచిహ్నమని
శందీప్తంభుజామూలయోః । వక్త్రే శౌరిగుణైకవర్ణనపరా వాచస్త
దేనోముచామేతేషాంహరిభక్తితుందిలహృదాంవేషోపిమోక్షావహః ॥
౩౨౫ ॥ దోషారోపణంచైతేషుత్వదీయముపహాస్యం ॥ ౩౨౬ ॥ ఇష్టా
త్స్వబాంధవజనాదితరైరస్పృష్టంయద్భుజ్యతేన్నమిహలక్ష్మణావతుని
ష్ఠైః । దోషః కిమేషదురితాపహరోగుణోవేత్యేవంవివిచ్య పరిపృచ్ఛగు
ణాగుణజ్ఞ ॥ ౩౨౭ ॥ కించ ॥ దృష్టంబంధుభిరితరైస్స్వతామనదతాందో
షోయఏషోపరైశ్శిష్టైస్స్పృష్టమసశ్నతామిహమహారాష్ట్రాదికానాం
సమః । యేషాందూషయితానకోపినియతాహారఃపరంతుద్విజస్సర్వాశీ

వానాంక్రమః రీతిః- సత్త్వస్థైః సాత్త్వికైః- స్పృహణీయః కామనీయస్సన్ జయతి ॥ ౩౨౪ ॥
ఫాలఇతి ॥ యస్మాదేతేషాంఫాలే శుద్ధమృదా శ్వేతమృత్తికయా ఊర్ధ్వపుండ్రాత్మకః తి
లకః- గళే పద్మబీజమయీ అక్షమాలా- భుజామూలయో ర్బాహ్వగ్రయోః - అనిశం ది
వ్యందీప్తం శంఖస్యరథాంగస్యచక్రస్య- చిహ్నం- వక్త్రే శౌరిగుణైకవర్ణనపరాః వా
చః- సర్వత్ర యథాయోగమస్తీతి యోజ్యం - తత్తస్మాత్ - హరిభక్తితుందిలహృదాం- ఏ
నోముచాం నిష్పాపానామేతేషాం వేషోదర్శనమపి మోక్షావహః ॥ ౩౨౫ ॥ దోషేతి ॥ అప
హసితుం యోగ్యం అపహాస్యం ॥ ౩౨౬ ॥ ఇష్టాదితి ॥ ఇహ- లక్ష్మణావరజే- రామానుజమతేని
ష్ఠాః- ఇష్టాత్ స్వమతస్థాత్- స్వబాంధవజనాత్- ఇతరైః మతాంతరస్థైః అబాంధవైరస్పృ
ష్టమన్నం భుంజత ఇతి యత్- ఏష ఉక్తవిధాన్నభోజనం- విధేయప్రాధాన్యాత్పుంస్త్వం
దోషః కిం కించిద్దోషోవా కాశ్చిత్- దురితాపహరో గుణో వా- ఇత్యుక్తప్రకారం- వివిచ్య ఆలో
చ్య- గుణానగుణాన్ దోషాంశ్చ జానంతీతి తద్జ్ఞాః- పరిపృచ్ఛ ॥ ౩౨౭ ॥ ఏవమపి శ్రో
త్రియాన్నత్యాగాదిదూషణం చోద్యభృతమిత్యత ఆహ- దృష్టమితి ॥ బంధుభిరితరైః దృష్టం
అన్నం- అనదతాం అభక్షయతాం- సతాం- య ఏష దోషః కథితః- స ఏవ దోషః అపరై
శ్శిష్టైస్స్పృష్టం అనశ్నతాం మహారాష్ట్రాదికానామపి సమః- నియతాహారః భోజననియ
తః- కోపిజనః- యేషాం వైష్ణవానాం - దూషయితా దూషకః న భవతి - పరంతు కింతు-
[illegible] సర్వాశీ [illegible] అనియమభోజనస్య [illegible]

నతు దూషణం హితభుజాం తేషామిదం భూషణం ॥ ౩౭౮ ॥ యచ్ఛఠా దిప్రభృతిమునివినిర్మితదివ్యప్రబంధాధ్యయనే దోష ఉద్భావితస్సోయమితిహాసపురాణాదిభిర్వేదముపబృంహయద్భ్యో విద్వద్భ్యో న రోచతే ॥ ౩౭౯ ॥ శృణు తావత్ ॥ ౩౮౦ ॥ వకుళవిభూషణేన గురుణా కరుణానిధినా శ్రుతిమకుటాభిసంధిమవధార్య పరం గహనం । రచితమిహ ప్రబంధమనుసందధతాం కథితం సమమపి దూషణం స్మృతిపురాణమధీతవతాం ॥ ౩౮౧ ॥ ఉపాదేయం ప్రాజ్ఞైరుచితవిషయం ద్రావిడవచోఽప్యయుక్తార్థం హేయం భవతి వచనం సంస్కృతమపి । హరిం బిభ్రచ్చేతస్యనతిసుభగోఽపి స్తుతిపదం న సద్రూపోఽప్యంతఃకరణధృతనారీస్తనభరః ॥ ౩౮౨ ॥ వస్తుతస్త్వగస్త్యవ్యాకరణానుశిష్టానాం అనవద్యశిష్టప

హితభుజాం నియతాహారాణాం తేషాం భూషణమేవ న తు దూషణమితి యోజ్యం ॥ ౩౭౮ ॥ ౩౭౯ ॥ ౩౮౦ ॥ ద్రావిడప్రబంధదూషణముద్ధర్తుమాహ - వకుళేతి ॥ కరుణానిధినా అత ఏవ వకుళవిభూషణేన శఠకోపేన గురుణా - శ్రుతిమకుటానాం ఉపనిషదాం అభిసంధిం తాత్పర్యం - పరమత్యంతం గహనం దురవగాహమవధార్య నిశ్చిత్య రచితం ద్రావిడభాషయేతి శేషః - ప్రబంధం అనుసందధతాం పఠతాం - యద్దూషణం కథితం - తద్దూషణం స్మృతీః మానవాదీః పురాణాని వైష్ణవాదీని చ - నపుంసకమనపుంసకేనేత్యాదినా ఏకవద్భావః - అధీతవతాం తత్పారకాణామపి - సమం - వేదార్థోపబృంహకత్వావిశేషాదితి భావః ॥ ౩౮౧ ॥ నను వేదార్థోపబృంహకత్వేఽపి - ప్రబంధస్య ద్రవిడభాషామయత్వేన దేశభాషామయం కావ్యం శ్రోతవ్యం జాతు న ద్విజైరితి స్మరణాదనుచితమేవ తత్పఠనమత ఆహ ॥ ఉపాదేయమితి ॥ ఉచితః శ్లాఘ్యః విషయః ప్రతిపాద్యం యస్య తత్ - ద్రావిడీవచః ప్రబంధః - ప్రాజ్ఞైరుపాదేయం గ్రాహ్యం భవతి - అయుక్తార్థం అనుచితవిషయం - సంస్కృతమపి వచనం బాణప్రహసనాది - హేయం త్యాజ్యం - భవతి - అనతిసుభగః కురూపోఽపి - హరిం చేతసి బిభ్రజ్జనః - స్తుతేః పదం స్థానం భవతి న ద్రూపోఽపి - అంతఃకరణే చేతసి ధృతనారీస్తనభరః జనః - స్తుతిపదం న భవతి ॥ ౩౮౨ ॥ నసూచితవిషయత్వేన ప్రబంధస్య గ్రాహ్యత్వేఽపి న సంస్కృతమయత్వమత ఇతరేషామివ బ్రాహ్మణానాం న తత్పఠనౌచిత్యమత ఆహ ॥ వస్తుతస్త్వితి ॥ అగస్త్యవ్యాకరణం ద్రావిడలక్షణం తేన శిష్టభాషానామపదేనాను

రిగ్రహవిశేషప్రకృష్టానాం ద్రావిడశబ్దానాం కో నామ సంస్కృతాదపకర్షః ॥ ౩౮౩ ॥ పశ్య ॥ స యాసాం వ్యాకర్తా చులికితసముద్రో మునివరః । ప్రబంధారః ప్రాఞ్చశ్శఠమథనముఖ్యాశ్చ మథనాః । ప్రవక్తారశ్శుద్ధాః ప్రథితయశసః పూర్వగురవో గిరాం పారే తాసాం జయతి గరిమా ద్రావిడగిరాం ॥ ౩౮౪ ॥ యశ్చైకదేశివిషయదూషణోపన్యాసస్తత్రాప్యాకర్ణ్యతాం ॥ ౩౮౫ ॥ కతిచిదలసాః కర్మాయాసాద్విహాయ వినిశ్చలాస్తదపి భగవద్భక్తిస్తేషాం ధునోతి భవవ్యథాం । శ్రమసహాజ్ఞానైః కాహైర్జాన్యజనాం వినైవ పిలంఘనైర్జ్వరనిరసనాయాలం వీర్యోత్తరం పరమౌషధమ్ ॥ ౩౮౬ ॥ కించ ॥ రహస్యవ్యాఖ్యానై రఘువగచరి

ష్టానాం వ్యుత్పన్నానాం ద్రావిడశబ్దానాం- ప్రబంధగతానామితి శేషః ౩౮౩॥ స ఇతి యాసాం ద్రావిడగిరామితి వాక్యత్రయేపి యోజ్యం- వ్యాకర్తా వ్యాకరణసంస్కారకర్తా తు- చులుకితసముద్రః పీతాబ్ధిః- సః ప్రసిద్ధః- మునివరోగస్త్యః- ప్రబంధారః ప్రబంధకర్తారశ్చ- ప్రాఞ్చః ప్రగల్భాః- శఠమథనముఖ్యాః శఠకోపాదయః- శమథనాః మునయః- ప్రవక్తారః అధ్యేతారశ్చ - శుద్ధాః ప్రథితయశసః పూర్వగురవః రామానుజాదయః- సర్వత్ర భవతీతి యథాయోగం యోజ్యం తాసాం ద్రావిడగిరాం- గరిమా ఉత్కర్షః గిరాం పారే జయతి- వాచామవిషయ ఇత్యర్థః ॥౩౮౪॥ యశ్చేతి ॥ ఏకదేశినః తెంగలాఖ్యాః విషయః యేషాం తేషాం దూషణానాముపన్యాసః కథనం ॥౩౮౫॥ కతిచిదితి ॥ అలసాః అత ఏవ కతిచిదపి- ఆయాసాద్ధేతోః - కష్టం కర్మ క్లిశ్నాతీత్యాదితి భావః - కర్మ నిత్యం నైమిత్తికం చ- నిశ్చలాః నిర్భయాః స్వగతః- జహతి త్యాది- విహాయ వినిశ్చలా ఇతి పాఠాంతరే వ్యయమేవార్థః- తదపి తథాపి- తేషాం కర్మత్యాగినాం- భవవ్యథాం సంసారదుఃఖం- భగవద్భక్తిః తదీయా- ధునోతి- నాశయతి- శ్రమం సోఢుమశక్యస్య జనస్య సహాయ ఇతి తత్సహస్య జనస్య ఏకం కేవలం అహ్నైర్వినా లంఘనైర్వినైవ- స్వణాం రుగ్ణానాం- జ్వరస్య నిరసనాయ- వీర్యోత్తరం ప్రబలం పరం ఔషధమేవ అలం సమర్థం భవతి - అత్ర ॥ శ్లో ॥ సర్వాం దర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యత ఇత్యాదిభగవదుక్త్యా తత్త్వహితోక్తాకారపర్యంతం కర్మావశ్యకత్వే - భగవద్భక్తిమాత్రేణ తత్త్యాగః భగవదాజ్ఞావిలంఘనమేవేతి ప్రత్యుక్తమేతత్ అత ఏవ ... నాంశికత్వాదిత్యుక్తం ॥ ౩౮౬॥ రహస్యేతి ॥ రహస్యానాం భగవ

త్రాణకథనైస్త్రయ్యాస్సధ్రీచీనాం వకుళధరవాచాం ప్రవచనైః। అమీ భాష్యాఖ్యానైర్హరిచరణకైంకర్యవిధిభిః ప్రణామైశ్చార్యాణాం క్షణమివ నయంత్యత్ర దివసాన్ ॥ ౩౮౭ ॥ పునః క్షణమనుధ్యాయ సశ్లాఘం ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదాస్తాం నామ తామేవ కామమన్యోన్యం కలహాయమానానాం నానావిధానాం శ్రుతీనామవిరోధసాధనేన సాధుభావం ప్రకటయంతీమఖిలగుణాభిరామాం రామానుజసరస్వతీమభినందామి। ప్రసిద్ధం హి సంధిమిచ్ఛంతి సాధవ ఇతి ॥ ౩౮౯ ॥ నిత్యం హేయగుణావధూననపరా నైర్గుణ్యవాదాశ్శ్రుతౌ ముఖ్యార్థాస్సగుణోక్తయశ్శుభగుణప్రఖ్యాపనాద్బ్రహ్మణః। అద్వైతశ్రుతయో విశిష్టవిష

విద్విషయాణాం వ్యాఖ్యానైః అథ వర్ణనైః రఘువరచరిత్రస్య రామాయణస్య అనుకథనైః వరనైః- తన్మతే తస్య ద్వయార్థప్రతిపాదకత్వాదితి భావః- త్రయ్యాస్సధ్రీచీనాం వేదతుల్యానాం- వకుళధరవాచాం ప్రబంధవాక్యానాం ప్రవచనైః- భాష్యస్య రామానుజీయస్య ఆఖ్యానైః- హరేశ్చరణయోః కైంకర్యవిధిభిః- ఆర్యాణాం తన్మతస్థానాం ప్రణామైశ్చ- అమీ- అత్ర లోకే- దివసాన్ క్షణమివ నయంతి- ఇదం న కస్యాపి దూషణస్య వారకం- కింతు తదీయసాంకేతికాచారఖ్యాపకమేవ ॥ ౩౮౭ ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదితి ॥ అన్యత్ దూషణం దుష్టరోద్ధారం - అస్తాం తిష్ఠతు నామేతి సూచితం కవేరుక్తైతద్దేశవిద్విషిత్వం- నానావిధానాం సగుణత్వనిర్గుణత్వద్వైతాద్వైతప్రతిపాదకానాం - అన్యోన్యం కలహాయమానానాం విరుధ్యమానానాం- అవిరోధస్య సాధనేన తాత్పర్యవర్ణనేన సాధుభావం ఏకవాక్యత్వం- నను విరుధ్యంతు నామ శ్రుతయః- కిమేతత్సాధుభావసాధనేనేత్యత ఆహ। ప్రసిద్ధమితి ॥ ౩౮౯ ॥ నిత్యమితి ॥ యస్మిన్మతే- శ్రుతౌ ఘటకత్వం సప్తమ్యర్థః- ఇతః వాక్యచతుష్టేపి యోజ్యం - నైర్గుణ్యవాదాః బ్రహ్మణో నిర్గుణత్వబోధకభాగాః- అనాదిమధ్యాంతకమహీనమేకమజరం పీతశోకమజరం బ్రహ్మేత్యాదయః హేయగుణానాం దోషాణాం అవధూననే అభావస్థాపనే పరాః ప్రవణాః - లక్షణావృత్త్యాముఖ్యార్థకా ఇత్యర్థః- భవంతీతి సర్వత్ర యోజ్యం - సగుణోక్తయస్తు సర్వతః పాణిపాదం తత్సహస్రశీర్షా పురుష ఇత్యాదయః- బ్రహ్మణః- శుభానాం లోకోత్తరాణాం గుణానాం సర్వతః పాణిపాదత్వాదీనాం ప్రఖ్యాపనాత్ ప్రస్థాపనాత్- ముఖ్యార్థాః అద్వైత

యానిన్యష్టరూపాత్ర్యయా భేదోక్తిస్తదిహాఖిలశ్రుతిహితం రామా
నుజీయం మతం ॥ ౮౦ ॥ కృశానుః ॥ అవితథమేతథాత్తపియదిమే సంచ
రంత్యాచార్యపురుషాస్సమాఖ్యాతా ఏతన్మతాభినివిష్టాశ్శిష్టాస్తైషామేషా
రీతిర్నరోచతే వివేచకేభ్యః ॥ ౮౧ ॥ తథాహి ॥ హత్వా మార్గే ద్వి
జాదీనఖిలమపి ధనం హంత హృత్వాతిదృప్తా దుర్వృత్తాస్తస్కరా ఏవ
నగిరినిలయా యే చ నీచా ఇహాన్యే । కృత్వా చక్రాంకమేషాం ఝడితి విద
ధతేః కిం చ మంత్రోపదేశం తద్దత్తైరేవ విత్తైర్దధతి తనుమమీ వంశపా
రంపరీతః ॥ ౮౨ ॥ కించ ॥ జారాంశ్చోరాన్ కిరాతాన్ జనపదమథ

శ్రుతయః తత్త్వమసి అహం బ్రహ్మాస్మీత్యాదయః - జీవబ్రహ్మణోరైక్యప్రతిపాదకాః-
విశిష్టః సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టస్యేశ్వరస్య స్థూలచిదచిద్విశిష్టస్య జీవస్య చ అభేదః విషయః
లక్షణయా ప్రతిపాద్యః యాసాం తథోక్తాః- భేదోక్తిస్తు- నిష్కృష్టం ఉక్తవిశేషణశూన్యం
రూపం స్వరూపం యయోస్తౌ జీవేశ్వరౌ ఆశ్రయౌ ప్రతిపాద్యౌ యస్యాస్సాదృశీ భవతి తత్త
స్మాత్- రామానుజీయం తన్మతం వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతశాస్త్రం- ఇహ అఖిలశ్రుతిహితం
వైరుధ్యనిరసనాదితి భావః॥౮౦॥ అవితథమితి॥ ఏతస్య రామానుజస్య మతే అభినివిష్టాః
ఉత్కటానురక్తాః॥౮౧॥ హత్వేతి ॥ వనాని గిరయశ్చ నిలయః నివాసః యేషాం తే - యేత
స్కరాః కిరాతశబరాదయః - ద్విజాదీన్ చతురో వర్ణాన్ మార్గే అరణ్యకే- హత్వా
అఖిలమపి తేషాం ధనం హృత్వా- అతిదృప్తాః దుర్వృత్తాః దురాచారశ్చ భవంతి- ఉక్తేభ్యో అ
న్యే చ యే నీచాః కులేన గుణేన చ అధమా భవంతి- హంతేతి ఖేదే- తేషామేషాం బ్రహ్మహ
త్యాదీనాం ఝడితి సద్యః- అవిచార్యైవ గుణదోషానిత్యర్థః - చక్రాంకం కృత్వా-
కించ - మంత్రస్య నారాయణాష్టాక్షరస్య ఉపదేశం - విదధతః కుర్వంతస్సంతః-
అమీ ఆచార్యపురుషాః- తైః కిరాతాదిభిః దత్తైరేవ సంతుష్టదత్తైః - విత్తైః తనుం- వం
శస్య పారం పరీతః పారంపర్యేణ - పార్శ్వ విభక్తికస్తసిః - దధతి వర్ధయంతీత్య
ర్థః ॥ ౮౨ ॥ జారానితి ॥ శ్రుతినయవిధురాః వేదమార్గదూరాః - అతఏవ - యే
మీ ఆచార్యపురుషాః - జారాన్ చోరాన్ కిరాతాన్ - జనపదమథ నానాదేశధ్వం
సకాన్ - అతఏవ- రాజపాశాన్ రాజాధమాన్- మహేశాంశ్చ - శిష్యాన్ కృత్వా-

శ్లో॥ శ్రోత్రియై ర్బ్రహ్మనిష్ఠైః సాకం నో భుంజ తేమీ సకృ దపి వినతిం కు
ర్వతే గ్రే న తేషాం । సంకేతై స్స్వైరసిద్ధం తదిద మవిదుషాం శ్లాఘ్య మాచార్య
పుంస్త్వం ॥ ౩౯౩ ॥ అహో మహా నయ మభిజనవిద్యా సంపన్నా నా
మన్యేషా మప్యనివర్త్యో వ్యామోహః ॥ ౩౯౪ ॥ ఆచారస్య దవీయసాం
ఘనతృషా మజ్ఞాతవేదాధ్వనాం కామాతంకకళంకపంకిలహృదాం కే
షాంచి దేషా మమీ । శుద్ధాచారజుషో జితేంద్రియతయా శ్లాఘ్యాస్స్వ
యం సూరయః శిష్యత్వం యదమీ శ్రయంతి తదిదం కలేస్సామ్రాజ్య మత్యూ
ర్జితమ్ ॥ ౩౯౫ ॥ కించ ॥ స్వయం తరితు మక్షమః కిము పరాన సౌ తారయే
దితి స్వయ మచింతయ న్నగణయ న్ధనాశాం స్వయం । జడం గురు మితి
భ్రమ న్త్రయతి పుస్తకాడంబరై ర్బహూపకరణాన్వితై ర్బహుళై

అతిమత్తా స్సంతః- తద్వృత్తవిత్తైరేవేతి భావః - బ్రహ్మనిష్ఠైరపి శ్రోత్రియైస్సాకం సహ నో భుంజతే- కించ- తేషాం శ్రోత్రియాణాం అగ్రే వినతిం సకృదేకవారమపి న కుర్వతే- యత స్తతః- అవిదుషాం అపండితానాం- అమీషాం- సంకేతైస్స్వీయవ్యవస్థయైవ- నతు వేదశాస్త్రవిచారైస్సిద్ధం- ఇదం ఆచార్యపుంస్త్వం - శ్లాఘ్యమితి కాకుః - అశ్లాఘ్యమేవేత్యర్థః॥౩౯౩॥ అహో ఇతి॥ అభిజన స్సత్కులం వ్యామోహః అజ్ఞానం - అనివర్త్యః దుర్నివారః॥౩౯౪॥ ఆచారస్యేతి॥ స్వయం శుద్ధాచారజుషః- జితేంద్రియతయా శ్లాఘ్యాః అమీ సూరయః పండితాః ఆచారస్య- దవీయసాం అతిదూరాణాం- ఘనతృషాం అధికాశాపరతంత్రాణాం- కామాతంకః మనస్సవికార ఏవ కళంకః మాలిన్యం తేన పంకిలం కలుషం హృన్మనః యేషాం తేషాం- అజ్ఞాతవేదాధ్వనాం చాపి- కేషాంచిత్ ఆచార్యపురుషాణాం - కం- శబ్దో గర్హాయాం - శిష్యత్వం యత్ ఉశంతి వాంఛంతి ప్రాప్నువంతీత్యర్థః- తస్మాత్ అత్ర ఉక్తార్థే - కలేస్సామ్రాజ్యం ప్రభుశక్తేః - ఊర్జితం అప్రతిహతం కిల॥౩౯౫॥ స్వయమితి॥ స్వయం తరితు మక్షమః అశక్తః అసావాచార్యపురుషః- పరాన్ కథం తారయేత్- ఉభయత్ర భవాబ్ధిమితి శేషః - ఇత్యుక్తప్రకారం స్వయమచింతయన్ బుధః పామరో వా - జడం మూఢమాచార్యపురుషం - పుస్తకానామాడంబరైః ఆటోపైః- బహుభిరుపకరణైః అర్ఘ్యపాత్రాదిభిరన్వితైః - బహుళైరనేకైః దేవతానాం రామకృష్ణాదీనాం విగ్రహైః ప్రతిమాదిభిః- భ్రమన్ మహానితి భ్రాంతస్సన్ - ధనా

దేవతావిగ్రహైః ॥ ౩౯౬ ॥ కించ ॥ అమలమతిషు లోకే జాగరూకేష్వ
నేకేష్వపి నిజగురువంశోత్పత్తిమేవావలోక్య । విగతశుభచరిత్రం వేద
శాస్త్రానభిజ్ఞం కమపి గురురితీమే కష్టమారాధయంతి ॥ ౩౯౭ ॥ అపర
మపి కలేరాకర్ణయ చమత్కారం ॥ ౩౯౮ ॥ సమ్యక్షిష్యజనం పరీక్ష్య
బహుభిస్సంవత్సరైరుత్సుకం శుశ్రూషాభిరుపాదిశన్ ప్రముదితాః పూ
ర్వే భువీతి శ్రుతం । ఆరాదేవ సమర్ప్య సారవినతానాచార్య ఏవాదరా
దబ్దైర్భూరితమైః ప్రసహ్య లభతే శిష్యాన్ క్రమేణాధునా ॥ ౩౯౯ ॥
విశ్వావసుః ॥ మందమనీష మహో పురుషానేవం మామమమషః ॥ ౪౦౦ ॥ భ
వజలధినిమజ్జత్సజ్జనోజ్జీవనార్థం జగతి మహతి వంశే జాతవంతో మహాం

నాం వ్యయమగణయన్ అప్రయోజనత్వేన చలపయంశ్చన్ - గురురితి మన్య ఆచార్య
ఇతి - ఆశ్రయతి ॥ ౩౯౬ ॥ అమలేతి ॥ ఇమే పామరాః - అమలమతిషు శుద్ధచిత్తేషు - అనేకే
షు బుధేషు లోకే జాగరూకేషు విద్యమానేష్వపి - నిజానాం పితృపితామహాదీనాం
యో గురుః పూర్వతనః తస్య వంశే ఉత్పత్తిం జన్మైవేత్యేవకారేణ వక్ష్యమాణగుణవ్యవ
చ్ఛేదః - విగతశుభచరిత్రం వేదశాస్త్రానభిజ్ఞం కమప్యాచార్యపురుషం - అపి గర్హణాయాం -
గురురితి - ఆరాధయంతి పూజయంతి - కష్టం అన్యాయం ॥ ౩౯౭ ॥ అపరమితి ॥ చమత్కారం
ప్రభావం ॥ ౩౯౮ ॥ సమ్యగితి ॥ పూర్వే యుగాంతరస్థాః వసిష్ఠవామదేవాదయః - భృశము
త్సుకం విద్యాగ్రహణతత్పరం - అతఏవ శిష్యజనం బహుభిస్సంవత్సరైః శుశ్రూషాభిః స
మ్యక్పరీక్ష్య - ప్రముదితాస్సంతః - ఉపాదిశన్ తస్మై విద్యాముపదిష్టవంత ఇతి శ్రుతం - పు
రాణాదిష్వితి భావః - అధునా తు - ఆచార్యా ఏవ - అవినతాన్ జనాన్ - భూరితమైః అబ్దైః బ
హుసంవత్సరైః - ఆదరాదిష్టానాం వస్త్రాలంకారభక్ష్యాదీనాం సమర్పణైరారాధ్య ఆవ
ర్జయిత్వా - క్రమేణాతికష్టేన - ప్రసహ్య బలాత్కృత్య - శిష్యాన్ లభంతే కుతః ఇత్య
ర్థః ॥ ౩౯౯ ॥ ౪౦౦ ॥ భవేతి ॥ భవజలధౌ నిమజ్జతాం సజ్జనానాం ఉజ్జీవనార్థం తారణా
ణాయ - జగతి - మహతి వంశే జాతవంతః - అతఏవ మహాంతః - కృతినః ధన్యాః - ఏతే ఆచా
ర్యపురుషాః - ప్రవదనం శరణాగతిరేవ ధనమితి తే సకృత్ప్రాప్తాః వత్సలాస్సంతః - కతి కియతః జ్ఞా
నహీనాన్ - పంచానాం సంస్కారాణాం తాపః పుండ్రః నామ మంత్రో యాగశ్చ పం

తః । ప్రపదనధనకృష్టాః పంచసంస్కారదానాత్కతినకృతినఏతేజ్ఞాన
హీనాన్పునంతి ॥ ౨౦౧ ॥ కించ ॥ ఆచార్యాః పురుషామహత్తరకులేష్వ
జ్ఞాః క్షుద్రాస్సోజ్జ్వలానావసన్నం స్మృతివారిధేః పరమమీనా వాతరిష్యన్య
ది । అప్రాప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయ ఇహావిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాస్స
ర్వేత హీనకలావతస్తతనవా హంతాపతిష్యన్నధః ॥ ౨౦౨ ॥ తాపాది
భిస్స పాపాం పునతాం జనతాం మహాత్మనామేషాం । దోషశ్చేదేష స
మోదుష్టాన్పునతోఽపి గాంగపూరస్య ॥ ౨౦౩ ॥ ఇదంచావబోద్ధవ్యం ॥
౨౦౪ ॥ సద్వంశప్రభవశ్చరిత్రరహితోఽప్యాదృత్య ఏవోత్తమైస్సా
ధ్వాచారయుతోఽపి దుష్కులభవస్సభ్యేషు నాభ్యర్హితః । సాలగ్రా
మమకృత్రిమం పటుమతిస్సల్లక్షణాయుక్తమప్యాదత్తేనతులక్షణాఢ్య

చమ ఇతి తన్మతప్రసిద్ధానాం దాసానాం పునంతి పునంత్యేవేత్యర్థః - సజ్జనో జీవనార్థ
మిత్యుక్త్యా తత్పరాదీనాం సజ్జనత్వస్య శశవిషాణప్రాయత్వాన్న హతాత్వమాగతః ఇత్యా
దిశ్లోకోక్తదూషణోద్ధార ఇతి ధ్యేయం ॥ ౨౦౧ ॥ ఆచార్య ఇతి ॥ సంస్మృతివారిధేస్సంసారా
బ్ధేః - నావః పరం - అజ్ఞాః క్షుద్రాః అనిష్టాః దాసోజ్జ్వలాః అమీ ఆచార్యాః పురుషాః - మహత్త
రేషు కులేషు తిరుమలికందాళాదిషు - నావా తరిష్యన్ న జాతవంతో యది - తర్హి - ఇహ
భువి - కలౌ - సర్వేఽపి - అప్రాప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయః - అవిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాః - అత
స్తతనవశ్చ సంతః - అధః అపతిష్యన్ నిరయే పతితా అభవిష్యన్ - తరతి పతత్యోః హేతు
హేతుమద్భావే లృఙ్ ॥ ౨౦౨ ॥ నన్వేవమపి తత్పరాదీనాం ప్రపత్త్యాదిరాహిత్యేన సంస్కా
రేష్వనధికారాత్తేషాం తత్కరణమతినిందితమేవేత్యత్రాహ ॥ తాపాదిభిరితి - సపాపాం -
జనతాం జనసమూహం - తాపాదిభిస్సంస్కారైః - పునతాం పవిత్రీకుర్వతాం - మహాత్మనా
మేషామాచార్యపురుషాణాం దోషః అనధికారిశిష్యసంస్కారకృతః - భవతి చేత్ - ఏషః దో
షః - దుష్టాన్ పాపాత్మనః పునతః గాంగపూరస్యాపి సమః - తస్యాపి భవేదేవేత్యర్థః - అ
తః గంగాప్రవాహస్య పావనీకరణం యథా నాధికారివిశేషనియంత్రితం తథైవ మహాత్మ
నామితి భావః ॥ ౨౦౩ ॥ ౨౦౪ ॥ సదితి ॥ చరిత్రరహితః అచారశూన్యోఽపి - సద్వంశప్రభ
వః - ఉత్తమైః ఆదృత్యః స్వీకరణీయ ఏవ - సాధ్వాచారయుతోఽపి - దుష్కులభవః - సభ్యేషు
తన్మధ్యే - నాభ్యర్హితః న పూజ్యః - సద్భిః లక్షణైః బిలచక్రశుద్ధ్యాదిభిః అయుక్తమ
పి - అకృత్రిమం సాలగ్రామం - షట్కోణగుణాగుణపరిశీలికా మతిర్యస్య సః బుధః - ఆదత్తే

మమితంచక్రోజ్జ్వలం కృత్రిమం ॥ ౪౦౫ ॥ సవినయమంజలింబధ్వా॥
౪౦౬ ॥ శిష్యైర్పితైనశుచినాద్రవిణేనతుష్టాశ్శిష్టాముకుందశరణాగతిధ
ర్మనిష్ఠాః సత్సంప్రదాయనియమప్రయతాస్సదామీ తేభ్యో నమాం
సికరవై వరవైష్ణవేభ్యః ॥ ౪౦౭ ॥ ఇతివిమానమస్య తః ప్రస్తావయన్న
గ్రతోదృష్ట్వా ॥ ౪౦౮ ॥ ఏషాకైరవిణీవిశల్యకరణీదోషాశుగార్తా
త్మనామేతద్రోధసిపార్థసారథిరితిఖ్యాః తస్స నిందేహారిః। యత్పా
దాంబుజ చుంబినాం సురపతేః కోటీరగారుత్మతస్తోమానాం తులసీదళప్ర
కరతో నో వేదభేదం జనః ॥ ౪౦౯ ॥ అత్ర వసంతస్సంతశ్చిరంతనోక్త్యం
తచింతనాశ్రాంతాః। అతన్వం తస్సు చరితమాతన్వంతం విభాంతిమా
నధనాః ॥ ౪౧౦ ॥ కృశానుః ॥ అస్తుతథాపి ప్రకలితగుణప్రహాణమహా

స్వకరోతి - గుణాఢ్యంచక్రోజ్జ్వలమపికృత్రిమం హాలగ్రామంతు నాదత్తే- లస్మాత్-
అమలమతిష్విత్యాదిశ్లోకోక్తదూషణోదారమిదమితిభావః ॥ ౪౦౫ ॥ ౪౦౬ ॥ శిష్యై
తి ॥ శుచినాన్యాయార్జితేన - శిష్యార్పితేన - ద్రవిణేనధనేన-తుష్టాః- ముకుందస్య
శరణాగతిః ప్రపత్తిరేవధర్మస్తస్మిన్నిష్ఠాః - సతాం సంప్రదాయ ఆచారేణనియ
మాః స్నానసంధ్యాదయః తైః ప్రయతాః పరిశుద్ధాశ్చయే భవంతి - తేభ్యః వరవైష్ణవే
భ్యః నమాంసి నమస్కారాన్ - కరవై కుర్యాం ॥ ౪౦౭ ॥ ౪౦౮ ॥ ఏషేతి ॥ ఏషాసరసీ-
దోషాః పాపాన్యేవ ఆశుగాః బాణాః తైరార్తాత్మనాం క్షిన్నచిత్తానాం- విశల్యకరణీశరీరాం
తర్గతాయుధఖండనిస్సారకౌషధీవిశేషః - కైరవిణీసంజ్ఞావతర్తే - తిరువల్లిక్కేణి
తిభాషానామ- ఏతస్యాః కైరవిణ్యాః రోధసితీరే - హరిః పార్థసారధిరితిఖ్యాతస్సన్
సమింధే ప్రకాశతే - యస్యపార్థసారథేః పాదాంబుజం చుంబంతి స్పృశంతీతి చుంబి
నాం- సురపతేః ఇంద్ర సంబంధినాం- కోటీరకిరీటగారుత్మతస్తోమానాం మరకతపుంజా
నాం - తులసీదళానాం ప్రకరతః సమూహాత్ - భేదం జనో నో వేద నజానాతి - నేమా
నిమరకతాని - కింతు - భక్తార్పితతులసీదళాన్యేవేతి భ్రమతీత్యర్థః ॥ ౪౦౯ ॥ అ
త్రేతి ॥ అత్రకైరవిణీక్షేత్రే - వసంతః - చిరంతనోక్త్యంతానాం ఉపనిషదాం
చింతనేన అర్థపర్యాలోచనేన అశ్రాంతాః అవిచ్ఛిన్నాః- అవిచ్ఛిన్నతదాలోచనా ఇ
త్యర్థః - మానధనాస్సంతః - ఆతన్వంతం ఆపాదజీవం - సుచరితం సత్కర్మ - ఆ
తన్వంతః కుర్వంతస్సంతః, - విభాంతి ॥ ౪౧౦ ॥ అస్త్వితి ॥ పరికలితగుణానాంస్తో

ప్రాయహో యజనని బిడనగర విశేషసన్నికర్షేఽపి పాత్రమహాదోషః
ధులఙ్ఖాః ఖలుహూణేభ్యః కుత్సితతమాలోకే ॥ ౪౧౧ ॥ హూణాః క
రుణాహీనాస్తృణవద్బ్రాహ్మణగణం గణయంతి తే షాందోషాః పారే
వాచాంయేనాచరంతిశౌచమపి ॥ ౪౧౨ ॥ పునస్స్వనిర్వేదంవిధిముద్దిశ్య ॥
౪౧౩ ॥ శౌచత్యాగిషుహూణకాదిషుధనంశిష్టేషుచక్లిష్టతాం దుర్మే
ధస్సు ధరాధిపత్యమతులం దక్షేషుభిక్షాటనం। లావణ్యం లలనాస్వధ
మకులభవాస్వగ్ర్యాసు నీరూపతాంకష్టంస్పృష్టవతాత్వయాహతవి
ధేకిన్నామలబ్ధంఫలం ॥ ౪౧౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఏహిత్వమేతేష్వపిగుణ
గ్రాహిత్వం ॥ ౪౧౫ ॥ ప్రసహ్యానహరంత్యమీపరధనౌఘమన్యాయ
తోవదంతినమృషావచోవిరచయంతివస్త్వద్భుతం। యథావిధికృతాగ
సాంవిదధతిస్వయందండనం గుణానపగుణాకరేష్వపిగృహాణహూణే
ష్వమూన్ ॥ ౪౧౬ ॥ ఇతివిమానమితఃప్రతీచ్యాం దిశియోజనపంచకమ

శిల్ప్యాదీనాం ప్రకర్షేణ హానం త్యాగః యైస్తాదృశాః హూణాః శ్వేతవర్ణాః ప్రాయః బహుశః యేషాం తాదృశైః హూణైర్యైస్తైః యజనైః నిబిడస్య సాంద్రస్య నగరవిశేషస్య చెన్నపట్టణస్య సన్నికర్షేఽపి సాన్నిధ్యం కుత్సితతమం అతినింద్యం ॥ ౪౧౧ ॥ హూణా ఇతి ॥ కరుణాహీనాః అతఏవ హూణాః బ్రాహ్మణగణం తృణవన్న గణయంతి నిరాకుర్వంతీత్యర్థః - తేషాం హూణానాం దోషాః వాచాం పారేవక్తుమశక్యా ఇత్యర్థః - యే హూణాః - శౌచం గుదప్రక్షాళనమపి నాచరంతి న కుర్వంతి ॥ ౪౧౨ ॥ ౪౧౩ ॥ శౌచేతి ॥ శిష్టేషు సదాచారసంపన్నేషు క్లిష్టతాం దారిద్ర్యం దుర్మేధస్సు మందబుద్ధిషు - అతులం దక్షేషు అత్యంతం బుద్ధికుశలేషు - భిక్షార్థం అటనం సంచారం - దుష్కులభవాసు మ్లేచ్ఛాది కులజాసు - లలనాసు స్త్రీషు - లావణ్యం సౌందర్యం - అగ్ర్యాసు బ్రాహ్మణకులజాసు లలనాసు - నీరూపతాం కురూపత్వంచ - కష్టం అన్యాయ్యం - సృష్టవతా నిర్మితవతా - హే హతవిధే - త్వయా - కింనామ ఫలం లబ్ధం ॥ ౪౧౪ ॥ ౪౧౫ ॥ ప్రసహ్యేతి ॥ అమీ హూణాః - పరేషాం ధనౌఘం అన్యాయతః - ప్రసహ్య బలాత్కృత్య - న హరంతి - మృషావచో వృతీవచనం న వదంతి - అద్భుతం వస్తు కాచపాత్రోపలోచనాది - విరచయంతి నిర్మిమతే కృతం ఆగః అపరాధః - యైస్తేషాం - దండనం - యథావిధి శాస్త్రమనతిక్రమ్య విదధతి [illegible]స్తతః - అపగుణానాం సప్తదోషాణామాకరేషు స్థానేషు హూణేషు - ఏషు గ్రాహ్యగుణానపి

తిక్రమ్య పురతో దృష్ట్వా సామోదం ॥ ౨౧౭ ॥ ఇయం కాంచీ కాంచీ కరిశిఖరిణః కాపి నగరీ గరీయస్యాం యస్యాం విహరణజుషాం పక్ష్మలదృశాం ॥ ముఖం దర్శం దర్శం రజనికరమాదర్శమమలం స్వరూపం కేపం కేరుహమపి నినిందంతి రసికాః ॥ ౨౧౮ ॥ సుమనోజనవాదరణస్థానం సముద్రాపశోభినీ సేయం । సురతాభ్యుదయవిధాత్రీ శుభా కాంచీ సాధు రంజయతి చేతః ॥ ౨౧౯ ॥ నగరీమేనాం దక్షిణేన కరుణాఝరీవ భగవతో వేగవతీనామ ప్రవహతి పావనీ శైవలినీ ॥ ౨౨౦ ॥ మాధుర్యాధ్యయనోపపన్న మధునిష్యందాని మందానిలవ్యాలోలత్తటచారుభూరుహశిఖానిష్పాతిపుష్పాధికైః । డిండీరైః స్మితవంతి పాంతు మరితాం దేవ్యాపగాయాస్స్ఫురద్వే

ఉక్తవిధాం గృహాణ జానీహి॥ ౨౧౬॥ ౨౧౭ ॥ ఇయమితి॥ కరిశిఖరిణః హస్తిశైలస్య-కాపి మనోజ్ఞా- కాంచీరశనా- తమభితో వర్తమానేత్యర్థః- ఇయం నగరీ- కాంచీ నామ భవతి- గరీయస్యాం లోకోత్తరాయాం - యస్యాం కాంచీనగర్యాం - విహరణజుషాం- పక్ష్మలదృశాం స్త్రీణాం- ముఖం-దర్శం దర్శం దృష్ట్వా దృష్ట్వా- కే రసికాః-అమలం స్వరూపమితి చంద్రే దర్పణే ఏవ రూపాజ్ఞం- రజనికరం చంద్రం - ఆదర్శం దర్పణం - పంకేరుహం పద్మమపి - న నిందంతి - సర్వే పి నిందంత్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౧౮॥ సుమన ఇతి॥ సుష్ఠు మనోజస్య మన్మథస్య నవం ఆదరణం యస్య తత్ స్థానం-మన్మథవాస ఇత్యర్థః- సుమనసాం పండితానాం జనానాం వాదః శాస్త్రీయచర్చా వరణః యుద్ధం తస్య స్థానం చ- సతా రూపేణ- సచ్చిత్రణాభిః ఆప్రపనసనారికేళాదిభిశ్చ- ఉపశోభితః ఇత్యుపశోభినీ- సురతస్య - సురాణాం భావస్సురతా తస్యాః దేవత్వస్య చ- అభ్యుదయం విధత్త ఇతి విధాత్రీ - సేయం శుభా కాంచీ స్త్రీకటిః నగరీ చ- చేతః సాధు రంజయతి॥ ౨౧౯॥ నగరీమితి॥ నగరీం దక్షిణేన వాచ్యాః దక్షిణతః- ఏనపా ద్వితీయేతి ద్వితీయా- భగవతః వరదరాజస్య- కరుణాఝరీ పయః ప్రవాహ ఇవ స్థితా-శైవలినీ నదీ॥ ౨౨౦॥ మాధుర్యేతి॥ మాధుర్యస్య అధ్యయనార్థం శిష్యాకారాయ ఉపపన్నాః మధునిష్యందాః తటతరుపుష్పరసబిందవః యేషు తాని- మందానిలేన వ్యాలోలంతి తటరూహాశ్చారుభూరుహాణాం శిఖాభ్యః నిష్పాతీని యాని పుష్పాణి తేభ్యః అధికైః అతిధవళైః- ప్రవృద్ధైరేవేత్యర్థః- డిండీరైః ఫేనైః- స్మితవంతీ వేత్యుత్ప్రేక్షా గమ్యా-స్ఫురతా వేగేన ఉద్వేజితః యజ్ఞభంగేన దుఃఖాయితః వాజిమేధం అశ్వమేధం నామ మఖం కర్తో తీతి తత్

గోద్విజిత వాజిమేధమఖకృద్వేధాంసి పాథాంసినః ॥ ౪౨౧ ॥ ఇతశ్చప్రస ఖైచ తమునిరూప్యతాం ॥ ౪౨౨ ॥ యఏష రాజత్కటకస్సదాళిభిస్సమా శ్రితః శోభనదానసంపదా। సనిత్య శుద్ధం వరదంతముద్వహన్యథార్థ నామాగజభూభృదీక్ష్యతే ॥ ౪౨౩ ॥ సభక్తిప్రకర్షమంజలింబద్ధ్వా ॥ ౪౨౪ ॥ ద్విపాచలముపాశ్రితం త్రిదశపాదపస్వర్గవీ ప్రాకరము పాస్మహేధి గధిపావనం పావనం। కృపాంశశిరలోచనం కృతభవవ్యధా మోచనంవపాసురభిళాధరంవరదహాసధామస్థిరం ॥ ౪౨౫ ॥ కృశాను మామంత్ర్య ॥ ౪౨౬ ॥ వరదం భోభజస తతం శరదంభోరుహావిలోచనం దేవం। పరదంభోపహతికరంహారదంభోళిధరముఖమఖాశనుతం ॥ ౪౨౭ ॥ పునఃసానుస్మరణరోమాంచం ॥ ౪౨౮ ॥ తాపత్రయప్రశమనాదమృతం

ధాః బ్రహ్మయే షాంతాని - వేగావగాహనైః వేగవత్యా నామనద్యాః - పాథాంసి - మరి తాత్ - నః అస్మాన్పాంతు రక్షంతు - పురాకిల బ్రహ్మణికాంచ్యామశ్వమేధకారిణి తద్విఘ్నాయ సరస్వతీ వేగవతీ నామ నదీభూత్వా యజ్ఞవేదిమావృణోతిస్మేతి కాంచీమాహా త్మ్యే ప్రసిద్ధా కథా త్రానుసంధేయా॥ ౪౨౧॥ ఇతఇతి॥ నిరూప్యతాం ప్రేర్యతాం॥ ౪౨౨ ॥ యఇతి॥ యఏషశ్శైలః - సతో మాళిభిః పంక్తిభిః - సదా అళిభిః భృంగైశ్చ - రాజన్ కటకః నితంబదేశః యస్యసః - రాజంతౌ కటౌ కుంభౌయస్యతత్త్వ ఇతిచ - శోభ నానాం శుభానాం దానస్య వితరణస్య - శోభనస్య మదజలస్యచ - సంపదా సమృద్ధ్యా - సమాశ్రితశ్చ - నిత్యంశుద్ధం నిర్మలం - తంలోకప్రసిద్ధం - వరదం భగవంతం - వరదం తంచ - ఉద్వహన్ - అతఏవ యథార్థనామా - సః గజభూభృత్ హస్తిశైలః - గజరా జశ్చ - ఈక్ష్యతే దృశ్యతే॥ ౪౨౩॥ ౪౨౪॥ ద్విపేతి॥ ద్విపాచలం హస్తిశైలం - ఉపాశ్రి తం - త్రిదశపాదపస్వర్గవ్యోః కల్పవృక్షకామధేన్వోః ప్రాకరం - దానేనేతిభావః - దిగధిపానిం ద్రాదీన్ పవతీత్యవనం - పావనం - క్షపయానయారసే [illegible] శిరలోచనం ఆర్ద్ర కటాక్షం - వపయా బ్రహ్మశ్వమేధీయయా సురభిః సుగంధిః అధరః యస్య తత్ - వరద నామ - ధామ వైష్ణవం తేజః - ఉపాస్మహేభజామహే॥ ౪౨౫॥ ౪౨౬ ॥ వరదమితి॥ భోకృశానో - శరది ఋతౌ అంభోరుహె ఇవ విశాలే లోచనే యస్య తం - పరేషాం శత్రూ ణాం దంభస్య గర్వస్య ఉపహతికరం నాశకరం - హారః దంభోళిధరః ఇంద్రః తౌ ముఖౌ అగ్రే యేషాం తైః మఖాశైః దేవైః నుతం - వరదం దేవం - సతతం భజ॥ ౪౨౭॥ ౪౨౮॥ తాపేతి॥ తాపానాం ఆధ్యాత్మికాదిభౌతిక ఆధిదైవికానాం త్రయస్య ప్రశమనాత్ -

గృహీతుం తామేవ ప్రత్యహమయమేధవపాముపాస్తే । అంభోధిజాధరసుధారసవాసితేన యా చుంబితా వరదరాజముఖాంబుజేన ॥ ౨౨౯ ॥ పునః సానందం ॥ ౨౩౦ ॥ భువనవహనశీలా సింధురాగం భజంతీ జయతి వరదమూర్తిస్సాధు వేగాపగా చ । దమయితుమవతీర్ణా ధాతృయజ్ఞం ద్వితీయా సఫలయితుమిహాద్యా సాదరా ప్రాదురాసీత్ ॥ ౨౩౧ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య తదేవం జయానభిజ్ఞే తస్మిన్ జయతీత్యుక్తిరయుక్తా । సవనసఫలీకరణఫణితిరపి తత్ప్రాతికూల్యభాజి నినోచితా ॥ ౨౩౨ ॥ తథాహి ॥ అజయజ్ఞో హ్యేతస్మిన్ కథం నామ జయజ్ఞతా । సవనాశానుకూలే కా సవసాఫల్యకారితా ॥ ౨౩౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే శ్లేషభంగ్యైవ దోషముద్భా

నాశం ప్రాప్స్యతీత్యాశ్లేషవశాదివ - అమృతత్వమాయుర్గృహీతుం - విధేర్బ్రహ్మణో యం ప్రత్యహమయమేధః తత్సంబంధికం వపామేవ - ఉపాస్తే భజతే - యా వపా - అంభోధిజాయాః లక్ష్మ్యాః అధరస్య సుధాతుల్యేన రసేన వాసితేన సురభితేన వరదరాజస్య ముఖాంబుజేన - చుంబితా - తామితి సంబంధః ॥ ౨౨౯ ॥ ౨౩౦ ॥ భువనేతి ॥ భువనానాం లోకానాం వహనం పాలనం జలేన ప్రవహణం చ శీలం స్వభావః యస్యాస్సా సింధురః గజః అగః శైలః సింధోః సముద్రే రాగః ప్రేమా చ తం - భజంతీ ప్రాప్నువంతీ - వరదమూర్తిర్వేగాపగా చ - సాధు జయతి ద్వితీయా వేగాపగా - ధాతుః బ్రహ్మణః యజ్ఞమశ్వమేధం - దమయితుం నాశయితుం - ఇహ కాంచ్యాం - అవతీర్ణా ఆవిర్భూతా - ఆద్యా తు వరదమూర్తిర్ధాతృయజ్ఞం సఫలయితుం సఫలం కర్తుం - సాదరా సతీ - ప్రాదురాసీత్ ॥ ౨౩౧ ॥ వయస్యేతి ॥ సవనం యజ్ఞః ॥ ౨౩౨ ॥ ఉక్తమేవార్థం పద్యతోఽనుగృహ్ణాతి ॥ అజేతి ॥ జయం సర్వోత్కర్షం న జానాతీత్యజయజ్ఞః - అజస్య బ్రహ్మణో యజ్ఞశ్చ - తత్ర ఉద్భవే - తస్మిన్ వరదే జయజ్ఞతా కథం నామ నాస్త్యేవేత్యర్థః - తజ్జనకస్యైవ తదభావాదితి భావః - సవస్య యజ్ఞస్య నాశానుకూలే - సవనాశానాం దేవానాం అనుకూలే చ - సవస్య యజ్ఞస్య సాఫల్యకారితా కా - నాస్త్యేవేత్యర్థః - అత్ర కేచన వైష్ణవాః - పూర్వార్ధే కథం నామేత్యత్ర - కథం న - అమ - ఇతి ఛిత్త్వా - హే అమ భాగ్యరహిత కృశానో - తస్మిన్ వరదే జయజ్ఞతా - కథం నాస్తీతి కాకుః - అస్త్యేవేత్యర్థః - ఇత్యుత్తరార్ధే చ - కా సవేత్యత్ర అకారం ప్రశ్లిష్య - అసవసాఫల్యకారితా కేతి కాకుః - నాస్త్యేవ - అపి తు సవసాఫల్యకారితైవాస్తీత్యర్థాంతరం చాతుర్యాత్ కల్పయంతి ॥ ౨౩౩ ॥ సఖే ఇతి ॥ శ్లిష్టం

పయసా భవతా సకలహేయప్రత్యనీకతయైవాస్మిన్నావిష్కృతా। యః కించేతత్॥౧౩౪॥ పద్మోల్లాసవిధాయిని సత్పథదీప్తిం కృతే చ చక్రే భవ్యకరే। భాస్వతి వరదే భవితా న జాతు దోషానుషంగవార్తాపి॥౧౩౫॥ సమంతాదవలోకయన్నంజలిం బధ్వా॥౧౩౬॥ సేవేనంతసరశ్శుభం కరిగిరిం శ్రీపుణ్యకోట్యాస్పదం ధ్యాయామ్యుత్తరవేదిసుత్రమహితం దేవాధిరాజం భజే। కల్యాణీం కలయామి కంజనిలయాం కల్యాణకోటిస్థితామీడే రాఘవయాదవాదిమకిటీన్వందే ముకుందశ్రితాన్॥౧౩౭॥ ఇతి ప్రతీచ్యాం దిశి కించిదంతమాక్రమ్య సవిస్మయానందం॥౧౩౮॥ అత్ర హి॥ స్వావజ్ఞానసముత్థితప్రరుషి సరస్వత్యాం విరించాధ్వరప్రత్యూహాయ నదీప్రవాహవిధయా పర్యాప్తతంత్యామపి

త్యర్థః-ద్వయాదికమ్రత్తేక్షత్యన్తేషాః అనేకార్థవాచకాశ్శబ్దాః తేషాం భంగ్యా రీత్యా-సకలానాం హేయానాం దోషాణాం ప్రత్యనీకతా విరోధితైవ॥౧౩౪॥ పద్మేతి॥ పద్మానాం పద్మాయా లక్ష్మ్యాశ్చ ఉల్లాసవిధాయిని ప్రకాశకే-సత్పథస్య ఆకాశస్య సన్మార్గస్య చ దీప్తికృతి ప్రకాశకే-చక్రాణాం చక్రవాకానాం భవ్యకరే సంభోగకుశలసంపాదకే-చక్రే సుదర్శనేన భవ్యః కరః హస్తః యస్మిన్ తస్మిన్నితి చ-వరాన్ ప్రార్థితాన్ దదాతీతి వరదే-భాస్వతి సూర్యే తేజస్విని-వరదే భగవతి-దోషానుషంగస్య రాత్రిసంబంధస్య దోషాణాం అనుషంగస్య చ వార్తా కథా-జాతు కదాచిదపి-న భవితా న భవిష్యతి॥౧౩౫॥౧౩౬॥ సేవ ఇతి॥ అనంతసరో నామ సత్తీర్థం-సేవే భజే-కరిగిరిం హస్తిశైలం-శ్రయే-ఆశ్రయే-ఉత్తరవేదిం బ్రహ్మణ్వమేధీయాం పుణ్యకోట్యభిమానేన సంధ్యాయామి-అత్ర అస్యాం ఉత్తరవేద్యాం-మహితం పూజితం-దేవాధిరాజం వరదం భజే-కల్యాణకోట్యా విమానే స్థితాం-కల్యాణీం భక్తశుభప్రదాయినీం కంజనిలయాం లక్ష్మీం-కలయామి భజామి-రాఘవం శ్రీరామం యాదవం శ్రీకృష్ణం ఆదిమకిటిం ఆదివరాహం చ తాన్-ఈడే స్తౌమి-ముకుందం శ్రితాన్ సనకాదీన్ వందే॥౧౩౭॥౧౩౮॥ స్వేతి॥ స్వస్యాః అవజ్ఞానేన అవమానేన సముత్థిత ప్రరుషి ఉల్లసత్కోపాయాం అత ఏవ విరించాధ్వరప్రత్యూహాయ బ్రహ్మణ్వమేధవిఘ్నం కర్తుం-ప్రాగర్థితాఽపి దినా చతుర్థీ-సరస్వత్యాం వాగ్దేవతాయాం-నదీప్రవాహవిధయా వేగవత్స్రోతోరీత్యా-పర్యాప్తతంత్యాం సత్యాం-ద్రుహిణే బ్రహ్మణి-హూనక్రతుక్షోభనజుషి

యేనాసేతుర్హిమాద్రిం గతనమరుతాం గానదీనే మఖం విష్ణునా తు పాతుం సౌహార్దదైవ సేతురభవత్ప్రతీంద్ర కేతుస్స్వయం యశః ॥ పరం వేగవత్యా స్త్రోత్సా ధృతిగమం పితృత్వ తేః సదృశ సేతోర్బంధనాత్పురుషశ్చ గవత్యాభా ॥౧౧౮॥ ఆశా నీరాస జఙ్ఘోత్పరణాంఘ్రిరుచాం ధారయా నైత్రయత్రాంతిమం డీడింభస్య కాంత్యామపి మణి మయటంక సుముక్తామయూఖైః । పద్యం కేశైః వి న్యాప మశసు కేశ కజస్య శ్రీవేత్రాత్ వ్యక్తిర్వ్యోగాపగా యాస్య పశ్యగవతీ కాపి తాపించ వర్ణా ॥౧౧౯॥ ప్ర ద్యుతిం ॥౧౨౦॥ ప్రాజాపత్యముఖాంతరాయ తటినీ పాథో నిరోధోద్ధృత స్తుతః పావన హేమ తామరస నీతీర కృపారమ్యధీః । క్షేమంకోమలవల్లికా హరా

తేనసతి మరుతాం గణే దేవబృందే చదీనే సతి మఖం అశ్వమేధం విష్ణునా తః పాతుం రక్షితుం సేతుకృత్ పక్షీంద్ర కేతుః స్వయమేవ సేతురభవత్ వేగవతీజలాని రుద్ధ్వా ని త్యర్థః ॥ విరోధాభాసః ॥౧౧౭॥ పరమితి । సేతోర్బంధనః భంజకోపి సంప్రాదకశ్చ సవిష్ణ భుక్త్వా రామః వేగవతీతీర నిలయః సస్వత్వాత్ దీనాపాయః పరమిత్యర్థ యథా త్రివిశేషణం వేగం తత్ర తే బ్రాహ్మణః యజ్ఞాంగం దుఃఖమపి యుగపదేక త్ర అరుణత్ నిరుద్ధవాన్ అత్ర సేతోర్బంధనసంపాదనయోర్విరుద్ధ క్రియయా బాధ్యవసాయాద్వి రోధాభాసః ॥౧౧౮॥ ఆశామితి ॥ ఆశానబంధో కుబేరస్య ఆశాం దిశం చరణనఖరుచాం ధారయా పంక్త్యా కుండీడింభస్య అగస్త్యస్య కాష్ఠాం దిశం దక్షిణాం మణిమయేమకు టేన్యస్తానాం ముక్తానాం మయూఖైః కాంతిభిరపి స్వైరయంతీ ధవళీకుర్వంతీ దక్షిణాం త్ర శిరః పాదం శయానేత్యర్థః పంకజస్యధినేత్రా తాపి ధవళానాం కాపి అసివా చ సీయా భగవతీ వ్యక్తిః శ్రీరంగనాయకమూర్తిః నైగానగా యాం వేగవత్యాం శబ్దా నాం శర్వాభాస్య స్య పుగము శేషవాసవయా వరశేషనో హరివరిమలిరసిః ఇతి చాపస్యం శే షశయనే స్వపితిశతే ॥౧౧౯॥౧౨౦॥ ప్రాజాపత్యేతి ॥ యో భగవాన్ మహతి తేనే త్రైః భుజంగేశయః శేషశాయీ అవాతరత్ ఆవిరభూత్ ప్రజాపతే బ్రహ్మణః సంబంధినః మఖస్య అశ్వమేధస్య అంతరాయస్య విఘ్నభూతాయాః తటి న్యాః వేగవత్యాః పాథసో జలస్య నిరోధార్థం ఉద్ధృతః కృపారమ్యధీః కోమలవల్లి కాం ... సహ పరికీ ... సుందరచ్ఛాయః పాదసారసీ ... హేమతామర

చటేః ప్రస్తుతిః కృష్ణా బుధ స్వాస్వాయామునాత స్మహంసవరాంగభుజగ
శయః॥౪౪౩॥ ప్రసరసు శ్యామసునానంద॥౪౪౪॥ శతమఖమణినీలో శ్యామలం
శయానసమహిమ్నా శేషమఖం జీవాతం సమున్నత నాసికం సుహిత
చరణం ధ్యాయే పద్మాక్షమహాస్త్రస్తుసరప దృద్వీలగాత్ మాబింబోష్ఠం తదధో
క్తిక్త్రదామ్న్యాయం॥౪౪౫॥ వేగవతి సైకతయా (ప్రా) గవతీనాం ఆదిదేవతావి
నతాన్। (ప్రా)గవతీం సంప్రతి తా (ప్రా)గవతీకలశజలధికన్యాయాం॥౪౪౬॥
క్త్ర్యశానుః॥ అహో అనకదప్య్మ్ స్వపిధానమందేముఖీంచ॥౪౪౭॥ అథః
కరోత్త్యాదిమ శాబ్లికోరగంకళాసద్ధిం ధిష్ణురుతేముక్షేనయః కృతాంతరాయ
స్యసరస్వతీజవే తు వేరుచి స్త్ర్యకథ భవేత్యే॥౪౪౮॥ కిమోక్షి స్మైష్టేకావలం

సినీ-వేగవతీ (ప్రా)చవిశేషః-తస్యాస్తీర (ప్రా)ప్తః-సోయం రంగనాయకః-శేషుమహా కంకుశలం-పుష్టాతుపర్థేయకు॥౪౪౩॥౪౪౪॥ శతేతి॥ శతమఖమణీనాం ఇంద్ర నీలానాం ప్రోమ ఇవ శ్యామ న్తం-అహీశ్వరశేషే-శయానం నిద్రాయమాణం-శశిముఖం చంద్రతుల్యాస్యం-రాజీవాక్షం-సమున్నతనాసికం-ధారః పద్మాకృనగస్థాత్య-సుహితచరణం పూజితాంఘ్రిం-యథో త్కృత్ యథో క్తాకారేణ ఆహ్వాయః నామయస్య తస్య యథా ఆకారాదిత్వేన పూర్వార్థతం-మకారాదిత్వేన ఉత్తరార్థం ముక్తం-శమఖిత్యర్థః-కుర్వంతీతిశేషః కృతఃశాంతిసుఖదాయకా ఆహ్వయాః నామానియస్యేతి-బింబోష్ఠం-తమ సః అజ్ఞానాత్పరం పరతః వర్తమానమిత్యర్థః-మహః వైష్ణవం తేజః-హ హృది లగతు అస్తు॥౪౪౫॥ వేగవతీతి॥ వేగవత్యాః నద్యాః సేతుతయా సేతువన్నిరోధకత్వేనస్థితా-(ప్రా)క్(ప్రా)దుర్భూతస్య కాలే-అవతీర్ణా-ఆవిర్భూతా-కలశజలధికన్యాయాః లక్ష్మ్యాః-నాగపతిపేశశాయినీ-త్రయ్యాః ఆదిదేవతా రంగనాయకమూర్తిః-నినతాః దురితాత్ (త్రా)సనాత్సంగమునక్తు॥౪౪౬॥౪౪౭॥ అథ ఇతి॥ యః రంగేశః-ఆదిమః (ప్ర)థమః కశ్శాద్విరేః శ్వేతా స్వ్యవత్తాయః ఉరగః శేషః తం-తద్వదేవ-అథః కరోతీతిఅధస్తాత్ రాతి-శయనత్వేన అధోభాగే రోతీతి చ-ముఖేన వాక్యాస్త్రేణ-ముఖేన చ-కళానిధిం విధిం సృష్టికర్తారం చంద్రం చ-ధిష్ణుర్దుతే-సరస్వత్యా వాగ్దేవతాయాః వేగవత్యాశ్చ-జవే వేగే జృంభణవేగే చ-కృతాంతరాయస్య కృతవిఘ్నస్య-తస్య రంగేశ్వరస్య-స్థైర్యేణ విశదం క్షవః రుచిరం-సక్తిః-కథం భవే స్తుత్య వేదవేద్యోర్థః॥౪౪౮॥ కిమితిపూర్వా ప్రత్యాహారః

బన్దైర్దోషైరముం దేశమాశ్రితేషు జనేష్వఖిలేష్వప్రత్యూహాస్సరస్వతీ ప్రవా
హా విజయతే ||౪౪౯|| పశ్య || కల్పాన్తే కామరామాస్ఫురదధరసుధాగర్వ
సర్వస్వమోషోద్యుక్తాన్యుక్తాన్యమీషాం రసికజనముదే ధాతృయోషా హి
యోషా । శ్లాఘావేళాసు డోలాయితనిజమకుటాకల్పకల్పద్రుమాణాం నోడ్డీనాళి
ధ్యానసతానాకలనపరికలచ్చారువీణాభిగానా ||౪౫౦|| కించిత్తత్రోత్తరతో దృష్టి
పూర్వం దేయ ప్రాఞ్జలిబంధం ||౪౫౧|| క్షేమారంభనిదానమాప్లవజుషాం హే
మాభిరామాంబుజస్తోమాయాత మరందతుందిలపయో భూమా స్వ
భూమానితా । సహ్యాద్రిప్రభవా సమానవిభవా మహ్యం మ
మహ్యార్తిహృత్పుణ్యాహ్వా యోగివరేణ్యా పుణ్యా సరసీ ద్రుహ్యాద
సహ్యాంహసే || ౪౫౨ || ఇతి విమానం దదతి తతః ప్రస్థాప్య సా

జాగ్రతి - అప్రత్యూహాః నిర్విఘ్నాస్సన్తః విజయన్తే ||౪౪౯|| కల్పాన్త ఇతి || కామరామా
యాః రతిదేవ్యాః స్ఫురత్యధరే సుధాయాః రసస్య యత్ గర్వసర్వస్వం సర్వస్వం గర్వధనం
తస్య మోషే అపహరణే ఉద్యుక్తాని - తతోఽప్యతిమధురాణీత్యర్థః - అమీషాం రంగేశా
శ్రితానాం - ఉక్తాని వచాంసి - రసికజనస్య ముదే - కల్పాన్తేఽత ఆనందజనకాని భవన్తి
త్యర్థః - హి యస్మాత్ - యేషాం భక్తానాం ఉక్తానాం వా - శ్లాఘావేళాసు శిరఃకంపనా
దినా ఆందోళితేషు - ధాతుయోషా సరస్వతీ - డోలాయితేభ్యః చలద్భ్య ఇతి యావత్ - ని
జమకుటస్య ఆకల్పేభ్యః భూషణేభ్యః కల్పద్రుమాణాం కల్పవృక్షకుసుమేభ్యః ఉడ్డీ
నానాం ఉత్పతతాం అళీనాం ధ్యానస్యైవ తానస్య గానవర్ణక్రమశ్రుతివిశేషస్య ఆకలనే
న యోగేన పరికలత్ వర్ధమానం చారు వీణాయాః అభితో గానం యస్యాస్సా తథోక్తా భవ
తి - తేషాం తానసతిరితి వా సంబంధః ||౪౫౦||౪౫౧|| క్షేమేతి || ఆప్లవజుషాం స్నానం కుర్వ
తాం - క్షేమారంభే జనిరేవ నిదానం ముఖ్యకారణం - హేమవదభిరామాణామంబు
జానాం స్తోమాత్ ఆయాతేన ఆగతేన మరందేన మకరందేన తుందిలః పూర్ణః పయో
భూమా జలబాహుళ్యం యస్యాస్సా - స్వభువా బ్రహ్మణా మానితా - సహ్యాద్రిప్రభ
వయా కావేర్యా సమానవిభవా తుల్యప్రభావేత్యర్థః - మహ్యం - ఆర్తిహృత్యాత్ దుఃఖ
నాశినీ - పుణ్యనామా - యోగినాం వరేణ్యా కామనీయా పుణ్యా చ సరసీ - మమ సం
బంధినే అసహ్యం అసహనీయం అంహసే పాపాయ - ద్రుహ్యాత్ - నశ్యాదిత్యర్థః ||౪౫౨||

దరమక్షిని క్షిప్య వ్యాంజలిభూర్జకాత్మ్యా ॥౨౫౩॥ విశ్వాహ్లాదకరీం కరీంద్రసరసీకల్హారపారంపరీభవ్యామోదధురంధరానిలజడే దివ్యాలయే జాగ్రతీం । కష్టాపద్వినివర్తనీం ఘనతపఃక్లిష్టాత్మనాం యోగినామిష్టామష్టభుజాం భజామి విబుధైరాసేవితాం దేవతాం ॥౨౫౪॥ అథ ప్రతీచ్యాం దిశి కించిదంతరం విమానమానీయ సహాసమాహ ॥౨౫౫॥ త్రిదశాకలితస్నేహాస్ఫూర్తిమాన్ శమయంస్తమః । భాతి దీపప్రకాశోఽత్ర శరణాగతబోధకృత్ ॥౨౫౬॥ కృశానుః ॥ దీపప్రకాశసంజ్ఞే దేవేఽస్మిన్నుత్తమస్ఫురణే । రాత్రించరప్రతికూలేన దీపజాతోల్లసద్భవో నావాన్ ॥౨౫౭॥ విశ్వావసుః ॥ మందమతే మైవం భాణీః ॥౨౫౮

---

౨౫౩ ॥ విశ్వేతి ॥ విశ్వస్య ప్రపంచస్య ఆహ్లాదకరీం - కష్టానామాపదాం వినివర్తనీం నాశయిత్రీం - ఘనేన తపసా క్లిష్టః క్లేశితః ఆత్మా మనః యేషాం తేషాం - యోగినామిష్టాం ప్రార్థనీయాం - కరీంద్రసరసీ తీర్థం నామాలయస్థం తస్యాం కల్హారపారంపరీ రక్తాబ్జపంక్తిః తస్యాః భవ్యస్య మనోజ్ఞస్య ఆమోదస్య గంధస్య ధురంధరేణ తత్పూర్ణేనేత్యర్థః అనిలేన జడే శిశిరీకృతే - దివ్యే ఆలయే - జాగ్రతీం ప్రకాశమానాం - విబుధైః దేవైః ఆసేవితాం - అష్టభుజాం దేవతాం లక్ష్మీం - భజామి ॥౨౫౪॥౨౫౫ ॥ త్రీతి ॥ తిసృభిర్దశాభిర్వర్తిభిః ఆకలితేన సంగతేన స్నేహేన తైలేన స్ఫూర్తిః ప్రకాశోఽస్యాస్తీతి ద్వాభ్యాం త్రిదశేషు దేవేషు ఆకలితా స్నేహస్య ప్రేమ్ణః స్ఫూర్తిర్యస్యాస్తీతి చ - తమః అజ్ఞానం చ - శమయన్ నాశయన్ - అత ఏవ - శరణం గృహమాగతానాం రక్షార్థమాగతానాం చ బోధం ప్రకాశం జ్ఞానం చ కరోతీతి తత్కృత్ - దీపస్య ప్రకాశః దీపప్రకాశసంజ్ఞో భగవాంశ్చ - అత్ర పురోదేశే - భాతి ॥ దీపేతి ॥ ఉద్గతం ప్రసిద్ధం నష్టం చ తమసః అజ్ఞానస్య చ స్ఫురణం యస్మాత్ తస్మిన్ - రాత్రిచరాణాం జనానాం రక్షసాం చ ప్రతికూలే - కించ - దీపాజ్జాతా ఉల్లసంతీ చ రుచిః నాస్తి సా యస్య తస్మిన్ - నదీః సాతీతి నదీపః సముద్రః తజ్జాతాయాం లక్ష్మ్యాం ఉల్లసంతీ రుచిః ప్రేమ యస్య తస్మిన్నితి చ - అస్మిన్ దేవే - దీపప్రకాశసంజ్ఞే - నా హానయుక్తా ॥౨౫౭ ॥ ౨౫౮ ॥ ప్రకటితేతి ॥ ప్రకటితః స్వాయాం భవతౌ అవతారః ఆవిర్భావః అన్యత్ర ప్రకటితాః దశసంఖ్యాకాః అవతారాః మత్స్యేతి జన్మాని యేనేతి చ - ప్రచురస్య ఆజ్యస్య ఘృతస్య ప్రచురాయాః అర్చైః రాత్రుసై

ప్రకటితదశావతారా ప్రచురార్చాకలనభావితస్ఫురణా। దీపప్రకాశనామా
త్తమం విభావర్యుదితశ్రీర్హరిః॥ ౨౭౯॥ నిరూప్య సానందం ॥౨౮౦॥ శ్రీరంగే
శ్వరశాసనాదధిగతశ్రీవేదాంతాచార్యకం శాంతం యం కవివాదిదంతిహ
రిరిత్యార్యాః పదమాశ్రితా । సర్వస్యామపి హంత తర్కణరణప్రస్తావతంత్రస్వ
తంత్రే పదం తం ప్రాప్తోపి సహితో వేంకటేశకవిర్గాఢం వ్యవిరాసీద్గురుః॥౨౮౧
జనానుద్దిశ్య॥౨౮౨॥ శ్లోకావిషయవాదాశతమరూపవాదార్థసాధకమ
ద్వైతం భావవాద్యుద్ధృతమలం వి స గాఢం నినోదాభిజాతఫణితిః। హాదారవి
దనత్రాణైదాపనోదచతురో దామోదరో మాధవగుణాస్వాదాభిధేయస్తు ఇహ మోదాయ
వో భవతు వేదాంతదేశికమణేః॥ ౨౮౩ । నానాశాస్త్రీయ పరిశ్రమసంకలయా

ర్యుక్తస్య చ అర్చాకలనేన ప్రకాశనభావితం సంపాదితం స్ఫురణం ప్రకాశః ప్రసిద్ధిశ్చ యస్య
తస్మిన్ విభావర్యాం రాత్ర్యాం ఉదితాం జాతాం శ్రియం హరతీతి తథోక్తః। విభౌ అరిభ్యః శ
త్రుభ్యః ఉదితశ్రీహరణశీలః విభౌ సతి దీపప్రకాశ ఇతి నామధేయం యుక్త
మేవ॥ ౨౭౯॥ ౨౮౦॥ శ్రీరంగేతి। శ్రీరంగేశ్వరస్య భగవతః శాసనాత్ ఆజ్ఞావశా
లంబ్యేత్యర్థః। అధిగతం ప్రాప్తం శ్రీభాష్యాచార్యకం వేదాంతాచార్యనామధేయం యేన తం
శాంతం జితేంద్రియం యం వేంకటేశకవిం ఆర్యాః కవీనాం వాదినాం చైవ
దంతినాం గజానాం హరిం సింహం ఇతి కవివాదికరిసింహం వదంతి సర్వస్యాం తర్కణరణ
ప్రస్తావయశాస్త్రే తంత్రస్వతంత్ర ఇతి ప్రస్తావతాం సార్థకతర్కశాస్త్రేషు
మితియావత్ సుప్రతిష్ఠితం ప్రసిద్ధగురు వేంకటేశకవిరాట్ అత్ర శ్రీరంగే
ఆవిరాసీత్ హి ప్రసిద్ధం తేతి హాస్యం॥ ౨౮౧॥ ౨౮౨॥ శ్లోకేతి శ్లోకేషు వేశ్వరయోః
ద్వైతం అభిదాతయోః అద్వైతం తేషు వాదేషు అద్వైతవాదో తదర్థమాప
తతాం దుర్భవవాదస్య అనిర్వచనీయస్య అర్థస్య ద్వైతాద్వైతాన్యతరస్య సాధకానాం వా
దినాం మదస్య దర్పస్య నివారణసంపాదకాః అస్య తాత్పర్యమభావానాం దేవానా
మాప్యాయికం గాయత్ర్యాః అస్య వేగస్య వపి నోదకాః అనాయాసేన ఉద్భృత్య అభి
జాతా నిర్మలాః ఫణితయః వాక్యాని యస్య సః। హాదారకం దేవతానాం ఖేదస్య అప
నోదే వారణే చతురస్య అపి దామోదరస్య మాధవస్య గుణానాం కారుణ్యాదీనాం
ఆస్వాదేన అనుసంధానేన అభిఘృష్టః వేదాంతదేశికమణేః ఇహ ఫణితిః మోదాయ భవతు

తాంనాస్త్యేవతాన్త్రైమష్ఠీస్వత్వేదప్యసమహాస్తన్తోహానాం బలభాసామ్యాత్ తాసాహితీ । అస్యైతానుసతీనాం స్త్రీసమహానామాచార్యః శ్రీమదాచార్యవర్య స్యచ సాచ సావసచ తాన్యాయం స్యైషే వత్సమూ వశంర ॥౯౦బహునా॥౨౮౫॥ అర్చితమస్యేతమ పూజ్యాదేవం గర్వాంత మోహంచం సహస్రం ప్ర శాంతం। వ ర్యంతి మేకాగసుమంతరేణ గుర్వంతరంకోప్ర గుణోన్నతో ॥౨౮౬। వయస్య మూ స్త్రీవం గదాదేతత్స భూపాలంబతః పక్షాంత స్యాంతరపవవరఇతి ప్రతిభా

౨౮౩॥నాసే॥నాసాసమ స్తేతివ్యా యేవేదేవరిశ్రమ అన్య యవం-కలయతాంకుర్వ తాం శాస్త్రే మధీఃశాస్త్రార్థవిజ్ఞానం-నాస్త్రీ(సా) య శ ఇతి శేషః-ననరూ స్తరూ ర్వేదశాస్త్రార్థయోః నతోర్యరపి-కథంచిదితి శేషః-నా(స్త)ి ద్ధానిరంకుశా అతితా పాహితీశబ్దార్థ తత్వార్థన తమలభా నాస్త్యే చేత్ఫల కి ఏతాసు వేదశాస్త్రార్థ్యేత్ప త్తి మనత్స్వపి-వినయశీమాదవం-నాస్త్యేవ-ఆచారః(శా)స్త్రోక్త కమానుష్ఠానం- భక్తిర్భాగవతే-మమాసఖదుఃఖసమానం-చాతుర్గేనత ర్వే హఠకౌశలంచ(స్ర)ః నసం త్యేవ-నః వేదాభ్యాసః-పాశాస్త్రజ్ఞత్వ-సాసాహిత్యేన-సాఃవినయశ్చ-తా ఆచారభక్తిశ్చ మాచాతుర్యశ్చ-అమం వేదాంతాచార్యమాలఃబ్బలి(శ్రీ)ల్య - శో-ంతరమంతే-ఇతివ స్తునాలోకోత్తరోయమితిధ్వన్యతే।౨౮౪॥ ౨౮౫। అర్చ్యంతమితి॥ఆస్యెఅర్చ్యంతమ ర్వం-ఆశ్వాసనం-తందేవంహయగ్రీవం-షానస్యనఁసేన్య-కుత్సితంవశ్యంతిశాస్త్ర

ర్థమితికుత్సితాందుర్వాదినా-మోహజంఅజ్ఞానజన్యం-గర్వం-(ప్ర)శాంతంక్షీణం-వ ర్యంతం-గురుమంతరేణవేదాంతాచార్యసేన - (న)లోకే-సర్వంతరమన్య ం గురుం-గుణిసద్గుణవాన్-శశి-వృత్తితేజస్వీశరోః-సం ప్యనః॥౨౮౬॥ ఏవంగుర్వం తరంనవృణీతఇత్యుక్త(మ్మ)ప్రకారం-ఏకస్మిన్నేకః ఇఅథా మకర్ణ టకిశోరః(ప్రా)కారాది లఘునైపిధ్యగశలంబమానేఃమాతకి త్రిత స్తన్యం సుభ్వతితథా(శ్రా)తస్మా త- కమజ్ఞాన్యారనైవమానో భక్తిఃభాగవత్ప్రసాదంలభతఇతిమర్కట కిశోరన్యాయా నుగృహీతంత(స్మా)దంతరమస్య(ప)క్షః-లోకాప్రజానా లకిశోర(స్త్ర)నాలామా జాతేస్వయమేవతస్యాః కనాదెః వక్కర్ణేశాద్వైసాతఃనేత్వా వృష్ణతిథాః హో యఃశర్యంకః నా స్త్యా నంభగిహతిసివేద్య వటః మానస్య యమేవ భగవా న

తి॥౪౬౭॥ తథాహి॥ యస్మిన్పక్షేఽస్తి మోక్షో గురుణి లఘుని వా సాధనేఽప్యప్ర-
యుక్తే శ్లాఘాహేతుశ్శ్రమార్థవ్యయకరయజనాద్యగ్ర్యకర్మప్రహాణం।
తం హంతోపేక్ష్య పక్షం శ్రయతి జగతి కః కామమ్; వేదోక్తకర్మానుష్ఠానావ-
శ్యకత్వప్రకటనకఠినం వేదచూడార్యమార్గం॥౪౬౮॥ విశ్వావసుః॥ రూపణ
నిపుణోఽపి భవాన్కథమేతం కథయతి॥౪౬౯॥ వేదాంతార్యవిశోధితం హితపథం
వ్యాధూయ సాధూచితం చాపల్యాదనురుంధతే తదితరం పంథానమంధా నరాః
ఇష్టం భక్షయ కాంతయా చ విహరేత్యేవం ప్రియాలాపినం రోగార్తాశ్చప-
లాః స్తువంతి న తు తం యః పథ్యవాదీ భిషక్॥౪౭౦॥ ఆమ్నాయమార్గగురు

యోగక్షేమః రక్షతీతి మార్జాలకిశోరన్యాయానుగృహీతః పర ఇతి-కష్టం కర్తేతి న్యా-
యాదితి భావః॥౪౬౭॥ ఉక్తం తారతమ్యం విశదయతి॥ యస్మిన్నితి॥ గురుణి మహతి-లఘు-
ని అల్పే వా-సాధనే మోక్షకారణే కర్మణి-అప్రయుక్తే సత్యపి-యస్మిన్పక్షే తెంగలా-
ఖ్యసిద్ధాంతే మార్జాలకిశోరన్యాయకే మోక్షః-శ్లాఘాహేతుః-ప్రశంసాకారణం శ్ర-
మకరం దేహాయాసకరం అర్థవ్యయకరం చ యత్ యజనాదికం అగ్ర్యాణాం బ్రా-
హ్మణానాం కర్మణాం తస్య ప్రకర్షేణ హానం త్యాగః యస్మిన్-తం పక్షం తెంగలీయం ప-
క్షం- ఉపేక్ష్య- కామ్యానాం వేదోక్తానాం కర్మణాం యజనాదీనాం అనుష్ఠానస్య య-
థావశ్యకత్వం గ్రాహ్యత్వం తస్య ప్రకటనేన కఠినం దుష్కరం-వేదచూడార్యస్య వే-
దాంతాచార్యస్య మార్గం పక్షం-జగతి కః పుమాన్-శ్రయతి స్వీకరోతి-న కోఽపీత్యర్థః॥
౪౬౮॥ నిరూపణేతి॥ నిరూపణే విచారే నిపుణః కుశలోఽపి॥౪౬౯॥ వేదాంతేతి॥ అంధాః
అజ్ఞానినః నరాః విషయలాలసాః-సాధూనాం బ్రాహ్మణానాముచితం యథా చ తథా-వే-
దాంతార్యేణ విశోధితం వ్యవస్థాపితం-హితపథం అనిర్వద్యం మార్గం-వ్యాధూయ హిత్వా
చాపల్యాత్ విషయేష్వితి శేషః-తస్మాద్వేదాంతార్యనిర్ణీతమార్గాదితరం-పంథానం
నిష్కృష్టమార్గమనురుంధతే అనుసరంతి-న తు ప్రాజ్ఞా ఇతి భావః-చపలాః భావ్యనర్థాచిం-
తకాః-రోగార్తాః-ఇష్టం వస్తు భక్షయ-కాంతయా విహర-ఇత్యేవం ప్రియాలాపినం భిష-
జం-స్తువంతి గోభిషిక్ వైద్యః-పథ్యం వస్తు భక్షణం వదతీతి వాదీ-తం భిషజం తు న స్తు-
వంతి ॥ ౪౭౦ ॥ ఆమ్నాయేతి॥ భవాబ్ధేః సారాకారకేణ-కరుణాకరేణ-ఆమ్నాయ

ణాకరుణాకరేణ నావాతరిష్యత యదీహ భవాబ్ధినావా। అజ్ఞాతభక్తి జగద
శ్రుతసచ్చరిత్రం అజ్ఞాతశాస్త్రమభవిష్యదవైదికంచ॥౪౭౧॥ పునరాలో
చ్య। అస్య ఖలు నిగమవాళిగురోః అశేషవిద్యాసముద్రతలస్పర్శినస్త్వాదృశాధు
నాతన విబుధన్వాహసమభివ్యాహారో నోచితః ॥౪౭౨॥ కించ॥ శమయతి
యః కిల దృశా నిశామయత్యంఘ్రిణా చ యో విశ్వమ్। గజతురగాభవముఖై
యాత్రైస్సహ వేదాంతదేశికో గణ్యః॥౪౭౩॥ విచింత్య॥ గంభీరశబ్దేన పిశాల
మోహదశాపిశాచగ్రహమోచనేన। ఘంటాహరేర్వేంకటనాథరూపా క
ల్యాణముల్లాసయతి శ్రుతీనాం॥౪౭౪॥ పునశ్చ సచమత్కారం ॥౪౭౫॥ వేదాం
తాచార్యశబ్దోఽస్మిన్నేవాంతస్థాపనే క్షమః। ఇమం వివేకం సర్వం తం వేదాంతాచా
ర్యం చ తే విదుః ॥౪౭౬॥ కృశానుః॥ కథం నామ ద్రుహిణగృహిణీచికురనిక

వాళిగురుణా వేదాంతాచార్యేణ - ఇహలోకే-నావాతరిష్యత నావిర్భావిష్యత యది-త
దా జగత్ సర్వం-అజ్ఞాతభక్తి-అశ్రుతసచ్చరిత్రం అజ్ఞాతశాస్త్రం -అవైదికం వేదో
క్తకర్మశూన్యం చేతి-చతుష్టయం విధేయం-అభవిష్యత్ ॥౪౭౧॥ అస్యేతి॥ సమభివ్యా
హారః-సహగణనం॥౪౭౨॥ నిశమయతీతి॥ యః దృశా నేత్రేణ నిశమయతి శృణోతి-శేష ఇ
త్యర్థః-యశ్చ అంఘ్రిణా విశ్వం నిశామయతి పశ్యతి చ-గౌతమ ఇత్యర్థః- యథాముఖే
గజతురగాభవతః గజానన హయగ్రీవశ్చేత్యర్థః - తైః శేషగౌతమగజాననహయగ్రీ
వైస్సహ వేదాంతదేశికో గణ్యః॥౪౭౩॥ గంభీరేతి॥ హరేః వెంకటేశ్వరస్య సంబం
ధినీ-వేంకటనాథరూపా వేదాంతాచార్యాత్మనా అవతీర్ణేత్యర్థః - ఘంటా-పిశాల
మోహదశా ఆధిక్యాజ్ఞానావస్థైవ పిశాచస్తస్య గ్రహం సంబంధం మోచయతీతి మోచనేన -
గంభీరేణ శబ్దేన ధ్వన్యాత్మకేన వ్యాఖ్యానాత్మకేన చ - శ్రుతీనాం శ్రోత్రాణాం
శ్రుతీనాం చ కల్యాణం శుభం శాస్త్రార్థం చ ఉల్లాసయతి॥౪౭౪॥౪౭౫॥ వేదాంతే
తి॥ అస్మిన్ లోకే-వేదాంతాచార్య ఇతి శబ్దః ఏతేకీర్త్యత ఇతి వేదాంతగురుః - తాస్య శ
నామపదం చ-వేదాంతానాం స్థాపనే శాస్త్రైక్యనిర్ణయే-క్షమః సమర్థః-ఇమముక్త
విధం-వివేకం విచారం - ఇమం తు వేదాంతాచార్యశబ్దం - విగతం వేద ఇత్యతః రంయా
స్యతత్త్వమితి చ - సర్వం శ బుధాః - తం వేదాంతదేశికం దాంతానాం జితేంద్రి
యాణాం ఆచార్యం-దాంతాచార్యశబ్దం చేత్యపి చ విదుః ॥ ౪౭౬ ॥ కథమితి॥ ద్రు

రంబచుంబిచంపకకుసుమసుకుమారగతగాత్రాః కవికథకకంఠీరవగురోర్గిరోపిదు
స్తరప్రస్తరోదరస్థా బహ్వ్యస్సాసూయహృదయస్ఖేదాయజాయంతే
॥౪౭॥ విశ్వావసుః॥ వేదాంతాచార్యగిరః ప్రసూనమృదవో మోదం దధానాస
తాం ప్రాయస్తత్ర గాఢకఠోరకావ్యపిపఠం సంసహృదిద్విషాం। నందాచార్యా
ర్యజనాభినందితమృదుస్వశ్లోకాపిపాదోహారెదుః భేదే శకటామురెపిశత
కోట్యాకాంపూర్గానకికి॥౪౮॥ పుంస్త్వప్రాథః నమంజలింబధ్వా ౪౯
దగ్ధ్వాస్తవస్తృప్తిదుష్టసమయో ఝ్సదాయభై ంమకోద్భ్వదాయ ప్రబలెక
లాపపిజయో త్ప్వాయ వేదాధ్వన। శ్రీమల్లక్ష్మణపక్షగక్షుకబుధా మోదా
యహాపాటచ్ఛేదాయార్థిమనుత్తరుజయతే వేదాంతవిద్యాగురుః॥

హంసకృహాణాంస్వరస్వత్వాఃచికురనికురుంబచుంబిచంపకకుసుమానీవసుకుమారత
రాః-దుస్తరాణిదుష్ప్రవేశాః ప్రస్తరోదరాః పాషాణగర్భా ఇవనిష్ఠురాణిః కఠినాని బహ్వ
హ్యాష్ఠానిఅనేకాని సాసూయాని చయానిహృదయానిమనాంతరస్థశాస్త్రశితత్త్వార్థ
జీవితాతేషాంసభేదాయఖండనాయ జాయంతే ప్రభవంతి॥౪౭॥ వేదాంతేతి॥ ప్ర
సూనమృదవః అతిపివసతాం మర్కటకఠోరస్యాయానుసారిణాం మోదం దధానాః
వేదాంతాచార్యగిరః-దిషాంమాజాలకఠోరస్యాయప్రముఖాదీనాంసంబంధీని ప్రా
య్తాః ప్రబలాః గ్రావాణః పాషాణాఇవ కఠోంకాణిః రినానప్పిహృందిహృదయానిఖిత
దారితాని కుర్వంతి-నందాచార్యజనాభినందితమృదుస్వశ్లోకాపి-హారెః కఠినస్వహా
ణః దుర్భేదె భెత్తుమశక్యాపి-శకటాసురెః-శకటాసురే కృష్ణస్యాఅకారంనామ్యనాగా
తే సాపేక్షానక్తి-॥౪౭॥౪౮॥ దర్శితి॥ దహారవిష్టానా నుదుష్టినాందుంభిర్వాదిహా
తాంతంగలాభ్యానాం పుష్టాయుస్త్వమయః నైష్ఠ్యమ్యసిద్ధాంతః తమిత్వాదయితుం
నాశయితుంతత్త్వాదాయ-తమథాః భ్రమణాపవచనాదిభిచతుర్థిః-ఏవమగ్రేపి భే
దాంకురంద్వైతవాదప్రసరణంసెద్ధ్యాదాయ-ప్రబలెపాలా-వేదాధ్వనః-కమజామా
గస్య-జయయిత్వాలయితుం-శ్రీమతోలక్ష్మణపక్షస్యరామానుజస్యవైష్ణవవిశి
ష్టాద్వైతస్య రక్షకాః స్థాపకాః బుధామర్కటకఠోరస్యాయపావన అసూ
యయసం-పాశమేటః-భెస్య-అర్థినా-దుష్కృతామానాంమనస్తత్వకీ

౨౦॥ ఇత్యన్యతో దృష్టిం విన్యస్య సాంజలిబంధం॥ ౨౧॥ శ్రీమాన్ గంభీరతర వేగవతీప్రతీరభూమావఘద్రుహి సురద్రురివావతీర్ణః। కామాదివైరిగణ ముల్బణమస్మదీయం నామాసినా నరహరిః కబలీకరోతు॥ ౨౨॥ తతోఽన్యతశ్చ క్షుర్నిక్షిప్య (సాం)జలిస్సన్॥ ౨౩॥ భయాతంకజీవాతుదయామహిమ్నే వైకుంఠనాథాయ తనవై నమాంసి। ఆమ్నాయ ఉక్తః పరమశ్చ వేతి నామ్నాయ ఉక్తః పరమత్ర చిత్రం॥ ౨౪॥ యుక్తం చైతత్। యతో విష్ణుః పరమ ఇతి శ్రుతా శ్రుతిః॥ ౨౫॥ అనపాయరమో విష్ణుః కస్మాదపరమో భవేత్। యుక్తం రమాపతేరన్యే దేవాస్త్వపరమా ఇతి॥ ౨౬॥ కించ॥ జాగ్రత్యేవ శిరాంసి త్వయ చ సాం సర్వోన్నతౌ శార్ఙ్గిణః తత్ర వ్యాసపరాశరాదికృతయో దత్తాదరావ

ల్పవృత్తః - వేదాంతవిద్యాగురుః - విజయతే ॥ ౨౦ ॥ ౨౧॥ శ్రీమానితి॥ అఘం యద్రుహ్యతీతి అఘద్రుహి పాపనాశకే - గంభీరతరాయాః - వేగవత్యాః ప్రతీరభూమౌ - సురద్రురివావతీర్ణః - ఆవిర్భూతః - నరహరిః నరసింహః ఉల్బణం ప్రవృద్ధం - అస్మదీయం - కామాదీనాం వైరిణాం అంతశ్శత్రూణాం గణం - నామ్నా ఏవ అసినా ఖడ్గేన - కబలీకరోతు నాశయతు॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భయేతి॥ భయే సంసారికే ఆతంకే ఆర్తానాం జీవాతుర్జీవనౌషధం దయా యయా మహిమా యస్య తస్మై - వైకుంఠనాథాయ భగవతే - నమాంసి తనవై కరోమి - ఆమ్నాయే పరమః ఈశితా - ఈశ్వరః ఇత్యుక్తః - వైకుంఠనాథః - ఆమ్నాయే నోక్త ఇత్యత్ర అర్థే విషయే పరం చిత్రం। యద్వా ఆమ్నాయే పరమః ఈశితా ఇతి నామ్నా ఉక్తః - తస్మై ఇతి సంబంధః॥ ౨౪ ౨౫॥ అనపాయేతి॥ అనపాయా అవియుక్తా రమా యస్య సః విష్ణుః కస్మాద్ధేతోః అరమా గతా రమా యస్మాత్ సః - విష్ణోరేషానపాయినీత్యాగమాదితి భావః। అనుత్కృష్టశ్చ - భవేత్ - న భవేదేవ - రమాపతేర్విష్ణోరన్యే దేవాస్తు - అపరమా ఇతి యుక్తమేవ ॥ ౨౬॥ జాగ్రతీతి॥ త్వయ చ సాం వేదానాం - శిరాంసి ఉపనిషదః - శార్ఙ్గిణః సర్వోన్నతౌ విష్ణోస్సర్వోత్తమత్వే విషయే - జాగ్రతి ప్రకాశంత ఏవ - తత్ర తస్మిన్నేవార్థే - వ్యాసపరాశరాదీనాం కృతయః పురాణాని దత్తాదరాః సిద్ధతాత్పర్యాః - వస్తుతస్తు న శబ్దమాత్రమేవ ప్రమాణమపి త్వర్థోఽనుమానమప్యస్తీత్యర్థః - యః పాదాంబు గంగాం దదాతి విష్ణురి త్యర్థః - యత్ స్నాత్వా పాదాంబు శివః సంగృహ్ణాతి - కమలీ ఇతి శేషః - బ్రహ్మేత్యర్థః - యః

స్తుతః। యః పాదాంబు దదాతి యస్తదుపసంగృహ్ణాతి గృహ్ణాతి వా యశ్చైతత్
చ్ఛిరసైవ తేషు పరమం జానాతి కో నాత్మవాన్ ॥ ౨౮౭॥ పునస్సచమత్కారం ॥
౨౮౮॥ మర్త్యాదినో విష్ణుపదారవిందం దోషాపహం నానుసరంతు మోహాత్
తేషాం మతం తుస్స్వయమత్ర విష్ణుపదారవిందానుస్మృతిం విధత్తే ॥ ౨౮౯॥ ఇత్యా
స్యతో దక్షిణతః క్షిప్య ॥ ౨౯౦॥ సమంతగూఢద్రుమపుష్పనిష్పన్నమరందసంత
త్యభిషిక్తముత్తమం। రవిక్రమాశుత్వనిరోధగోపురం త్రివిక్రమస్యాయ
తనం నిశామ్యతాం॥ ౨౯౧॥ సవిస్మయమభిధ్యాయ ॥ ౨౯౨॥ అహో
దాశ్రయితామనశ్వరపదప్రాసాదనిశ్రేణికాం హంసాదూర్ధ్వము

శ్చైతత్ పాదాంబు శిరసైవ వోఢ్యుమ్ముకేశేన గృహ్ణాతి-రుద్ర ఇత్యర్థః। వ్యోమకేశో భవో
భీమః ఇత్యభిధానాత్ - తేషు త్రిషు పరమం. ఆత్మవాన్ వేత్తా - కో న జానాతీతి కాకుః - త్రి
మూర్తావపి గుణమూర్తిత్వేన వైకారికత్వాత్తుల్యానామధ్యేకం చిత్పరమం అనాత్మ
వాన్ అజ్ఞానీ కశ్చిజ్జానాతి న సర్వ ఇత్యర్థః। పరమత్వస్యాత్మవిషయత్వాదితి భావ ఇతి
వా స్తవమర్థవాదమసచ్ఛతోపి కవిరాగభిధత్తే॥ శ్లో॥ లౌకికానాం హి సాధూనాం అర్థం వా
గనువర్తతే ఇత్యభియుక్తోక్తేరితి శేషః ॥ ౨౮౭॥ ౨౮౮॥ మర్త్యాదిన ఇతి। మర్త్యాదినః
మతాంతరస్థాః - దోషాపహం - విష్ణోః పదారవిందం - మోహాదజ్ఞానాద్ధేతోః - నానుస
రంతు - అతిసర్గే లోట్ - తేషాం దుర్వాదినాం మతం తు - స్వయమాత్మనా - విష్ణుపదే - ఆ
కాశే ప్రస్కందన్స్యందమానస్య గాంగస్య సంభవతః అనుస్మృతిం అసంభవం - విధత్తే కరోతి - మి
థ్యాభవతీత్యర్థః - అత్రాపి ఆకాశే అరవిందస్య గంగాజలరుహస్య ఆగోపాలాంగనా
ప్రసిద్ధం సర్వసంప్రతిపన్నత్వాద్విష్ణోః పదం వ్యవసితం నిశ్చితమితి యావత్ అర్థా
త్తేగమ్యతే సేనేత్థం రోమాగతా విష్ణుకృష్ణసిద్ధాంతః శైవపతితం వింధం తీతి తద్వింఛాః తే
షాం అనుస్మృతిమనుసరణం ప్రచారమితి యావత్ - ఇత్యర్థం వదంతి శైవాః ॥ ౨౮౯॥
౨౯౦॥ సమంతేతి॥ సమంతే సమీపదేశే రూఢానాం జాతానాం ద్రుమాణాం పుష్పేభ్యః ని
ష్పన్నైః మరందస్యందైః తతిభిర్ధారాభిరభిషిక్తం - ఉత్తమం - రవేః క్రమేగమనే ఆశుత్వ
స్య వేగస్య నిరోధగోపురం విమానం యస్య తత్ త్రివిక్రమస్య భగవతః ఆయతనం ఆలయః
నిశామ్యతాం దృశ్యతాం - త్వయేతి శేషః ॥ ౨౯౧॥ ౨౯౨॥ అహో ఇతి॥ ఆశ్రయతాం సే
వకానాం అనశ్వరస్య నాశరహితస్య పదస్య వైకుంఠస్య ప్రాసాదస్య నిశ్రేణికా ఆరో
హణసాధన ధాతుయంత్రమిత్యాపి వేత్యర్థః - హంసాత్ ఉత్కృష్టం దంభితః త్రి

దంచితస్స చరణస్త్రైవిక్రమోఽనః క్లమాత్। త్రైలోక్యార్పణతస్సితం శుభ
యశశ్ఛత్త్రం యదాసీద్బలేః తస్యోపరి నీలదండ ఇవ యత్తద్ధారణాదూ
ర్ధ్వతః ॥౪౯౩॥ కృశానుః॥ కిము కిమాం నావినమేన ఆక్రమత్రైక్రమమభి
నందసి॥ పశ్య॥౪౯౪॥ శ్రీమానయం స్వయం దైత్యాగుర్వ్గణోఽపి ప్రతిగ్ర
హం। విందన్ సమహాంతం పథ్యం శిష్టాం గోత్రభిదే దదౌ॥౪౯౫॥ విశిష్యాయమ
కపటానాం కవీనాం శ్లాఘనీయః ॥౪౯౬॥ యతః॥ నిత్యానపాయి ప్రమదో
పి నాథో వటూభవన్ వంచిత దాతృకోఽసౌ। కవివ్యథాకృత్ స్వయమవరోపి భూ
దానవత్వాంకుశమేవ భేజే॥౪౯౭॥ విశ్వావసుః॥ అభ్యుపగచ్ఛామ పివ భవతః

స్స్మితః। త్రివిక్రమస్య అయం త్రైవిక్రమః - సచరణః - నః అస్మాన్ క్లమాత్ సంసా
రశ్రమాత్ - అవ్యాత్ రక్షతు - యః త్రైవిక్రమచరణః - త్రైలోక్యస్య అర్పణతః దా
నాద్ధేతోః - బలేర్దైత్యస్య సంబంధి శుభయశ ఏవ సితః ఛత్త్రమాసీత్ జాతం - తస్య య
శశ్ఛత్త్రస్య ధారాణాయ ఊర్ధ్వతః ద్రాఘిష్ఠః అతిదీర్ఘః - హరినీలమయో దండ ఇవ
సితః - సచరణ ఇతి సంబంధః ॥౪౯౩॥ కిమితి॥ మాయావినం వంచకం అక్రమం అనుచి
తక్రమేణ ॥౪౯౪॥ శ్రీమానితి॥ స త్రివిక్రమః - స్వయం శ్రీమాన్ భాగ్యవానపి - ల
క్ష్మీవాంశ్చాపి - దైత్యాద్రాత్ తు స్వాఙ్గతుతిశ్ష్టాద్వా - కుత్సితం ప్రతిగ్రహం యాచితా
ర్థగ్రహణం కొంభవః ప్రతిగ్రహాణం చ కుర్వాణాన్ సన్ - మహాంతం పథ్యం విందన్
ప్రాప్నువన్నపి శిష్టాం పథివీం - గోత్రభిదేవ శచ్ఛేదకాయ - ఇంద్రాయ దద
దౌ నతు స్వయముపభుక్తవాన్ - కృచ్ఛ్రప్రాప్తం పామరోపి న త్యజతీత్యతోఽయం అక్ర
మ ఇతి వ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥౪౯౫॥ విశిష్యేతి॥ అయం త్రివిక్రమః - విశిష్య అతిశయ్య
౪౯౬॥ నిత్యేతి॥ నిత్యమనపాయినీ ప్రమదా లక్ష్మీర్యస్య తథోక్తోఽపి వటూభవన్ బ్రహ్మ
చారిభూతః - అభూత్ తద్భావే చ్చిః - కించ వంచితః దాతా బలిర్యేన తత్ప్రోక్తః - కవీనాం పం
డితానాం కవేశ్శుక్రస్య చ వ్యథాకృత్ - అసౌ నాథస్త్రివిక్రమః - స్వయం భూసురః బ్రా
హ్మణోఽపి సన్ - భువి దానవత్వం దాతృత్వం - భువో దాన - బలికృత - అపహ్నుతిరితి తద్వ్యా
తో భావః భూదానవత్వమితి చ - లేభే ప్రాప్తవాన్ - ఇతీదం కుమతం యుక్తమేవ వికాసదా
నావంచితః అనంతరం సర్వానపి యాచకాన్ అద్వేష్టీతి వదితర వ్యథాకరత్వాత్ - స్వశిష్య
స్య వంచనాయాం శుక్రవ్యథాకరత్వమితి వివేకః ॥౪౯౭॥ అభ్యుపేతి॥ ప్రసంగాంత్సోక్తి త్రిగా

ప్రౌఢగుణదోషీకరణపాండిత్యమాస్తామేతచ్చైవచమత్కారః॥౧౯౮॥ ఆక
ర్ణాయతనావనేతత్ యదాశ్రితపంక్తిణాయపత్న్యైకణాః స్వమహత్త్వానురూ
రూపమపిరూపమాపేదే॥౧౯౯॥ నిత్యోన్నతోఽపినిరపాయరమాశ్రయోఽపి
దానాపినాంతబహుళే మహతాంపదానాం। స్వీకృత్య వామనవపుస్త్రి
మింద్రమీశః పాతుంపదత్రయమత్ర బలింబిభిత్సుః॥౨౦౦॥ పునర్భక్తిప్ర
కర్షాం॥౨౦౧॥ త్రైవిక్రమస్స పథగాజనకస్స పాథః పాయాత్పురస్య మ
రుతాంమహతాంనిజాంఘ్రిః। భోస్స్వ స్వనటభూవణదానమ చమం
భోనిధేశ్చ సురమాప్తగిరో యహూహూః॥౨౦౨॥ కించనంతరమాక్రమ్య
౨౦౩ ॥ కాంచనగవిహారాకామాక్షీకల్పమంజరీభజతాంరక్షాసురసే
వానాం రాజతిశర్వస్యసర్వస్వం ॥ ౨౦౪॥ దూష్యసవిస్మయానందం। కా

భేదాభ్యసనాయ ప్రౌఢానాం గుణానాందోషీకరణేదోషత్వాపాదనే పాండిత్యం వి
జ్ఞానం-అభ్యసనగచ్ఛామః-సగ్రంథజానీమః॥౧౯౮॥ ఆకర్ణాయేతి॥ రూప వామనం॥
౧౯౯॥ నిత్యేతి॥ నిత్యంఉన్నతఃఉత్తమోఽపి-నిరపాయరమాశ్రయోఽపి-మహతాంఅతా
యతానాంచ-బహుళే-అనేకేషాం-నతుద్విత్రాణాం-బహ్వల్పార్థాంత్సామ్యాదరావ
శ్యకరస్యామితిశేషః-పదానాం బ్రహ్మాండాదిస్థానానాంపదమిత్యభిధానానాం
చ-దానాపి-శ్రితంఆశ్రిత-ఇంద్రం-పాతుంరక్షితుం వామనవపుస్స్వీకృత్య- బ
లిందైత్యం-పదత్రితయం-బిభిత్సాగూఢితరాణ-నిరుద్ధస్యాపిఅన్యోపకారస్యఆవశ్య
కత్వాదితిభావః-భక్తిరిత్యేకశ్లోకః॥౨౦౦॥౨౦౧॥ త్రైవిక్రమఇతి ॥ త్రిపథగా
గంగాతజ్జనకః-ఊర్ధ్వోత్క్షిప్తనిజపాదాంగుష్ఠనఖేన బ్రహ్మాండభిత్తిభేదనేనగళిత మహా
జలావోదకస్సైవగంగాత్రవణాదితిభావః . అతఏవ-మరుతాందేవానాం-పురస్య
స్వర్గస్య-మరుతాంనిజాంఘ్రిదేశత్వం-గమ్యంతాసవారకః- పాయాత్ అస్మాన్రక్షతు-
ఆ భగిరథః వేంకటాద్యాని-శ-భోరితిగంగోత్క్షిప్తమాంగత్వాదితిభావః.ఆ భో. ధగితిగంగా
కళత్వత్త్వాదితిభావః-దానేనప్రసిద్ధఇతి, ధేనుదానమ చుసేతి-తేనవిత్తశ్చాంచుప్పా
ప్రావితిచుంచుప్ప త్యయః॥౨౦౨॥౨౦౩॥ కాంచీతి॥ భజతాంసేవకానాం-కల్పమం
జరీకల్పవృక్షగుచ్ఛః-సురసేనానాంరక్షా-శర్వస్యశర్వ-భోస్స్వర్గస్వంసర్వధనం-కాం
చీనగరకల్పవృక్షభూషాభూషణం-కామాక్షీదేవీ రాజతి॥౨౦౪॥౨౦౫॥ దంతేతి॥ కాకుకా.

మాంత్రీ మాహాంత్రః ||౫౦౫|| దంతశ్రీస్తవకశ్శ్రీతేయదితతః కుంభసనిం
దంతికైవ కర్ణం యద్యఖిలత్స్యతే బుధజనైశ్చంద్రాననం ద్రష్టుతే| కస్తోష్టి
యాగెప్రసన విమయాద్యాల్లోపి కీలోత్పలంపూ క్తిశ్చే సుధాయతె మధు
రతా కామాక్షి మాంక్షికే ||౫౦౬|| కృన సుః॥ యస్యాఃవిద్యుత్కామాక్ష్యాస్స
ర్వాభిరంగనీయ సౌందర్యం తకాపి ముధా తదిప్ర భాతీ ||౫౦౭|| తథా
హి॥ కాంచీపి స్వరూపాతుష్టప్ర తీత. కామస్యహాం గిరి జపు ...
స్తంబేరమాస్య సన యుక్తతస్య లంబోదరః ... మాభిః పం ||౫౦౮||
అనమోః ఖిల్వం ఖి కాత్యాంబకయోః దా పత్య మనురూపమి వ్యక్తమేత
త్ ||౫౦౯|| శ్ర్యే. ఇయం హిమాన్వమ గౌ సతు శ్మ న ంది విభాతి హై
మవత్యసౌ సయాంది ఘటకః| ఇయంశకు కుమాం శితా సఖస్మరాశియా

మాక్షీ దేవీ-తవదంతానాం శ్రీఃద్యశ్శ్రీతేయదితతఃతథా- కైజనాఃకుచదంకుట్మలంసనిం
దంతీతి కాకుః-తపేతి నర్వత్ర రాజ్య-వక్త్రం అఖిలస్య తేయది-తదా బుధజనః-చం
ద్రాననంద్రష్టుతే-ఉత్తమలాభో స్యఅధమా సాంప్రహే తుత్వాదితి భావః కస్తోష్టి యాగె
లోపి నద్వా. ద్వైత్తె నలి-బాలోపి పునః-కింపునః ప్రాజ్ఞ- నీలోత్పలం నఃనుయాత్ -
సూక్తిః మధురవాక్- అనుభూయతెచ క్రియాపేయం-మాక్షికే మధుని- మధురతా కాం-
సాస్తైవేత్యర్థః॥ ౫౦౬ || యదీతి॥-త్ సా-దర్శం ||౫౦౭|| కాంచేతి॥ గిరిజ
పుత్యాస్యాఃకామాక్ష్యా ఇతి సర్వత్ర రాజ్యం-కాంచి ... శిరు ... కృతె ...
వాణి విష్యమాణి లక్ష్మీ ... మస్య ... షుకుమా ... మస్త ... చహాం
తానాశకస్చతి-ప్రతిభః ప్రసిద్ధి-తనయశ్చ ... మానస్య ... ఖిల బోధరః గ
ణాధి నస్చేతి ప్రతీతి-ఇదంతు క్తవిధ తస్యాః లోకో్ ఆర సౌందర్యవత్యాః-లక్ష్మియా స్యం
సాందర్యాశిత-ఫలంకిమితి కాకుః॥ ౫౦౭ ||అనయోరితి॥అనపురూపదిం నవిదితం॥ ౫౦౮
త్యమితి॥ఇయం కాంచికా-సర్వాణి మంగళాని యస్యాస్సా సర్వమంగళా-నిత్యం జకః-శ్మ
శానమందిరః-శ్మశానం భూమ్యర్థాన్యదహరాకాశం మందిరం యస్యేతి చ-ఇసా అంబికా-
హై మవతీ మంతద్వలీ హిమవతో గిరేరపత్యం హైమవతీతి చ సౌతు భటుకః-భటు
యాతి-భిత్తు తెకా-తుతెభ్ర్యాంసీలిక్షి ... తి చ ద్రా ... శ్వ ... కార
... మూలతః ... సఖీ ఖనంథా

షితస్స్వరాళక తలా చ సా జటాభిరేవ భీషణాః ॥ ౫౧౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ వ
యస్యమైవం వాదీన ఖల్వప శక్తైరపి వాగ్జృక్తిర్వాసః ప్ర ...ృతిభిః సాంసి
ద్ధికమభిరూపాణాం ఆభిరూప్యమవహీయతే ॥ ౫౧౧ ॥ విస్త్రాం వాక్య తిర్నివస
తు చిరం వా పిత్ర్యవనే శివ స్త్రావధ్ధ్యామహింగణమథాప్యేష సుభగః పరీతం శై
వాలైరుషితమపి పంకేషు మలినానలీనా బిభ్రాణం కిమిహ కమనీయం న కమ
లం ॥ ౫౧౨ ॥ రమణీయస్సహి పురుషో రమణీయత్త్వపరజ్యతి విదగ్ధా । శ్లోకస్స
ఏవ సుభగశ్చిత్తం సక్తం హి యస్య రసికస్య ॥ ౫౧౩ ॥ అవధార్య మత్తే
తదతమాత్రం త్ర ॥ ౫౧౪ ॥ శివాత్మ్యాలోకతః కామోంజితఇత్యేవ శుశ్రు
మః । వ్యస్తసౌ త్ర జితః కాంచ్యాం కామాత్మ్యాలోకతశ్శివః ॥ ౫౧౫ ॥ పుష్పా
లంకిలపుత్రభాగ్యమపర్వతరాజకన్యాయాః ॥ ౫౧౬ ॥ యతః ॥ సశలీభనా

యకమితి విషయిణాం శిక్షణాయ భిక్షుక ఇతి పరమార్థః - ఇయాంతు కుంకుమాంకితా -
నతు భస్మ రాశినా విభూతిసమూహేన రూషితః లిప్తః - సా చ అరాళకుంతలా కుటిలకేశీ వి
షః జటాభిః భీషణః భయంకరః ॥ ౫౧౦ ॥ వయస్యేతి ॥ వాసః నివాసః - వాసః వస్త్రం
సాంసిద్ధికం ప్రకృతిసిద్ధం - ఆభిరూప్యం సౌందర్యం ॥ ౫౧౧ ॥ విస్త్రామితి ॥ శివః
శ్మాశానచ్ఛద్రో వాక్యాలంకారే - కృత్తింగజచర్మ - విస్త్రాం వసిదధాతువ స్త్రీకరోత్వితి
యావత్ - పిత్ర్యవనే శ్మశానే - చిరం నివసతు తిష్ఠతు - అహింగణం సర్పరాశిం - ధ
త్తాం దధాతు - సవర్ణాత్ అతిచిగే లోట్ అథాపి తథాపి ... ధః ఏషః శివః సుభ
గః - తథాహి శైవాలైః జలనీలీభిః పరీతం వ్యాప్తమపి - పంకేషు ఊషితం స్థితమపి -
మలినాన్ అలీనా బిభ్రాణమపి - కమలం ఇహ లోకే న కమనీయం కిమితి కాకుః ॥ ౫౧౨ ॥
రమణీయ ఇతి ॥ విదగ్ధా రమణీ చతురాంగనా యత్ర పురుష ఏవ - రజ్యతి - హీరా
గాథే - స పురుష ఏవ రమణీయః - రసికస్య సాహిత్యవారధ్యస్య సంచిత్తం - యత్ర శ్లో
కే - సక్తం స ఏవ శ్లోకః సుభగః మనోజ్ఞః ॥ ౫౧౩ ॥ ౫౧౪ ॥ శివేతి ॥ కామః మ
న్మథః - శివస్య అక్ష్ణోః లాలాటే ... ఆలోకతః దర్శనాత్ - జిత ఇత్యేవ మేవ శుశ్రుమః -
అత్రార్థే ... వ్యాసః విపర్యయః అస్తి - యతః కాంచ్యాం శివః కామస్య అ
క్ష్ణోః ఆలోకతః - కామాక్ష్యాః పార్వత్యాః ఆలోకత ఇతి చ జితః ॥ ౫౧౫ ॥ ౫౧౬ ॥ స
శలీతి ॥ హిమాద్రితనయాయాః శివపత్న్యాః ప్రథమః పుత్రః గణేశః సుశలీ ప్ర ...

ఖేవక్త్రః పుత్రః ప్రథమో హిమాద్రితనయాయాః । పంచాస్యాత్పితురధికః షడాననో ద్వితీయోఽస్యాః ॥ ౫౧౭ ॥ ఇత్యన్యతః కించిత్పరిక్రామన్ సామోదం ॥ ౫౧౮ ॥ శశాంకమౌళిస్సహకారమూలే కైలాసవాసీ సహసావిరాసీత్ । యస్యాగ్నిభూర్దృక్చ తనూభవశ్చ యోషాపి భూషాపి చ నాగరాజిః ॥ ౫౧౯ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య కిం వర్ణయసి విశ్వవిలక్షణచారిత్రం రుద్రం ॥ ౫౨౦ ॥ లోకే హి లోచనశైత్యం సంపాదయితుం యాయతమానాన్ జనానేవ పశ్యామః అయం తు పశుపతిః స్థాణురితి చాహ్వయమన్వర్థయన్నిహాశుశుక్షణిమక్షిణి ధత్తవాన్ ॥ ౫౨౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవధేహి ఆవదవధాస్యామి రహస్యం ॥ ౫౨౨ ॥ గంగానుషంగాదతిశీతబాధామిందోర్వ్యుదస్యన్ సింధోశ్చ తదన్వయేన । హర్తుం వహత్యగ్నిమయీం తృతీయాం హరో హసంతీమివ హంత

వైకుశలః ఇభనాథశ్చంద్ర ఇవ వక్త్రం యస్య సః ఇభనాథస్య గజనాథస్యేవ వక్త్రం యస్యేతి చ. అస్యాః ద్వితీయో నందనః షడాననః గుహః. పంచాస్యాత్ పితుః శివాత్ అధికః ॥ ౫౧౭ ॥ ౫౧౮ ॥ శశీతి ॥ కైలాసవాసీ శశాంకమౌళిః శివః ఇహ కాంచ్యాం సహకారస్య ఆమ్రవృక్షస్య మూలే ఆవిరాసీత్. యస్య చంద్రచూడస్య దృక్ నేత్రం చ అగ్నిర్భవత్యస్యా ఇత్యగ్నిభూః. తనూభవశ్చ పుత్రోఽపి అగ్నేర్భవతి జాయత ఇత్యగ్నిభూః కించ యస్య యోషా అంగనాపి నగరాజస్యాపత్యం స్త్రీ నాగరాజీ. యస్య భూషాపి నాగానాం సర్పాణాం రాజిః పఙ్క్తిః స ఇతి సంబంధః ॥ ౫౧౯ ॥ వయస్యేతి ॥ విశ్వస్మాత్ లోకాత్ విలక్షణం విరుద్ధం. అనృతజడదుఃఖాత్మకప్రపంచాత్ విభిన్నం చ చారిత్రం కర్మ యస్య తం. సత్యజ్ఞానానందాత్మకమితి చ ॥ ౫౨౦ ॥ లోక ఇతి ॥ పశూనాం పతిః గోపతిః స్థాణుః శాఖాశూన్యః వృక్షస్కంధః అనభిజ్ఞో చేతనశ్చేతి ప్రతీతికోఽర్థః ॥ శ్లో ॥ సర్వే దేవాస్తు పశవః బ్రహ్మవిష్ణ్వింద్రపూర్వకాః । ప్రోక్తాః తేషాం పతిర్యస్మాదతః పశుపతిః స్మృత ఇతి నిరుక్తాత్. తేషామసురాణాం త్రిపురఆసన్నిహత్యాద్యనవాకైః [illegible] నామధిపతిరసానీతి శ్రుతేశ్చ ॥ శ్లో ॥ సర్వవైకారికే లయే స్థాణుస్తిష్ఠతి యో వశ ఇతి [illegible] స్థాణురితి బోధ్యం. అక్షిణి నేత్రే ఆశుశుక్షణిం అగ్నిం ॥ ౫౨౧ ॥ ౫౨౨ ॥ గంగేతి ॥ ఇందోః గంగాయాః అనుషంగాత్ సంబంధాత్ అతిశీతబాధాం వ్యుదస్యన్ సింధోః గంగాయాః తస్య చంద్రస్య అన్వయేన సంబంధేన అతిశీతబాధాం చ హర్తుం హరః తృతీయాం అగ్నిమయీం దృష్టిం హసంతీం అంగారశకటీమివ

దృష్టిం||౫౨౩||కృశానుః||హంత తత్తుహినకిరణశకలసురసరిదగ్నీశిరశి
రసస్త్రిపురహరస్య కథమభిషేకప్రియతా||౫౨౪||తతశ్చ||గంగాతరంగావ
ళిభిస్సుధాంశోస్సుధాఝరైశ్చానిశమార్ద్రమూర్ధ్నః||ముధాభిషేకం క
లయంతి శంభోస్తృప్త్యై యతో మౌనవదత్యపకః కె||౫౨౫||విశ్వావసుః||అత్రా
పియుక్తముత్తరం వ్యాహరామి||౫౨౬|| జ్వలనాకలనాద్విషస్య పానాద్విష
భాజాం వహనాచ్చ తప్తమూర్తేః| అనిశం త్రిదశాపగాధరస్యాప్యభిషేకప్రి
యతా హరస్య జాతా||౫౨౭||అస్త్వేవమథాపి అన్యదనుయుజ్యతే||౫౨౮||క
మసౌ విహాయ సంవిహాయసా సంతతం శంకరశిరసి గంగాతరంగాంతః ప్రతివస
తి మృగాంకః కృశాంగః||౫౨౯||సౌవర్ణభూధరమపి స్వకరే నిధాయ భిక్షాం
కపాలభృదిహాటతి కృత్తివాసాః|ఆస్తామిదం స్వయమసౌ పరిగృహ్య లుబ్ధో
లక్ష్మీపతిం తమపి మార్గణయాంచకార||౫౩౦||విశ్వావసుః||శృణు నక్షేత
త్రకారణం||౫౩౧||శివశిరసి శీతభానుస్సాగరసూనుత్వయా చ నాయపరం|

వహతి-హంతేత్యాశ్చర్యే||౫౨౩||హంతేతి||తుహినకిరణశకలేన సురసరితా గంగా
ప్రవాహేన చ శిశిరం శీతలం శిరః యస్య తస్య||౫౨౪||తతశ్చేతి శిరశిరసా-త్యాద్వేధాతోశ్చ
గంగేతి-గంగాతరంగావళిభిః- సుధాంశోః సంబంధిభిః సుధాఝరైరమృతప్రవాహైః
అనిశం ఆర్ద్రమూర్ధ్నః శంభోః-అభిషేకం ముధా వ్యర్థం కలయంతి కుర్వంతి-తైవా
ఇతి శేషః-కుతః-తో గౌనత్తృప్త్యై పీతజలాయ జనాయ - అపకః కెదదతి న కెపీత్యర్థః||
౫౨౫||అత్రేతి||అత్ర అభిషేకక్రియాయాముపి ఉత్తరం-వ్యాహరామి వదామి||౫౨౬||జ్వ
లనేతి|| జ్వలనస్య లలాటనేత్రాగ్నేః ఆకలనాత్ సంబంధాత్ -విషస్య కాలకూటస్య
పానాత్-విషభాజాం భూషణీకృతసర్పాణాం వహనాద్ధేతుత్రయాచ్చ-తప్తమూర్తేః
త్రిదశాపగాధరస్యాపి హరస్య-అనిశమభిషేకప్రియతా జాతా||౫౨౭||అస్త్వితి||అ
నుయుజ్యతే పృచ్ఛ్యతే||౫౨౮||కిమితి||అసౌ మృగాంకః చంద్రః-కృశాంగః అల్పశరీర
స్సన్-విహాయసమాకాశం-అంతస్థిత్వా||౫౨౯||౫౩౦-౫౩౧||శివేతి||శీతభానుశ్చం
ద్రః-సాగరస్య సముద్రస్య సూనుత్వసూచనాయ పుత్రోహమితి జ్ఞాపనాయేవేత్యర్థః
సహోద్యాత్వే క్తో - పరమల్పతనుస్సన్ శంకరస్య సముద్రస్య మహాప్యాకిధార్యాయాః గంగా

అపవసతి తత్ర హిమస్య గంగాయా జఠరమల్పతనురేషః ॥౫౩౨॥ కృశానుః॥ త
థాపి లుబ్ధ ఏష ఫలప్రేప్సుభిరనాదృత్యః॥ ౫౩౩ ॥ తథాహి॥ సూక్ష్మసితాంశు
కలాభోఽప్యపటో హైమధరపదనివిష్టోఽపి। లుబ్ధోఽయమయోహస్తస్తండులశ
త్త్వేఽప్యటత్యహో హా భిక్షాం ॥౫౩౪॥ అత్యల్పమిదముచ్యతే। యచ్ఛంకరసం
గాద్గంగాయామపి జీవనదాయిన్యాం సంక్రాంతా తద్గతా లుబ్ధతా ॥౫౩౫॥
పశ్య। ముక్తాశ్రితా విష్ణుపదాదుదితా గాంగేయముత్పాద్య వసుప్రకృష్టం।
ప్రాప్యాపి రత్నాకరనిత్యసంగం కపర్దికాశాం న జహాతి గంగా ॥ ౫౩౬ ॥ అ
న్యచ్చ॥ సర్వతోముఖసమృద్ధిజుష్టోద్యత్పౌండరీకజనవాసనయాపి। యత్ర

యాః-జఠరం మధ్యం గర్భం చ-అధివసతి తత్ర తిష్ఠతీత్యర్థః॥౫౩౨॥ తథాపీతి॥ లుబ్ధ ఇతి
కిరాతశ్చ-ఫలం ప్రాప్తుమిచ్ఛుభిః ఫలప్రేప్సుభిః అనాదృత్యః న కాంక్షణీయః ॥ ౫౩౩॥
సూక్ష్మేతి॥ లుబ్ధః ధనలోభవాన్ ఆదికిరాతశ్చ-అత ఏవ - అయం శివః సూక్ష్మస్య సితస్య
చాంశుకస్య లాభః-సూక్ష్మాయాః సితాంశోః చంద్రస్య కళాయాః ఆభా వాస్యాస్తీత్యశక్తః
అద్యచ్-తథాపి సన్-అపటః వస్త్రహీనః దిగంబరశ్చ- హైమధరే సువర్ణరాశిమతి
పదే స్థానే మేరుస్థానే చ నివిష్టోఽపి-అయః అశ్మసారః శూలం చ హస్తే యస్య సః- కిం
చ-తండులానాం సత్త్వం విద్యమానత్వం తండోర్నందికేశ్వరస్య లసత్త్వం ప్రకాశశ్చ
తస్మిన్ సత్యపి- భిక్షామటతి॥౫౩౪॥ అత్యేతి॥ అత్యల్పమిదం సూక్ష్మగోచరమిత్యర్థః॥౫౩౫॥
ముక్తేతి॥ ముక్తైః త్యక్తసంసారైః ముక్తాభిర్మౌక్తికైశ్చ ఆశ్రితాపి-విష్ణోస్సత్త్వప్రధానస్య
పదాత్ ఆకాశాచ్చ ఉదితా జాతాపి చ-గంగా-ప్రకృష్టం-గాంగేయం స్వర్ణమయం
వసుధనం- వసుష్వష్టసు ప్రకృష్టం-గాంగేయం భీష్మం చ-ఉత్పాద్య-రత్నాకరేణ స
ముద్రేణ నిత్యం సంగం ప్రాప్యాపి-కపర్దికాయాం వరాటికాయాం కాంక్షాం-
కపర్దినః శివస్య శిరసి ఆశాం-న జహాతి ॥౫౩౬॥ సర్వత ఇతి॥ సర్వతోముఖానాం
క్రతువిశేషాణాం జలానాం చ సమృద్ధిజుషాపి - ఉద్యతీ ప్రబుద్ధా పౌండరీకాణాం క్రతు
విశేషాణాం శ్వేతపద్మానాం చ వనే న మూఢా అవాననానాం స్వాధరకేషు గంధశ్చ యస్యాస్సా
తథోక్తయాపి-తయా గంగయాపి జహ్నోర్మునేః ముఖాత్ అవధినాశిత ఇతి ఖ్యాతిః-తద్యజ్ఞ
నాశకః-సత్రమాతినః దక్షయజ్ఞభంజకస్య గిరిశసంగతిరేవ దోషాత్ ... తయా కృత ఇతి శే
షః-అన్యథా తాదృశజ్ఞోత్థితమూర్ఖస్య ... నదయోగాదితి భావః॥౫౩౭॥౫౩౮॥ ఈశ ఇ

యాప్యవధిజహ్నుమఖ స్తత్స్తోత్ర మాత్రవిరసంగతిదోషాత్ ॥౩౭॥ పునర్వ్యా
మృశ్య॥౩౮॥ఈశః కరస్వీకృతకాంచనాద్రిః కుబేరమిత్రం రజతాచలస్థః ।
తథాపి భిక్షాటనమస్య జాతం విధౌ శిరస్థే స్ఫుటమేవ తస్మిన్ ॥౩౯॥ కించైవ
విరుద్ధధర్మాకృతిభాసాః పతఃస్తోతవ్యః ॥౪౦॥ శృణు॥ ధత్తే మహో మూ
ర్ధ్ని జడౌషధీశం దోషబుధం ఫాలతలేఽంగకేషు । ఫణీంద్రమౌళిస్థమణి
ప్రసూతం మహోఽరోఽంధకారిత్వమథాప్యుపైతి ॥౪౧॥ అపిచ॥ తారకారిం
వహన్నంకే మస్తకే తారకాధిపం । అంగీకుర్వన్నముష్య శమస్య లీకాక్షో
విఖ్యాత్యయం ॥౪౨॥ విశ్వావసుః॥ కిమేభిశ్శ్లేషైకశరణైర్దూష
ణైరస్య ఖలు మృత్యుంజయస్య విశ్వస్తుత్యమన్యాదృశం వదాన్యత్వం ॥

టీ॥ యద్యపి-ఈశః శివః ప్రభుశ్చ-కరస్వీకృతః పాణిత్వేన ధృతః కాంచనాద్రిర్యేన
సః-కుబేరస్య ధనదస్య మిత్రం-రజతాచలస్థః కైలాసవాసీతి చ భవతి-తథాపి-అస్య-ఈ
శస్య-భిక్షాటనం జాతం అభూత్-తథాహి-స్ఫుటమేవ స్పష్టమేవ-విధౌ [illegible]
తః-చంద్రే చ-ఉకారాంతః-శిరస్థే సతి-శ్రీః లక్ష్మీః కుతః-నాస్త్యేవేత్యర్థః-అత్ర
కేచిత్ బ్రాహ్మవైష్ణవైంద్రాద్యఖిలైశ్వర్యప్రదాయిత్వేన ప్రసిద్ధస్య అచంచలాణి
మాద్యష్టైశ్వర్యపరిపూర్ణస్యేశ్వరస్య చంచలా శ్రీః కుతః నాస్త్యేవేత్యర్థాంతరం
భణంతి॥౩౯॥ కిమితి॥ విరుద్ధధర్మాః అతిపివకృతిభాసాశ్శివః॥౪౦॥ ధత్త ఇతి॥ హరః
మూర్ధ్ని-జడం శీతం దోషధీశం చంద్రసంబంధి-మహః తేజః-ధత్తే-ఫాలతలే-ఉష
బుధః ధన్యః అగ్నిసంబంధిదోషబుధం-మహః-ధత్తే-అంగకేషు-ఫణీంద్రమౌళిస్థమ
ణిప్రసూతం-మహః-ధత్తే-తథాపి ఏవమపి-అంధకారోఽస్యాస్తీత్యంధకారీ తస్య
భావస్తదంధకారిత్వం అంధకో నామాసురస్తస్యారిత్వం శత్రుత్వం చ-ఉపైతి ప్రాప్నోతి
॥౪౧॥ తారకేతి॥ అయం హరః-అంకే-తారకస్య రక్షసః అరిం స్కందం-మస్తకే శిరసి-
తారకస్య అధిపం చ-తారకాణాం నక్షత్రాణామధిపం చంద్రం చ-వహన్-యథాస్థాన
సన్నివేశాదిభావేన [illegible] అంగీకుర్వన్ స్వీకుర్వన్నపి-అముష్యశం [illegible]
[illegible] అంగీకుర్వన్ [illegible] త్వేన కుర్వన్ [illegible] కేవలా [illegible]
[illegible] విరుద్ధం ప్రఖ్యాతిం [illegible]॥౪౨॥
కిమిభి॥ స్తుత్యం స్తోతుమర్హం-వదాన్యత్వం దాతృత్వం-అన్యాదృశం అసదృశం॥

౫౮౩ ॥ దీర్ఘాయుర్మునిసూనవే స్మరదతేదిష్టం తథాభీష్టదం ప్రఖ్యాతా
య భగీరథాయ భగవత్పాదామృతం ప్రాదదాత్। ప్రాణేభ్యోఽపిచ బాణప
త్త్రీ-వదనప్రష్ఠేభ్య ఇష్టం ఫలం ప్రాదాత్తస్య శివస్య భాతి జగదాహ్లాదాయ వా
దాన్యకం॥౫౮౪॥కృశానుః॥ తదేతదాహూతం భాషితం యన్మహాదేవస్య వా
దాన్యకం జగదాహ్లాదయతి ॥౫౮౫॥యతః॥ దత్త్వా వరం దానవరాట్సుతేభ్యో
విశ్వస్య చ స్వస్య చ యో విషాదం। సంపాదయామాస శశాంకమౌలేః దా
తృత్వమేతస్య తదైవ హృద్యం॥౫౮౬॥ విశ్వావసుః॥ కుటిలధిషణగుణమపి దో
షమితి ఘోషయతి భవాన్ ॥౫౮౭॥ తథాహి॥ దైత్యేభ్యో న వరాన్ దాస్యత
యది త్వప్రత్యుహం సహితైః తైర్నాశయిష్యన్ భువనాని పేష్టుముదయం నా
ప్స్యద్ గ్రహయా శార్ఙ్గిణః। నోదాయిష్యత మానుషాదిషు హరిర్నో వేతు గీతాది
కం ప్రాభంత్స్యన్నగవాన్ భవార్ణవమమీ నాలంఘయిష్యన్నరాః॥౫౮౮

౫౮౩॥దీర్ఘేతి॥యశ్శివః-మునిసూనవే మార్కండేయాయ-దీర్ఘాయుః చిరజీవిత్వం
పదతే న్మస్త్తవాన్-ప్రఖ్యాతాయేతి పూర్వత్రాపి విశేషణం-భగీరథాయ రాజ్ఞే -అ
భీష్టదం భగవత్పాదామృతం గంగాం - ప్రాదదాత్ దత్తవాన్ -బాణః బలిపుత్రః జీ
జీవదనః రావణః తౌ ప్రష్ఠౌ ముఖ్యౌ యేషాం తేభ్యః ప్రాణేభ్యోఽపి - ఇష్టం ఫలం ప్రాదా
త్ -తస్య శివస్య వాదాన్యకం-జగదాహ్లాదాయ భవతి ॥౫౮౪॥ తదితి॥ ఆహూతం వృథా
భాషితం ॥౫౮౫॥దత్త్వేతి॥ యః శశాంకమౌలిః-దానవరాట్సుతేభ్యః-వరం ప్రార్థితం ద
త్త్వా-విశ్వస్య స్వస్య స్వస్య చ-విషాదం దుఃఖం సంపాదయామాస-భస్మాసురవరదానస్య స్వ
విషాదజనకత్వాదితి భావః - ఏతస్య శశాంకమౌలేః దాతృత్వం-తదైవ హృద్యం-నమ
మిత్యర్థః ॥ ౫౮౬ ॥౫౮౭ ॥ దైత్యేభ్య ఇతి॥ త్వం కిం శివః-దైత్యేభ్యో రాట్సుతేభ్యో వ
రాన్ నాదాస్యత్ యది న హి- తైః దైత్యైః-భువనాని ముహుః పేష్టుం నాశయితుం-నా
శక్ష్యన్ సమర్థా నాభవిష్యన్ - తతశ్చ - శార్ఙ్గిణో హరేః ఉదయముత్పత్తిం నా
ప్స్యత్ ప్రాప్తో నాభవిష్యత్ -తతశ్చ- మానుషాదిషు జాతిషు- హరిః నోదాయిష్యత
నావిరభవిష్యత్ -తతశ్చ భగవాన్- వేదవ్యాసముద్రః-గీతా భగవద్గీతాః ఆది
యాసాం తా గీతాదికం - ప్రాభంత్స్యత్ బద్ధం నాకరిష్యత్ - తదా నిరత అహ - అమీ న
రాః భవార్ణవం నాలంఘయిష్యన్ -అత్ర లిఙ్గి మితైర్వ్యర్థైర్త్రియా తివపత్తావితి స్మ

కించ। కంపాతరంగశిశిరానిలడింభజాతకంపామ్రవివ్యతిషక్తపుష్కరసాభిషి క్తః। సంపాదయత్యఖిలసంపదమర్థినోనుకంపాసుధాంబుధిరయం పతిరం బికాయాః॥౧౪౯॥ పురీం నిరీక్ష్య సశ్లాఘం॥౧౫౦॥ అల్పోపి కాంచ్యా మాహా త్మ్యాదాసాదయతి గౌరవం। యత ఏతత్పురస్థాణుర్గిరీశ ఇతి గీయతే॥౧౫౧॥ కృశా నుః॥ అన్యోన్యవిరుద్ధస్వభావాభ్యాం దేవాభ్యామాక్రాంతామేనాం నగ రీం కిం న పశ్యసి॥౧౫౨॥ దేవౌ ద్వావధి కాంచి పశ్య లసతః ప్రాచీప్రతీచ్యాశ యోస్తత్రైకః పురుతే వినాయకమధశ్చిత్రం పురస్తాత్పరః। ఏకో నిత్యమనష్ట మూర్తిరితరః ఖ్యాతోష్టమూర్తిర్జగత్యేకోవారితవాన్ గజార్తిమదిరా

ఘుః కింతు మద్యావేవిహితన్యల్పజః రూపాణ్యదాస్యతేత్యాదీని ॥౧౪౮॥ కంపేతి॥ కం పాయా నామ నద్యాః తరంగైః శిశిరైః అనిలడింభైః మందమారుతైః జాతః కంపః యస్యాః ఆ (మ్రా)మ్రచూతవృక్షాత్ వ్యతిషక్తేన పుష్కరసేన అభిషిక్తః అనుకంపాసుధాంబుధిః అం బికాయాః పతిః ఏకామ్రేశ్వరః అర్థినః ప్రార్థకజనస్య అఖిలాం సంపదం సం పాదయతి॥౧౪౯॥౧౫౦॥ అల్పఇతి॥ అల్పస్స్వల్పోపి పదార్థః కాంచ్యా మాహాత్మ్యాదే తోః గౌరవం మహత్త్వం ఆసాదయతి ప్రాప్నోతి యతః ఏతస్యాం పురి కాంచ్యాం తిష్ఠతీతి శుచా పావకః ఏతత్పురస్థాణుః ఏకామ్రేశశ్చ గిరీశః పర్వతశ్రేష్ఠః కైలాస నాథశ్చ ఇత్యుక్తప్రకారేణ గీయతే వ్యవహ్రియతే॥౧౫౧॥ అన్యోన్యేతి॥ ఏనాం నగ రీం కాంచీం॥౧౫౨॥ దేవావితి॥ అధికాంచి కాంచ్యాం ప్రాచ్యామాశాయాం ప్రతీ చ్యామాశాయాం చ ద్వయోః యౌ దేవౌ వరదరాజైకామ్రేశ్వరౌ లసతః రాజేతే తత్ర తయోర్మధ్యే ఏకః వరదరాజః వినాయకం గరుడం అధః కురుతే వాహనత్వా దిత్యర్థః అపరః ఏకామ్రేశః వినాయకం గణాధిపం చ పురస్కురుతే పుత్రత్వా దితి భావః ఏకః నిత్యం అనష్టమూర్తిః అష్టమూర్తిర్న భవతి అవినాశిస్వరూపశ్చ ఇ తి ఖ్యాతః ప్రసిద్ధః ఇతరః ఏకామ్రేశః అష్టాభూతాత్మకచంద్రయజ్వానః మూర్తయః య స్య తథోక్తః ఇతి ఖ్యాతః జగతి త్రిభువనే ఉభయత్రాపి చిత్రం ఏకః గజస్య గజేంద్రస్య ఆ ర్తిం నక్రకృతాం వారితవాన్ పరః అగజాయాః పార్వత్యాః ఆర్తిం మాన్మథీం వ జన్మనా ... వారితవాన్ ఏతచ్చిత్రం పశ్య॥౧౫౩॥ కాంచీతి॥

ద్రక్త్యాగజాతీనాంపరః॥౫౫౩॥ యద్వా॥ కాంచీనామ్ని పురే సురేశమహితే ప్రాక్పశ్చిమోద్దేశయోశ్చిత్రం దైవతయోశ్చిరం నివసతోరీతిర్విరుద్ధా మిథః। ఏకో యద్విజరాజమప్యధరయత్యన్యస్తము త్తంసయత్యంఘ్రౌ హంత బిభర్తి కశ్చిదపరస్స్వమూర్ధని స్వర్ధునీం॥౫౫౪॥ విరుద్ధదైవాకాంతకాంచీనగరసమాగమాద్వారణధరాధరోప్యేషః॥౫౫౫॥ ఛత్త్రాగో ప్రాచహర్మ్య మహోత్సవజుషో హిరణ్యగర్భస్య। శ్రీయజ్ఞకృదిభస్యాభయకృన్మూలాంచలయోశ్చకాస్తి హస్తిగిరేః॥౫౫౬॥ అన్యచ్చ॥ ఆయంచాపరదోషః॥౫౫౭॥ ధరానుషంగంగదాన్వయంచత్యక్త్వంజనాయేనివసంతికాంచ్యాం। దంతావళాద్రీశ్వరహూత్రితా సైదేహాతుయేతౌ నియతంభజంతే॥౫౫౮ విశ్వా

సురేశేన మహితే పూజితే- కాంచీనామ్ని పురే- ప్రాగుద్దేశపశ్చిమోద్దేశయోశ్చ ద్వయోశ్చిరం నివసతోః దైవతయోః వరదరాజైకామ్రేశయోః రీతిశ్చరిత్రం- మిథః అన్యోన్యం విరుద్ధా- యద్యస్మాత్ ఏకః వరదరాజః ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం పక్షిణాం చ రాజా తం చంద్రం గరుడం చ- అధరయతి తిరస్కురుతే- వాహనత్వేనాధః కురుతే- అన్యః ఏకామ్రేశః- తం ద్విజరాజం- ఉత్తంసయతి పూజయతి మూర్ధ్ని శేఖరం కరోతి చ- కశ్చిత్ - స్వే అంఘ్రౌ- స్వర్ధునీం గంగాం- బిభర్తి- అపరః మూర్ధని స్వర్ధునీం బిభర్తి- హంతేతి ఖేదే॥౫౫౪॥ విరుద్ధేతి॥ సమాగమస్సంబంధః- వారణధరాధరః హస్తిశైలోఽప్యేవం విరుద్ధ ఇత్యర్థః॥౫౫౫॥ ఛత్త్రేతి॥ మహోత్సవం ఆసవం మద్యం సవమశ్వమేధం చ జుషత ఇతి తజ్జుషః హిరణ్యం చాసౌ గర్భం అన్నం- హిరణ్యకశిపుః- హిరణ్యగర్భః బ్రహ్మా తస్య- ఛత్త్రాగోత్త్రానాశకోరతుకస్య- ఇభస్య గజస్య భయకృదభయకృచ్చ- హరిర్నృసింహశ్చ- హస్తిగిరేర్మూలే అంచలే శిఖరే చ ద్వయోః చకాస్తి ప్రకాశతే ॥౫౫౬॥౫౫౭॥ ధరేతి॥ యే జనాః ధరశ్చక్ర యస్యాసుషంగం శంపర్కం- గదన్వరోగస్య అన్వయం సంపర్కం చ- ద్వయం త్యక్త్వా కాంచ్యాం నివసంతి- తే జనాః- దంతావళాద్రీశ్వరం వరదరాజమాశ్రితాస్సంతః దేహాస్యతు తౌ అంతే- తౌ ధరానుషంగగదాన్వయౌ విష్ణుసారూప్యాత్ శంఖచక్రగదాపద్మధారిత్వాచ్చ జన్యకౌమోదకీనామకగదాం శంఖగదా ద్వౌ చ- నియతం భజంతే॥౫౫౮॥ నన్వితి॥ ఇదం నగరం కాంచీ॥ ఏకరూపేఽపి విరుద్ధధర్మైర్దైవతైర్యుస్మాకం త

వసుః॥ సఖే! తస్మై వం సంభాషిష్ఠాః యత్ప్రకరూపదైవతమిదం నగరమితి సమర్థ్యతే ॥ ౫౭౮ ॥ శృణు తావత్ ॥ ఫణిపతిసరస్స్ఫురంతీ భవనాయకధరోత్తమాంగశోభితనుః। భవహారసంజ్ఞాకాంచ్యోః పూర్వాపరయోర్హి దేవతా జయతి ॥ ౫౭౯ ॥ అన్యచ్చాస్య నగరస్య భూషణమేవ నతు దూషణమిత్యనవస్త్రగ్రహిష్టిమాదాయ పానంవ ॥ ౫౮౦ ॥ ఆహో ఖలు మమాద్య పచేళిమం భాగధేయం ॥ ౫౮౧ ॥ సురయావతోపగీతః (స్తు)తః పద్మాసనో మునిధ్యాతః। వ్యాసకృతౌ యః ఖ్యాతః పాండవదూతస్స దృక్పథం నీతః ॥ ౫౮౨ ॥ కృశానుః॥ అనుచితకమాసౌ కిం పథమనువర్ణ్యతే ॥ ౫౮౩ ॥ సకలజగతామీశానో విష్వయం విగత శ్రీ యామిదమనుచితం దూతో జాతో. యదేష పృథాభువాం॥ కిమిహ మహతాం హ్యాద్యాః ఖద్యోతపోతనికేతనే చిరమధిపతే భాసాం

ఖోత్తమితి-సమర్థ్యతే పాధ్యతే ॥ ౫౭౮ ॥ ఫణీతి॥ ఫణిపతిసరసి అనంతసరసి-ఫణిపతిశరైస్సర్ప రాజసరైః స్ఫురంతీ-భవనాయక౦ నత్ర త్రిశంధరతీతితద్ధరేణ ఉత్తమాంగే శిరసా-భవనాయకధరస్య హస్తిశైలస్య ఉత్తమాంగే శిరస్సి శిఖరేచ శోభత ఇతి శోభితనుర్యస్యాస్సా-భవహారశ్చేతి సంజ్ఞే నామ పదే భవం సంసారబంధం హరంతీతి తద్ధరాః సంజ్ఞాః వరదరామకృష్ణేత్యాదినామ పదానిచ యస్యాస్సా-దేవతా-పూర్వస్యాం దైవ్యాం- అపరస్యాం శైవ్యాం-ద్వయోః కాంచ్యోః-హయస్యాత్-జయతి-తస్యా ఏకరూపదైవతమితి సంబంధః॥ ౫౭౯ ॥ అన్యదితి॥ అన్యత్ నిరస్తదూషణేభ్యః ఇతరత్ భూషణ ఉపన్యస్తః ॥ ౫౮౦ ॥ ఆహో ఇతి॥ పచేళిమం పక్వం ॥ ౫౮౧ ॥ సురేతి॥ సురయా వదేవదేవాం గానమూర్తా వ ఉపగీతః స్తుతః -అజ్ఞా-దేవహూత మహావీర మూత నాశక దేవప్రియదాయకత్యాదిభిః పద్మాసనః (స్తు)తః పద్మాసనః-మునిభిర్నారదాద్యైః ధ్యాతః-యః పాండవదూతః శ్రీకృష్ణః-వ్యాసకృతౌ భారతే ఖ్యాతః-సపాండవదూతః-దృక్పథం లోచనవిషయత్వం ॥ ౫౮౨ ॥ అపవితి॥ అసౌ పాండవదూతః-అనువర్ణ్యతే స్తూయతే ౫౮౩ ॥ సకలేతి॥ ఏష పాండవదూతస్స్వయం సకలజగతాం-ఈశానః ప్రభురపి సన్-విగత శ్రీయాం నష్టైశ్వర్యాణాం-పృథాభువాం పాండవానాం దూతః దూత అభూదితియత్ - తదిదమనుచితం - భాసామధిపతేస్సూర్యస్య - ఖద్యోతః జ్యోతిః కీటః - త(త్ర) పపోతః శిశు స్తన్యనికేతనే గృహేః దాసానాం భృత్యానాం దూరా

దాసానుదాసతయా స్థితిః ॥౫౬౪॥ విశ్వావసుః ॥ పురోభాగినా భావః దుగ్ధేషు దోషమనీషయా భవానేవ దూష్యతి। శ్రూయతామేతత్ ॥౫౬౫॥ కవిత్వస్య గాంభీర్యమౌదార్యమృద్ధేః ప్రభుత్వస్య శౌర్యం గురుత్వస్య విద్యాం। మహావంశ్యతాయాస్సదాచారపూర్తిం మహత్త్వస్య సౌలభ్యమాకల్పమాహుః ॥౫౬౬॥ ఇత్యపరత్ర విమానమానయన్ సానందం ॥౫౬౭॥ అత్ర హి ॥ వికచరుచిరపుండరీకషండద్యుతిమదమోచనలోచనప్రభావః। జయతి విజయరాఘవస్సపక్షః శుచితరగృధ్రసరోవరోపకంఠే ॥౫౬౮॥ కించ ॥ సంపాతిసోదరసరస్తటసంప్రరూఢో భాత్యద్భుతో విజయరాఘవపారిజాతః। శాఖాతతేరుపరి సద్భిరుదీక్ష్యతే యో యస్యార్థవత్సకలసుమనఃప్రపంచః ॥౫౬౯॥ పునః నభ

సః తస్య భావస్తత్తా తయా। దాసానుదాసస్స్థితిరితి యావత్। స్థితిః ఇహలోకే మహతాం వృత్త్యాదిః. అవస్థైవేత్యర్థః ॥౫౬౪ ॥ ౫౬౫॥ కవిత్వస్యేతి ॥ కవిత్వస్య కావ్యరచనాయాః గాంభీర్యం శబ్దాలంకారవైశిష్ట్యేన వ్యంగ్యవ్యంజకత్వం. ఆకల్పం భూషణం ఆహురితి పదద్వయం సర్వత్ర యోజ్యం. ఋద్ధేస్సంపదః ఔదార్యం దాతృత్వం. ప్రభుత్వస్య శౌర్యం. గురుత్వస్య విద్యాం. మహావంశ్యతాయాస్సత్కులోత్పత్తేః సదాచారేణ పూర్తిం పూర్ణతాం. మహత్త్వస్య సర్వోన్నత్యస్య సౌలభ్యం సులభత్వం ఆశ్రితవిధేయత్వమితి యావత్ ॥౫౬౬॥౫౬౭॥ వికచేతి ॥ వికచస్య వికసితస్య రుచిరస్య చ పుండరీకషండస్య శ్వేతపద్మరాశేః యో ద్యుతిమదః తం మోచయతి నాశయతీతి మోచనః లోచనయోః ప్రభావః మాహాత్మ్యం యస్య సపక్షభువనప్రసిద్ధిః. విజయరాఘవః శుచితరే పరమపవిత్రే గృధ్రసరోవరస్య ఉపకంఠే తీరే. జయతి ॥౫౬౮॥ సంపాతీతి ॥ సంపాతిసోదరస్య జటాయుషః సంబంధి యత్సరః గృధ్రతీర్థం తస్య తటే సంప్రరూఢః. అద్భుతః. విజయరాఘవః భగవానేవ పారిజాతః దేవవృక్షః. భాతి. లోకే వృక్షస్య ఉపరి శాఖాః తదుపరి పుష్పాణి. తద్వైపరీత్యేనాద్భుతత్వం ప్రపంచయతి. యః విజయరాఘవపారిజాతః. సద్భిర్యోగిభిః. శాఖానాం ఋక్శాఖానాం వేదశాఖానాం ఆశ్వలాయనాపస్తంబీయాదీనాం తతేరుపరి ఊర్ధ్వదేశే. ఉపనిషత్సు చ ఉదీక్ష్యతే. యస్య అర్థవిభాగేన సకలస్సంపూర్ణస్సుమనః ప్రపంచః. సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాం చ ప్రపంచస్సమూహః ఉదీ

ష్ఠపర్వణి జనానుదిశ్య । భూయోభూయో భుక్తిముక్తిప్రదశ్రీవంశ్యస్సంతుభవం
[illegible] ౭౦॥ విశ్రుతాశ్రితవాత్సల్యం వీరం విజయరాఘవం । నమస్కుర్వత మోహ
[illegible] నమస్కురుత బా[illegible]తః ॥ ౭౦ ॥ అత్ర గృధ్రపర సీరెవి [illegible] ప [illegible] కా
[illegible] విత్రి ॥ ౭౭ ॥ తనయానాథేనయానసమాగతాభిస్తరుణీభిః పరిభజితా
[illegible] ॥ స్ఫుటకుసుమ సుత్రదేవశిఖ్యా - మమానవర్ణసై రెః ఫ
[illegible] ॥ ౭౩ ॥ నిజరూపమహానుసురూపస్థిరసౌ విజయరాఘవః
[illegible] తే ॥ ౭౪ ॥ సుకస్తుతో నయమయూరవాహానుషు ప్రగీతో గరుడాస
నా । క్షీరాబ్ధితీరావపక్షోపి వానసంకరోత్యహో గృధ్రపరోంతికేస్మిన్ ॥
౭౫ ॥ విన్యాసః ॥ తదేతద్వాప సోంధే స్యగూహసమం మొక ॥ ౭౬ ॥ త త్రా

స్యతే - సవిరాశి దెవాన్తర్గో భాగవిజవతం శిఇత ర్థః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ విశ్రుతేతి ॥
[illegible] విజయరాఘవః - గృధ్రజటాయుష - వాహవసమస్కురుత వాహనం నా
[illegible] ఇత్యర్థః । శ్రుతం ప్రసిద్ధం ఆశ్రితేషు వాత్సల్యం ప్రేమ యస్య తం - వీరం - విజ
[illegible] ఘవం భగవంతం - నమస్కురుత - యూయం నమస్కురత ॥ ౭౧ ॥ అత్రేతి ॥ వై
[illegible] ॥ ౭౨ ॥ తనయేతి ॥ అత్ర వీరరాఘవక్షేత్రే - తనయానాం అధగానయాం
[illegible] తాభిః [illegible] అవరిభజితాః పత్యాసీమా ॥ దేవ
[illegible] ఘవస్య [illegible] ప్రవేశ - అంకుర - ఆవాంచపుష్ప [illegible] సై త్యుపం - స్ఫుతం
[illegible] ॥ ౭౩ ॥ - నిజేతి ॥ నిజస్య స్వీయస్య రూపస్య మహిమ్నః మాహాత్మ్యస్య అ
[illegible] అచదితాత్థితిర్మాత్మాయుస్యసః కి - కుత ఈడ్యతే స్తూయతే ॥ ౭౪ ॥ సుకే
[illegible] కీర్తేనసుకరూపం గిరా చస్తుతః, హంసవాహో బ్రహ్మ మయూరవాహః కుమారః తౌ
[illegible] క్షైత్రైః ప్రగీత కీర్తితః - గరుడాసనః - క్షీరాబ్ధితీరే అవసత్ [illegible]
[illegible] అసౌ విజయరాఘవః - గృధ్రపరస్య అంతికే [illegible]
[illegible] - తదేతత్ - [illegible] ఫలస్య గృధ్రపూర్వసీచత్వాదితి భావః - శ్లేషాను
[illegible] ధాపీసగృధ్రపక్షికైవాస్వల్పమతి ప్రతీతేనాం కారేణ వస్తుధ్వనిః ॥
[illegible] [illegible] ప్రపిగృధ్ర [illegible] వానః ॥ ౭౫ ॥ ఉదితి ॥ అమనః పర
[illegible] ఆత్మా [illegible] సదోషే - తత్తాదృశ అనుపదేశ

ద్విగుత్తమపదేతమసః శరత్స్థానస్థామవైముఖ్యం లసూరిభిః చిరాతోషి ॥ అ(త్రా)
విరాసనః రిరెషు చింతన రాకాణాం స్పష్టి క్షేత్రాధః యుకుమేవదృఢానుకంప ॥
౫౭౭॥ నక్షీణ ప్రోపి విసానం ప్రస్థాపయన్ సహాషణ ॥౫౭౮॥ ఇయం హి గం
గా సింధు సరస్వతీ భవహా తుంగా తరంగాత్మజా గంగా భ్యా శతరంగిణీ పద
ఘుతత్వం గారభంగావహా । శప్తా రాశమనీ మనీషిజన తారజ్ఞా వగాహాము
హుర్ముగ్ధానామపి శుద్ధబుద్ధిజననీ దుగ్ధాపగా దృశ్యతే ॥౫౭౯॥ కించ ॥ మమదుగ్ధ
న పీధన పీకృత కుజ స్నానవాన వాంభోభిః ॥ బుజాతను జాతను శాంతను తాం
తను తాపహృద్ఘనాఘానాం ॥౫౮౦॥ కస్మాను ॥ భవత్వేవమథాపి అస్యాః క్షీరత
రంగిణ్యాః విధినాకృతా నీరసతా ॥ ౫౮౧ ॥ కాలుష్య లేశః మధురామధురాపి ప
యోనదీ । నోచ తే పాథవేయుక్తా నోచెళ్లున సింధునా ॥౫౮౨॥ వి[illegible]॥
గుణమపి దోషతయా భాసి ॥౫౮౩॥ యతః ॥ క్షీతన సమాగత సింధు నిధునీజ

ఉత్తమపదే నైకుంఠే అతులైః సూరిభిః సనకాదిభిః అచిరాతః అభ్యర్థమానః - స్థితోపి
త్వత్థః - దృఢానుకంపః - శాశ్వతభక్తవాత్సల్యః - అత ఏవ - ఏష హరిర్విజయరాఘవః - స
రాకాంభక్తానాం దృష్టిః - కృతార్థయితుం దర్శనేన సఫలయితుమేవ - చిరమావిరాసీ
అవిర్బభూవ ॥౫౭౭॥౫౭౮॥ గంగేతి ॥ గంగా సింధుః గంగానదీ సింధురిత్యుజ్జయినీ ప్రా
న్తే కాచిన్నదీ చ - సరస్వతీ - భవహా తాపనాశనీ - తుంగా తుంగభద్రా - తంగాభ్యా
శతరంగిణీ కావేరీ తాత్పర్యతద్వత్ - అఘుతతేః పాపరాశేః రేవాం గారాకాం ఉల్కా కానాం
భంగావహా శుచాం శోకానాం ధారాయాః ప్రవాహైః శమనీ నాశనీ - ముహుర మనీషిజనతయా
విద్వత్సమూహేన ఆరబ్ధా అవగాహా స్నానే యస్యాం సా - ముగ్ధానాం మూఢానామ
పి - శుద్ధాం బుద్ధిం జనయతీతి జననీ దుగ్ధాపగా క్షీరనదీ - దృశ్యతే ॥౫౭౯॥ ముషేతి - నవైః
అంభోభిః జలైర్ధనదీకృతాః మజ్జంతః స్వస్మిన్ అవగాహమానాః యాసాం యాః సాబు
ధానాం జాతేన సమూహేన సతాం - తనోః శరీరస్య తాపహృత్ - దుగ్ధనదీ క్షీరనదీ - మమ
సంబంధినాం ఘనాఘానాం మహాపాపానాం తనుతాం క్షీణత్వం - తనుతాం కరోతు ॥౫౮౦॥
భవత్వితి ॥ విధినా దైవేన - నీరసతా అనాస్వాద్యత్వం ॥౫౮౧॥ కాలుష్యేతి ॥ కాలుష్య
స్య మాలిన్యస్య లేశేన అపి మధురా రహితాపి - మధురాపి - పయోనదీ క్షీరనదీ లవణసిం
ధునా యుక్తా నోచేత్ - పథనేన జనానాం రోచతే ॥౫౮౩॥ క్షచేతి ॥ సమాగత సంగతస్సిం
ధుస్సముద్రః యేన తస్మిన్ - అత ఏవ పాధునిపటి [illegible] క్షీరనదస్మిన్ - ధునీ జలే - స

లేసాధునిష్ఠానం పంకవిలోపం కలయతి సంఘటయతి ధియమితి స్మరంతి బుధాః
॥ ౫౮౪ ॥ కించిద్ఘటితోఽభిత్రస్య ॥ ౫౮౫ ॥ మోహాదిదోషరహితాం తటవాసిదే
హిం వ్యూహాయ కామపి మతిం మహతీం దిశంతీ । స్నానాకరోతి దురితాని
శుభప్రవాహైః బాహానదీ బుధసమూహకృతావగాహా ॥ ౫౮౬ ॥ ఆ
స్యాశ్చ తత్రతీరే శ్రోత్రియోత్తంస నివాసయోగ్య స్సమగ్రగుణో సావ
గ్రహారస్సంలక్ష్యతే ॥ ౫౮౭ ॥ పశ్య ॥ కల్హానందకరస్ఫురన్మధుకరం వ్యా
హోరబాహావగాహోదశ్చత్కమరందగంధిపయసః కల్యాణకుల్యావృతః । ఆ
త్రేయాన్వయవిశ్వరక్షణరహావిర్గంధానుబంధార్పితక్షేమో భాగ్య
వికాశిపాల ఇహహి గ్రామోఽభి రామో భువి ॥ ౫౮౮ ॥ సాధ్వగ్రేసర

సాధుం-పంకం స్వస్యాపవిత్రత్వాప విలోపం-నాశం-కలయతి-ధియం-జ్ఞానం - సంఘట
యతి-ఇత్యుక్త ప్రకారం-బుధాస్స్మరంతి జానంతి ॥ శ్లో ॥ సముద్రగానదీస్నానం నరా
ణాం బుద్ధిశుద్ధిదమితి స్మరణాదిలక్షాపః ॥ ౫౮౪ ॥ ౫౮౫ ॥ మోహేతి ॥ తటవాసినాం దే
హినాం-వ్యూహాయ-సమూహాయ-మోహాదిదోషరహితాం-కామప్యనిర్వా
చ్యాం-మహతీం-మతిం-జ్ఞానం-దిశంతీ దదతీ-బుధసమూహకృతావగాహా- బాహానదీ
శుభైః శుభ్రైః ప్రవాహైః దురితాని స్నానాకరోతి నాశయతీత్యర్థః ॥ ౫౮౬ ॥ అస్యా
ఇతి ॥ అస్యాః బాహానద్యాః-శ్రోత్రియోత్తంసానాం వైదికశ్రేష్ఠానాం నివాసయోగ్యః
సమగ్రాస్సంపూర్ణా గుణాస్సమృద్ధ్యాదయో యస్మిన్ అసౌ అగ్రహారః బ్రా
హ్మణస్థానకో గ్రామః ॥ ౫౮౭ ॥ కల్హేతి ॥ కల్హానందకరాః స్ఫురంతశ్చ మధుకరా
భ్రమరాః యేషు తేషాం బాహావగాహోదశ్చత్ సితపేశాఖినాం వృక్షాణాం
మకరందగంధిభిః మకరందైః తిలస్యపూరణాన్యపయసః జలస్య కల్యాణాన్ని కుల్యాభిః కృత్రిమ
సరిద్భిః వృతః వేష్టితః - అత్రేర్మునేరయం - ఆత్రేయః అన్వయః గోత్రం యే
షాం తేషాం విశ్వరక్షణాయ అధ్వరేషు యాగేషు హవిషాం పురోడాశవపాదీనాం గంధస్య అను
బంధేన సంబంధేన అర్పితం దత్తం క్షేమం కుశలం యస్య సః అభిరామః-భువి-వికాశిపాల
ఇతి తన్నామకః గ్రామః-భాతి హీత్యవ్యయం-అయం కవేరగ్రహార ఇతి జ్ఞేయం ॥ సాధ్వితి ॥
సాధుషు అగ్రేసరాః శ్రేష్ఠానాం ఆత్రేయగోత్రాణాం యాజ్ఞికయజ్ఞపశుబంధన
దారుభిః వృతః వత్సః-అన్వత్రి-సాధు-అద్రి సరయ్వానామనద్యాః దేశేషు రఘునాథ

యూపైతస్సాకేతనగరశ్రియం। అగ్రహారోవహత్యేష రఘునాథాభిరక్షిత
॥౫౯॥ కించిద్విమానమున్నమయ్యాసన్నాఘ। నద్యోః ప్రాశ్నాద్వయమవం
లోక్య ॥౬౦॥ చారుగుణైస్సన్మణిభిర్జుష్టా బాహానదీపయస్విన్యోః ॥ ఉప
కూలమగ్రహారా ఉదగ్రహారా ఇవావనేర్భాంతి ॥౬౧॥ కృశానుః ॥ అమూ
న్యామూనస్యథం కారమగ్రహారాన్ప్రవదతు తే। సువృత్తయః సారహితా యదే
నానాశ్రితా జనాః ॥౬౨॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే భవతా స్తుతిరేవైషాం భంగ్యం
తరేణ కృతేతి విమృష్టాస్ము సుష్ఠు సుచ ॥౬౩॥ అథ సర్వతస్తుండీరమండలమ
వలోక్య ఉభౌ సహర్షం పరిక్రమ్య ॥౬౪॥ వయస్య పశ్య మస్య తుండీరమండలస్య
పశ్యతు భవాన్ పావనత్వం రామణీయకం చ ॥౬౫॥ తీరే తీరే స్ఫురత వరతా
మగ్రహారోత్ర భూయాన నగ్రోధవనోధవళమరు ధామ గ్రహారే గ్రహారే

సకవేః పిత్రా శ్రీరామేణ చ అభిరక్షితః - ఏష అగ్రహారకః - సాకేతస్య నగరస్య అయో
ధ్యాయాః శ్రియం శోభాం - వహతి ॥౫౯॥ కించిదితి ॥ నద్యోః బాహుక్షీరనద్యోః ॥౬౦
చార్వితి ॥ చారవః గుణాః సౌజన్యసౌశీల్యాదయః సూత్రాణి యేషాం తైః - సన్మణిభిస్సజ్జన
శ్రేష్ఠైస్సద్భిర్మణిభిః రత్నైః జుష్టాః యుక్తాః - బాహానదీపయస్విన్యోః బాహుమదీ
క్షీరనద్యోః ఉపకూలం కూలేషు - అగ్రహారాః - అవనేః భూమ్యాః హారా ఇవ ఉదగ్ర
హారా ఇవ భాంతి ॥౬౧॥ అమూనితి ॥ అమూన్ నదీద్వయతీరస్థితాన్ గ్రామాన్ అగ్ర
హారాన్ కథం కారం కథమిత్యర్థః - ప్రవదతు భవాన్ - ఇతి శేషః - సువృత్తయ
నానా గ్రామాః ఆశ్రితాః జనాః శోభనాభిః వృత్తాభిః వర్తులాభిః ముక్తాభిః కైః
రహితాః - సువృత్తైస్సదాచారైః ముక్తైర్విగతభవపాశైశ్చ జనైః అరహితాస్సంగ
తాశ్చ ॥౬౨॥ సఖ ఇతి ॥ భంగ్యంతరేణ అన్యయా రీత్యా వ్యాజస్తుతివిధయేత్యావత్ -
విశేషేణ మృష్టా మృష్టా ఇత్యాహ ॥౬౩॥ అథేతి ॥ తుండీరమండలమితి దేశవిశేష నామ - భా
షాయాం తొండమండలమితి ॥౬౪॥ వయస్యేతి ॥ రామణీయకం సౌందర్యం ॥౬౫॥ తీరే
తీర ఇతి ॥ సరితాం బాహానద్యాదీనాం అత్రాస్మిన్ - తీరే తీరే ప్రతితీరం - భూయాన్ బ
హుశః అగ్రహారకః స్ఫురతి - అగ్రహారే గ్రహారే ప్రత్యగ్రహారం - అగ్నీధ్రాః ఋత
ఋత్విజః బ్రాహ్మణానాం దశమాః బృందం - స్ఫురతి - దశదేవగణాః యజ్ఞః జ్యోతిష్టోమా

వ గేహేవ గేహే ధరణీమరుతాం వర్ధతే సాధుయజ్ఞైర్యజ్ఞైర్యజ్ఞైశ్రవణపటుభి
రస్తోత్రశస్త్రాభిఘోషైః ॥ ౧౮౬ ॥ కించ ॥ తుండీరమండల నివాసిషు
దుగ్ధసింధుడిండీరఖండ నిభకీర్తిషు పండితేషు । ఆప్యాయమాన మఖిలై
రపి గీతమేతద్రోచేన ధూతదురితం చరితం న సస్మై ॥ ౧౮౭ ॥ కృశానుః ॥
హంతైతస్మిన్నహమయుగవ్యత్యరకే చరతామమీషాం చరితానేక
ఖమివరోచేరన్ కోపి దేహ్యాః ॥ ౧౮౮ ॥ నను త్వయ్యప్యంత్తినేనాచతుర్ల
తాయస్ఫురనహూ । ననద్రవ్యాంశుగ్నచహృదయశుద్ధిః కలియుగే । ప్రసి
ద్ధింగతాంత్తుతః పరిమిత ధనాహంత కృపణా వృథా పణ్యాలాభం విదధతి
తథాపి త్వత్తుషు గాః ॥ ౧౮౯ ॥ శౌచం నాచరితం యథావిధి కలౌ శక్త్యాద్వి
జాః కించ తే సుఃఖిల్యావ మనాప్లవాదిని యమవ్రతం స్నానావశ్యతుమా ।

టీ:- సాధువర్ధతే - యజ్ఞైర్యజ్ఞైః - సార్వత్రపీస్వాయయాంద్విభాగాః - శ్రవణగోగాసుప్తఘోషః
మనోజ్ఞాః - స్తోత్రశస్త్రమంత్రవిశేషాఽఽదీయమానాం తేషాం దైవికమ్ [illegible]
మః నాదః వర్ధతే ॥ ౧౮౬ ॥ తుండీరేతి ॥ తుండీరమండలనివాసిషు - దుగ్ధసింధోః క్షీరా
బ్ధేః డిండీరఖండైః ఫేనరాశిభిః సదృశానిభాతుల్యా కీర్తిర్యేషాం తేషు - పండితేషు - ఆ
ప్యాయమానం వ్యాఖ్యానం - త్రైః క్రి [illegible] అఖిలైః వెద్యశాస్త్రరా
దిభిః - అగీతం అనిందితం - అతఏవ - ధూతదురితం అపహతదోషం - ఏతచ్చరితం సత్క
ర్మ - సమ్యక్ రోచతే సర్వస్మై రోచతే ॥ ౧౮౭ ॥ హంతేతి ॥ అంతిమయుగేక
లౌ యుగే - కోపి దోషః అభిజాత్యైః ॥ ౧౮౮ ॥ నను కలియుగే బుద్ధిర్జ్ఞా మంత్ర మం
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రాప్యవిభాగం విదధతి ॥ ౧౮౯ ॥ శౌచమితి ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

క్వామీషాం పునరగ్నిహోత్రనియమః క్వేష్టేరనుష్ఠానగీః క్వాగ్నిష్టో
మముఖాంధ్రముఖస్తుప సుకాః క్వ త్యాగ్నిచిత్యాకథా || ౨౦౦ || విశ్వావసుః
స్థూలమనీషయేష కిమితి బ్రూషస్త్వం || ౨౦౧ || యతః || శిష్టేభ్యః ప్ర
తిగృహ్య విత్తముచితం సంపాద్య విశ్వాః కిల ప్రస్థారూఢాః క్రతుకల్ప
సూత్రచతురా లబ్ధ్వా ప్రశుచీన్ ద్విజః | ప్రీతిం భాగవతేం ప్ర తి శమభి
సంధాయాహరంతః క్రతూన్ ధీమంతో యుగమలిం మంతః కృత యత్యం
తద్భూఖాస్స తతం || ౨౦౨ || కించ || అయజ్ఞాహార ప్రవ్యాపసమితు
యజ్ఞా ద్విపమతాంన కల్పితస్వాస్త్యైనను భగవా న్యన మపి ప్ర

షాం ద్విజానాం శౌచాచరణే వ్యశక్తానాం-పునశ్చేష్టిస్త్వద్భేద-అగ్నిహోత్రం నామ ని
యమకమకస్య. నాస్త్యేవేత్యర్థః-ఇష్టేః దర్శపూర్ణమాసాదేః- అనుష్ఠానగీః అను
ష్ఠానాంగీకరణవాతా క్వ- పశుభిష్వహితాస్సవశుకాః- అగ్నిష్టోమముఖాః మఖాః
క్వ-సా ప్రసిద్ధా- అగ్నిచిత్యాప్రదిలి శేషక్రియమాణహోమకలిక్త తత్వాత్ క్వ భవ
తి||౨౦౦|| స్థూలేతి|| స్థూలమనీషయం బుస్త్వే||౨౦౧|| శిష్టేభ్య ఇతి|| ధీ ప్రతిజ్ఞనిత యథ
శాలినీబుద్ధిరేషామస్తీతి ధీమంతః-అతఏవ-అతః దహారాదా దేశకాలవిధినోగతర్యోషాం
తె బ్రహ్మవరాయణాః - బ్రాహ్మణేభ్యః శిష్టేభ్య ఉచితం అనింద్యత్వేన శాస్త్రాపపత్వేన
వా అనురూపం విత్తం ప్రతిగృహ్య-విచార్య సంపాద్య ఫలవదర్థావబోధకర్యంతం అధీ
త్య-శ్రద్ధాభూతాః క్రతుసాద్గుణ్యసాంపాదికేచ్ఛావతః- ప్రతిబంధ ప్రసూత్రమునిశ్రౌత
సూత్రకల్పాంతర్గతానాపస్తంబబోధాయనాదిషు చతురాః కుశలాః ద్విజాః బ్రహ్మణాః
అధ్వర్యూన్ ప్రాదీక్షాం లబ్ధ్వా-భగవతః పరమేశ్వరస్య ప్రీతిం ... పీతిం నం
తోషం-అభిసంధాయ సంకల్ప్య-యలాయుగ క్రతూన్ ... సుర్వంత
స్సంతః-అగ్నిమయుగం విలిం-కృతయాంతిక్రతయాగీసుర్వం ||౨౦౨|| అయజ్ఞేతి

యయం యజ్ఞస్య అహారం యాగం త్రవ్యం యేషాం తేన భక్షం తీతి అయజ్ఞాహారద్రవ్యా ఇ
తి-హేతుః- యజ్ఞాద్విరమతాం యజ్ఞం త్యజతామిత్యర్థః-జాగస్పాపి రామేత్యాదినా అ
పాదానత్వం-సైప్రస్వీ ప్రమైరసైః-భగవతః-అంధసంజ్ఞికం సమస్య తిప్తేత్ర
యొతనస్మిత్ర ప్రశస్తం-స్వద్రవ్యమాత్రస్య దేవపూజాత్మకయజ్ఞానహాత్వా దితిభా
వః-ప్రయత్నేన అసింధ్యేన శుచికిమపి కించిద్ద్రవ్యం లబ్ధ్వా- భగవతః తైత్తకత్వం పూ

యాత్యైవ ద్రవ్యం శుచి కిమపి లబ్ధ్వా భగవతః కృతం చేత్ కైంకర్యం కిమితి
న తదేవాధ్వరసమం ॥ ౬౦౩ ॥ హింసాత్వం త్వత్ర వేదాదిః కథయతి
యో వేద ఏవైష యాగే పశ్వాలంభం విధత్తే యది క ఇహాముష్మిన్ వైదికః
స్సంశయీత । హింసాత్వాభావమేవాధ్వరపశునిహతే రామహారామా
నుజార్యః తత్స్థోపి కో నో న ప్రసజతి యజనేక స్తదన్యో గురుద్విట్ ॥
౬౦౪ ॥ ఇదం చావధేయం ॥ ౬౦౫ । హింసాంతరేష్వేవమఖ్యాశ్రితహిం
స నైపి జైనేతరో యది జహో భవతే జుగుప్సాం । నాస్త్యంతరేష్వేవ నసం
దతి నందనానాం నిష్పాః సంకిమనఘోపి నిజైకరత్తే ॥ ౬౦౬ ॥ ఇః మవగం
తవ్యం ॥ ౬౦౭ । బుద్ధిస్వశుద్ధివిరహాదివికంక యామొకేచిత్కలౌజ

జనం కృతం చేత్తేనేతి శేషః-తత్ భగవత్కైంకర్యమేవ - అధ్వరసమం కిమితి న భవ
తి-భవేదేవేత్యర్థః-తథా చ భగవత్కైంకర్యార్థం గవార్య జ్ఞాత్వా విశేషాదధ్వర
త్వాగే భగవత్కైంకర్యస్యాపిత్వన్మతేత్యాగావత్తిరితి భావః ॥ ౬౦౩ ॥ హింసేతి ॥ హిం
సాకృత్ ప్రాణిహంతా-ప్రత్యవేయాత్ పాపోభవేత్ -న హింస్యాత్సర్వభూతానీత్యా
దినా హింసాయాః నిషిద్ధత్వాదితి భావః-ఇత్యుక్తప్రకారం బౌద్ధాః వేదః-కథయంతి-ఏష స
ఏవ వేదః-యాగే పశోశ్చాగాదే ఆలంభం హింసాం-విధత్తే ప్రేరయతి యది - అగ్నీషో
మీయం పశుమాలభేతేత్యాదినేతి భావః-తర్హి-వేగమధీతే వేదవాన్ వైదికః-ముష్మిన్
యో సంశయీత సందేహం కుర్యాత్ -న కోపీత్యర్థః - ఉభయత్ర ప్రామాణ్యేప్ర
మాణ్యం సంశయో బాయాగీయహింసాయా అవజానీయత్వమితిహృదయం-కించ - రా
మానుజార్యః యాగనామకానాం తెంగలాఖ్యానాం గురురేవ - అధ్వరే పశోర్నిహతే
శేవధస్య-హింసాత్వాభావమాహ-తత్స్థః రామానుజమతేవర్తమానోపి కో జ
నః-యజనే పశుకేయాగే-న ప్రసజతి నోద్యుజ్యతే-తదన్యః గురుద్విట్ గురుద్వేషికః-
న కోపి-కింతు సవివేత్యర్థః ॥ ౬౦౪ ॥ ౬౦౫ ॥ హింసేతి ॥ జైనాత్ బౌద్ధాదితరః జనః-హిం
సాంతరేషు యాగీయాతిరిక్తహింసాస్వేవ-మఖాశ్రితే యాగీయే హింసనేపి- జుగుప్సాం
ఉపక్రోశం-భజతే యది-తర్హి-నాస్త్యంతరేషు పరాంగనాస్వివ - అనఘోనిర్దో
షః-నిజైకరత్తే చార్వాకాయామపి-నందనానాం నిష్పాదనం పుత్రోత్పాదనం-కింకష్టం
న్నినంఇతి-హింసాత్వోత్పాదనత్వయోరుభయత్రాపి శేషాఇతి భావః ॥ ౬౦౬ ॥
౬౦౭ ॥ బుద్ధీతి । కేచిత్ తెంగలాఖ్యాః-కలౌ - బుద్ధిర్జ్ఞానవిశేషేణ శుద్ధిః

హాతి నిత్యమపి క్రతుం తే। పచంతి గర్వాచ్ఛుచి భావిశయోనః స్నుచ చక్రాంకవైష్ణవమనుగ్రహణాదిసర్వం ॥౧౦౮॥ కించ॥ సర్వైర్వేదైః స్మృతిగణయుతైస్సేతిహాసైః పురాణైశ్శిష్టాచారైరపి నియమితానధ్వగాన్మధ్వరాతేః। ఆజ్ఞాసిద్ధాన్ విహాయ జహతస్తద్విరుద్ధానికృత్యాన్యాతన్వంతః కతి విదపరానవ్యమీ శిక్షయంతి ॥౧౦౯॥ కింబహునా॥ యాగం యే౽పి వైష్ణవా విజహతి భాగవచ్ఛిదాఖ్యాతశ్చాస్య క్లేశనాధ్వనా జహతు తే చ క్రాంకనప్రక్రియాం। పూర్వస్మిన్బహుసమ్మతభగవతః ప్రీతిః ఫలం నో ధనాన్యల్పయోషాభిమతిః పరత్ర ఫలమప్యర్థానాం ప్రీతిరిత్థం భిదా ॥౧౧౦॥ కృశానుః॥ విహాస్య॥ తస్మాద్వ్యాఖ్యాయం శంకిత

శహః॥ అభావః॥ ఆదిర్యేషు తేషు విశంశయానం దేహేన - నిత్యమపి క్రతుం-జహాతి త్యజంతి చేత్తర్హి॥ తే గురోచార్యపురుషస్య అశుచిశాయాం విశయేన వంశమేన - చక్రాంకైః వైష్ణవమనోః నారాయణాష్టాక్షరస్య గ్రహణం చాదిర్యస్యేతి తత్సర్వం పంచసంస్కారాన్ కిం ను ముంచంతి శ్రుతి పరిశుద్ధి సంశయయోరుభయత్ర తుల్యత్వాదితి భావః॥౧౦౮॥ సర్వైర్వేదైః సర్వైర్వేదైః స్మృతయః మానవ్యాదయః తద్గణయుతైః సేతిహాసైః పురాణైశ్శిష్టాచారైరపి-నియమితాన్ కర్తవ్యత్వేన జ్ఞాపితాన్-మధ్వరాతేర్భగవతః ఆజ్ఞాసిద్ధానపి-అహహేత్యాశ్చర్యే అధ్వరాన్-జహతః త్యజంతః-నాభ్యాసాదితి సుమ్నిషేధః-తేషాం శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణశిష్టాచారభగవదాజ్ఞానాం విరుద్ధాని-కృత్యాని-స్వపంచేత సిద్ధాని-ఆతన్వంతః-కుర్వంతః॥ కతిచిదమీ అపరాన్ శ్రౌతస్మార్తానుష్ఠాతౄన్ - శిక్షయంతి-అపి గర్హాయాం-స్వయం భ్రష్టస్య కిం పరస్య శిక్షణమిత్యేతిద్యుక్తమిత్యుపహాసేవ॥౧౦౯॥ యాగమితి॥ యే వైష్ణవాః-ఛాగస్య ఛిదా ఛేదః తతః హింసాభయాత్-యాగం విజహతి-బతేత్యాశ్చర్యే తే - తెంగలాఖ్యాః శిష్యాణాం క్లేశనం తాపనం తస్మాత్ సాధ్వసాద్భయాత్-చక్రాంకనస్య ప్రక్రియాం కరణమపి- జహతు-ప్రాప్తకాలే లోట్-ద్వయోస్సాధక తారతమ్యవిమర్శేన తు చక్రాంకనమేవ త్యాజ్యం స్యాదిత్యాహ-కించ పూర్వస్మిన్ యాగే విషయే బహూనాం వాదినాం అఖిలమతస్థానాం సమ్మతః అంగీకారః-భగవతః ప్రీతిః ఫలం-ధనాని రాగద్వేషజనకాని ఫలం నో భవంతి-పరత్ర చక్రాంకనే తు-అల్పీయసీ ఏకదేశానాం అభిమతిః-అర్థానాం ఆర్తిః జారచోరకిరాతాది దుష్టశిష్టేభ్యః లాభః ఫలం-న తు భగవత్ప్రీతిః ఇత్థం ఉక్తప్రకారాభ్యాం భిదా విశేషః॥ తారతమ్య

ప్ర త్యాగాహన ప్రాణినామిదం। ఛాగాలంభ సమత్వస పాథో కిం న భవ
త్యేతే॥౧౧౧॥ విశ్వావసుః॥ గుణదోషతారతమ్యానభిజ్ఞ శ్శృణు తావదిదం॥
౧౧౨। ఛాగాలంభసహస్రతః క్షితిసురస్యైకస్య హింసాధికా తత్సామ్యా
స్మాణ్ణ పస నకిమిదం తుల్యా పశోర్హింసయా। శాస్త్రాత్తత్ప్రథా గథా
ప్యణమిద శ్రేయస్కరం చేత్తదా వేదా దేవమధి పశో ర్విశసనం నైతేన కిం వ్యా
యతే ॥౧౧౩॥ ఇత్యాలంభ్య యుత పిహిత సదాచరణావశ్యక ణా సమర్థ
సేన। కరబదరా స్థిత్వ సాధకప్రమాణాంతర పరికల్పన కల్పనే హి విశానమూ
పీయస శిరః కమ్పం ॥౧౧౪॥ ఖంజీకృతాఖిల ప్రదాంరమణీమణీనాం మంజీర

మ స్త్రీతి యోజ్యం॥౧౧౦॥ తత్త్వాభ్యామితి॥ ప్రాణినాం శంఖ్యాణాం సంబంధి - తత్త్వాభ్యాం
శంఖచక్రాభ్యాం తాపనం- ఛాగాలంభ స్యేవ పశుహింసాయా స్సమత్వే న తుల్యత్వేన
సోపాధో ఇత్యస్య పాపానః- త్వయా కిం కుతః ఉపభవత్యేతే॥౧౧౧॥౧౧౨॥ ఛాగేతి ॥యు
ష్మాదేకస్య క్షితిసురస్య హింసాపి శా బ్రహ్మహత్యా- ఛాగాలంభసహస్రతః- అధికా
తస్మాత్ ఏక బ్రహ్మహత్యాయాః- సహస్ర పశుహత్యాతుల్యత్వా దైతోః- ఇదం ప్రాహ్మ
ణాస్యతా పనంత త్త శంఖచక్ర ముద్రాకరణం- పశో రేకస్య హింసయా న తుల్యం కిం- తు
ల్యం భవతీవేత్యర్థః - తాపన తా లేపతా తమాతహా తో స్మీతి హార్ప జనీన త్వేన తస్య
హత్యా సహస్రశ తుల్యత్వం ప్రమాణసిద్ధమిత్యర్థః - శాస్త్రా త్తత ప్రశంఖచక్రము
ద్రావిధాయక పాంచరాత్రాగమం అవలంబ్య- లక్ష్మో పేపంచమీ- ఏవమగ్రే పి- ఇదంత
ప్తైసరథాంగేన చక్రేణ ధారణం ముద్రాధారణం- శ్రేయస్కరం చేత్ - తదా వేదా
ద్వేనమవలంబ్యైవ యుక్తే పశో ర్విశసనం హింసా- ఏతేన తప్తశంఖచక్రముద్రాధార
ణావశ్యమియతే కిం న సద్భిః క్రియతే కిమితి భావః ॥౧౧౩॥ వస్తుతః సకల శ్రుతిసిద్ధస్యా
గ్నీషోమీయ పశుహింసన స్యతత్తుల్యత్వకథన మత్యంతానుచితమిత్యర్థః- శ్రుతినాం అయుత
విశసహ ప్రాణి త్రైర్పిహిత స్య నతః కర్మణః యాగ స్యాచరణ మనస్థానం తదావశ్యక
తాయా స్సమర్థనే న సాధనేన - కరే వర్తమానస్య బదరస్య ఫలస్య అస్తిత్వం సాధక
త్వాధకస్య ప్రమాణాంతరస్య ప్రత్యక్షస్య ప్రమాణస్య పరికల్పనము పన్యాసః కల్పన
మనతల్పనే తాశ్రుత్యయు తత్యా దేవ్య శిషః కం ॥౧౧౪॥ ఖంజీకృతేతి ॥ఖంజీకృతంగర్వ

మంజుతరశింజితరంజితేన । చంజీపురీ యువగణేన చకాస్తి పూర్ణా - సంజీవితో
గ్రపరివంచితపంచబాణా ॥౧౧౫॥ ఋక్సామయోశ్చ యజుషాంచ నివాస
భూమా [illegible]తా ద్విజాః స్మృతిపురాణకళాధురీణాః । కుర్వంతి వాసమిహ క
ర్కశతర్కశబ్దతంత్రత్రయీశిఖరసింధుతలస్పృశోమీ ॥౧౧౬॥ కృశానుః ॥ స
హాసం ॥ నైతద్విభాతి నగరం నగరమ్యదుర్గప్రాకారసాధనదశాసు విశాం
పతీనాం । యుద్ధోన్నటద్భటశిరస్తటనిస్రుతాస్రస్రోతస్సహస్రభరవిస్రప
లాభిసాంద్రం ॥౧౧౭॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య గుణాన్వయస్య పునరస్య నిందా
భస్మనా ప్రశంసామేవ కృతవాన్ ॥౧౧౮॥ కృశానుః ॥ పురాతనానాం హి పు

ఘనీకృతం అఖిలస్య సారస్య త్రిలోకస్త్రీజనస్య హృత్ మనో యాభిస్తాసాం - రమణీమణీ
నాం స్త్రీరత్నానాం - మంజీరనూపురాణాం నూపురాణాం మంజుతరేణ అతిమనోజ్ఞేన శింజితేన
శబ్దేన రంజితేన అనురక్తీకృతేన - యువగణేన - పూర్ణా - అతఏవ సంజీవితః ఉగ్రేణ శి
వేన పరివంచితః భస్మితః పంచబాణో మన్మథః యస్యాం సా - చంజీనామపురీ - చకాస్తి
రాజతే ॥౧౧౫॥ ఋగితి ॥ ఋచస్సామ్నశ్చ - యజుషాంచ - వేదానాం త్రయాణాం - ని
వాసభూతాస్వం పూర్ణా మధ్యే తారా ఇత్యర్థః - అతఏవ పూతాః పవిత్రాః - స్మృతిపు
రాణేషు కళాసు చతుష్షష్టిషు ధురీణాః సమర్థాః - కర్కశానాం దురవగాహానాం న్యా
య తర్కాః శబ్దో వ్యాకరణం తంత్రం మీమాంసా త్రయీశిఖరం వేదాంతశాస్త్రం తేషా
మేవ సింధూనాం సముద్రాణాం తలం అధః ప్రదేశం అంతభాగం ఇతి యావత్ స్పృశంతి
ఇతి తత్స్పృశః - తత్పారదృశ్వాన ఇత్యర్థః - అమీ ద్విజాః పండితాః ఇహ చంజీపుర్యాం
వాసం కుర్వంతి ॥౧౧౬॥ నైతి ॥ విశాం మనుష్యాణాం పతీనాం రాజ్ఞాం సంబంధినః నగర
ద్రమ్యస్య అతఏవ దుర్గస్య గంతుమశక్యస్య ప్రాకారస్య సాలస్య సాధనదశాసు ఆక్ర
మణావస్థాసు యుద్ధేషు ఉన్నటతాం పరాక్రమశాలినాం భటానాం శిరస్తటేభ్యః నిస్రు
తానాం అస్రస్రోతసాం రక్తప్రవాహాణాం సహస్రాణాం భరేణ ఆతిశయేన విస్రైః ఆ
మగంధిభిః పలాభిః మాంసరాశిభిః సాంద్రం నిబిడమేతన్నగరం చంజీపురీ - న భాతి - అ
తిజుగుప్సాకరత్వాదితి భావః ॥౧౧౭॥ వయస్యేతి ॥ అస్య నగరస్య - నిందాయాః భస్మనా
గుణాన్వయస్య మాహాత్మ్యయోగస్య - ప్రశంసామేవ కృతవానసీతి ఉపాలంభః ॥౧౧౮॥
పురాతనానామితి । దిశాసు దశసు పత్తనానాం - పురాతనానాం - పురంతరాణాం

దాంతరాణాం ప్రశాసితారోఽపి దిశాసు భూపాః। పురంతదేతత్స్వపురంతమూ
జౌహాంతాభ్యాషైశ్యాప్యలమర్థయంతి ॥౭౧౯॥ నిరూపమభినీయ సపాధ్వ
సం॥౭౨౦॥ యతః॥ హంత చిరంతనానాం ఇదానీంతనానాం చ వసుంధరాధు
రంధరాణాం అవారణీయోఽసావవివేకః॥౭౨౧॥ పశ్య॥ (పా) జేహంతథనేస్థి
తేపి నృవరో రాజ్యేపి సత్యూర్జితే। అంభోగానుగుణావిలోచనగుణైరంభో
జవంభదు్యహాః॥ కల్యాణీస్తరుణీరుపేత్యకరుణాహీనస్య సేనస్వయం హ
ఘూర్ణంశతుథరాం చిరాదఖిలవక్షమతుర్ణం రణేజృంభతే ॥౭౨౨॥ విశ్వావ
సుః॥ విరుద్ధబుద్ధిః వివేకక్ష్మైవ తావదవివేకమాకలయతి భవాన్ ॥౭౨౩॥ తథా
హి॥ సంపశ్యన్యశ్చ సద్గిష్ణారిసహచరీశంపాసమం (పా) భవం నార్యస్సూర్యక
రావలీధజలదచ్ఛాయాసుహృద్యావనాః। దేహస్స్నేహవిహీనదీప - ఖ ఇ

స్వస్థవగరీణాం - ప్రశాసితారః పాలకా అపి - భూపాః నర్యే - అజౌ యుద్ధే వపుషః అంతం
నాశమభ్యుపేత్య అంగీకృత్యాపి - తదేతత్పురం - అలమర్థయంతి ప్రార్థయంతి తేలోక
త్రగనంపత్తానాత్వాత్వాద్యైశ్చిత్ప్రియమేతత్పురమిత్యతి భావః॥౭౧౯॥౭౨౦
నాంతేతి॥ వసుంధరాధురంధరాణాం భూభారధూర్వహానాం - అసావత్యమాణః - అవా
రణీయః దుస్త్యాజ్యః ॥౭౨౧॥ (పా) జ, ఇతి॥ నృవరః నృపః - (పా) జ్యేబహుశః - ధనే స్థితేపి త
హా సెసత్యపి - ఊర్జితే సమృద్ధే - రాజ్యే స్థితే సత్యపి - విలోచనయోః - గుణైర్దైర్ఘ్యాది
గుణైః - అంభోజానాం దంభద్రుహః గర్వహారిణ్యః - సంభోగస్య అనుగుణాః - వ
శ్యాః - కల్యాణ్యః శుభశీలాః - విశేషణత్రయేణ స్త్రీగుణవత్త్వం సూచ్యతే - తరుణీ
రుపేత్య - నాదృత్య - అత ఏవ కరుణాహీనస్య - శత్రో ధరాం భువం చిరాత్ అఖిలవక్ష
- అక్షయావనస్య - రణే స్వయం సేనస్య - మతుర్ణం జృంభతే ఉద్యుడ్తే - (పా)
భూ
ఉద్ధ్వాపి గరీయసీ రాజ్యతృష్ణేత్యత్ర అవివేక ఏవ మూలమితి భావః ॥౭౨౨॥ ౭౨౩ ॥
సంపశ్యవితి॥ స్వస్థాః నిర్మలాంతఃకరణాః - అత ఏవ వృత్తిశ్చర్యాః - సంపత్ - సమ్పత్
ప్రాణాః సన్న్యాయాః పరిగ్రహాః స్వాత్మనః కల్యాణ్యాః సహచరీన వృక్షే (పా) భ
వం ప్రతిష్ఠితం - శంపాసన్నిభం తాసమం - నార్యః సూర్యస్య కరైః కిరణైః రవళీధ
స్య జలాత్ తస్య తదాచ్ఛాదకస్యేతి యావత్ జలదస్య మేఘస్య ఛాయాయాః
నాశవస్సుహృత్ సదృశం యౌవనం యాసాం తద్భో న్తాః - దేహః స్నేహ

త్యాలోచ్య పృథ్వీశ్వరాః ప్రాణాన్ జుహ్వతి నాకమాకలయితుం యుద్ధా హియుద్ధానలే ||౩౮౪|| శృణు చేదం చమత్కారం ||౩౮౫|| రక్తైర్వైరిణాముఖై రుధిరైః తస్మిన్ రక్తాభవత్య సర్గమోఽప్యనురక్తైవ । శూరస్ప చేతసా సాయకఖండితాంగస్సాప్యచ్ఛకైరతను సాయకఖండితాంగా ||౩౮౬|| దీప్రప్రభమాశ్రితతటీతతలంధి వ్యవిమానే స్థితో గాఢాశ్లిష్టప్రాణపాణిచకరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః । తత్పృథక్ త్రనఖక్షతైః బహుతర ప్రత్యర్థిబాణక్షతం యుద్ధాగ్రే బహుతజీవితో నిజవపుః ధీరో ముదా వీక్షతే ||౩౮౭|| ఇత్యన్యత్ర విమానసంచారయోః పరితో దృష్ట్వా ||౩౮౮|| పినాకినీం పశ్య ఘనాఘనాశినీం జలాచ్ఛలక్ష్మ్యా గరుడాపగామపి । ఇతం తత్ర రాజతి దేవనాయకః పరత్ర స

లెనవిహీనస్య దీపస్య సుఖాసద్మ శః తత్ప ఖః పస్యప్రజ్ఞారాః దీనాంకుణికత్వేన తత్త్వామ్యం అత్యంతా నిత్యత్వమాచక ఇతి క్రత్రకారమాలోచ్య నాకం నిత్యసుఖాస్పదం స్వర్గమాకలయితుం యుద్ధవిధానలే ప్రాణాన్ జుహ్వతి త్యజంతీత్యర్థః । అత్ర వంపత్తాదీనామనిత్యత్వాలోచనస్య స్వర్గప్రాప్తిహేతోః యాశ్చ ప్రాణహోమహేతుత్వాద్ సేకక్షదార్థహేతుకం కావ్యలింగం ||౩౮౪|| ||౩౮౫|| రక్తైరితి || అమరకాంక్షితైవాంగనాపి అమరత్వాపత్తి రక్తైవ అభూదిత్యర్థః । వైరిణాం ముఖై రుధిరేణ రక్తైః సతి రక్తా అరుణా తస్మిన్ననురాగిణీ చ భవతి కించ శూరః అత సఖిభుజాహాదిస్వాయకైః బాణైః ఖండితాంగశ్చేత్ సా దేవాంగనాపి [illegible] ఖండితాంగా భవతి ||౩౮౬|| దీప్రేతి || యుద్ధవిధానాగ్రే బహుతజీవితః అత ఏవ దీప్ర [illegible] జ్వలః దివ్యే విమానే స్థితః కరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః తత్పృథక్ త్రనఖక్షతః వీరః క్రమేణ విప్రకటని స్వైజస్యం ఆశ్రితతటీతతలం గాఢాశ్లిష్టప్రాణపాణి బహుతర ప్రత్యర్థిబాణక్షతం నిజం వపుః సాధీవం ముదా ఉపలక్షితః వీక్షతే ||౩౮౭|| ||౩౮౮|| పినాకినీమితి || ఘనాఘనానాం నాశినీం జలాల్లక్ష్మ్యా లఘు జలాభిత్యర్థః । పినాకినీం చ దక్షిణాం గరుడాపగాం గరుడనదీమపి పశ్య । సగార్హదైవకారిక ప్రపంచాత్ [illegible] పరత్ర పరస్మిన్ అప్రాకృతవైకుంఠ ఇవ స్థిత ఇత్యుత్ప్రేక్షా అనయోః పినాకినీగరుడనద్యోః ఇదం తత్ర దేవానాం నాయకః ప్రభుః విష్ణుః దేవనాయక [illegible]

గాాదివ దేవనాయకః ॥౨౨౯॥ ఇతరత్ర విమానస్పందయన్ సానందం ॥ ౨౩౦॥ అస్య ప్రత్యక్షతయైవ చరిత్రం దేవ ప్రీతస్స ప్ర [illegible] శ్రీముష్ణం యస్మిన్ [illegible] క్షేత్రం [illegible] త్ర భావః ॥౨౩౧॥ అత్ర హి [illegible] రూపిణీవ [illegible] సురాను సేవి [illegible] ధరాధ గాదిదే [illegible] సదా సదావల్లి స్తుతా [illegible] శేవధిః హి [illegible] హితాత్మ [illegible] కేతనాన [illegible] యేత్ ॥౨౩౨॥ [illegible] శ్చాత్ర కశ్చిదిత్థమనుసంధత్తే ॥౨౩౩॥ సదా [illegible] దాతిసమ్మ [illegible] త్రటీ [illegible] కటి [illegible] ఘటీ భవత్క [illegible] కిటీశ్వరీ పటీ [illegible] సాదిపాది [illegible] రసాల సాల [illegible] తేవ నేవ నేమదీక్షితామ దీక్షితాదిదేవతా ॥౨౩౪॥ [illegible] నుః ॥

[illegible] యం హాయ ప్రత్యనీకోపి శార్ఙ్గీకష్టం పృథ్వీ కాంక్షయా భూస్వరాహః ।

రాజతి దివ్యతితస్థ [illegible] ॥౨౨౯॥ ॥౨౩౦॥ అస్యేతి ॥ వః అస్య [illegible] ప్రత్యక్షం పురాతనం చరిత్ర [illegible] అద్య ఇదానీం [illegible] ఫలిత దేవః భగవాన్ - ప్రీతః ప్రసన్నః - [illegible] శోభన ఫలదాయక [illegible] భాగా [illegible] ముష్ణత్ నా [illegible] యేన తత్ - శ్రీముష్ణం నామ క్షేత్రం - తిరు [illegible] నామ - నేత్ర [illegible] దీయ [illegible] భావం [illegible] ॥౨౩౧॥ అత్రేతి ॥ [illegible] త్తమా - చరా [illegible] స్థావర జంగమ [illegible] అంతరే వ్యాగమే [illegible] తా - [illegible] సురాను సేవితా - ధరాం భువం ధరతి [illegible] సదా - [illegible] సముదాం బ్రహ్మ [illegible] ఉదారః మహాన్ శేవధి [illegible] హితా [illegible] కేతనా గరుడధ్వజా - [illegible] రానతాన [illegible] వరాహరూపిణీ - ఆదిదేవతా - గతిం - అపవర్గ [illegible] హిర [illegible] ॥౨౩౨॥ ॥౨౩౩॥ [illegible] రసాయాం భూ [illegible] ఇహ [illegible] భూవ [illegible] తే [illegible] దితా ఆవిర్భూతా - సదా అపదా [illegible] సమదాలాయాః [illegible] నాకినా [illegible] టీ [illegible] పటీ [illegible] స్ఫటీ [illegible] ర [illegible] పటీ [illegible] సమ [illegible] పవ [illegible] దీక్షితా కృత సంకల్పా - కిటీశ్వరీ ఆదివరాహరూపిణీ - ఆదిదేవతా - మదీక్షితా [illegible] దృష్టా ॥౨౩౪॥ [illegible] ఇతి ॥ [illegible] రాగద్వేషాదిదోషాణాం ప్రత్యనీకః [illegible] [illegible] శార్ఙ్గీ [illegible] కాంక్షయా [illegible]

త్వంసి ద్ధి (బ్రూ) హిభూలాంభలోభాత్క - ంకం వెపం మానుషో నేహధత్తే ॥ ౬౩౫॥ పశ్యావసుః॥ అనర్ఘిజ్ఞో భ వా ం భగవదవతార-హాస్యం ॥౬౩౬॥ శ్వ

ణుః॥ పాతీనీయం కామత త్సైటభారి త్సైటం రూపం యాతుకా తిరవం వా । అ

న్య ద్వాయత్ప్ర్వమ (ప్రా) కృతం తన్నా సౌ తే॰ వ ' వ్యష్ట స్వస్వభావ॥ ౬౩౭

కించ॥ కోలంభ వికోల జగదాలంబ మవైతుం స్వా మిం శుభ కామిం కిల భూమిం

మహరాత్తా ॥ వారాశి క్షీరాంభ సికారాభవ నభిన్న స్తామివయస్తామివ

మ త్తాముదవాక్షిత్ ॥౬౩౮॥ సభక్తిప్రకనం యజ్ఞవరాహ మభిధా

యతమాం త్యం ॥౬౩౯॥ ఖ్యాత్కటమ సావరాహం భగవద్దంష్ట్రా-

రాహః తిర్యగ్జంతురభూత్-కష్ట ఇతి ఖేదే - ఇత్థం భగవతో పిభూలో భావతిర్యక్త్వస్య

కారణస్థి ర్వ-ఇహలోకే-మానుష - భూలాంభ లోభాత్ -కంకం అతినీచ మపీత్యర్థః

వేషం కృత్వం పెవకత్వ యాచకత్వాదిరూపం వా-నధత్తే నస్వీకరోతి-కింతుస్వీకరోత్యేవే

త్యర్థః ॥౬౩౫॥౬౩౬॥ పాతీనీయమితి॥ త్సైటభోసుర నిరస్యాది భగవా-పాతీనస్య

స్య దంష్ట్రా మత్స్యస్య-కమఠ-కూర్మః-కిటిర్వ రాహః-కంఠీరవః సింహః-తత్తస్య

బంధి-రూపం శరీర మితి ప్రతే కమస్వేతి-యాతు గ్ర హ్యత్వే త్యర్థః-అన్యత్ త

రూపెత్యః అన్యద్వా రూపం అశ్వాది-యాతు-అతిన రే. లోట్-తథాపి-యద్యప్రా త్వ

ద్వం తత్ జాతీయం సకలం రూపమప్రాకృతం స ప్రకృతిజరితానుజన్యం తప్రా ప్రాకృ

గవాన్-తేషు నస్వేష్వపి రూపెషు-స్వంస్వీయం స్వభావం మాహాత్మ్యం ...

త్యు॥౬౩౭॥ కోలమితి॥ జగతః ఆలంబ ఆధారం-కోలం ఆదివరాహం ... జ్ఞాతుం-

భువిశ్వ ఆలంబమర్థః-వకో పీత్యర్థః-శుభా విభక్తాం ... యత్

స్య మీ ఆదివరాహః-అసు రేణ హిరణ్యాక్షేణ ఆత్తాం హృతాం-వారాశౌ సముద్రస్థ

గర్భితాని మ్నే అంభసి-నిహితా మితి శేషః-అతఏవ కారాభవనే బంధనాలయే - అభిన్న

స్తామివస్థితాం-తాం ప్రసిద్ధాం-భూమిం తు స్తాం వరాహభక్ష్యకందవిశేషమివ -ఉ

దహోషీత్ ఉద్ధృతవాన్ - కిలెతై హ్యే-తం కోలమితి నంబ ధః ॥౬౩౮॥ సభక్తి

తి॥ తం యజ్ఞవరాహం-ఆమంత్ర్యస నంబోధ - హేయజ్ఞవరాహేత్యుక్త్వేతియావత్ ॥

౬౩౯॥ బ్రాహ్మిత్యమితి॥ కుహనయా మాయయా వరాహ నహరాహరూపేత స్వసంబుద్ధిహేవా

త్మకం తైక్ష్ణ్యధం। స్తంభం సంప్రతి చింతయామి జలధిస్నేహౌఘసంపూరితా।
యస్మిన్ విందతి దీపభాజనవిధామామోదినీ మేదినీ యత్ర తత్ర చ రత్నసానుర
తైయః ప్రదీపాకృతిం ।౨౪౦॥ ఇత్యస్య ప్రాధి క్రమర్గామం దానిలస్య
శ్వ-సుఖమభినీయ సానందం॥౨౪౧॥ కల్హారోత్పలతల్లజోల్లలనకృత్కల్లోల
నీలోల్లలనక్రీడాపాటవగాఢగూఢహిమతా సౌరభ్యవిభ్రాజితః। కావేరీస
లిలావగాహరసికః సైష సేద్యో మరుత్ క్లాంతానాం పునరధ్వనీనవపు
షాం యన్నిర్ధునీతే శ్రమం॥౨౪౨॥ కావేరీరఘురీం రిత్యస్య శిరఃకంపం। ౨౪౩
హంత రంగపురసంగతమంతరంగచలపంకజసంఘం। సహ్యజాయత
రఘూద్వహం బహుమన్యే సహ్యజాయతతమశ్శమనార్థం॥౨౪౪॥ పతాకిలదోషాకలమ

భగవన్-తైక్ష్ణ్యధీయః-ద్రాఘిష్ఠం అతిదీర్ఘం దంష్ట్రాత్మకం దంష్ట్రారూపం దధం
స్తంభం దీపస్తంభం-సంప్రతి చింతయామి ధ్యాయామి-యస్మిన్ స్తంభే-జలధిరేవ స్నే
హౌఘః స్నేహప్రవాహః తైలసంపూరితా-ఆమోదినీ సంతోషవతీ-ఉద్గారగంధవతీ వా
మేదినీ భూమిః-దీపభాజనస్య దీపపాత్రస్య విధాం రీతిం-విందతి ప్రాప్నోతి-కించ-త
త్ర దీపపాత్రే-చిత్రః-రత్నసానుః మేరుః నిష్కంపస్య నిశ్చలస్య దీపస్య ఆకృతిం రూ
పం-అయతే ప్రాప్నోతి-తం స్తంభమితి సంబంధః ॥౨౪౦॥౨౪౧॥ కల్హారేతి॥ కల్హారో
త్పలతల్లజానాం ప్రశస్తసౌగంధికకువలయానాం-ఉల్లలనం ఉల్లాసనం కరోతీతి త
త్కృత్ యత్ కల్లోలైః ఉన్ముఖతరంగైః అనిలోల్లలనం భ్రమణం తదేవ క్రీడా తస్యాం
పాటవేన ప్రావీణ్యేన గాఢమత్యంతం గూఢాభ్యాం హిమతయా శైత్యేన సౌరభ్యేణ చ వి
భ్రాజితః-కావేర్యాః నద్యాః సలిలే అవగాహే మజ్జనే రసికః అనురక్తః ఏషః మరుత్ వా
యుః కస్య సేద్యః న స్తుత్యః యద్యస్మాత్ దేశవశః-క్లాంతానాం గమనేన శ్రాంతానాం-అ
ధ్వనీనానాం పథికానాం వపుషాం సంబంధినం శ్రమం ఖేదం-నిశ్శేషం ధునీతే వారయ
తి॥౨౪౨ ౨౪౩॥ హంతేతి॥ అత్ర పురోవర్తిని దేశే-రంగపురేణ సంగతం అంతరంగైః చ
లైః పంకజానాం సంఘః రాశయః-యస్మిన్ తం-సహ్యజాయాః కావేర్యాః ఆయతం దీ
ర్ఘం రఘుప్రవాహం-రఘూద్వహం బహుమన్యే సమ్మానయామి-హా యస్మాత్-సః కావేరీ
ప్రవాహః-తమసః అజ్ఞానస్య శమనార్థం నాశయితుం-ఆజాయత ఆవిర్బభూ
వ॥ ౨౪౪॥ పతాకేతి॥ దోషైరశుభైః రాక్షసానాం మనుజానాం కులస్య బృందస్య శర

నుజమలసకలకలుషశోషణబద్ధకంకణా। నిజతటనిబిడతమవకుళధవళకులతిలకా
మలకాతానిరళసరళకుందచందనమందారసహకారకేసరసరసబదరకదంబకుట
బకగంభీరజంబీరజంబూసంపూర్ణపర్ణకుసుమపలాశసమృద్ధకపిత్థలోధ్ర
నీరంధ్రశిలీంధ్రపాటలపటల జటిలక్రముకప్రముఖవిశంకట విటపిమంజరీ
పుంజసంజనిజృంభమధుకరశ్రమశమకరమకరందరసగ్రసనజాత్పర్యా
ర్యటదభ్రవిభ్రమాలంబరోలంబనికురుంబ కరంబితతయా కళిందనంది
ప్రచ్ఛందతామనువిందంతీ - నిశాకలితవిశాలసురతవశానుభవశ్రమశాలీ
తీశనిశాంతకృశాంగీజనమజ్జనవేళాడోలాయితపృథులహారప్రత్యుప్తముక్తా
ఫలరుచినిచయపరిచయరచితయా శబలితయా పీతాంబరపరాంబురుహాస
భవసరిడ్డంబరం విడంబయంతీ - సంతతమంతర్గత చిరంతనపురుషతల్పీభ

లాసాంకలుషాణాం పాపానాం శోషణే నాశనే బద్ధం కంకణం దీక్షాంగం హస్తసూత్రం
యయా సా - తదర్థం క్లుప్తసంకల్పేత్యర్థః - నిజతటేత్యాద్యనువిందతీత్యంతస్య - అత్ర
మహాకృతవేశత్వేన యమునాసామ్యం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః - నిబిడతమాః అతిసాం
ద్రాః వకుళాదయో వృక్షవిశేషాః - కదంబకం సమూహః - సంపూర్ణాని పర్ణాని పత్రాణి
కుసుమాని చ యేషాం తాదృశాః పలాశాః కింశుకాః తైః సమృద్ధాః - నీరంధ్రాః నిరవకాశాః
టలం సమూహః - జటిలాః నిబిడాః క్రముకాశ్చ ప్రముఖాః పురస్సరాః యేషాం తే - విశం
కటాః మహాంతః - విటపినో వృక్షాః - మంజరీభ్యః పుష్పగుచ్ఛేభ్యః - సంజనిజృంభణాత్ప్ర
కటం ప్రవహత్ - శ్రమస్య శమకరః నాశకృత్ సుగ్రసనం సుష్ఠుపానం - తాత్పర్యేణ
పర్యటంతః పరిభ్రమంతః - విభ్రమస్య ప్రేమ్ణః ఆలంబాః ఆశ్రయాః - రోలంబా భ్రమ
రాః - తేషాం నికురుంబేణ సమూహేన కరంబితతయా వ్యాప్తతయా - ప్రతిచ్ఛందతాం సా
దృశ్యం - నిశేత్యాది విడంబయంతీత్యంతస్య - గంగా లీలాం సంప్రకటయంతీత్యర్థః - నిశాం
తకృశాంగీజనః అంతఃపురస్త్రీజనః - డోలాయితాః చలంతః - ప్రత్యుప్తాని సంఘటితా
ని - నిచయేన సమూహేన - రచితయా కృతయా - శబలితయా ధావళ్యేన - చిరంతనపురుషః
శ్రీరంగనాయకః - తల్పీభవతః శయనీభూతస్య అనంతస్య శేషస్య ఫణాసు మణిశ్రేణ్యాః
మాణిక్యపంక్తేః శ్రేణీభూతతయా అరుణీకృతత్వేన పాశ్చాత్యయా ... నికేత

సనకసనన్దనాదిమునిశ్రేణీకోటీకృతతయా సరస్వతీమనుసృతీః. పౌర్వాపర్య
మపి నైయ్యాయికకర్మానుష్ఠానశ్రద్ధాబద్ధాఙ్గనబద్ధావనీసురానను
శ్రిత్యాయజ్ఞనామయా సమధిగతమన్త్రబ్రాహ్మణామ్రేడనపూర్వకం కమల
స్య సహస్రపత్రమధ్యమధ్యాసీనానాం శ్రీరఙ్గరాజనాభీసరోజవిరాజ
మాననిఖిలనిగమపఠనముఖరచతుర్ముఖవైఖరీం వ్యాచక్షాణానాం మధుకర
కులరాజయూనాం వరటాపరిరమ్భచుమ్బనసుఖాసఙ్గసఙ్గప్రత్యూహవిస్మృ
తస్వరైః అభిరామతామరసపరాగైః అక్షీణవచనసరసమస్తజాగరీకేవారసలీల
మాకణ్ఠనిమగ్నమూర్తీనాం సుగాత్రీణాం వర్ణేరదనసీమాపయనసి స్థైర్యాయ
సాధ్వీనాం సమాగతశ్వం త్రయీసన్నిహితశ్రీరఙ్గధామసన్నివాసమానసానామా
విధువిరచితానేకావతారఇతీవ్యర్థయా స్వయమపి బహూని రూపాణి వివ

త్యం తస్య. వేదపారాయణేన పఠన్తీత్యాచ బ్రహ్మణులె ఙ్క్షీహాంపైః తత్ స్త్రీసంభోగ
సుఖమేకం పితేభ్యః శబ్దైర్భాగ్యశిక్తైః పరాగైః చందనపంకమాలిప్తదేహా ఇత్యర్థః.
పౌర్వాపర్యాక్రాంతమిత్యపి. నియమేన భవతి నైయ్యాయికం నిత్యకర్మ. సమధిగతాని
స్వీకృతాని. ఆమ్రేడనం ద్విస్త్రిరుచ్చారణం పఠనం. యస్మిన్ కర్మణి తత్తథా. సహస్ర
పత్రం కమలం తన్మధ్యమధ్యాసీనానాం ఉపస్థానామతి ఏవ చతుర్ముఖస్య బ్రహ్మణః
వైఖరీం కీర్తిం వ్యాచక్షాణానాం ప్రకటయతాం మధుకరయూనాం తరుణహంసానాం
వరటాః హంసస్త్రియః. పరిరంభః ఆలింగనం. అనంగసంగరేణ సురతేన విస్మృతస్వరైర్గత
శబ్దైః. తామరసపరాగైః పద్మరేణుభిః మసృణలిప్తం పరిమలయుతం తథా అకంఠం కరి
టపర్యంతం నిమగ్నా జలాంతర్గతా మూర్తిర్యాసాం తాసాం. వక్షోరుహానేకవందన
ప్రాంతి సౌకర్యాయ ఇదం విశేషణం. సుగాత్రీణాం సుందరీణాం. వచనైః ఇతి భ్రాంతిహేతు
త్వోక్తిః తృతీయా. అనసియజ్ఞాత్యాదిదీక్షేయేతి శబ్దాంతం భ్రాంతిస్వరూపనిరూపణం. ఆ
ముష్యాయణం. అపిచ సయసి స్థైర్యాయ సాధ్వీనాం ... సమాగతశకీ
రంగాగమివం ... అపి చ ప్రమాః సన్నిహితః ... స్థానం ... సాధ్వీనాం
రూపనిరూపణం. స్వైరసమావంశుల్కం నామవిధురితి సంజ్ఞా ... కః ...
ధురిక్షీరావం త్రయసీత్యమరః. ఇత్యుక్త్వ ప్రకారాయామితి ఏవ అనురాగస్య మాం దర్శనం
... కాయాంకేశస్త్ర ... భ్రాంతా ...

శాఖాయామపి రజతప్రస్థే తత్ర తానసురాగమాం స్త్యసంపాదితా ... తి దేవ
దృష్టా శ్వేతవిశేషోత్కృష్టస్తోమాభిః కోకసంపత్తిభి ... ప్రాభినిర్వారాప్సరస యాం
... ... ంతే యస్యాలోకేన వినిర్మేషమవలోకమానే నలలంకృతా పా
దస్యాద్భుతముఖ్యేనకవేరాత్మజేతిప్రసిద్ధిం సాధయంతీ శాంతనవాస్పదత
యా గాంగేయతరంగిణీవ ంజ్ఞామన్వర్థయంతీ మజ్జనదురితహారాపి నమజ్జ
నదురితహారా నిరాకృతపథక్లాంతిస్స్రవంతీ చతుష్పోరమండకందళయ
త్యామోదం॥౬౪॥ ప్రహసతి భవశోకకరీభవే పరితోషితాం సువర్ణనదీ
ఘువర్ణరుచిం ఫైనైస్సహ్యాసుతా జాహ్నవీమసహ్యాసుతాం॥౬౫॥ పునస్స

త్ర త్రాస్త్యేతిం... స్మిత తోషాభిజాయాయామానసంతోషేభిః కోకదంపతీనాంచ క్రవాక
మిథునానాం పరంపరాభిః పజ్క్తిభిర్నివారితాయాం చంద్రత్వేతేషామన్యోన్య
యోగాసంభవాన్మేమానిచంద్రాః కింతు స్త్రీముఖాన్యేవేతి నిశ్చయజాతే సతి త్యర్థః
అసంతోషేణ అప్రతిహతకౌతుకేన అత్రవివసనిర్మేషం యథాతథా అవలోక
మానేన స్త్రీముఖానీతి శేషః అలంకృతా పార్శ్వాద్యయాత్వమిత్యనుషంజనీయం నరస్య
త్యా ఇదం పారత్వంతం విద్యాజాలం నరస్య తస్య ముద్రస్యేదం పారస్య
తంచ తస్యాద్భుతముఖ్యేన అనాయాసంగ్రహణేన సముద్రానుసరణేన చ హేతునా కవేః
కవయితుః ఆత్మజేత్యాకారికాం కవేరస్యగిరేః రాజ్ఞో వాత్మజేతి చ ప్రసిద్ధిం సాధయ
యంతీ యథార్థాం కుర్వంతీ శాంతనవస్య భీష్మస్య శాంతానాం యోగినాం నవస్య స్తోత్ర
స్యచ ఆస్పదతయా ఆశ్రయత్వేన గాంగేయస్య తరంగిణీ భీష్మజననీ గంగా యా ఇదం
గాంగేయం సువర్ణం తస్య యా తరంగిణీతి చ సంజ్ఞామన్వర్థయంతీ సార్థయంతీ మజ్జ
నేన దురితహారాపి మజ్జనదురితహారా నేతి విరోధః న మజ్జనమనుర్వతః జనస్య దురితహా
రా చేతి పరిహారః ఏషా స్రవంతీ కావేరీ మందం అథికం చతుష్పోరావందం కందళయ
తి జనయతి॥౬౬॥ ప్రహసతీతి భవశోషకరీ సంసారనాశనీ సహ్యస్య గిరేస్సుతా సు
వర్ణానద్యస్సలిలం కవకమయాచ సదీ కావేరీ క్రమేణ భవేన సంసారేణ శివేనచ పరితోషి
తాం ఘుర్వర్ణైస్సదుష్టలేషు రుచిరాన్ క్రిర్యస్యాస్తాం రజతప్రభాం భజసహ్యస్యజాగుస్స
తస్య అస్యశిష్టస్సహస్రమనోజ్ఞాం దసుతాం జాహ్నవీం గంగాం ఫేనైః తస్యాగ్నేస్స్య

ఖ్యాతిప్రకర్షణం ॥౨౪౫॥ సువర్ణవంతం విదుః కాంతం రామాం హేమాపగామి
మాం। కాంపత్యమనయా చైతదనురూపం నిశోభతే ॥౨౪౬॥ కృశానుః॥ సా హ్యే
ష ॥ పరిశోభితామధ్యభాగా మస్య మతో రంగరాజతస్ఫురితా। కథమివద
ధాతి కీర్తిం కావేరీ కనకనిమ్నగేత్యేషా ॥౨౪౯॥ విశ్వావసుః॥ అప్రాప్తదూషణ
మిదం సురూప్యమాణాయా అస్యా గుణపదస్యాత్। పశ్యత వ జేతస్యా రామ
ణీయకం ॥౨౫౦॥ పీతాంబరాలంకృతమధ్యభాగా కహ్లారమాలా కమనీయ వే
ణీ సహ్యాద్రి కన్యా జనకస్య గేహాత్పత్యుస్సమీపం ప్రజతి ప్రసన్నా ॥౨౫౧॥
బ్రాస... రూ... స్ఫమచ్ఛతమగుచ్ఛలగచ్ఛిరస్కా స్థిరన్యగ్రోధపితరవః ప్రతి
ఖ్యాప్యన్తు... తరికి మహాయాత్ర... జాసస్స్వశ్చిబద్ధావదాశపనసాప

దిశః ప్రహసంతి వలిగస్యాత్యే ॥౨౪౩,౨౪౪॥ సువర్ణవంతమితి॥ ఇమం కాంతం
పతిం సువర్ణమస్యాస్తీతి సువర్ణవంతం-తత్ర ప్రసిద్ధం శోభనం వర్ణం వంశముద్ర మి
తి... సూ... రామాం భార్యాం-హేమమయీమాపగాం కావేరీం చ-విదుః. అతః అనయా
... ంపత్యమనురూపం సత్-విశేషేణ శోభతే॥౨౪౬॥ పరీతి॥ పరి
... శోభితా మధ్యమః... తౌ... యస్యాస్సా-పరిశోభితా అప్రాప్త
... హాస్యాయస్యాస్సేతి చ-మధ్యమతః మధ్యమభాగే-రంగేణ రంగ
... రాజతేన దర్పణకాంతినా చ వ్యాఖ్యాం- రంగరాజతః శ్రీరంగనాయకేన చ*
స్ఫురితా- సాపకావిభక్తిః... ప్తా కావేరీ-కనకనిమ్నగేతకీర్తిం- కథమివదధాతి
... వేయం కీర్తిరస్యాఇతిభావః॥౨౪౯॥ అప్రాప్తేతి॥ అప్రాప్తదూషణం... స్యత
... ణం... రామణీయకం సాదర్శ్యం ॥౨౫౦॥ పీతేతి॥ సహ్యాద్రేః క
న్యా పుత్రీ ... పీతేనాంబరేణ శాటియైనవిష్ణునా చాలంకృతః మధ్యభాగః నితంబప్రదే
శః యస్యాస్సా తథోక్తా. కహ్లారాణాం రక్తసరోజానాం మాలయా కమనీయా వేణీ కేశ పా
శః ప్రవాహో యస్యాస్సా తథోక్తా - ప్రసన్నా స్మేరముఖీ అకలుషా చేయం - పిత్రే
యం. జనకస్య గేహాత్ సహ్యాద్రిప్రదేశాచ్చ పత్యుస్సమీపం భర్తుర్గ
గృహం సముద్రసాన్నిధ్యం చ-ప్రజతి ప్రయాతి ॥౨౫౧॥ ఉదగ్రేతి॥ అమ్యాస్త్రీ
రన్యాయామస్మిన్ సీతా ఇతి శేషః - ఉదగ్రా ద్విరున్నా ఘద్వ్యః ఉచ్చ తమైరల్యైన్న తైః గు
చ్ఛైః... లసత్ శిరః అగ్రభాగః యేషాం... తరవః ... పినాం కావేరీం - తత్

థికాఙ్క్షామి ॥౬౫౨॥ కించిదంతరముపసృత్యావలోక్య। సహర్షం ॥౬౫౩॥
సారంగడింభనయనానవకేళియోగ్యా సారంగముఖ్యనగపుష్కలనికుంజే
యం శ్రీరంగదివ్యనగరీ ప్రథితేన సాకం ద్విపారంగతైర్భుజగధజనైః పరిభూష్య
మాణా ॥౬౫౪॥ నిపుణం విభావ్య సశంకం పశ్యన్ ॥౬౫౫॥ హంసాః స్ఫుటదీర్ఘికా

కావసతయః ప్రక్రాంతతర్కా అహో బాలిలీలోద్యానచరాః పతంజలిగిరా
పుంస్కోకిలాః ఖేలనైః। ద్వైతాద్వైతకథాం యథా విదధతి క్రీడామయూరా
ఇహాస్త్రైస్వర్యం తాం త్రికశాఖాః పరిపఠత్యేతా ముహుశ్శారికాః ॥౬౫౬॥
ప్రాతః ప్రాతః పయసి విమలే పావనే సహ్యపుత్ర్యాః స్నాయం స్నాయం

సకలవిషయత్యాగినో యోగికోటిః। వారం వారం భుజగశయనం లోచనా
భ్యాం పిబంతః క్షేమం క్షేమం తు నవగమయంత్యకాలమత్ర ప్రపతంతి ॥౬౫౭॥ కృతా

థః। యత్నజుషః। అత ఏవ వన్యస్త్రీయోషిచ్ఛిరసి బద్ధావదాతవసనాః అమీ పక్షి
ణా ఇవ భాంతి ॥౬౫౨॥౬౫౩॥ సారంగేతి॥ సారంగడింభస్య మృగశిశోరివ నయనే యా
సాం తాః సారంగాక్షీణాం నవకేళియోగ్యాః సారంగా ఇవ ముఖ్యాః ప్రముఖాః యే
నగాః తైః సద్గైః వృక్షైః పుష్కలాః పూర్ణాః నికుంజాః లతాగృహా యస్యాం సా -
నయా శాస్త్రాణ్యేవ దృష్టిః తస్య పారంగతైః భుజగధజనైః పరిభూష్యమాణా ఇయం శ్రీరం
గం నామ దివ్యనగరీ ప్రథితే ప్రకాశతే ॥౬౫౪॥౬౫౫॥ హంసా ఇతి॥ ఇహ శ్రీరంగే నీ
స్ఫుటే స్ఫుటదీర్ఘికాపాఠ్యాస్తాసు వసతిర్నివాసః యేషాం తే హంసాః - ప్రక్రాంత
తః ఉపన్యస్తః తర్కః న్యాయశాస్త్రం యైస్తథోక్తాః - అహో ఇతి ప్రతివాక్యం జనీ
యం - లీలోద్యానచరాః - పుంస్కోకిలాః - పతంజలిగిరా భాష్యఫణితా - ఖేలతి క్రీడతి - క్రీడామ
యూరాః - ద్వైతాద్వైతయోః కర్మకాండజ్ఞానకాండయోః కథాః ఉపన్యాస వా
ద్యర్థా విదధతి కుర్వంతి తథా ఏతాః శారికాః త్ర్యక్షరత్రయః - తాం త్రికశాఖా శీర్షత్రయ వా
ణి శాఖాని - త్రైస్వర్యం యథేచ్ఛం - ముహుర్ముహుః - పరిపఠంతి ॥౬౫౬॥ ప్రాతరితి॥ అత్ర సకలవి
షయత్యాగినః అమీ యోగినః ప్రాతః ప్రాతః ప్రతికల్యం - సహ్యపుత్ర్యాః కావేర్యా
స్సంబంధిని పావనే విమలే పయసి - స్నాయం స్నాయం స్నాత్వా స్నాత్వా లోచనాభ్యాం
భుజగశయనం శ్రీరంగేశ్వరం - వారం వారం అసకృత్ - పిబంతః పశ్యంతస్సంతః - అత్రైవ .
క్షేమం క్షేమం అవిచ్ఛిన్నకుశలం అఖిలం కాలం - క్షణవత్ నిమిషవత్ గమయంతి ॥౬౫౭॥౬౫౮॥

ను॥ పయసాస్యపరుద్ధమేవ ఖాను సే॥౫౮॥ సారంగదృష్టిః కథముత్సృజత్సతే సారంగదృష్టిస్స్వదతేమునిభ్యః। కవేరజాసంగతిముత్సృజన్తీ కవేరజాసంగరుచిః కథం స్యాత్ ॥౫౯॥ నిశ్వాసనుః॥ సఖీభవతా ఫణితానాం వ్యాసనై ఃపరోక్షస్సమాధేయ ఇత్యగ్రతో దృష్ట్వాఞ్జలిం బధ్వా ॥౬౦॥ శ్రీరంగశోభ శ్రోత్రస్య శ్రీరంగశోభతే చయః। న మోహాంకలదేవత స్సైన మోహాంకల దేతతః॥౬౧॥ కించ॥ ప్రత్యేపతికవిరాజమణిః ఫణిపతిభోగశయ ఎరథాంగశయం। కారణమేకం జగతాం వారణపతిభీతి వారణం ధామ॥౬౨॥ కృశానుః కిమస్మిన్నపి మహాభుజంగశాయిసిత్వయి క్రియంతే ప్రణామాః ॥౬౩॥ తథాహి॥ శ్యామోత్తుంగపయోధరోజ్జ్వలరుచిస్తన్వీ భుజంగాస్వయం శ్రీ

సారంగతి॥ సారంగదృష్టిం త్రియమున్సృజద్భ్యః మునిభ్యః సారంగదృష్టిస్త్రీ - పా త్రసిద్ధారంగస్యరంగనాయకస్య దృష్టిర్దర్శనం - కథం స్వదతే కోచ తేసరోచత ఏవే త్యర్థః - కం బ్రహ్మణం వెత్తీతి కవేః బ్రహ్మవిదః - అజ్ఞాయాః ప్రకృతేస్స సారస్య వి యోగాత్ - కవేరజాయాః కావేర్యాః - సంగం సంబంధః ఉత్సృజన్తీ త్యక్తవతీ కోపి కవేః పండితస్య - అజాయాః - కవేరజాయాశ్చ సంగేన సంబంధరుచిః వాంఛా కథం స్యాత్ న స్యాదేవేత్యర్థః ॥౫౯॥ సఖ్యేతి॥ వ్యాసైః పారాశర్యైః పదానాం ఛేదైః వాతి పానరూపాతుంగ శక్యస్సమాధేయ ॥౬౦॥ శ్రీరంగేతి॥ యస్య శ్రీరంగశాయికస్య - అంగసతు సి - శ్రీః శోభతే - శ్రీరంగనామకే ప్రైచ - ... శోభతే - తస్యైరంగశాయినః - మోహాంకల దేవతా - తతః రంగశాయినః ... మోహం అజ్ఞానం - నకలయేన ఖజాయి॥ ౬౧॥ ఫణిపతీతి॥ ఫణిపతేః శేషస్య భోగశరీరే శేతే ఇతి తస్యేయం - రథాంగం చక్రం శ స్వహస్తే యస్యాసౌ - జగతాం ఏక ముఖ్యం కారణం - వారణపతేర్గజేంద్రస్య భీతి వా రణం భయనాశకం - ధామ ... ఫణిపతిస్సాన సమస్తి - యా కాంక్షర్ణ ద్వి తీయ ... ॥౬౨॥ కిమితి ॥ మహాభుజం గః ... మహాభుజ ... ॥౬౩॥ శ్యామేతి॥ శ్యామా ... ఉత్తుంగ ... తరుణీ ... ఉత్తుంగస్య చ ... ఉజ్జ్వలా రుచిః ... శృంగారికాం ... గా

రంగస్థ అనిత్యవాసరసికః శృంగారిణామగ్రణీః ప్రాకారాంతర ప్రకరాంతరస్థితి
మతీయా రాజవద్విన్యస్యాహో నిశ్శంక ఇహ పరపూరుషశ్చిరమసౌ సదార్తి తత్ప
న్నిష్ఠా ॥౬౬౪॥ విశ్వావసుః॥ శ్లేషావలంబినా దోషా ఇమే న సంతి దోషా వదామః ప
త్యుతతో షావహా ఇతి నాహమతో త్తరయామి ॥౬౬౫॥ పునర్విరూప్య ॥ కృతి
భృద్భిర్నిజమాలికామధుకృతపాదో వివిహాయ స్వాగీచ । ఇదం మరివంగబంధు
దోషా ఖ్యా వై విలోక్యతే కింతు ॥౬౬౬॥ యద్వా ॥ [illegible] తం గా
సుముదాప్యాయనకారిణీ హృద్యష్టి [illegible] రంగల [illegible] గంసుము
దాప్యాయనకారిణం విధుం తం ॥౬౬౭॥ పునర్విశంత్య సవిస్మయం ॥౬౬౮॥
రంగేశ సేవకోయుక్తం నాతః రీతంభజేది । చిత్ర మేతదసంగీకృపవేశం

శక్తానామగ్రణీశ్శృంగార్తః-భుజ గానాం విటానాం అన్వయం వహానాం శేషశ్చ నయం
చతన్వే కుర్వే-శ్రియుక్తే రంగస్థలే నాట్యశాలాయాం శ్రీరంగక్షేత్రే చ నిత్యవా
పరసికః-అసావరః పౌరుషః జారః పరమపురుషశ్చ - ప్రాకారాణాం సప్తానాం ప్రక
రస్య సమూహస్య అంతరే మధ్యే స్థితిమతీ-యా [illegible] పద్మినీ [illegible] రాజవ [illegible]
ప్ర పుష్కరిణీ [illegible] తే-తస్యాః [illegible] నిశ్శంకః [illegible] యస్య -
చిరంచి [illegible] ఇత్యర్థః ॥౬౬౪॥ శ్లేషేతి ॥ అత్ర సంతో దోషా దూషణేషు -
నోత్తరయామి-ప్రతివాక్యాని నకరోమి ॥౬౬౫॥ కృతీతి ॥ కృ ద్భిః రాజభిః [illegible]
శ్చ-నిజమాలికాసు [illegible] కృతపాదః [illegible] - [illegible]
సాగస్వరూపశ్చ-యద్వా-విః [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ఇతి చ భగవచ్ఛేష త్వే-అహితానాం [illegible] విగ్రహ
[illegible] రంగబంధుః [illegible] ఇదం దురిత లోక్యతే-కింతు-రంగబంధుః
[illegible] అలంకారః ॥౬౬౬॥ [illegible]
[illegible] ఆప్యాయనకారిణీ [illegible] ఇహ
[illegible]
[illegible] ఆప్యాయనకారిణం [illegible]
[illegible] ॥౬౬౭॥ ౬౬౮ ॥ రంగ [illegible]

ధ్యపశ్యన్తే, ౧౮౯॥ అన్యదద్భుతముద్భాతమత్ర శ్రీరంగధామని యచ్చ చ
న్ద్రాభిఖ్యయా పుష్పశోభతే పుష్కరిణ్యహో ॥ ౧౯౦ ॥ సమన్తాదవలో
క్యతాం వ్యాప్తమ్ ॥ ౧౯౧ ॥ రంగక్షేత్రమిదం పశ్యే శితురభివ్యక్తిస్థలేష్వాదిమం తీర్థం
స్తైః మరుద్వృధా భగవతీ యత్రాన్తోపవీతి శుభ్రితిః ॥ సర్వాత్మా నగరస్య చాస్య
జగతాం నిర్వాహకో నాయకో వాసశ్చేదిహ లభ్యతే జగతికో వైకుంఠము
క్తేన తే ॥ ౧౯౨ ॥ కృశానుః సాక్షాదంగీకారం ॥ ౧౯౩ ॥ సోయం యస్యాపి హ్యాద్యపి
నిధి యస్సాయన్తనేందీవరశ్యామాంగేన సనాయకః కృతతమోభంగేన
గేన మనా । (శ్రీ)రంగాః కింతు చరంతి హన్తపిశునాః శాంతాత్మనాం తాప

నాయకస్య క్షేత్రరంగలోకస్య చ సేవకః భక్తః అత్ర యో జనశ్చ తాపతాపాంకుశలాంరి
తి స్థితిం భజేత్ ప్రాప్నుయాత్ ఇతి యుక్తం న చిత్రమిత్యర్థః అన్యత్రం వా ఇతి చ్ఛేదః
యుక్తా మే వా తాపాం సత్యాం రీతిం ఉరగాణాం నామలోకం భజేద్యా న భజేదేవేతి యు
క్తం నాతరీతిమితి వా పాఠః అతస్సర్వరీతిమిత్యర్థః కిం తు రంగేశసేవకః అసంగి
విషయాసక్తిరహిత ఇతి వ్యపదేశం ప్రసిద్ధం అస్మాత్ భజతే ఇతి యత్ తదేతచ్చిత్రం ॥
౧౮౯ ॥ అన్యదితి ॥ అత్ర శ్రీరంగధామని క్షేత్రే యద్యస్మాదేషా పుష్కరిణీ కమలినీ
చంద్రస్య అభిఖ్యయా కాంత్యా చంద్రికయా చంద్రపుష్కరిణీతి నామ్నా చ అభిఖ్యా
నామ శోభయోరితి విశ్వః ॥ ౧౯౦ ॥ ౧౯౧ ॥ రంగేతి ॥ ఇదం రంగక్షేత్రం రమేశితుః భగవ
తః అభివ్యక్తిస్థలేషు ఆవిర్భావస్థలేషు తన్మధ్య ఇత్యర్థః ఆదిమం ప్రథమం యాం విరజా
తీర్థం ఇత్యాహుః తత్రోపవీతి భృశం స్తౌతి భగవతీ మరుద్వృధా కావేరీ స్వవతీ ధరాంవి
జారతీర్థమేవ అస్య నగరస్య నాయకశ్చ జగతాం సర్వేషాం నిర్వాహకః పాలకః స
ర్వాత్మా విష్ణురేవ ఇహ రంగక్షేత్రే వాసః లభ్యతే చేతి స్వేనేతి శేషః జగతికః పుమాన్ వై
కుంఠముక్తేన తే సకోపీత్యర్థః ॥ ౧౯౨ ॥ ౧౯౩ ॥ స ఇతి ॥ సాయం భవానాం సాయంత
నానాం వికసతామిత్యర్థః ఇందీవరాణాం నీలోత్పలానామివ శ్యామం అంగం యస్య తే
న అన్యత్ర సాయంతనేందీవరశ్యామం అంగం మధ్యభాగః యస్య తేన అంగాగా
త్రాంతికోపాయ ప్రతీకేష్వ ప్రధానక ఇతి విశ్వః కృతః తమసః అజ్ఞానస్య తిమి
రస్య చ భంగః యస్య తేన రంగస్య ఇందురివ రంగనాయకస్తేన సనాయకః సనా
థకః సహితః సోయం విష్ణుదేశః యద్యపి హృద్యః మనోజ్ఞః ఏవ కింతు తత్రాపి

దాః । శ్రీమంతోఽయముదంచనాఖ్యతసఖల్పత్రాసతే ॥౬౭౪॥ కిం బహునా ॥
౬౭౫ ॥ నిత్యం కాంచనసింధుమధ్యరుచిరో నిష్కంపసంపన్నిధిః నిస్తుల్యామపి
కాంచనశ్రియమురోమధ్యే దధానస్స్వయమ్ । బిభ్యత్కింపిశునేభ్య ఏష బ
హుళప్రాకారసంవేష్టితే శేతే ధామ్ని రంగనాయక ఇతి స్వాఖ్యామిహాఖ్యా
పయన్ ॥౬౭౬॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే నజాతు శ్రీమతాం హానిః ప్రత్యుత పిశు
నానామేవ భవంత్యనర్థాః ॥౬౭౭॥ పరవిత్తజిహీర్షయా ప్రవృత్తః పిశున
స్స్వయమేవ నాశమేతి । సులభశ్శలభస్య కిన్ను దాహః పృథుదీపగ్రసనాయ
జృంభితస్య ॥౬౭౮॥ అలమస్య ప్రసంగేన తమేవ పరమేశం శ్రీరంగధామానం
అనుసందధామి ॥౬౭౯॥ సవిస్మయం ॥ సపర్యాం విరుద్ధాదపి ప్రాప్తుమీష్టే స
మర్థో జగత్యాం యతో రామచంద్రాత్ అరంగాధిరాజోదితప్రౌఢభ

భ్రాంతాః పరధనలుబ్ధాః - శాంతాత్మనాం తాపదాః సంతాపకారిణః - పిశునాశ్చ
రాః - చరంతి పతంతి - హంతేతి ఖేదే - నృషా పిశునానాం ఉదంచనా తన్ప్రబలాక్షే
ద్ధేతోః - శ్రీమంతః లక్ష్మీవంతః - అత్ర విషయే - అత్రాసం నిర్భయం యథా తథా నా
సతే స్వపంతి ఖలు ॥౬౭౪॥ ౬౭౫॥ నిత్యమితి ॥ కాంచనసింధోః స్వర్ణరాశేః కావే
ర్యాశ్చ మధ్యే రుచిరః ఆసీన ఇత్యర్థః - నిష్కంపాయాః శాశ్వతాయాః సంపదో నిధిః
నిస్తుల్యాం అసదృశీం - కాంచనస్య శ్రియం స్వర్ణమయహారశోభాం - కాంచన ఇతి ఛే
దః - కామపి అనిర్వాచ్యాం శ్రియం లక్ష్మీం చ - ఉరోమధ్యే దధానః - అత ఏవ - ఏష భ
గవాన్ - స్వయం పిశునేభ్యః బిభ్యత్ కిం త్రస్యన్నివేత్యుత్ప్రేక్షా - బహుభిరనేకైః
ప్రాకారైః సంవేష్టితే ధామని - తద్రంగస్య లోకస్య క్షేత్రస్య చ నాయకః - స్వసాఖ్యాం
నామ - స తు స్వర్ణనాయక ఇతి స్వాఖ్యాం - ఇహ విషయే - ఖ్యాపయన్ ప్రకటయన్ -
శేతే నిలీయ తిష్ఠతి నిద్రాతీతి చ ॥౬౭౬॥ సఖ ఇతి ॥ శ్రీస్సంపత్ లక్ష్మీశ్చ తద్వతాం ॥౬౭౭॥
పరేతి ॥ పరేషాం విత్తస్య జిహీర్షయా హర్తుమిచ్ఛయా - ప్రవృత్తః వ్యాపృతః - పిశు
నస్తు - స్వయమేవ నాశం ఏతి - తథాహి పృథోర్దీపస్య గ్రసనాయ కబళనాయ - జృం
భితస్య శలభస్య నామ కీటస్య - దాహః భస్మీభావః - న సులభః కిం ॥౬౭౮॥ ౬౭౯॥
సపర్యామితి ॥ జగత్యాం లోకే - సమర్థః పుమాన్ - విరుద్ధాచ్ఛత్రోరపి - విరుద్ధశీ
లాదపీతి చ - సపర్యాం పూజాం ప్రాప్తుం - ఈష్టే శక్నోతి - యతః స్వయం రంగస్య అ
ధిరాజోఽపి సః భగవాన్ - అరంగాధిరాజే రంగరాజాన్వస్మిన్ - అర ఇతి ఛేదః - అత్యం
తమిత్యర్థః - గాధిరాజే విశ్వామిత్రే చ ఉదితా ఆవిర్భూతా ప్రౌఢా బహుళా భక్తిః
యస్య తస్మాత్ రామచంద్రాత్ - పూజాం - ప్రాప ప్రాప్తవాన్ - ఇతి సంబంధః

క్త్రైరపి ప్రాప్తపూజాం సరంగాధిరాజః ॥ ౬౮౦ ॥ అథవా నాత్ర విరోధ ఇతి సమర్థయే ॥ ౬౮౧ ॥ కువస్తుహంతా సద్వస్తుసంగ్రహీ రాఘవః క్షమం । హంతా పరరంగరాజస్య రంగరాజమపూజయత్ ॥ ౬౮౨ ॥ పునస్స భక్తిప్రకర్షం భగవంతముద్దిశ్య ॥ ౬౮౩ ॥ శ్రితసురనుతిఘోషే శత్రుషుస్ఫీతరోషే నిహతవినతదోషే నిత్యదాస్యాభిలాషే । లలితవపుషి శేషే లబ్ధసంపూర్ణతోషే పరమపురుష శేషే పర్వచంద్రావిశేషే ॥ ౬౮౪ ॥ భగవద్రంగచంద్ర భవదీయసన్మతిభాషితమపి వయం బిభీమః ॥ ౬౮౫ ॥ తథా హి ॥ వక్తృవ్యాకరణస్య వామమితరత్తస్య ప్రవక్త్రీక్షణం భాష్యం వ్యాకరణస్య సాధు విదధే శయ్యా యదీయా పునః । యద్వాహో ద్విజశేఖరః శ్రుతిమయో యస్యస్నుషా భారతీ గోష్ఠ్యాం తత్ర స్తుతిస్తస్య తే కవిజనో రంగేశ కర్తుం నుతిమ్ ॥ ౬౮౬ ॥ పునరంజలిం బద్ధ్వా సంప్రార్థనం ॥ ౬౮౭ ॥ పరగుణగణసీమా వారిదశ్యామ

రంగనాయకైరక్షంకులశైవలమితి రంగమహాహస్తే [illegible] ప్రసిద్ధం ॥ ౬౮౦ ॥ ౬౮౧ ॥ కువస్త్వితి ॥ రాఘవః శ్రీరామః - కుత్సితానాం వస్తూనాం హంతా త్యాగీ - సద్వస్తూనాం సంగ్రహీ చేతి - క్షమం యుక్తం - యతః - పరస్య రంగరాజస్య పరరంగరాజస్య హంతా పరరంగశ్రేష్ఠస్య చ - హంతా - రాఘవః - రంగరాజం క్షమం అపూజయత్ పూజితవాన్ ॥ ౬౮౨ ॥ ౬౮౩ ॥ శ్రితేతి ॥ శ్రితైః లబ్ధైః సురాణాం నుతిఘోషైః స్తోత్రస్వనైః యుక్తస్మిన్ శత్రుషు వివృద్ధరోషే - నిహతవినతదోషే - నిత్యం దాస్యే అభిలాషః యస్య - తస్మిన్ - లబ్ధసంపూర్ణతోషే పర్వణి పూర్ణిమాయాం చంద్రాద్విశేషే అవిద్యమానశేషత్వభణాః - లలితవపుషి శేషే అనంతే - హే పరమపురుష - త్వం శేషే నిద్రాసి ॥ ౬౮౪ ॥ ౬౮౫ ॥ వక్త్రేతి ॥ యదీయేత్యగ్రిమం యథాలింగం సవణా ప్రయోజ్యం వామం చక్షుః సవ్యనేత్రం - చంద్ర ఇత్యర్థః - వ్యాకరణస్య చాంద్రస్య - వక్తృప్రత్యక్ష - ఇతరత్ దక్షిణం నేత్రం - సూర్యః - తస్య చాంద్రవ్యాకరణస్య ప్రవక్తృ శయ్యా శయనం శేషః - వ్యాకరణస్య పాణినీయస్య - భాష్యం వ్యాఖ్యానం - సాధు సమ్యగ్విదధే కరోతిస్మ - యస్య భగవతః వాహః - వాహనం - శ్రుతిమయః వేదాత్మా - సుపర్ణోఽసీత్యాదిశ్రుతేః - ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం పక్షిణాం చ శేఖరః శ్రేష్ఠః గరుడః - యస్య స్నుషా పుత్రపత్నీ భారతీ సరస్వతీ హే రంగేశ - తస్య తే - గోష్ఠ్యాం సభాయాం - కవిజనః - నుతిం కర్తుం - త్రస్యతి బిభేతి ॥ ౬౮౬ ॥ ౬౮౭ ॥ పరేతి ॥ పరాణాం గుణానాం సీమా అవధిభూతః - వారిదస్య మేఘస్యేవ శ్యామం శ్యామరూపం యస్య [illegible] - అమరాణాం [illegible] అంగనానాం [illegible] సముత్కీర్తితానాం

ధామా సతతమమరరామాసంఘసంగీతనామా । పరిహృతభవదామా భాసితాకల్పహేమా కామం కలయతు భూమా మంగళం రంగధామా ॥ ౬౫ ॥ అస్త్యతోఽపీత్యుసప్రశ్రయం ॥ ౬౬ ॥ స్వామినీం నౌమి నీలాబ్జమదమోచనలోచనాం । అంగనాం రంగధామ్నోఽస్య దీప్తిం మూర్తిమతీమివ ॥ ౬౭ ॥ దేవీముద్దిశ్య ॥ మోహోన్మూలనమూలికా భవజుషాం మోక్షాధ్వనిశ్శ్రేణికా చేతశ్శుద్ధివిధానసిద్ధగుళికా చింతాతమశ్చంద్రికా । విద్యావిభ్రమశాలికా సికమలె విష్ణోరురోమాలికా మాతస్త్వం మమ పారిజాతతిలకా మోదాంబుధేర్వీచికా ॥ ౬౮ ॥ కృశానుః ॥ కాంత్యైవ హంత వ్యాపికమలామతిచంచలాం । అశిష్టేష్వేవరజ్యంతీమభిప్రైతి కథం బుధః ॥ ౬౯ ॥ తథాహి ॥ ప్రాక్పర్యంకమధిష్ఠితో మణిమయం పాలాశశయ్యామపి ప్రాయః ప్రార్థయతె

సవిషయీకృతాని నామాని హర్యాదీని యస్య సః - పరిహృతం భవస్య సంసారస్య దామ పాశః యేన సః - ఛిన్నసంసారబంధన ఇత్యర్థః - భాసితం ప్రకాశితం - ఆకల్పానాం భూషణానాం హేమ యేన సః - రంగధామా రంగనాయకాత్మా - భూమా వ్యాపకః భగవాన్ - మమ మంగళం శుభం - కలయతు ఘటయతు ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ స్వామినీమితి ॥ నీలాబ్జస్య కువలయస్య మదమోచనే సౌందర్యగర్వనివారకే లోచనే యస్యాస్తాం - మూర్తిమతీం దీప్తిం శరీరధారిణీం ప్రభామివ స్థితాం - స్వామినీం జగదీశ్వరీం - అస్య రంగధామ్నః అంగనాం మహాలక్ష్మీం - నౌమి నమస్కరోమి ॥ ౬౭ ॥ మోహేతి ॥ హే మాతః కమలే - త్వం భవజుషాం - ఇదం అగ్రిమ చతుష్టయే యోజ్యం - మోహస్య ఉన్మూలనే ఉత్పాటనే మూలికా సిద్ధౌషధీవిశేషః - మోక్షస్య అధ్వని శ్రేణికా అధిరోహిణీ - చేతసః శుద్ధేః కామాదిరాహిత్యస్య విధానే సిద్ధస్య యోగినః సంబంధినీ గుళికా ఔషధవిశేషః - చింతాయాః వ్యసనస్యైవ తమసః చంద్రికా - విద్యానాం విభ్రమశాలికా విహారగృహం - విష్ణోః ఉరసః మాలికా స్వర్ణమయీ - మమ పారిజాతలతికా కామితార్థప్రదాయినీ - మోదస్య బ్రహ్మానందస్యైవ అంబుధేః వీచికా - భవసీతి సర్వత్ర యోజ్యం ॥ ౬౮ ॥ కాంత్యేతి ॥ కాంత్యైవ వృత్త్యా శీలేనాపి - అతిక్రాంతా చంచలా తటిత్ యయా తాం - అత్యంతచపలాం చ - కించ - అశిష్టేష్వేవ రజ్యంతీం ప్రియమాణాం - కమలాం - బుధః గుణదోషజ్ఞః - కథం అభిప్రైతి - అత్ర బుధ ఇతి సాభిప్రాయ విశేష్యత్వాత్ పరికరాంకురాలంకారః ॥ ౬౯ ॥ ప్రాగితి ॥ యః క్షితిపతిః - ప్రాక్ లక్ష్మీకటాక్షకాలే - మణిమయం పర్యంకం శయనం - అధిష్ఠితః ఆరూఢః - సవిషః - ప్రాయః పాలాశీం పర్ణమయీం శయ్యామపి ప్రార్థయతే న తు లభతేపి వా - యః క్షిర

కదన్నమితరయః క్షీరోదనం ధృష్టవాన్ । ప్రాశ్నాత్యేష కదుష్ణికా మహస్వత వత్ప్రాగాత్తపీతాంబరః కంథాం యాచతి భృత్యవత్ క్షితిపతిం లక్ష్మీకటాక్షాశ్రయో ॥ ౯౩ ॥ అన్యచ్చాపవిత్రం ॥ ౯౪ ॥ దాతుర్ద్వారి యపవవారణమగాత్తద్ద్వార్యహో వారణం పశ్యత్యద్య చిరాదశేత భువి యో భూస్తస్యాశేతే భుజే। నాహారానపి లేభిరే యదబలా హారానమూస్తత్ప్రియా విందంతే కమలాద్యనూర్మిభిరహో హాని మోహో భవత్యున్నతేః ॥ ౯౫ ॥ ఇదం చ బోద్ధవ్యం ॥ క్రియమద్రిశ్య ॥ ౯౬ ॥ హంతుం బంధుజనాన్ ధనార్థమనఘాన్ గంతుః పరస్త్రీశతం రంతుం గంతు విహింసనైస్సహజనైస్సంతుష్యతో వంచనైః । వక్తుం స్త్రీక్షణయుక్తమేవ వచనం పస్తుమితం చాదనం నిత్యం నృత్యసి మందిరేషు కమలే కృత్యం తవైతన్మతం ॥ ౯౭ ॥ అన్యచ్చ ॥ ఏషామన్యకళత్రదర్శన

యః క్షుధితేభ్యః పరేభ్యః కదన్నమపి న దత్తవాన్ - స ఏషః - కుత్సితాం ఉష్ణికాం యవాగూం కదుష్ణికాం - అమృతవత్ - ప్రాశ్నాతి పిబతి - యః ప్రాక్ ఆత్తపీతాంబరః ధృతపీతకౌశేయః స ఏషః - భృత్యవత్ - కంథాం జీర్ణబహువస్త్రఖండనిర్మితాం - యాచతి - లక్ష్మీకటాక్షాశ్రయ ఇతి విధేయవాక్యం క్రియేతి బోధ్యం ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ దాతురితి ॥ యః దరిద్రః - దాతుర్ధనికస్య - ద్వారి ద్వారే - వారణం ప్రవేశనిషేధం - అగాత్ ప్రాప్తవాన్ - తస్య దరిద్రస్య ద్వారి - వారణం దరిద్రాణాం ప్రవేశనిషేధం - గజం వా - అద్య పశ్యామి - యః చిరాత్ భువి అశేత శయితవాన్ - తస్య భుజే భూపతిః శేతే - అస్య భుజే సకలభువనపాలయితృత్వఘనః - యస్య అబలాః స్త్రియః - ఆహారానపి న లేభిరే - అమూః తస్య ప్రియాః - హారాన్ విందంతే లభంతే - కమలాయాః లక్ష్మ్యాః కృపాకటాక్షవీక్షణ ఇవ తాదృశైః కరణైః - నిమ్నః నీచోపి ఉన్నతః భవతి - అహో ॥ ౯౫ ॥ ౯౬ ॥ హంతుమితి ॥ ధనార్థం అనఘాన్ నిర్దోషానపి బంధుజనాన్ హంతుః - పరస్త్రీశతం గంతుః సంగచ్ఛతః - జంతూనాం విహింసనైః జనైః సహ రంతుః క్రీడతః - వంచనైః పరప్రతారణైః - సంతుష్యతః - అయుక్తం తీక్ష్ణమేవ సతు కదాప్యనృతం మృషా చేత్యర్థః - వచనం వక్తుః - మితం స్వోదరమాత్రపూరకం ఓదనం పక్తుశ్చ జనస్యేతి ప్రతిపత్తవ్యం - మందిరేషు - హే కమలే - నిత్యం నృత్యసి రమసే ఏతమక్తనిధం తవ ... పవిత్రభవం ... ప్రాపికిం తు త్వయ్యేవ భవమిత్యర్థః - ఏతద్వాక్యం ... నిందాపరః అత్యంతగర్హ్యమిత్యర్థః - కృత్యమితి పాఠే - ఏతత్ కృత్యం ... ॥ ౯౭ ॥ ఏషామితి ॥ ఏషాం మగ్ధచిత్తానాం - ధృ ... - అన్యకళత్రాణాం పరాంగనానాం దర్శనే ... తస్మాత్ ...

కశ్చౌవృత్త్యా త్రిషు న్యేష్వశౌ మూఢం హృత్పరార్తిచింతనవిధౌ మిథ్యాస
క్తిస్సంముఖం । అప్రజ్ఞాతపశూన్ బుభుక్షితశిశూన్ భ్రూదండైస్త్రాస్యతః తే
షాం లక్ష్మి గృహాన్ దృశా భవసరిన్నావే హా నావేక్షసే॥౧౯౮॥ విశ్వావసుః॥
సఖే మానస సఖే సజ్జనసితే వీణాసంవాణీ॥ ౧౯౯ ॥ ఏతా దుశ్శీలేష్వదృశ్యా నా
స్సాధుజనానుపయాంత్రాస్సంపదాభాసాః । ప్రత్యుతమృత్యుతరణకారణభు
వనజననీకృపాకటాక్షవైధుర్యనిబంధనా ఏవ॥౨౦౦॥ఉక్తం హి గుణహానేరు
దధిమహిత్వవైముఖ్యనిబంధనత్వముచితజ్ఞైరనముచిద్విషా॥౨౦౧॥ సద్యో వై
గుణ్యమాయాంతి శీలాద్యాస్సకలా గుణాః । పరాఙ్ముఖీ జగద్ధాత్రీ యస్య
త్వం విష్ణువల్లభే॥౨౦౨॥ తతశ్చ॥ ౨౦౩॥ సంపత్తిః కింపచానానాం సం ప్రా
ప్తా కాపథేనయా । నరకానుభవోదర్కా న సా లక్ష్మ్యాః కృపాఫలం॥౨౦౪॥

త్వతాం విజ్ఞానేన శూన్యే. తత్పరాఙ్ముఖే ఇత్యర్థః - యేషాం హృత్ హృదయం చ పరే
షాం ఆర్తే పీడాయాః చింతనవిధౌ ఆలోచనేపి - కిముతత్పరిహరణ ఇతిభావః - మూఢం వి
వేకశూన్యం పరాఙ్ముఖమితియావత్ - యేషాం ముఖం వాక్ మిథ్యాసక్తిస్సంగం - తేషాం సం
బంధినః- అప్రజ్ఞాతాః కదాప్యదృష్టాః పశవః గోమహిష్యాదయః యేషుతాన్ - బుభు
క్షితశిశూన్ క్షుధితబాలకాన్ - అభ్రూదండైర్గర్వేణ త్రాస్యతః పతితాన్ గృహాన్ -
హే లక్ష్మి త్వం - భవస్య సంసారస్యైవ సరితః నావా తరణ్యా దృశా - నావేక్షసే నపశ్య
సి - కింతు బంధుహంత్ర్యా ఉగ్రదృశా నేవ ఆవేక్షసే ఇత్యర్థః॥౧౯౮॥సఖ ఇతి ॥ ఇయము
క్తప్రకారా- తవ వాణీ వాక్ - మానసస్య ఖేదజననీ॥౧౯౯॥ ఏతా ఇతి ॥ సంపదఇవ ఆ
భాసంతే సంపదాభాసాః కుత్సితసంపద ఇత్యర్థః - ప్రత్యుత విపరీతమిత్యర్థః - మృ
త్యోస్సంసారసముద్రస్య తరణే కారణానాం భువనజననాః లక్ష్మ్యాః కృపాకటాక్షా
ణాం వైధుర్యం శూన్యతా నిబంధనం యేషాం తథోక్తా ఏవ॥ ౨౦౦॥ ఉక్తమితి ॥ గుణానాం
శాశీల్యాదీనాం హానేః దోషీభావస్య - ఉదధిమహాత్మ్యః లక్ష్మ్యాః వైముఖ్యం పరాఙ్ముఖ
త్వం నిబంధనం ప్రయోజకం యస్య తస్యభావస్తత్త్వం - నముచిద్విషా ఇంద్రేణ ఉ
క్తం హి రేవార్థే॥౨౦౧॥ సద్య ఇతి ॥ హే విష్ణువల్లభే జగద్ధాత్రి లోకమాతా త్వం యస్య
పరాఙ్ముఖీ భవసి - తస్య శీలాద్యాస్సకలా గుణాః వైగుణ్యం దోషత్వమాయాంతి - దోషీ
భవంతీత్యర్థః- ఇత్యుక్తమితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౦౨॥ తతశ్చ లక్ష్మి పరాఙ్ముఖస్యస
ర్వగుణదోషీకరణప్రయోజకత్వాదేవేత్యర్థః॥ ౨౦౩॥ సంపత్తిరితి ॥ కింపచానానాం
షు ద్రాణాం యా సంపత్తిః సంపత్ కాపథేన అన్యాయమార్గేణ ప్రాప్తా - । నరకానుభ
[illegible] లక్ష్మ్యాః కృపాఫలం నభవతి కింతు [illegible]

తథాహి ॥ ధన్యంమన్యతయాతృణీకృతబుధాధర్మేషుమేధాధనః స్వేష్టా ప్తానుసపుణ్యలేశవిలసత్సంపల్లవాః పల్లవాః । పంచాసూనపహాయపంచమ దినే రాకల్పమల్పా ఇమే భోక్ష్యంతే బత యాతనా బహువిధాః కాన్తాంతగ ర్తాంతరే ॥ ౨౦౫ ॥ యచ్చ భణితం భవతా తత్రభవతశ్శిష్టాలక్ష్మీనరావిందత ఇతి తదజ్ఞానోపజ్ఞమవజ్ఞాతుమేవార్హం । యతస్సాధుజనేభ్యో ముక్త్యై శ్వర్యపర్యంత నిరంతరభగవద్భక్తిసంపదం ప్రదదతే దూరాపాస్తతమోవి కారా వారాశిమహితురుదారాః కటాక్షాస్సాధుసుధాధారాః ॥ ౨౦౬ ॥ తథా హి ॥ సంభోగారంభజృంభన్మదకితవపరీరంభసంపీడ్యమాన ప్రౌఢస్త్రీర త్నహారప్రశిథిలగుణవద్భంగురాః సంపదోఽఘాః । సాధూనాం మాస్మభూవన్ సురపురనిరసీకారదక్షం హి లోకే భోక్ష్యంతే మోక్షమంతే స్థిరనిరవధికా నందధారాత్మకం తే ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీకటాక్షపూరః స జయతి యదుపచయా తార

శృంఖలబద్ధస్వర్గాః ॥ ౨౦౪ ॥ ధన్యమన్యతయేతి ॥ తావన్నేనతమోగుణప్రధానేన పుణ్యస్య లేశేన విలసత్ సంపదః లవాలేశః యేషాంతే - అత ఏవ - ఆత్మానం ధన్యం మన్యంత ఇతి ధన్యంమన్యాస్తేషాం భావస్తత్తా తయా దురహంకారేణ హేతునా - తృణీకృతబుధాః - ధనమేధసః దుర్బుద్ధయః - అతఏవ ధర్మేషు విషయే స్వేష్టాః - పల్లవాః విటాః ఇమే అల్పాః నష్టాః - పంచషడ్వా దినాని తైరేవ - పంచ అసూన్ ప్రాణాన్ అపహాయ త్యక్త్వా కృ [illegible] ంతస్య యమస్య అయంగర్తః కాన్తారాంతగర్తః నరకః తస్యాంతరే - బహువిధాః యాతనాః తీవ్రవేదనాః - ఆకల్పం ప్రళయపర్యంతం - భోక్ష్యంతే అనుభవిష్యంతి - బతేతి ఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ యదితి ॥ తత్రభవతః పూజ్యాన్ శిష్టాన్ నవిందతి న భజతీతి భణితం ఉక్తం - యేషామన్యకళత్రేత్యాదిశ్లోకేనేతి శేషః - అజ్ఞానం ఉపజ్ఞామూలం యస్య తథోక్తం తత్ భణితం - ముక్త్యైశ్వర్యం మోక్షైశ్వర్యం పర్యంతే అవసానే యస్యాస్తాదృశీం నిరంతరాం అవిచ్ఛిన్నాం చ భగవద్భక్తిసంపదం ॥ ౨౦౬ ॥ సంభోగేతి ॥ సంభోగస్య ఆభ్యంతరస్య ఆరంభే జృంభతాం మదయుక్తానాం కితవానాం ధూర్తానాం పరీరంభేణ ఆలింగనేన సంపీడ్యమానః త్రుట్యమానః ప్రౌఢస్త్రీణాం రత్నహారస్య ప్రశ్లేణశిథిలః గుణస్సూత్రమివ గుణవత్ భంగురాః భంగశీలా అత్యంతాస్థిరా ఇత్యర్థః - సంపదాం ఓఘాః సమూహాః - సాధూనాం శిష్టానాం - మాభూవన్ - హి యస్మాత్ - తే సాధవః - సురపురస్య స్వర్గస్య నిరసీకారే అనిత్యత్వాత్తుచ్ఛీకరణే దక్షం సమర్థం స్థిరా నిరవధికా ఆనందస్య ధారా ఆత్మస్వరూపం యస్య తత్ మోక్షం - అంతే దేహావసానే - భోక్ష్యంతే - తస్మాదితి సంబంధః ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీతి ॥ యస్య లక్ష్మీకటాక్ష

తమ్యేన। నరసురపశుప్రజానాంపతయస్స్యుర్మహాంతజంతవః కేఽపి॥ ౨౦౮॥
కృశానుః॥ కమలాకటాక్షాతిశయో విభవోపచయహేతురితి నోపపద్యతే।
యత స్తదల్పీయస్త్వమేవ సంపదుత్కర్షసంపాదకం॥ ౨౦౯॥ తథాహి॥
గజశిబికాతురగాస్స్యుః నరస్యతన్వ్యః కృశోహరేస్తన్వ్యః। తద్భూమ్ని
భవతి వాహో నీరద ఉక్షా చ హంతపక్షీ చ॥ ౨౧౦॥ విశ్వావసుః॥ విహస్య॥
ఈదృశీముత్కర్షపిశునాం అరవిందాలయాయాః నిందామభినందామి॥
౨౧౧॥ కిం దర్పదాయక ధనోపచయప్రమత్తైః కందర్పసాయకహతైః క్షి
తిపైరిహేతి। సంతః పురందరనుతం త్వరవిందనాభేరంతః పురం తదవనావసు
చింతయంతి॥ ౨౧౨॥ పునరనుధ్యాయ సాంజలిబంధం॥ ౨౧౩॥ మాతస్తే మధు
సూదనప్రణయిని ప్రాంతస్సరోజచ్ఛటా ముష్టింముష్టి విచక్షణౌ శుభగుణే దృ
ష్టినమస్కుర్మహే। అష్టాభిః కిల దృష్టిభిశ్చతసృభి ర్జుష్టాస్సహస్రేణ వా దే

పూరస్య ఉపచయో వృద్ధిః। స్యతాం। తమ్యేన సూన్యనాధికత్వేన హేతునా - కేఽపి పూర్వం
అప్రసిద్ధనామగోత్రా అపి జంతవః - నరపతిః రాజా - సురపతిరింద్రః - పశుపతిః
రుద్రః - ప్రజాపతిశ్చతుర్ముఖః - నరసురాణాం బ్రహ్మాణాం పశూనాం గోమ
హిష్యాదీనాం ప్రజానాం జనానాం చ పతయః పాలకాశ్చ స్యుః - లక్ష్మ్యాః కటాక్షాణాం
పూరః రాశిః జయతి హంతేత్యాశ్చర్యే॥ ౨౦౮॥ ౨౦౯॥ గజేతి॥ తన్వ్యః అత్యల్పయా-
హరేః తన్వ్యః లక్ష్మ్యాః - కృశాకటాక్షేణ - నరస్య - గజశ్శిబికా ఆందోళికా తురగాః
తే - వాహాః వాహనాని స్యుః - తాసాం లక్ష్మీకృశాం భూమ్ని అతిశయే సతి - క్రమేణ -
నీరదః మేఘః - వాహో భవతీతి వచనం సర్వత్ర యోజ్యం - నీరద ఇత్యత్ర నిగ-
తాః రదా యస్మాత్సః గంధహీన ఇతి కేచిదాహుః - ఉక్షా వృషభః - పక్షీ హంసశ్చ - హం
తేత్యాశ్చర్యే॥ ౨౧౦॥ ఈదృశీం ప్రాకృతవసు సామాన్యముఖేన ప్రవర్తితాం॥ ౨౧౧॥
కిమితి॥ సంతః గుణదోషతారతమ్యజ్ఞాః - దర్పదాయకస్య ధనస్య ఉపచయేన వృద్ధ్యా
ప్రమత్తైః - కందర్పస్య మన్మథస్య సాయకైః బాణైః హతైః వ్యాకులైః - క్షితిపైః రా
జభిః - ఇహలోకే - కిం ప్రయోజనమితి ఆలోచ్య - సా ప్రసిద్ధా చాసావవనిదేశః తద
వనిః పరమపదం తస్మిన్విషయే ధ్యాత్వా - అవనౌ భువి - తత్ప్రసిద్ధః అతః పురమితి యో
జనా - పురందరేణ ఇంద్రేణ నుతం స్తుతం - అరవిందనాభే విష్ణోః అంతః పురం లక్ష్మీమి
వ చింతయంతి ధ్యాయంతి॥ ౨౧౨॥ ౨౧౩॥ మాతరితి॥ హే మధుసూదనప్రణయిని విష్ణువ
ల్లభే మాతః - తే తవ సంబంధినస్య ప్రాంతస్సరోజచ్ఛటయా వికసితపద్మపఙ్క్త్యా ముష్టిము
ష్టిముష్టినా ప్రవృత్తే యుద్ధే విచక్షణే పటే - శుభగుణే - అవధానే - దృష్టిలోచనే - న

వాద్యా దశభిశ్చ యద్విస్మయతా మే వాధరాయాం తేషు ణాం॥ ౨౧౪॥ ఇత్యన్యతో
వీక్ష్య సామోదం॥ ౨౧౫॥ ఉగ్రరిపునిగ్రహాదవిగ్రహాదినౌకశ్చక్రవృకశక్ర
మదవిక్రమవిహంతా। మోదరసమోదరసమేత ఇహ పూర్ణం ప్రత్యక్షిపతిపక్షి
పతిరక్షియుగళం మే॥ ౨౧౬॥ కృశానుః॥ కిం వర్ణయసి సువర్ణమముం మతిమ
న్యాసం॥ ౨౧౭॥ తథాహి॥ అధిగతనిగమాంగోపి ద్విజరాజోప్యచ్యుతం దధా
నోపి। నిజగారకక్షం కారం గిశ్యం కం భిల్లపల్లికాం గరుడః॥ ౨౧౮॥ విశ్వావసుః॥
పక్షిరాజస్య భిల్లపల్లి నిగరణే సాధుజనానుగ్రహో సాధుజననిగ్రహో పాటవ
శ్యం సదసద్వివేచనచాతుర్యం విజృంభితం తత్కథం దూషణమేవ భూష
యతి భవాన్ శృణు॥ ౨౧౯॥ గరుడో గిరతి కమపి కిల్బిషావిలం ఖిలభిల్లజాతమ
పి తంతదంతరే। నిరజీగళన్నిజగళాదిళాసురం భవతః ప్రపన్నమివపన్నగేశ
యః॥ ౨౨౦॥ హంత శకుంతపురందరస్యాస్య స్వచ్ఛందవిహారావసరేష్వప్య

స్తుమహే - అష్టాభిః దృష్టిభిరపి సర్వత్ర యాజ్యం - జుష్టాః యుక్తాః - దేవాశ్చతుర్ము
ఖరుద్రేంద్రప్రముఖా అపి - యదాగ్నేయాగ్నేయేవత్ద్రష్ట్యోః విషయతాం గోచరత్వ
మేవ - క్షణమపి - అర్థయంతే యాచంతే - తాపదస్యేషాం దుర్లభమితి భావః॥ ౨౧౪॥
౨౧౫॥ ఉగ్రేతి॥ ఉగ్రాణాం రౌద్రాణామపి రిపూణాం నిగ్రహాదవిగ్రహస్య పరాజ
యకారి విగ్రహస్య దివాకరాణాం చక్రేణ దేవసమూహేన వృతస్య శక్రస్యేంద్రస్య మద
విక్రమయోః గర్వపరాక్రమయోః నిహంతా - అమృతహరణాదిసమయ ఇతి భావః -
ఆదరేణ భక్తేషు ప్రేమ్ణా సమేతః - పక్షిపతిః గరుడః - ఇహ మే అక్షియుగళం ప్రతి -
పూర్ణం మోదరసం - ప్రత్యక్షిపతి - సంఘటయతి - ఇంయవదనావృత్తం॥ ౨౧౬॥ కిమితి॥
అముం సువర్ణం గరుడం॥ ౨౧౭॥ అధీతి॥ అధిగతాని ప్రాప్తాని నిగమమయాన్యంగా
ని శాఖా చేనియేన సః ఛందోక్త్యాపి - సుపర్ణోసి గరుత్మాన్ త్రివృత్తే శిరో గాయత్రమిత్యా
దిశ్రుతేః - ద్విజరాజ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠోపి పక్షిశ్రేష్ఠః అచ్యుతం భగవంతం దధానోపి
గరుడః భిల్లపల్లికాం హిరణ్యపురం నామ శబరగ్రామం కథంకారం కథమిత్యర్థః - నిజగా
రభక్షితవాన్॥ ౨౧౮॥ పక్షీతి॥ నిగరణే భక్షణే విజృంభితం ప్రకటీభూతం॥ ౨౧౯॥ గరు
డ ఇతి॥ గరుడః కిల్బిషైః మహాపాపైః ఆవిలం సాంద్రం - ఖలభిల్లానాం జాతం బృందం -
గిరతి భక్షయతి సన్ - తస్య కిరాతసమూహస్య అంతరే - ఉషితం లైస్సంకీర్ణమిత్య
ర్థః - ఇళాసురం బ్రాహ్మణం కంచిన్నిజాద్గళాత్ కంఠాత్ - పన్నగేశయః భగవాన్ -
ప్రపన్నం శరణంగతం జనం - భవతః సంసారాదివ - నిరజీగళత్ నిర్గమితవాన్॥ ౨౨౦॥
హంతేతి॥ శకుంతపురందరస్య పక్షీంద్రస్య - అస్య గరుడస్య - స్వచ్ఛందాః నిరంకు

భంగురమేవస్వామికైంకర్యం॥ ౨౨౧॥ యతః ॥ స్వజ్యేష్ఠప్రేష్యహార్యాశ్రితరథఘృణిమన్మండలస్థాస్యతావ్యం సన్మార్గంవత్తువాతోద్ధతధరణిరజశ్ఛన్నమేతజ్జవేన। కల్లోలైరుల్లలద్భిః ప్రచలజలనిధేః తూళయన్ ఘూర్ణదర్ణః ప్రేంఖడ్డిండీరఖండచ్ఛలకుసుమకులైర్మండయత్యండజేంద్రః॥ ౨౨౨॥ పునరభిధ్యాయన్॥ ౨౨౩॥ యద్వీక్షాధైర్యరత్నాంకితపులకభృతాం భావతాం దైవతానాం సేవాసమ్మర్దకాలే గిరిశఫణిగణాద్బిభ్యతా మఖ్యతానీత్ । సోఽయం గాంగేయపృథ్వీధరవరశిఖరచ్ఛాయసచ్ఛాయకాయః భిందన్ బృందం రిపూణాం కలయతు కుశలం ఛాందసో నశ్శకుంతః॥ ౨౨౪॥ పునస్సవిస్మయం॥ ౨౨౫ ॥ నగరూపముపైతియుక్తమంగీకృతశాఖోఽపి సువర్ణ ఉన్నతోఽపి । వినతైకవిధేయ ఏష చిత్రం స్థిరమామోదమధాన్మధోర్విపక్షాత్॥ ౨౨౬॥ అథస

శాః॥ ౨౨౧॥ స్వేతి॥ అండజేంద్రః గరుడః - పత్యోః నిజయోః వాతేన ఉద్ధతేన ధరణ్యాః రజసా ఛన్నం - స్వస్య జ్యేష్ఠేన - అరుణేన ప్రేష్యైః ప్రేరణీయైః హరిభిః అశ్వైః ఆశ్రితః రథః యస్య తస్య ఘృణిమతః సూర్యస్య మండలస్థేన అచ్యుతేన ఆస్యం ప్రాప్యం - సన్మార్గం ఆకాశం చ - ఏతస్య పత్త్రవాతస్య జవేన - ఉల్లలద్భిః ఉద్యద్భిః - కల్లోలైః వృద్ధతరంగైః - తూళయన్ - ఘూర్ణతః క్షుభ్యతః అర్ణసః సముద్రోదకాత్ - ప్రేంఖితాం ఉద్గచ్ఛతాం డిండీరఖండానాం ఫేనశకలానాం ఛలం వ్యాజో యేషాం తైః కుసుమానాం కులైః రాశిభిః - మండయతి భూషయతి॥ ౨౨౨॥ ౨౨౩॥ యదితి॥ సేవాయాం భగవత్పూజాయాం సమ్మర్దః అహంపూర్వికయా యాగపదత్వకృతః తత్కాలే - గిరిశస్య రుద్రస్య ఫణిగణాత్ బిభ్యతాం అత ఏవ పులకభృతాం భయరోమాంచపూర్ణానాం అత ఏవ భావతాం దైవతానాం దేవానాం - యస్య వీక్షా దర్శనం - ధైర్యరత్నామఖ్యాతానీత్ విస్తారయామాస - కిమేతైర్యతి శేష్యా - గాంగేయపృథ్వీధరస్య మేరోః వరశిఖరస్య ఛాయాపీతకాంతిః తేన సచ్ఛాయస్సమానకాంతిః కాయః యస్య సః - సోయం ఛాందసః వేదమయః శకుంతః పక్షీ గరుడః - నః అస్మాకం రిపూణాం బృందం భిందన్ - కుశలం కలయతు ఘటయతు॥ ౨౨౪॥ ౨౨౫॥ నగేతి॥ అంగీకృతాః స్వీకృతాః అవయవికృతాశ్చ శాఖాః శిఫాః బుభుగాదయశ్చ యేన సః - శోభనాని పర్ణాని పక్షాశ్చ యస్య - కించ - ఉన్నతోఽపి - నగస్య వృక్షస్య రూపం ఆకృతిం పేరు సామ్యం చ - ఉపైతీతి యుక్తం - కింతు - వినతానాం నమ్రాణాం వినతాయా నామ మాతుశ్చ ఏకం అయథాతథా విధేయః వశంవదః - ఏషః నగరూపవాన్ మధోః వసంతస్య రాత్రు సస్య చ - విపక్షాచ్ఛత్రోః భగవతశ్చ - స్థిరం ఆమోదం సౌరభం ఆనందం చ - అధాత్ ధృతవాన్ ఇతిదం చి

ర్వ్యతః పురీం నిరీక్ష్య సాంజలిబంధం॥ ౨౨౬ ॥ శ్రీవల్లభదాసేభ్యశ్శ్రీరంగక్షే-
త్రే నియతవాసిభ్యః । త్రుటితభవత్రాసేభ్యః నమోఽస్తు కృతశిష్యధీవికా-
సేభ్యః॥ ౨౨౭॥ కృశానుః ॥ సర్వానేతత్పురవాస్తవ్యాన్స్మ భవాన్నమ-
స్కార్షీత్ ॥ ౨౨౮ ॥ యతః॥ నిబిరీసగుణస్తోమైర్హరిదాసైరలంకృతే । అట్ట-
శాలాః కతిపయే పట్టణేఽస్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః॥ ౨౩౦ ॥ నిరూప్య సవిస్మయం॥ ౨౩౧॥
శక్రాద్యర్థ్యం హవిరఘహరం శౌరిణాఽఽస్వాదితం యద్దత్తం విత్తగ్రహణచప-
లాః కేఽపి విక్రీణతే తత్ । ధామ శ్రీమద్యదిమధుజితా దీయతే స్వీయమేతే నో-
త్సృష్టుం తే ధనకణతృషా తచ్చ విక్రీణతేఽజ్ఞాః॥ ౨౩౨॥ విశ్వావసుః ॥ మందమ-
తే మా మైవం॥ ౨౩౩ ॥ కింకిం న జీర్యతి ముకుందపదారవిందద్వంద్వాభివందనకృ-
తామిహ దేహభాజాం। అత్యద్భుతౌషధవిశేషనిషేవకాణామాపాదయేత కి-
మనర్థమపథ్యసేవా॥ ౨౩౪॥ సమంతతః పురీం నిరీక్ష్య సశ్లాఘం॥ ౨౩౫॥ రం-

---

త్రం - క్లేశాన ప్రాణివితో రోగాభాసః॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ శ్రీతి ॥ స్పష్ట ఏష శ్లోకః॥ ౨౨౮
౨౨౯ ॥ నిబిరీసేతి ॥ నిబిరీసస్సాంద్రః గుణానాం స్తోమః రాశిర్యేషాం తైః హరిదాసై-
రలంకృతే అస్మిన్ పట్టణే శ్రీరంగే - కతిపయే జనాః అట్టం అన్నం తస్య శాలాః విక్రేతారః .
అట్టమన్నమితి ప్రోక్తం శాలం తద్విక్రయో మత ఇతి కోశః - ప్రతిష్ఠితాః వర్తంతే॥
౨౩౦॥ ౨౩౧॥ శక్రేతి ॥ శౌరిణా రంగేశేన - ఆస్వాదితం తస్మై నివేదితమిత్యర్థః - అత
ఏవ అఘహరం - యత్ హవిః అన్నం - శక్రాదయః ఇంద్రాదయః ఆవరణదేవతాః త
దర్థం తద్బలిత్వేనేతి యావత్ - దత్తం తద్ధవిః - విత్తగ్రహణచపలాః - కేఽపి అత్యంత
భ్రాంత్యా ఇత్యర్థః - విక్రీణతే - కించ - మధుజితా రంగేశేన - ఏతేభ్యః విత్తగ్రహణ
చపలేభ్యః - శ్రీమత్ స్వీయం ధామ వైకుంఠం - దీయతే యది - తదా తేనాపి తే అజ్ఞాః -
నోత్సృజ్యంతే - కింతు - తచ్చ పరమపదమపి - ధనస్య కణతృష్ణాలోభేన - విక్రీణత ఏవ.
అత్ర పరమపదవిక్రయణసంభావనేన కిము తావత్ హవిషః విక్రయణమిత్యర్థాపత్తిప్రతీ-
తేరలంకారేణాలంకారధ్వనిస్తేనైతేభ్యః పరే వ్రాత్యా ఇతి వస్తుధ్వనిశ్చ॥ ౨౩౨॥ ౨౩౩
కిమితి ॥ ఇహ రంగక్షేత్రే - ముకుందపదారవిందద్వంద్వస్య అభివందనం కుర్వంతీతి
కృతాం దేహభాజాం జనానాం - కింకిం పాపం న జీర్యతి న నశ్యతి - సర్వం నశ్యత్యేవేత్య-
ర్థః - తథాహి అత్యద్భుతస్య ఔషధవిశేషస్య నిషేవకాణాం రుగ్ణానాం పుంసాం - అప-
థ్యానాం వస్తూనాం సేవా భక్షణం - అనర్థం దేహోపద్రవం - ఆపాదయేత ఘటయేత
కిమితి కాకుః - న ఘటయేదేవేత్యర్థః॥ ౨౩౪॥ ౨౩౫॥ రంగాదితి ॥ అనంగారేశ్శివస్య
క్షేత్రేషు వారణసారేః కేశవస్య క్షేత్రేషు వా - రంగాత్ అన్యత్ సప్తభిః ప్రాకారైః వేష్టి-

గాదస్యదసంగారేః కంసారేర్వ్యాస్థలేవ్యహారా । కిం దృష్టం కిమపి క్షేత్రం సప్తప్రాకారవేష్టితం ॥ ౨౩౬ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య మైవం వోచః ॥ ౨౩౭ ॥ యతః ॥ అభ్యర్ణేఽస్య పురస్యైతదధిసహ్యాత్మజాతటం । శైవక్షేత్రమవేక్షేథాస్సప్తప్రాకారసంవృతం ॥ ౨౩౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ విహస్య ॥ సత్యం జటాధరప్రాకారసంవృతస్యాస్య శ్లేషనైపుణ్యానైవ రంగన్యథాకర్మాణం సమర్థనీయః ॥ ౨౩౯ ॥ నిపుణం విభావ్య ॥ ౨౪౦ ॥ సందత్కందర్పదర్పక్షపణనిపుణదృగ్వహ్నిసంపన్నఫాలారుణ్యః పణ్యాగ్రగణ్యప్రకరమయతయాభీషణో భూషణైర్యః । కాంతస్యాంతఃపురస్స్రక్కబళితగరళో రాజతే రాజతేఽద్రౌ మహ్యాం సహ్యాత్మజాగ్రే విహరతి సచిరం శంకరశ్శంఖరోచిః ॥ ౨౪౧ ॥ కృశానుః ॥ సఖేనాత్ర స్థాతవ్యం యదిహ విశ్వవిలక్షణా రీతిరాలక్ష్యతే ॥ పశ్య ॥ ౨౪౨ ॥ యైతోయైర్నాదేయైరభిషిక్తాస్తే హి తాపముజ్ఝంతి । ప్రత్యుత జహాతి తాపం కావేరీ శంకరాభిషేకేణ ॥ ౨౪౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ మతమేవ ॥ ౨౪౪ ॥ కృశానుః ॥ శృణు తావత్ ॥

తం క్షేత్రం కిమపి-దృష్టం కిమితి కాకుః ॥ దృష్టమేవేత్యర్థః ॥ ౨౩౬ ॥ ౨౩౭ ॥ అభ్యర్ణ ఇతి ॥ యతః-అస్య పురస్య రంగస్య-అభ్యర్ణే-సమీపే-అధిసహ్యాత్మజాతటం కావేరీతీరే-సప్తప్రాకారవేష్టితం-సప్తస్య జటాధరస్యేతి చ - ఏతత్ శైవం క్షేత్రం జంబుకేశ్వరనామ-అవేక్షేథాః పశ్య ॥ ౨౩౮ ॥ సత్యమితి ॥ జటాధరస్య శివస్య సంబంధిభిః ప్రాకారైః చతుర్భిః సంవృతస్య అస్య జంబుకేశ్వరక్షేత్రస్య-శ్లేషస్య సప్తశబ్దగతస్య నైపుణ్యేన-సప్తయా జటయా సహితస్య సప్త ఇతి చాతుర్యం త్వైవ ॥ ౨౩౯ ॥ ౨౪౦ ॥ సందదితి ॥ సందత్తః బ్రహ్మాదికీటాంతజమేన హృష్యతః కందర్పస్య యో దర్పః పూర్వోజ్జయజన్యస్తస్య క్షపణే నాశనే నిపుణాయాం దృశి యో వహ్నిస్తేన సంపన్నం సమృద్ధం ఫాలే ఆరుణ్యం యస్య సః - పణ్యాగ్రగణ్యానాం సర్పశ్రేష్ఠానాం ప్రకరమయతయా సమూహాత్మకత్వేన - భూషణైః హారకేయూరాదిభిః-భీషణః భయంకరః-కబళితగరళః-యః శంకరః-రాజతేరజతమయే - అద్రౌ కైలాసే-రాజతే ప్రకాశతే-సోఽయం శంఖరోచిశ్శంకరః-సాంతఃపురస్స్రక్-కాంతః మనోజ్ఞశ్చ సన్ - అనేన సేవాసౌలభ్యం సూచ్యతే - మహ్యాం సహ్యాత్మజాగ్రే జంబుకేశ్వరక్షేత్రే-చిరం విహరతి క్రీడతి ॥ ౨౪౧ ॥ సఖ ఇతి ॥ విశ్వస్మాత్ విలక్షణా విచిత్రా ॥ ౨౪౨ ॥ య ఇతి ॥ హి యస్మాత్ యే జనాః-నద్యా ఇమాని నాదేయాని తైస్తోయైః-అభిషిక్తాః-తే జనాః-తాపం ఉజ్ఝంతి-ప్రత్యుత తద్విరుద్ధమిత్యర్థః-కావేరీ నదీ - శంకరస్య అభిషేకేణ తాపం జహాతి- తతః విశ్వవిలక్షణేతి సంబంధః ॥ ౨౪౩ ॥ ౨౪౪ ॥ ౨౪౫ ॥ గంగేతి ॥ యమునానదీ - గంగాయా అనుషంగాత్ సంగమాత్ - సదా

౨౪౫॥ గంగానుషంగాద్యమునా సదర్పేత్యసహ్యజాతా హి బలాత్సహ్యాత్ర సత్యా ।
గంగాధరైస్సైరభిషిచ్యమానా నైతైర్యైస్స్వయం తాపమిమం జహాతి॥ ౨౪౬॥
విశ్వావసుః ॥ ఈదృశం దూషణగుణగ్రాహిణామభిజ్ఞతా సేవ ఇత్యస్త్యత్రో
విమానం ప్రస్థాప్య సానందం॥ ౨౪౭॥ అమీ ఖలు ॥ వ్యాళాధిపేశయశయ్యాస్థల
భూషితేళాః ఘ్నే ఘనాయతనసాంద్రతరాంతరాళాః । చోళా విభాం
తి పవమానవిహారవేళాదోలాయమానసహకారనవప్రవాళాః॥ ౨౪౮॥ ని
పుణం విభావ్య సోత్కంఠం॥ ౨౪౯॥ నాగవల్లీమతల్లీభిః కామినీభిరివాదరాత్ ।
పరిరబ్ధాః ప్రమోదంతే క్రముకాః కాముకా ఇవ॥ ౨౫౦॥ ఇతశ్చ భావసపేషు
తాం॥ ౨౫౧॥ అభ్రంలిహానహహ పశ్య మరుద్వృధాయాః రోధోరుహాః పృథు
ఫలానిహ నారికేళాన్ । ఆగచ్ఛతే సవితృమండలమాశ్రితాయ నాథాయ
భక్తిత ఇవాత్తనవోపహారాన్॥ ౨౫౨॥ క్రమశోనుగ్రహమత్యేవం చ తేః॥ ౨౫౩॥
లోలద్దీర్ఘదళా బృహత్తరఫలా వాతోల్లలద్ధూళిభిశ్ఛన్నాః ప్రాంశవ

పాణా ఇతాన్యలోచ్యేతి శేషః - అసహ్యతాపా మత్సరమసంతాపా - ఏతేతి శబ్దే - ఇయం స
హ్యకన్యా సైవైః స్వీయైః తోయైరుదకైః - గంగాధరేశ్వరే అభిషిచ్యమానా సతీ - స్వయం
తాపం పూర్వోక్తం - జహాతి స్వస్యాపి గంగానుషంగలాభాదితి భావః॥ ౨౪౬॥ ౨౪౭॥
వ్యాళేతి ॥ వ్యాళాధిపేశయస్య విష్ణోః స్థలైః స్థానైః రాలస్థైః భూషితా ఇళా భూమిః యే
షాం తే - ఘ్నే ఘనస్య దివస్య ఆయతనైః ఆలయైః సాంద్రతరాణి అంతరాళాని మధ్య
భాగాః యేషు తే - పవమానస్య వాయోః విహారవేళాసు సంచారకాలేషు దోలాయమానాని
చలంతి సహకారాణాం చూతవిశేషాణాం నవాని ప్రవాళాని పల్లవా యేషు తే - చోళాః
జనపదాః - విభాంతి॥ ౨౪౮॥ ౨౪౯॥ నాగేతి ॥ నాగవల్లీమతల్లీభిః శ్రేష్ఠతాంబూల
లతాభిః - కామినీభిరివ - ఆదరాత్ - పరిరబ్ధాః వేష్టితాః ఆలింగితాశ్చ - క్రముకాః పూ
గాః కాముకా ఇవ - ప్రమోదంతే హృష్యంతి॥ ౨౫౦॥ ౨౫౧॥ అభ్రంలిహేతి ॥ మరుద్వృ
ధాయాః కావేర్యాః రోధసి తీరే రుహంతి జాయంత ఇతి రోధోరుహాః - అభ్రం ఆకాశం
లిహంతి స్పృశంతీతి అభ్రంలిహాః అత్యున్నతాః - పృథుఫలాః నారికేళాః - సవితృమం
డలం సూర్యబింబమాశ్రితాయ ఆగచ్ఛతే - నాథాయ భగవతే - భక్తితః - ఆత్తాః నవాః ఉప
హారాః ఉపాయనాని యైస్తథోక్తాని వేదయంత్య ఇవ - ఇహ పశ్య - అహహేత్యాశ్చర్యే॥
౨౫౨॥ క్రమేతి ॥ కమితరభిప్రాయః॥ ౨౫౩॥ లోలదితి ॥ లోలద్దీర్ఘదళాః - బృహత్తర
ఫలాః - వాతేన ఉల్లలంతీభిః ఉద్గచ్ఛంతీభిః ధూళిభిశ్ఛన్నాః - ప్రాంశుతమా అత్యున్నతాః
అమీ నారికేళద్రుమాః పురతః స్ఫురంతి - ఇమే నారికేళవృక్షాః - ద్రాక్షిస్థాః అత్యా

హాః స్ఫురంతి పురతో యమినారికేళద్రుమాః । ధూమాస్వాదన పాత్రభాజన
ఇతి ప్రాఘిష్ఠవంశజటాభరస్నిగ్ధూళితమూర్తయో విపవసనాః పాషండభే
దా ఇవ॥ ౨౫౪॥ విశ్వావసుః ॥ సహాసమస్యతో నిదిశ్య॥ ౨౫౫॥ పద్మిన్యాక
షో౽చితగంధప్రసవాన్ ప్రసవస్యేవ పున్నాగాన్ అతనూగ్రాశుగకలనాత్సం
ప్రాప్తానధికరేణుసంపర్కం॥ ౨౫౬॥ విశ్వావసుర్వీక్ష్య॥ ౨౫౭॥ అహో
మీ దేశానాం జనపదానామభిజాతతా॥ ౨౫౮॥ పశ్య ॥ జ్యోతిష్టో
మస్యాంగ ఉక్థ్యో౽తిరాత్రో౽ప్తోర్యామః షోడశీ వాజపేయః । ప్రాధాన్యా
ద్యాః పౌండరీకాదయో వా చోళేష్విహ నిత్యమేవ క్రియంతే ॥ ౨౫౯ ॥ కిం
చ ॥ గృహే గృహే వశ్యకృతాగ్నిహోత్రాః శాస్త్రైకపథోల్లాఘహృదో వి
దోషాః। పుణ్యోత్తరాః పండితపుండరీకాః పునంతి వైదికధనా జగంతి॥ ౨౬౦
కృశానుః ॥ ఏతద్విషయవిషయాన్ శ్లాఘమానస్సామానకలత్రవ్యాయతః ఏతద్దేశ

తాః చ - చంత్యః ప్రకాశమానాః జటాః యేషాం తే - ధూమస్య ఆస్వాదనస్య పాత్రం
భజంతి గృహ్ణంతీతి తద్భాజినః - భస్మోద్ధూళితమూర్తయః - వివసనాః - పాషండభేదాః
గోసాహసా ఇవ - స్ఫురంతి॥ ౨౫౪॥ ౨౫౫॥ పద్మినీతి॥ పద్మినీనాం పద్మలతానాం స్త్రీ
ణాం చ ఆకర్షణే వశీకరణే చ తస్యోచితాని గంధప్రసవాని సుగంధకుసుమా
నిమదప్రసవానిచ యేషాం తాన్ - అతనో మహాంతః ఉగ్రస్య చ ఆశుగస్య వాయోః అ
తనోర్మన్మథస్య ఉగ్రాణాం ఆశుగానాం బాణానాంచ ఆకలనాత్ యోగాత్ - అధికే
న రేణునా కరేణుషు గజస్త్రీషు అధికరేణు - విభక్త్యర్థే అవ్యయీభావః - సంపర్కం
సంబంధం సంభోగం చ - సంప్రాప్తాన్ పున్నాగాన్ వృక్షాన్ - పురుషగజాంశ్చ - ప్ర
పశ్య - అథవా - పద్మినీజాతి స్త్రీ వశీకరణోచితసుగంధకుసుమాన్ - అధికః రేణుః ర
జో యేషాం తాసాం తరుణీనాం సంపర్కం సంభోగం సంప్రాప్తాన్ పున్నాగాన్ పురు
షశ్రేష్ఠాంశ్చ ప్రపశ్యేతి సంబంధః॥ ౨౫౬॥ ౨౫౭॥ అహో ఇతి ॥ అభిజాతతా రమణీ
యత్వం॥ ౨౫౮॥ జ్యోతిష్టోమ ఇతి ॥ జ్యోతిష్టోమాదయః యజ్ఞభేదాః- పంచ చతుస్త్రి
ద్వ్యేకరాత్రసంస్థాకాః ప్రాధాః మహాంతః అపి పంచరాత్రసంస్థాకాః పౌండరీకా
దయశ్చ యే యజ్ఞాస్సంతి - త ఇమే యజ్ఞాః చోళేషు జనపదేషు - నిత్యం - క్రియంతే - ద్విజై
రితి శేషః॥ ౨౫౯॥ గృహ ఇతి ॥ శాస్త్రైకవశౌషధాని తైరుల్లాఘం నిమ ..లం హృత్ యే
షాం తే - అత ఏవ - కృతాగ్నిహోత్రాః - విదోషాశ్చ . వైదికధనాః - పండితాః పుండ
రీకాః వ్యాఘ్రా ఇవ పండితశ్రేష్ఠాః - పుణ్యోత్తరాః సుకృతప్రధానాస్సంతః జగంతి-
పునంతి - పశ్య॥ ౨౬౦॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్విషయః చోళదేశః విషయః గోచరః యస్యాస్తాం ప్ర

వసతాం సతామప్యనేకప్రకారా మహాచారా ఉపలభ్యంతే॥ ౧౬౧॥ స్నాంతి ప్రాతరధిస్రవంతి విధివత్సంధ్యాదికర్మాచరంత్యగ్నీనాదధతే మఖాన్విదధతే శాస్త్రాణి చాధీయతే। అభ్యర్చంతి సురాన్ వరార్ఘ్యకుసుమైరంచంతి కిం చాతిథీన్ నైష్ఠైః కింతు పురాతనైః తనుమమీ పుష్ణంతి దుష్యంత్యతః॥ ౧౬౨॥ పునర్నిరూప్య సపక్షయం॥ ౧౬౩॥ కష్టమేతద్దేశవాసినీనాం విలాసినీనాం నిత్యాపేతలజ్జావ్యుత్పత్తిరాహిత్యం॥ ౧౬౪॥ తథాహి॥ అపిహంత చోళవాసస్థైర్యవతీనాం చిరాయ యువతీనాం। అపకంచుళికాబంధౌ కుచకుంభావితి విరుద్ధముపలబ్ధం॥ ౧౬౫॥ కించ॥ అగూఢగాఢస్తనకుంభికుంభమంభోజడంభోనయజైత్రనేత్రం। చిత్తేనధత్తే బత చోళదేశస్త్రైణం ప్రవీణం రతికాంతబాణం॥ ౧౬౬॥ అపిచ॥ నవాతవమహోత్సవే నను సహస్రశస్సంగతాః గృహోద్బహిరశంకితం గదిత కామగాథాశతాః। అహోర్వ్యక్తరిన స్తనప్రకటనాదనాగస్వినో

టీ- శ్లాఘానుశ్లాఘాస్తోత్రానుస్తోత్రం ముహుస్తోత్రమితియావత్॥ ౧౬౧॥ స్నాంతీతి॥ అమీ చోళదేశవాసినో బ్రాహ్మణాః ప్రాతఃకాలే - స్రవంత్యాం నద్యాం కావేర్యాం వా అధిస్రవంతి - స్నాంతి - సంధ్యాదికర్మ విధివదాచరంతి _ అగ్నీన్ త్రీన్ ఆదధతే ఆహితాగ్నయో భవంతి - మఖాన్ దర్శపూర్ణమాసాదీన్ - విదధతే కుర్వంతి - కించ శాస్త్రాణి అధీయతే అభ్యస్యంతి - సురాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్ - వరార్ఘ్యైః శ్రేష్ఠైః కుసుమైః అభ్యర్చంతి - కించ అతిథీన్ అంచంతి పూజయంతి - కింతు పురాతనైః పర్యుషితైరన్నైః తనుం శరీరం పుష్ణంతి॥ పా॥ పుష్యంతి పోషయంతి - అతః పర్యుషితాన్నభక్షణాత్ - దుష్యంతి ప్రత్యవయంతి॥ ౧౬౨॥౧౬౩॥ కష్టమితి॥ వ్యుత్పత్తిః జ్ఞానం॥ ౧౬౪॥ అపీతి॥ చిరాయ - చోళస్య కంచుళికాయాః వాససః ద్వయోః చోళదేశే వాసస్య నివాసస్య చ స్థైర్యం స్థిరత్వం తద్వతీనామపి యువతీనాం కుచకుంభౌ అపగతః కంచుళికాయాః బంధః సంబంధః యాభ్యాం తథోక్తౌ ఇత్యాకారకం విరుద్ధం వివర్యాసః ఉపలబ్ధం దృష్టం॥ ౧౬౫॥ అగూఢేతి॥ అగూఢౌ అనాచ్ఛాదితౌ గాఢౌ నిరంతరౌ స్తనౌ కుంభినః గజస్య కుంభావివ యస్య తత్ - అంభోజస్య డంభోదయజైత్రే గర్వసమృద్ధిహరణే నేత్రే యస్య తత్ - చోళదేశస్త్రైణం స్త్రీసమూహః ప్రవీణం నిపుణం - రతికాంతస్య బాణం లజ్జారూపం - చిత్తేన ధత్తేన వహతి - బతేతి ఖేదే తాసామంగనానాం లజ్జారాహిత్యాద్విరుద్ధమితి భావః॥ ౧౬౬॥ నవేతి॥ చోళాంగనాః - నవమాతవంకన్యాయాః ప్రథమరజోదర్శనసంబంధేవమహోత్సవః తస్మిన్ - గృహోద్బహిర్భాగే - సహస్రశః అసహస్రసంఖ్యం - సంగతాస్సత్యః - అశంకితం యథా

షు నేరపి ముహోర్ధృతిం చుళుకయంతి చోళాంగనాః ॥ ౨౬౭ ॥ కించ ॥ న కేశే
షు స్నేహో హా న చ నయనయో రంజనకథా న వా వీటీ వక్త్రే న చ కుచతటే చం
దనరసః । న చాల్పోప్యాకల్పో న చ సువసనం నైవ కుసుమం స్నుషాత్వం పా
పానాం ఫలవద్ధనగేహే వ్యసనస్య శాం ॥ ౨౬౮ ॥ అపిచ ॥ అంసా చేదుదకుంభ
భారకిణితా వంఘ్రీ పునర్గోమయప్లావయస్నాట్యా కలీమ సాకరతలం ఘాస
ఘ్నాడాకర్కశం । పాకాగ్న్యుద్ధితధూమ మెళనగళద్బాష్పావిలే లోచనే కష్టం
రిక్తగృహిస్నుషాత్వనరకః స్త్రీణా మహో దుస్సహః ॥ ౨౬౯ ॥ విశ్వావ
సుః ॥ వయస్య మహాదూరయ చోళమండలవాసినో జనాః ॥ ౨౭౦ ॥ యాభిస్స
ర్వపదార్థశుద్ధిరుదితా తాస్వప్సు దేవార్పితం నిక్షిప్తం శిరక్షితం శుచిహ
విః భక్ష్యేత చేత్తావత్ క్షతిః । త్యాజ్యం శాస్త్రనిషేధతస్తదితి చేత్త్యాజ్యం న
తైలంచ తద్భోజ్యం పర్యుషితం స్మరంతి యదతో రాజ్యం న తద్దూషణైః ॥
౨౭౧ ॥ కించ ॥ పాతివ్రత్యము పేత్య నిత్యమనమాచారావదాతాత్మనాం చోళీ

తథాగదితాని భాషితాని కామశాస్త్రాణాం సంభోగాభిలాపకగ్రామ్యశబ్దానాం శతాని యాభిస్తాస్తథోక్తాః - అనాగస్వినః నిరపరాధినః ముసేరపి - మనసి ధృతిం ధైర్యం - అహోర్యః పర్వతః తద్వత్ కఠినయోః స్తనయోః ప్రకటనాత్ ప్రత్యక్షకరణాద్ధేతోః - చుళుకయంతి నాశయంతి - అత్ర ముసేరపీత్యపినా కిముత కామిన ఇత్యర్థాపత్తిః ప్రతీయతే ॥ ౨౬౭ ॥ ౨౬౮ ॥ ౨౬౯ ॥ ౨౭౦ ॥ పర్యుషితాన్నభక్షణదూషణముద్ధరతి ॥ యాభిరితి ॥ యాభిరద్భిః - సర్వేషాం పదార్థానాం పవిత్రాణాం అపవిత్రాణాంచ శుద్ధిరుదితా - శాస్త్రేష్వితి శేషః - తాసు అప్సు నిక్షిప్తం - దేవానామర్పితం నివేదితం - నిశరక్షితం స్వమార్జాలాదిభ్య ఇత్యర్థః - అతఏవ శుచిత్వాపరిశుద్ధం - హవిరన్నం - భక్ష్యేత చేత్ - క్షతిర్దూషణం కా - న కాపీత్యర్థః - తత్పర్యుషితమన్నం శాస్త్రేణ స తు యుక్త్యా నిషేధతః త్యాజ్యం చేత్ - ఆజ్యం సతైలం చ తత్పర్యుషితమన్నం యద్యస్మాత్ భోజ్యం స్మరంతి - ఘృతాక్తం తైలసంగతమిత్యాదినేతి భావః - అతః కారణాత్ తత్పర్యుషితాన్నం దూషణైః న్నరాజ్యం న సంఘటనీయమిత్యర్థః - నిషేధవద్విధేరపి శాస్త్రీయత్వాదితి భావః ॥ ౨౭౧ ॥ నిష్కంచుళికత్వాదిస్త్రీదూషణం నిరస్యతి ॥ పాతివ్రత్యమితి ॥ పాతివ్రత్యం ధర్మముపేత్య - నిత్యం అనఘేన ఆచారేణ అవదాతాత్మనాం శుద్ధచిత్తానాం - అతఏవ - చోళీనాం చోళదేశస్త్రీణాం - కుచయోః కంచుకం నాస్తి యది - తతః కించ శోభావాత్ - హాలీమసే మాలిన్యం కా - న కాపీత్యర్థః - సురలేఖపయోగినాం

నాం యదికేంచుకం నకుచరోమావలీమసీకా తతః। నారీణాం సురతోపభో
గ్యవయవస్పష్టీకృతిర్దోష ఇత్యుక్తేర్దధరాపిధానమపి కిం న స్యాత్సదా వా
ససా॥ ౨౨౨॥ పాశ్చాత్యోవలోక్య సన్తోషం॥ ౨౨౩॥ అస్య దేశస్య భాగ్యవ
త్తా ఖల్వియత్తా పరిత్యక్తా॥ ౨౨౪॥ మత్తోత్ర॥ మణిమయఫణితల్పే మల్లికాపుం
జకల్పే శమితజగదభద్రాం సంశ్రయన్ యోగనిద్రాం। దహరకుహరవ
ర్తీ దేవతాచక్రవర్తీ దలితదురితజాతో వర్తతే కుంభఘోణే॥ ౨౨౫॥ అంత
ర్నాగరికీం జనతామవేక్ష్య సకౌతుకం॥ ౨౨౬॥ స్నాత్వా సహ్యసుతాజలే
శుచితమా భూత్వా జపాదిక్రమైర్హుత్వాగ్నౌ చ మహీః కృతేతరగిరాం కృ
త్వా చ పారాయణం। నత్వా శార్ఙ్గధరం భవామయహరం స్తుత్వా చ తం
భక్తితశ్శ్రేష్ఠాః కాలమమీ క్షిపంతి బహవః శ్రీకుంభఘోణే ద్విజాః॥ ౨౨౭॥
కుటీషు గోపీరుచిరాసు మోరకభూమాటటీషు గోపాల ఇతి శ్రుతశ్చరన్। అ
కంపకారుణ్యముపేత్య మోదతే స చంపకారణ్యమగణ్యవైభవః॥ ౨౨౮॥ అ

అవయవానాం స్పష్టీకృతిః ప్రకాశనం - నారీణాం దోష ఇత్యుక్తిరితి చేత్ - వాససా అధ
రస్య సురతోపభోగినః అపిధానం ఆచ్ఛాదనం కిం కుతః సదా న స్యాత్ న భవేత్ - సర్వ
దేశ్యానామితి శేషః॥ ౨౨౨॥ ౨౨౩॥ అస్యేతి॥ అస్య చోళదేశస్య - భాగ్యవత్తా ధన్యతా -
ఇయత్తయా పరిమితాఖ్యసంఖ్యయా త్యక్తా - అపరిమితేత్యర్థః॥ ౨౨౪॥ మణీతి॥ దహరకుహరే
దహరాకాశే వర్తీ అంతర్యామ్యాత్మస్వరూపః - దేవతానాం చక్రవర్తీ భగవాన్ - దళి
తః మరితం బాణ ఇవ తస్మిన్ కుంభఘోణే నామ క్షేత్రే - మల్లికానాం పుష్పాణాం పుంజైః
సమ్యక్ కల్పితే తల్పే - మణిమయః ఫణీ శేష ఏవ తల్పం శయనం తస్మిన్ శమితం నాశితం జగ
తః అభద్రం అశుభం యయా తాం - యోగః స్వాత్మని మనోలయః తన్మయీం నిద్రాం సం
శ్రయన్ తత్పర దృశ్యతే - అత్ర తైర్యతి శేషః॥ ౨౨౫॥ అంతరితి॥ నగరే భవాం నాగరికీం -
జనతాం జనసమూహం॥ ౨౨౬॥ స్నాత్వేతి॥ శ్రీకుంభఘోణే శ్రేష్ఠా బహవః అమీ
ద్విజాః - సహ్యసుతాజలే స్నాత్వా - జపాదిభిః క్రమైః కర్మభిః - శుచితమాః భూత్వా -
అగ్నౌ హవిః హుత్వా చ - కృతాగ్నిహోత్రా ఇత్యర్థః - కృతేతరగిరాం వేదానాం
పారాయణం బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా - భవస్య సంసారస్యైవ ఆమయస్య రోగస్య హారకం
శార్ఙ్గధరం నత్వా - తం భగవంతం భక్తితః స్తుత్వా చ - కాలం క్షిపంతి గమయంతి॥ ౨౨౭॥
కుటీష్వితి॥ అరక్షభూమనీయమునా యామితటీషు - గోపీభిః రుచిరాసు కుంజేషు - చ
రన్ యో భగవాన్ - గోపాల ఇతి శ్రుతః ప్రసిద్ధః - అగణ్యవైభవః అచింత్యమహిమా - స్వామి
గోపాలః - అకంపః స్థిరం కారుణ్యం యస్మిన్ తత్తథా - చంపకారణ్యం నామ క్షేత్రం -

త్ర కిల రాజగోపాలపాదకమలముపాశ్రయ సాధుజనస్యేదమనుసంధానం॥
౨౭౯॥ కోపాటోపదశావిశాలపరుషాలాపాదిరూపాశుభవ్యాహారగ్లపితా
ర్థిలోకహృదయైర్భూపాలపాశైరలం। తాపావిష్టసకృత్ప్రపన్నజనము
క్త్యై పాదసేవాదీక్షితం పాపానాపనోదనాయ కుహనాగోపాలమేవాశ్ర
యే॥ ౨౮౦॥ కృశానుః॥ అత్రాపి మే విరోధ ఏవ ప్రతిభాతి॥ ౨౮౧॥ యతః॥ న్య
స్తపాదస్సుమనసాం శీర్షేషు మధుహార్యహో। మురారాతిర్ద్విరేఫోపి చం
పకారణ్యమాశ్రితః॥ ౨౮౨॥ విశ్వావసుః॥ విరుద్ధానామపి సహావస్థానసం
పాదకే దేవే వాసుదేవే కా నామ విరోధకథా॥ ౨౮౩॥ యస్మిన్విలోచనతయా
సహ పుష్పవంతౌ పర్యంకవాహనతయా ఫణిపక్షిరాజౌ। తేజస్వినౌ ప్రము
దితౌ స్థితిమాశ్రయేతే తస్మిన్నహో భగవతి క్వ విరోధగంధః॥ ౨౮౪॥ కింబ
హునా॥ ౨౮౫॥ పరిగతసహకారైః ప్రాంశుభిర్నారికేలైర్దినకరకరధారా

పేత్యహో గతే క్రీడతీత్యర్థః॥ ౨౭౮॥ ౨౭౯॥ కోపేతి॥ కోపస్య ఆటోపదశాయాం ప్రకాశావస్థాయాం నిశాలైర్బహుభిః పరుషా దారుణా ఆలాపాః ఆదిః యేషాం తద్రూపైః అశుభైర్వ్యాహారైః గ్లపితం ఖేదితం అర్థిలోకస్య యాచకజనస్య హృదయం యేషాం తైః - భూపాలపాశైః రాజాధమైః అలమితి నిషేధే - తాపైః త్రిభిః ఆవిష్టస్య ఆక్రాంతస్య సకృదేవ ప్రపన్నస్య తవాస్మీత్యర్పితాత్మనః జనస్య ముక్త్యై పాదసేవాదీక్షితం - కుహనాగోపాలం కపటస్వీకృతరాజగోపాలరూపం భగవంతమేవ - పాపానాం అపనోదనాయ నాశనాయ - ఆశ్రయే॥ ౨౮౦॥ అత్రేతి॥ అత్ర రాజగోపాలేపి॥ ౨౮౧॥ న్యస్తేతి॥ సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాం చ - శీర్షేషు అగ్రేషు శిరస్సు చ - న్యస్తపాదస్సన్ - త్యజంత్యస్మిన్నితి యావత్ - అసౌ మురారాతిః గోపాలః - ద్విరేఫాభ్యాం గోపి రేఫద్వయఘటిత మురారాతిశబ్దవాచ్యశ్చ - మధుహారీ మకరందాదానేచ్ఛుస్సన్ మధునామకాసురభంజకశ్చ - చంపకారణ్యమాశ్రితః అహో ఇత్యాశ్చర్యే - భృంగచంపకయోర్నిసర్గవిరోధాదితి భావః॥ ౨౮౨॥ విరుద్ధానామితి॥ విరుద్ధానాం స్వాభావికవిరోధానామపి - సహావస్థానం ఏకత్ర స్వస్మిన్నివాసః॥ ౨౮౩॥ యస్మిన్నితి॥ తేజస్వినౌ వీర్యవంతౌ కాంతిమంతౌ చ - పుష్పవంతౌ చంద్రసూర్యౌ - ప్రముదితౌ సంతౌ - యస్మిన్భగవతి - విలోచనతయా నేత్రత్వేన సహ స్థితిం ఆశ్రయేతే - తేజస్వినౌ ఫణిరాజః శేషః పక్షిరాజః గరుడః ద్వౌ ప్రముదితానంతౌ - యస్మిన్ పర్యంకత్వేన వాహనత్వేన పర్యంకవాహనతయా - సహ స్థితిమాశ్రయేతే - తస్మిన్ భగవతి రాజగోపాలే - విరోధస్య గంధః లేశోపి క్వ - కుతో నాస్తీత్యర్థః - అహో॥ ౨౮౪॥ ౨౮౫॥ పరీతి॥ పరిగతాస్సర్వ

దుష్ప్రవేశాంతరేభ్యః । ముకుళితకరితేభ్యశ్చోళదేశస్థితేభ్యో నమ ఇదమ
ఖిలేభ్యో భవదివ్యస్థలేభ్యః॥ ౨౧౬ ॥ కృశానుః ॥ భవతు భవత ఏవ వైష్ణవానాం
స్వకృష్ణా తామసా దేవలకాదిదేవాలయోపజీవినః స్వాచారా నాలోచయ
న్తో న భవతి నః క్షితిష్ఠా॥ ౨౧౭॥ తథాహి ॥ వార(స్త్రీ)కుచమర్దిభిర్విరచయం
త్యర్ఘ్యాదిదానం కరైః స్త్రవ్యూటీరసవాసితైశ్చ వదనైర్జల్పంతి మంత్రా(న్య)నిమాన్ !
(ద్ర)వ్యం దేవలకా హరంత్యవరిశితా దేవస్య నిత్యార్పితా స్త్వేతాసు ప్రతిమాసు
మహాంతభవితా కిం దేవతాసన్నిధిః ॥ ౨౧౮ ॥ కించ ॥ ఆ(ఘ్రా)తం బహుళ
స్త్యాయమానతతథా నోకర్మసంధ్యాదికం ద్రవ్యస్తైః ప్రసభ(భ్ర)స్యత్ర పవనం న
త్యేవ వేదాతురం । అంధశ్చాతుర్యవద్భిః ప్రగస్య బభవైస్తాదైరమీభిః కృతా
న్యన్నాద్యాని నివేదితాని భగవానంగీకరోతి క్వచిత్ ॥ ౨౧౯ ॥ దివ్యస్థలే ॥ అ

తోమిళితాః సహకారాశ్చ విశేషా యేషు తైః - ప్రాంశుభిరున్నతైర్నానావిధై ర్వృ
క్షైః - దినకరస్య సూర్యస్య కరధారయా కిరణపంక్త్యా దుష్ప్రవేశం అంతరం మధ్య
భాగః యేషాం తేభ్యః - ముకుళితమరిలేభ్యః - చోళదేశస్థితేభ్యః - అఖిలేభ్యః - సాధనస్య
భగవతః శివకేశవాన్యతరాత్మనః దివ్యస్థలేభ్యః - ఇదం నమః - కరోమీతి శేషః ॥ ౨౧౬ ॥
భవత్వితి ॥ దేవలకాః స్థావరపూజకాః ఆదిర్యేషాం తాదృశాః యే దేవాలయోపజీవి
నః కింకరాః తేషాం దురాచారాణాం - ఆలోచయతః మమ తు - నమస్కర్తుమిచ్ఛాపి న మ
చ్చితే సాధనస్య భవతి ॥ ౨౧౭ ॥ వార(స్త్రీ)తి ॥ అమీ దేవలకాః - వార(స్త్రీ)ణాం వేశ్యానాం
కుచమర్దిభిః కరైః - దేవస్య హరేరర్ఘ్యాదిదానం విరచయంతి - తాసాం వీట్యాః చ
ర్వితరక్తతాంబూలస్య రసేన వాసితైః సురభితైః - వదనైర్వక్త్రైః - మంత్రాణి అ
ర్ఘ్యాదికర్మాంగభూతాని - జల్పంతి ఉచ్చరంతి - కించ - ద్రవ్యం దైవకార్యార్థం -
భక్తార్పితం ధనం - అచకితాః త్యక్తపరలోకభయా ఇతి ప్రతివాక్యమన్వయః - హరంతి -
మన్నంతి తైరీదృశైర్దేవలకైః పూజితాసు - ఏతాసు ప్రతిమాసు అర్చావి(గ్ర)హేషు -
దేవతానాం హరిహరాదీనాం సన్నిధిరావేశః - భవితా కిం భవిష్యతి కిమితి కాకుః నభ
వ్యత్యేవేత్యర్థః - హంతేతి ఖేదే ॥ ౨౧౮ ॥ ఆ(ఘ్రా)తేతి ॥ స్త్రైర్దేవాలయపాచకైః - స్త్రై
ణ్యాయువతీనాం వార(స్త్రీ)ణాం సమూహః పణ్యయువతతంత్రస్య కథా సంసర్గ ఏవ - ఆ(ఘ్రా)
తా అనుష్ఠితా - సంధ్యాదికం కర్మ నో ఆ(ఘ్రా)తం - అద(భ్రం) బహుళం సభ్యవచనం
పర(ప్ర)తారకసవినయమధురాలాపచనం అభ్యస్తం శిక్షితం - వేదాక్షరం తు నాభ్య
స్తం - అంధసః అన్నస్య చౌర్యవద్భిః దుర(న్న)ము దుష్టం తైరమీభిః సూదైర్దేవా
లయపాచకైః - కృతాని పక్వాని అన్నాద్యాని అన్నసూపాదీని నివేదితాని సంతి
భగవాన్ అంగీకరోతి కిమితి కాకుః ॥ ౨౧౯ ॥ అహో ఇతి ॥ వివేకవిశ్వయః

శౌరాలంకృతిహర్షహేతోర్వ్యజభుజగాహప్రతినిహారోస్త్వవిశేషపర్యాయః॥౭౮॥ కృతః॥ ధర్మస్యాపరయోనృతాదిహౌరా హత్వా శ్రీరామైరన్యాస్వ [illegible] సిద్ధిఃత్రిఫాసృధ్ధాత్రి [illegible] ప్రాప్తే [illegible] తానోదనానాస్వప్రేమాదుష్టదానమాన శీలైః స్థానీ స్తాహ్యతాం॥౭౯॥ విశ్వావసుః॥ మాన్యశేఖోత్ప్రాదిష్టమైత్రీ [illegible] వేదిభ్యోభవనీనాస్యషాభాషణమావణంనరోచతే॥౮౦॥ కృతః॥ఉషస్త్వ చహ్నాసాదుచితశుచితాశాలివపుషోఽనితాన్స్వర్వశాస్త్రైర్విజితవృజనాఃప్రా జకజనాః। పరిత్రాతుంలోకాన్విధివదవతంత్రాపిపధతేవనిత్యైర్యన్నా దైత్యైఃపరమపురుషారాధనవమీ॥౮౧॥ అవకర్ణ్యతామిహమపిఽయదఖ్యాపగ మాస్త్వభిధాస్యామి॥౮౨॥విధివదధిగదాస్యైర్భక్తితోఽభక్తితో వాననుశుచి రశుచిర్వానాథమర్చన్తివృక్షాః అనుదినమువయూంతైర్గచ్ఛటానానుదేవై

దనద్విచారమూఢత్వమితియావత్॥౭౮॥నద్యస్వీలి॥ సద్య సుశిష్టగృహేషు-విధివద్వ భాచారంసిద్ధానిపక్వాని - నత్తైర్వనసుదేనడత్తరైః శ్రోత్రైః- భూసురైః బ్రాహ్మణైః- హారయేఆనరతఃఅపేణాననివేదితానిఅన్నాని - అత్రలోకేష్టానానవయసాన్యత్ర అపి-నమానయంతినగృహ్ణంతి - దేవస్యాయతనేషుఆలయేషు - ప్రాతైర్వన్సంస్కారహీ నైః-కృతాణావక్యాణ - దుష్టజనేనస్పృష్టాణా - అప్రైర్యణ్ణానశిష్టైఃదురాచారైరా హృతానోదనాణాఅన్నాని-వృద్ధాఅపి- విభయాన్సంతః-అదంతిభుంజతేహంత॥౭౯ ౮౦॥ ఉషసీతి॥ ఉషసి-ప్రాతరేవ-స్నానాదుచలయాగృహీతయాశుచితయాశుద్ధ్యా శాలమానవపురేష్వాంతే - స్వేస్వమనదుధనిశాస్త్రైః నీలాశ్మకేతాః అ నీతసన్ధ్యాత్రా ఇత్యర్థః - అతఏవ-విజితంసిరన్తంవృజినందురాచారఃయైస్తే-అమీ పూజకజనాఃదేవాలయోపజీవినః- లోకాజనాణాపరిత్రాతుంఅవతంత్రాగతత్ర మాదాస్సంతః- పవిత్రైరన్నాద్యైఃవిడవత్పరమపురుషస్యభగవతఃఆరాధనంఆ చరణం - విపదధతే - అత్రలోకపరిరక్షణంస్వనివేదితభగవత్ప్రసాదాస్యదాసదాన్యా [illegible]త్యయం॥౮౧॥ అవకర్ణ్యతామితి॥ యదప్యాఃఅభ్యుపగమ్యభవదీయరూప హ్యంగీకృతాస్యపి . అభిధాస్యామిపద్యామి॥౮౨॥విధివదితి॥ నమహోకృశాన్మా-అ ష్టశ్రీవరిష్ఠాల్వఃజనఃచేపలాదిః - శుచిర్వాఅశుచిర్వాసణ - నాథంభగవంతంవి గిశద్వా- భక్తితోవాఅభక్తితోవా-అర్చతుపూజయతు-దినేదినేఅనుదినం - ఉపయా నైరాగతైఃదత్తైరిందిత్రాదతీరచ్ఛణాహానాసు- అతఏవఅజితస్యభగవతఃహూలిణాస్య త్రేనుమానువిషయేయుకుచిఃజానుప్స్యకస్య-అస్తైదైవమితిజ్ఞానంయస్యతస్యఅస్తికస్య

రయు విరజీకృతమూర్తిష్వాస్తికస్యాస్తికస్య॥ ౭౯౫॥ ఇదం చాపథ్యేయం॥ ౭౯౬॥
కేచిచ్ఛ క్రథ రాపచారచకితాః ఖ్యాపాలభీతాః పరే శ్రద్ధాహీనతయేతరే బత భజంత్య
న హి త్రిగర్తాం త్రపి దిష్టం హవిః । అగ్రే నస్తే స్తిమితం పదమై వ భగవాన్నాలోక
తై స్స్వీకరోత్యంతం స్వంతహారిణా కేనాపి తదిదం ప్రాశ్నంతి భాగ్యోత్త
రాః॥ ౭౯౭॥ పశ్యైతాపత్ ప్రత్యనుభవసిద్ధౌ ప్రకర్షనిక హేతుర్భగవదాయతనత
దితరస్థలపరికల్పితాన్నయోః॥ ౭౯౮॥ ఉపస్థారై స్వాఖ్యైరుపచితరసా
మోదభరమప్యై త్స్యన్నం గేహే కృతమయమభోగ్యం బుధజనః। అభూయా
న్సంస్థారిణ్యపి హా పి దేవాలయభవే త్వనల్పం భోగ్యత్వం పునరఘుహార
త్వం చ మనుతే॥ ౭౯౯॥ ఇదం చ బోద్ధవ్యం॥ ౮౦౦॥ దేవాగారేషు విట్టైః కిల జ
నా దుష్యం తు శుధ్యం తు నా తేమీ స్వామిపరిగ్రహేణానియతం మాన్యా మునీ
షాణాం । ప్రాయేణాత్రయుగాంతరేణ లభతే హీనోఽపి మానాహతాం

ఆస్తి-సకస్యాస్తి-కిం విరజీకృతాః నాస్తికస్యైవేత్యర్థః॥ ౭౯౫॥ ౭౯౬॥ కేచిదితి॥ కేచి
ద్దేవాలయస్థాః - చక్రధరస్య భగవతః అపచారాచ్చకితాః భీతాః - అపరే శ్రద్ధాః
అపహీతాః అప్రమాదాశ్చ సంతః - దివ్యం హవిరన్యైర్దుష్టం - పచంతి - పచనం చక్రమి
దం వాక్యప్రయోపి నా జ్యం - పరే అన్యే కేచిత్ - ఖ్యాపాలాత్ దాక్షిణ్యాత్సంతః - క
తిచిత్ శ్రద్ధాతః - భగవాన గ్రే స్వతంత్రయా ణా మన్యసమేన ప్రకారేణ శుద్ధం ఇదం హ
విః - ముదా ఉపలక్షితైః ఆలోకనైః స్స్వీకరోత్యంగీకరోతి - భాగ్యోత్తరాః - అంహ
సాం సంహారవేఅశయా - తదిదం భగవదంగీకృతం హవిః - ప్రాశ్నంతి భుంజతే॥ ౭౯౭॥
పశ్యేతి॥ భగవదాయతనే పరికల్పితాన్నస్య ప్రకర్షః ఉత్కర్షః - తస్మాద్దేవాల
యాదితరస్థలే పరికల్పితస్య అన్నస్య నికర్షశ్చ - ప్రత్యక్షేణ అనుభవేన సిద్ధౌ - తావ
త్పశ్యేత్యన్వయః॥ ౭౯౮॥ ఉపస్థారైరితి॥ స్వాద్వై ర్బహుభిరుపస్థారైః వ్యంజనైః - ఉ
పచితః ప్రవృద్ధః రసస్య మధురాదేః ఆమోదస్య సుగంధస్య చ భరో భరః అతిశ
యః యస్మిన్ తథోక్తమపి - గేహే శిష్టగృహే - కృతం పక్వం అన్నం - అయం బుధజనః
అభోగ్యం భోక్తుమయోగ్యం అపి మనుతే - భూయాంసః సంస్థారా అస్మిన్ న సంతీత్య
భూయస్సంస్థారిణ్యపి దేవాలయభవే హవిషి అన్నే తు అనల్పం భోగ్యత్వం - పునః కిం
అఘుహారత్వం చ మనుతే॥ ౭౯౯॥ ౮౦౦॥ దేవే ఇతి॥ దేవాగారే దేవాలయే నిష్ఠితాః ప
రిచారకాః జనాః దుష్యంతు ప్రత్యాభవంతు వా - శుధ్యంతు శుద్ధా భవంతు వా - కిలేతి
లోకే - తేమీ పరిచారకాః - స్వామినో దేవస్య పరిగ్రహేణ స్వీకారేణ మనీ
షాణాం బుద్ధిమతాం - నియతం మాన్యా భవంతి - హీనోఽపి జనః - ప్రాయేణ

కుబ్జక్లీబముఖోఽజనోఽపి భజతే పూజాం హి రాజాశ్రయాత్॥ ౨౦౧॥ తస్య స్వ
తః పరిక్రామతస్తతోఽవలోక్య సహర్షం సాంజలిబంధం॥ ౨౦౨॥ పాతుం
పాతకినో జనానశరణాన్ పాతుం తమస్సాగరం యాతుం యాతుపురీమ
రీన్ రణముఖే జేతుం దశాస్యాదికాన్। నేతుం భూతనయాం ముదం విరహిణీ
మేతుం యశశ్శాశ్వతం దాతుం శర్మ చ రాఘవేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మ
హే॥ ౨౦౩॥ హంత కతి నానామిమీపాఽపి అతిమహతీ ప్రీతిరనుబంధిజనే॥
౨౦౪॥ యతః॥ లంకాపురేవస్త్రీముఖేనరుద్ధాం భూమిసుతాం భూమిభృ
తోఽనుబంధాత్। సేతూభవంతః స్వయమాప్లవంతే పతింపునః ప్రాపయితుం
పయోధౌ॥ ౨౦౫॥ నిరూప్య॥ ౨౦౬॥ పయోధిమధ్యే ప్లవమానమూర్తయః త
రంగవేగార్పితఫేనదీప్తికాః। హసంతి కిం మందరమంతరర్ణవం నిమగ్న
మేతే నలసేతుభూధరాః॥ ౨౦౭॥ పునర్విమృశ్య॥ ౨౦౮॥ లంకాపురావాసిర

ఆశ్రయగౌరవేణ - హీనస్య అర్హతాం యోగ్యత్వం లభతే - హీయస్మాత్ - కుబ్జక్లీబ
ముఖోఽపి జనః - రాజాశ్రయాత్ పూజాం భజతే లభతే॥ ౨౦౧॥ ౨౦౨॥ పాతుమితి॥ పా
తకినః పాపినః - అశరణాన్ రక్షకహీనాన్ జనాన్ పాతుం రక్షితుం - తమః అజ్ఞానమే
వ సాగరం పాతుం పానం కర్తుం శోషయితుమితి యావత్ - యాతూనాం రక్షసాం పు
రీం లంకాం - యాతుం గంతుం - దశాస్యాదికాన్ రావణాదీనరీన్ రణముఖే జేతుం - వి
రహిణీం వియుక్తాం - భూతనయాం సీతాం - ముదం నేతుం ప్రాపయితుం - శాశ్వతం య
శః ఏతుం లబ్ధుం - శర్మ సుఖం మహాపాతకనిరసనజన్యం దాతుం చ - రాఘవేణ శ్రీరా
మేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మహే॥ ౨౦౩॥ హంతేతి॥ కరి నానావిధయానా
మపి నిస్తులానాం చేలిచ అమీషాం నలసేతుశైలానాం - అనుబంధిని దేహసంబంధిని
జనే సీతాయాః విషయే - ప్రీతిః అతిమహతీ॥ ౨౦౪॥ లంకేతి॥ భూమిభృతః
శైలాః - అనుబంధాత్ సంబంధాత్ స్వభృతభూమిజన్యత్వరూపాద్ధేతోః - వస్త్రీ
ముఖేన దశాస్యేన - లంకాపురే రుద్ధాం - భూమేస్సుతాం సీతాం - పతిం రామం ప్రా
పయితుం - స్వయం పయోధౌ సేతూభవంతః - ఆప్లవంతే ఉన్మజ్జంతి॥ ౨౦౫॥ ౨౦౬॥
పయోధీతి॥ పయోధేర్మధ్యే - ప్లవమానా అనిమగ్నా మూర్తిర్యేషాం తే - తరంగా
ణాం ప్రాణాం వేగేనార్పితైః ఫేనైః దీప్తాః - ఏతే నలో నామ సుగ్రీవసే
నాపతిః తేన కృతే సేతౌ భూధరాః శైలాః - అర్ణవస్య క్షీరాబ్ధేః మధ్యే అంతరర్ణవం
నిమగ్నం - మందరం నామ శైలం - హసంతి ఇత్యుత్ప్రేక్షాయాం కింశబ్దః॥ ౨౦౭॥
౨౦౮॥ లంకేతి॥ సింధురాజస్సముద్రః - లంకాపురావాసినః రఘూద్వహాత్ రావణ

ఘూర్ణద్వారి సంతర్క-పాపాదివ సింధురాజః । సపక్షభూభృన్నిబిడాంతరో పి విపక్షభూభృద్భిరబంధి నష్టం ॥ ౨౦౯ ॥ శుద్ధాస్సంశ్రితధర్మసేతవ ఇమే సోఢోగ్రవర్షాతపాః స్థిత్వా సింధుజలే సదా క్షితిభృతో ఘోరం తపః కుర్వతే । నృత్యంతీరిహ నిత్యమేవ చపలాస్త్రీత్రైరతన్వాశుగైః లావణ్యం దధతీః కదాపి న చలంత్యాలోక్య వీచీరమూః ॥ ౨౧౦ ॥ గుణజ్ఞః భిద్యాయన్నంజలిం బద్ధ్వా ॥ ౨౧౧ అస్తోకదృప్తిరపి వారిధిరేష యస్మాత్ త్రస్తో బిభర్తి విపులోపలసాంద్ర సేతుం । గోపాయితే దురితవంతి జగంతి తస్మై కోపాయతే రఘుపతే మహతే నమోస్తు ॥ ౨౧౨ ॥ కృశానుః ॥ సాక్షేపం ॥ ౨౧౩ ॥ కాకుత్స్థకోపచకితః క్షమితా నదీనామాసీద్యదాననుగురుప్లవగాగ్రతోయః । శక్యస్తదైష తరితుం హరిభిః ప

స్యసంవరే క్షణయత్వాద్వంతస్మాదివేత్యుత్ప్రేక్షా - సపక్షైః ఆప్తైః పక్షసహితైశ్చ భూభృద్భిః రాజభిః పర్వతైశ్చ - నిబిడం సాంద్రం అంతరం మధ్యభాగః యస్య తథోక్తోపి - ససహాయోపి సన్నిశ్చయక్షణః - విపక్షైః శత్రుభిః పక్షరహితైశ్చ భూభృద్భిః రాజభిః పర్వతైశ్చ అబంధి బధ్యతే స్మ - కష్టమితి శేషః ॥ ౨౦౯ ॥ శుద్ధా ఇతి ॥ సంశ్రితః ధర్మణస్య సేతుర్మణాద్వాయైస్తే సంశ్రితః - ధర్మేణ శ్రీరామధనుష్కోట్యాయుక్తః సేతుర్యైస్తే ఇతి చ - సోఢాస్సాంతో ఉగ్రౌ వర్షణంచ ఆతపశ్చ ద్వావపి యైస్తే - అత ఏవ శుద్ధాః నిష్కల్మషాః ఇమే క్షితిభృతః రాజానః పర్వతాశ్చ - సింధోస్సముద్రస్య జలే స్థిత్వా - ఘోరం దుశ్చరం తపః కుర్వతే - అతః ఏతే క్షితిభృతః ఇహ లోకే సముద్రే చ - లావణ్యం సౌందర్యం లవణరసం చ - దధతీః - స్త్రీత్రైరంగనోర్మణాం నస్య అశుగైః బాణైః రూపసుఖైః మహద్భిరాశుగైః వాయుభిశ్చ - నిత్యం నృత్యంతీః ఉల్లసంతీః ప్రవర్ధమానాశ్చ - అమూః వీచీః వాష్పనానాః - చపలాః పుంశ్చలీః చపలాః చంచలాః వీచీః తరంగాంశ్చ ఆలోక్య దృష్ట్వాపి - న చలంతి న నికర్వంతి న భ్రమంతి చ - చపలా కమలా విద్యుత్ పుంశ్చలీ పిప్పలీషు చేతి కోశః - నిత్యమేవ లలితా ఇతి పాఠే తు స్త్రీత్రైర్గతన్వాశుగైః లలితాః పుష్పితాః నృత్యంతీః నృత్తం కుర్వంతీః ఉచ్చలంతీశ్చ అమూః స్త్రీయ ఇతి సర్వం పూర్వవత్ । ౨౧౦ ॥ ౨౧౧ ॥ అస్తోకేతి ॥ అస్తోకః అనల్పః దృప్తిర్గర్వో యస్య తథోక్తోపి ఏష వారిధిర్యస్మాత్ హేతోః త్రస్తస్సన్ - విపులైరుపలైః పాషాణైః సాంద్రం సేతుం బిభర్తి - తస్మై - దురితవంతి జగంతి గోపాయతే స్వత్రస్తసముద్రభృతసేతుద్వారా రక్షతే - మహతే - హే రఘుపతే - తే తవ కోపాయ నమోస్తు ॥ ౨౧౨ ॥ ౨౧౩ ॥ కాకుత్స్థేతి ॥ కాకుత్స్థస్య శ్రీరామస్య రోషాచ్చకితః - నదీనాం క్షమితా భర్తా సముద్రః - యదా ఆయహీనగురుతా [illegible]

దాభ్యాం కింవా ఫలం కథయ సేతుకృతిప్రయాసైః ॥౬౧౪॥ విశ్వావసుః ॥ తత్కా
థితమేవ హనూమద్భవతా తేన సముత్తీర్య వారిధిం తీర్త్వా ప్రసహ్య వధానః ॥
౬౧౫ ॥ అంభోరాశిం వానరబలం లంఘయంత్విత్యేతద్వ్యాజీకృత్య రాజీవనే
త్రః ॥ అంహో ఘోరాణాం రాక్షసానాం [illegible] సేతుముచ్చై
రబధ్నాత్ ॥౬౧౬॥ [illegible] ॥౬౧౭॥ న సాగరోఽసౌ నభ ఏవ ఫేనవ్రజా న
తారా విపులాః ప్రసన్నాః । నసేతురేష ప్రకటో నిశాచరాణాం స్వపాతకానామపి
ధూమకేతుః ॥౬౧౮॥ వక్ష్యతి ॥ ప్రసన్న ... ॥౬౧౯॥ గజేంద్ర
బుద్ధ్యా నలసేతుశైలాన్ గ్రాహా గ్రసంతే జలధౌ వసంతః । గ్రావ్ణాం ప్రజాయా
సహ యుద్ధసంస్థాః స్వస్థాః ప్రధావంతి యథాగతం తే ॥౬౨౦॥ డిండీరఖండాన్వ
యపాండురాభం ద్రాఘిష్ఠముచ్చైః పరిణాహవంతం । కాకుత్స్థసేతుం శ

రశైలానాం స్నపనాయ ప్రక్షాలనాయ అపహాంతో యం యుక్తః ప్రోక్తః - ఆసీత్ - నను
ప్రశ్నే - తదా తథా - హి - నను ద్రుః హరిభిర్వానరైః పదాభ్యామేవ తరితుం శ
క్య ఇతి హేతోః - సేతోః కృతేః కరణాయ యత్నస్య ప్రయాసైః కిం వా ఫలేత్ - తత్రార్థ
ఉ ॥౬౧౪॥ వదతి ॥ అవచాయితం స్ఫుటితం ॥౬౧౫॥ అంభ ఇతి ॥ వానరాః - అంభో
రాశిం సముద్రం - లంఘయంతు - ఇత్యుక్తప్రకారం ఏతత్ వానరసముద్రలంఘనం వ్యా
జీకృత్య - రాజీవనేత్రః శ్రీరామః - నరాణాం అంహసాం పాపానాం రాశేః లంఘనా
ర్థం ఉదన్వాన్ ఉదకానాం రాశౌ - పద్దన్నిత్యాదినా ఉదకశబ్దస్య ఉదన్నాదేశః - ఉ
చ్చైః ఉన్నతం సేతుం - అబధ్నాత్ బద్ధవాన్ ॥౬౧౬॥౬౧౭॥ నేతి ॥ అసౌ పురో వర్ణ్యః
సాగరః న - కింతు నభః ఆకాశమేవ - అమీ ఫేనవ్రజాః న - కింతు విపులాః స్థూలా
నాం ఉడూనాం నక్షత్రాణాం వర్గాః బృందాని - ఏషోఽపి న సేతుః - కింతు నిశాచరాణాం
స్వపాతకానాం మనుష్యసాపానాం చ ధూమకేతుః ఉత్పాతవిశేషః సవాలనక్షత్రరూపః
॥౬౧౮॥ వక్ష్యతి ॥ జలచరాణాం మత్స్యాదీనాం భ్రమస్య విపరీతజ్ఞానస్య చమ
త్కారం మాహాత్మ్యం ॥౬౧౯॥ గజేతి ॥ జలధౌ వసంతః గ్రాహాః మకరాః - నలస్య సేతౌ
స్థితాః శైలాః తాన్ - గజేంద్రా ఇతి బుద్ధ్యా భ్రమేణ - గ్రసంతే కబళయంతి - తేషాం శైలా
నాం గ్రావ్ణాం సాజాత్య ఇతి తజ్జ్ఞాత్ ఆయాసాత్ సముద్ధాదంష్ట్రాణాం వ్యథాయే షాం త
థోక్తాస్సంతః - తే గ్రాహాః - యథాగతం ఆగతదేశమనతిక్రమ్య - ప్రధావంతి ॥౬౨౦
డిండీరేతి ॥ డిండీరఖండానాం ఫేనపుంజానాం అన్వయేన సంపర్కేణ పాండురా ఆభా
యస్య తం - ద్రాఘిష్ఠం సుదీర్ఘం - ఉచ్చైః పరిణాహవంతం ఉచ్చైర్విస్తీర్ణం - గుణైః పా

అయమగణ్యాఘౌఘోత్తరీయం ధృతమర్ణవేన॥౨౨౧॥ చిరాద్ధరాభూరిభరా
ర్తమూర్తిర్హరిత్కరిష్వర్పితస్వైజకృత్యః। శ్రాన్తతయార్ణవ వారిశీతే
శేతే సకిం సేతుమిషేణ శేషః॥౨౨౨॥ విమృశ్య సశ్లాఘం॥౨౨౩॥ యః పురా
పాపదశకచ్ఛేదసాధనతాం గతః। స సేతుర్నకథం శక్తః పాపపంచక భంజ
నే॥౨౨౪॥ ఇతి పరావృత్య పశ్యతో విలోక్య సామోదం॥౨౨౫॥ తాపం విలుంప
తి నృణామిహ తామ్రపర్ణీత్యాఖ్యాం వహన్ భవదవానలజృంభితోత్థం। పా
థోనిధేస్త్రిజగతి ప్రథితో వరోధా రోధోలసత్పరమహంసమహర్షియూథః॥
౨౨౬॥ తదభ్యర్ణం నిర్వర్ణ్య॥౨౨౭॥ చకాస్తి కురుకాపురీ శుచిని తామ్రపర్ణీ
తటే విరక్తిపరిపక్త్రిమత్రియుగభక్తిభిర్వైష్ణవైః। దృఢవ్రతశఠారియోగివ
కుళసంపతత్సంభ్రమద్ధ్వనిద్విగుణజృంభణద్రవిడవేదఘోషోజ్జ్వలా॥౨౨౮॥

వనిహరణాదిభిః తంతుభిశ్చ అఘౌఘం పూర్ణానాం - కాసుత్థ సేతుం అర్ణవేన ధృతం - ఘా
తంశుభ్రం ఉత్తరీయం - కలయే మన్యే॥౨౨౧॥ చిరాదితి॥ చిరాత్ ధరాయాః భువః
సంబంధినా భూరిణా భరేణ ఆర్తః మూర్తిః - అత ఏవ హరిత్కరిషు దిగ్గజేషు అర్పితం స్వై
జాస్వీయం కృత్యం భూభరణకార్యం యేన తథోక్తః - సః ప్రసిద్ధః శేషః - శ్రమస్య భూ
భరణాయాసస్య శ్రుయాయ - శీతే అర్ణవస్య వారిజలే సేతోర్మిషేణ - శేతే కిమితి సా
పహ్నవోత్ప్రేక్షా॥౨౨౨॥౨౨౩॥ య ఇతి॥ యస్సేతుః - పురా రామావతారే - పాపా
నాం దశకస్య చ - పాపస్య గళకానిశిరాంసి యస్య తస్య రావణస్య చ్ఛేదవధే సాధనతాం
కారణత్వం గతః - సః సేతుః - పాపానాం బ్రహ్మహత్యాదీనాం పంచకస్య భంజనే విష
యే - కథం న శక్తః - శక్త ఏవేత్యర్థః - శతే పంచాశదితి సంభవప్రకారేణ సిద్ధత్వాదితి
భావః॥౨౨౪॥ ఇతీతి॥ పరావృత్య పశ్చాన్నివృత్య॥౨౨౫॥ తాపమితి॥ రోధసో స్తీర
యోర్లసన్ పరమహంసానాం మహర్షీణాం యూథం యస్య సః - త్రిజగతి లోకత్ర
యే - ప్రథితః ప్రసిద్ధః - తామ్రపర్ణీత్యుక్తప్రకారాం ఆఖ్యాం నామ - వహన్ - పాథో
నిధేరబ్ధేర వరోధః అంతఃపురస్త్రీ - తామ్రపర్ణీ నదీ ఇయం భవత్ - భవస్సంసార ఏవ దవ
వానలః తస్య జృంభితాత్ వృద్ధేరుత్థం నృణాం తాపం మనోవ్యథాం - విలుంపతి నాశయ
తి॥౨౨౬॥ తదితి॥ తస్యాః తామ్రపర్ణ్యాః అభ్యర్ణం సమీపదేశం॥౨౨౭॥ చకా
స్తీతి॥ శుచిని పరిశుద్ధే - తామ్రపర్ణీతటే - దృఢవ్రతస్య శఠారేః శఠకోపస్య నామ
వైష్ణవయోగినః ఉరోంగతే వకుళమాల్యే సంపతతాం ప్రవిశతాం బంభరాణాం భృంగా
ణాం ధ్వనినా ద్విగుణం ద్విరావృత్తం జృంభణం వ్యాపనం యస్య తాదృశేన ద్రవిడవే
దస్య ప్రబంధస్య ఘోషేణ అనుసంధానజనేన ఉజ్జ్వలా - కురుకానామపురీ •

అత్ర త్వా నాథకర్మణి త్వా నాం హరి భృత్యా నామిష్ఠ పునుస్సంధానం॥౧౨౯॥
పరిస్పష్ట ఏతే సహస్రశాఖాం పరమాం ద్రావిడసంహితాం పాంసీనాః ॥ సు
ర వేశ రవామనీత్యస్త్రైకర కేరా తూయి మహాస్య దేవ్ర తామాః ॥౧౩౦॥
అంచాస్య చింతాతరుసంచ్చ తందాం చాపుర ద్రూ నవధీయుంతిం। శతారి
సంజ్ఞంకిలయా స్యమూతే సతఃఫలం కిం విదుదంచితం నః॥౧౩౧॥ దసవ్యా ॥ వి
శక్ త్రిరా నాంశస్యతాత్మకం ఫలం విలక్షణో భాతి సతిం త్రిణీరసః । స
హస్రశాఖం ద్రవిడాగమం సృజన్ సయస్య నూలం సముపా త్రితో ము
నిః ॥౧౩౨॥ హరిమివక్ష తావతరణం వకుళాభరణం వృణీమహే శరణం।
ధ్యేయం యం విమలాత్మముముక్షుభిః ర్యత్ప్రబంధమధ్యేయం ॥౧౩౩॥
తస్మిన్నతి స్తుత్యధాశతారాగయాం ఉచ్చైరిహయస్య గాథాః । ప్ర
హోయదేహం ప్రథయంతి దివ్యవదేహాసనం దశితి ప్రగీతే ॥౧౩౪॥ కృత

స్త్రైనై కాంగస్య సర్వవరివ శ్రీమాఘలా త్రిస్మాత్రియుగే భగవతః త్రికర్త్యేపాం త్రైకవై
స్తైరుపలక్షితా - చకాస్తి ప్రకాశతే॥౧౨౮॥౧౨౯॥ పరీతి ॥ సహస్రాణి చత్వా
రి శాఖాః ఖండికాః యస్యాస్తాం పరమాం సర్వోత్కృష్టాం హితాం ద్రావిడీం ద్రవిడభా
షామయీం సంహితాం ప్రబంధం నః అస్మభ్యం పరిస్పష్టం తే నిత్యం ప్రదాత్రే శఠకో
పాయ పావనాయ సంవే నిత్యం ప్రణామాః కరవామ ॥౧౩౦॥ అంచాస్యేతి ॥ యస్య
చింతాతరోః మూలే శఠారిసంజ్ఞః కించిత్ అనాద్యస్యంసః అస్మత్సంబంధిత పదఃఫలము
దంచితం అవిభక్తం తం పం చ అమరద్రుమం చాచాదీన్ అవధీరయుంతం తిరస్కు
ర్వంతం అస్మత్ చింతాతరుం త్రిణీపృథుం అంచామ పూజయామ ॥౧౩౧॥ విశని
తి ॥ సహస్రశాఖం ద్రవిడాగమం సృజన్ సప్రసిద్ధో మునిః శఠారిః యస్య త్రిణీత
రోః మూలం సముపాశ్రితః - సః త్రిణీనాం సేవకానాం అమృతాత్మకం మోక్షరూ
పం ఫలం నిశ్చ ప్రయచ్ఛన్ - ద్రావిడవేదకర్తేతి శేషః - అతివిలక్షణః అన్యత్ర
నృత్ - భాతి॥౧౩౨॥ హరిమితి ॥ వకుళాభరణం శఠకోపం శరణం రక్షకం వృణీమహే
స్వకుమారః - యం శఠకోపం - ముముక్షుభిః ధ్యేయం ధ్యానవస్తు - ఆరాధ్యః పూజ్యః యస్య
ప్రబంధం ద్రావిడం ముముక్షుభిః అధ్యేయం అధ్యేతుం యోగ్యం - విమలః - తమితి
సంబంధః ॥౧౩౩॥ తస్మిన్నితి ॥ యస్య శఠారేః సంబంధినః గాథాః ప్రబంధరూపాః ఉ
చ్చైః గాయంతః వ తంతః జనాః ఇహ దేహం మానుషం ప్రహాయ - అహమన్నాద ఇతి
శ్రుత్యేతి శేషః - ప్రకర్షేణ గీతే ప్రసిద్ధే సవే వైకుంఠే - ప్రథయంతి వర్ధయంతే - త
స్మై శఠారాతే మేద్యధామ తిరస్తు॥౧౩౪॥ కృతేతి ॥ నిరోధః వారణం శ్రుతిమాళికా వః

దురితనిరోధానాం కలితశ్రుతిమౌళిభావబోధానాం। పఠితరమానాథానాం
నసుధాపి సమా శఠారిగాథానాం॥౨౩౫॥ జనానుద్దిశ్య॥౨౩౬॥ కఠినశఠనరేం
ద్రప్రస్తావకాన్ శ్లోకపాశాన్ జఠరపిఠరపూర్త్యై జాతు మా సంగిరధ్వం। ఉర
తరదృఢతమస్కే మా చ సంసారకూపే పతత శఠజిముక్తిరశ్రమానీతముక్తిః॥
౨౩౭॥ ఇతి కృశానుమామంత్ర్య॥౨౩౮॥ ననుశఠకోపాయత్వం ప్రణతిం
ప్రాప్తాయ భావుకోపాయత్వం। విమలమతే కురు కాయాన్నిరసితుమం
హో విరాజతే కురుకాయాం॥౨౩౯॥ వకుళాభరణీయానాం గాథానాం
సన్మఖాజ్యభరణీయానాం। హరిగృహమధ్యే తారస్వరేణ పునతే ప్రపంచమ
ధ్యేతారః॥౨౪౦॥ సశ్లాఘం॥౨౪౧॥ విరక్తైరాస్థానీ మధుమథనభక్తైర్నటన
భూర్విముక్తైర్నిశ్రేణీ సుకృతతరువల్ల్యాః ఫలమసౌ। ప్రవక్తైరుద్యానక్షితి

ఉపనిషదభిప్రాయః - పఠితః పరతాం స్వాధీనీకృతః - శఠారిగాథానాం - సుధా అమృ
తమపి - న సమా॥౨౩౫॥౨౩౬॥ కఠినేతి ॥ హే జనాః - యూయం - జఠరపిఠరస్య ఉద
రభాండస్య పూరణార్థం - కఠినానాం నిర్దయానాం శఠానాం విప్రియకారిణాం
నరేంద్రాణాం రాజ్ఞాం ప్రస్తావకాన్ స్తుతికారిణః - అత ఏవ శ్లోకపాశాన్ పద్యాధమాన్ -
జాతు కదాచిదపి - మా సంగిరధ్వం మా పఠత - దృఢతమస్కే గాఢాజ్ఞానే దృఢతిమిరే
చ - సంసారకూపే - మా పతత - అశ్రమేణ అనాయాసేన ఆనీతముక్తిః ప్రాపితమోక్షః
శఠజితః శఠకోపస్య ఉక్తిః దివ్యప్రబంధరూపాః - పఠత - రాజస్తుతిః సంసారపతనహే
తుః ప్రబంధో ముక్తిహేతురితి హేతుద్వయోపపాదనార్థం వ్యలింగద్వయం॥౨౩౭॥
౨౩౮॥ నన్వితి ॥ నను విమలమతే త్వం - కాయాద్దేహాత్ - అంహః నిరసితుం - భావుక
కుశలః ఉపాయః సాధనం తస్య భావస్తత్త్వం ప్రాప్తాయ - సులభకారణాయేత్యర్థః - కు
రుకాయాం పురి - విరాజతే శఠకోపాయ - ప్రణతిం కురు॥౨౩౯॥ వకుళేతి ॥ హరిగృహ
స్య మధ్యే - తారేణ ఉచ్చైస్తరేణ స్వరేణ నాదేన - ఉపలక్షితాః - సతాం మఖాజ్యైః భ
ర్తుం యోగ్యానాం భరణీయానాం పఠనీయానామిత్యర్థః - వకుళాభరణీయానాం శఠ
కోపసంబంధినీనాం గాథానామధ్యేతారః పఠితారః ప్రపంచం పునతే పవిత్రీకుర్వన్
తి॥౨౪౦॥౨౪౧॥ విరక్తైరితి ॥ విరక్తైర్వైరాగ్యస్య ఆస్థానీ సభా - మధుమథనభక్తై
ర్నటనభూః నాట్యశాలా - విముక్తైర్ముక్తస్య నిశ్రేణీ ఆరోహణదారుయంత్రవిశేషః -
సుకృతానాం పుణ్యానామేవ తరూణాం వల్ల్యాః ఫలం - ప్రవక్తైః ఆత్మవర్ణనస్య ఉద్యా
నక్షితిరుద్యానభూమిః - అకృతజ్ఞైర్వేదస్య ప్రియా సఖీ - చితః చిన్మయస్య బ్రహ్మణః
సంసారస్య జనిభాజః స్వోణీప్రదేశః - అసౌ దక్షిణధరస్య వాణీ ప్రబంధః [illegible]

రకృతకోత్రిప్రియసఖిదిదంకూరత్యోశివకుళధరవాణీవిజయతే|| ౨౪౨||
సమంతాదవలోక్య సహర్షం కృశానుముద్దిశ్య||౨౪౩||అభ్యస్త వేదమౌళిభ్య
స్సఖ్యస్తత్త్వబుభుత్సయా| కురుకాపురవాసిభ్యః కురుకామం నమస్క్రి
యాః||౨౪౪|| కృశానుః || సత్యమేవకథాపిపునరతీతశ్రుతిస్మృతయః కతి
చిదత్రవర్తంత ఇతిభాతీహ నాతిమాననీయతా||౨౪౫|| తథాహి || నసంధ్యా
సుస్నానంతి స్పృశంతి కమండల్వాభిధృతిః న చాతుర్మాస్యాది వ్రతమపి నభిత్తౌట
నవిధిః| నలిప్సాయాస్త్యాగో నపరివర్తనం చోపనిషదాం యతిత్వం నైతేషాం
శ్రుతిగతిమతిక్రమ్య చరతాం|| ౨౪౬ || న కేవలమేతావదేవ శృణుతావదస్య
దపి|| ౨౪౭|| సన్న్యస్యాశ్రమమాశ్రితోపి సకలవ్యాపారలోపాత్మకం|
కైంకర్యం చపలో హరేరపదిశన్ ద్రాగ్రాజధానీం విశన్| అర్థానార్జయ
తి శ్రితోర్జితమతో మృష్టాన్నమశ్నాత్యసౌ| కోవామృష్యేదిహ రామరామ తది
దం కష్టం యతేశ్చేష్టితమ్||౨౪౮|| కింబహునా|| ౨౪౯||అన్యాయ్యమస్తి కిమి

౨౪౨||౨౪౩||అభ్యస్తేతి || తస్య బ్రహ్మణః భావః యాథార్థ్యం తత్త్వం తస్య బుభు
త్సయా బోద్ధుమిచ్ఛయా - అభ్యస్తాః అధీతాః వేదమౌళయః ఉపనిషదః ప్రబంధరూపాః
యైస్తేభ్యః కురుకాపురవాసిభ్యః - సఖ్యః నమస్క్రియాః - కామం కురు||౨౪౪|| స
త్యమితి || అతీతాః పరిత్యక్తాః శ్రుతయః స్మృతయః ఉభయోక్తధర్మాః యైస్తే - ఇహ కు
రుకాయాం - అతిమాననీయతా న భాతి||౨౪౫|| నేతి || ఏతేషాం యతీనాం ఇతి ప్రతివా
క్యం యోజనీయం - త్రిసృషు సంధ్యాసు కాలేషు - స్నానం నాస్తి - కమండలోః అభిధృ
తిః ధారణం న - లిప్సా ధనలోభః - శ్రుతిగతిం వేదోక్తమార్గం అతిక్రమ్య చరతాం య
థాచారాణామితి యతివిశేషణం||౨౪౬||౨౪౭||సన్న్యస్యేతి || సకలానాం వ్యాపా
రాణాం లౌకికానాం లోపః త్యాగః ఆత్మస్వరూపం యస్య తం - సన్న్యస్యాశ్ర
మం - ఆశ్రితోపి - చపలః - అర్థాశాపరతంత్రః - అత ఏవాసౌ - హరేః కైంకర్యం పూ
జనం - అపదిశన్ వ్యాజీకుర్వన్ - రాజధానీం పట్టణాదికం - ద్రాక్ సత్వరం విశన్ - అ
ర్థాన్ ఆర్జయతి - కించ - శ్రితః ఊర్జితః పృథుః మతః యేన తథోక్తస్సన్ - మృష్టం స[illegible]
[illegible]పేతం అన్నమశ్నాతి భక్షయతీతి యత్ - తదిదం యతేర్యచ్చేష్టితం కలేశ్చేష్టితమి
తి వా - కలేః కలియుగస్య - అథవా కలేః పాపినః యతినః చేష్టితం - ఇహ లోకే కో వా మృ
ష్యేత్ సహేత న కోపీత్యర్థః - రామరామేత్యత్యాశ్చర్యే||౨౪౮||౨౪౯||అన్యాయ్య
మితి || సన్న్యాసినః గృహిణాం గృహస్థానాం ప్రణామాన్ విదధతే కుర్వత ఇతి యత్ - ఇ
దం సన్న్యాసిభిః క్రియమాణ గృహస్థప్రణమనాత్ - అన్యాయ్యం అనుచితం కిం కాం - కిము

తోపి కలౌ యుగే యత్సన్న్యాసినో విదధతే గృహిణాం ప్రణామాన్ । ఏతత్తు చే
త ఇహాస్యం తదితి వైష్ణవగోష్ఠ్యాం ధర్మాద్విముఖతిరస్కృత తద్విజానీయాత్ ॥
౨౪౯ ॥ పశ్యాపరః ॥ పక్షే తథైనం ప్రశంసతి స్తోత్రైః ॥ ౨౫౦ ॥ సుబ్రహ్మణ్యతఃస్తత్ర
[illegible] స్త్రీభిః [illegible] పుష్పైః [illegible] వినా విశ్రా । పర్యట్యం త్రి
వంకరయా [illegible] స్వ్యాదాంస్తత్ ॥
౨౫౧ ॥ [illegible] పర్యటన [illegible] పితుః [illegible]
ప్రమాన సుగుణం [illegible] పరహాని జృంభితం ॥ ౨౫౨ ॥ కేచన సం
కజలోచన [illegible] సన్న్యాసిన [illegible]
పగతస్పృహా [illegible] ॥ ౨౫౩ ॥ [illegible] ॥
౨౫౪ ॥ భోగా [illegible] పరిణయ [illegible] స్వార్థం

స్తిరస్థిత [illegible] కిం చ అస్మాత్ [illegible] వైష్ణవః పిశాచ భక్త ఇత్యాలోచ్య అం
ధశాస్త్రం - సాత్త్వికశాస్త్రాణాం - అమతేషూదాత్తబుద్ధి [illegible] స్వయం ద్విజోపి వై
ష్ణవః - సమస్యకోపి [illegible] సాత్త్వికానాం ధర్మశాస్త్రం ప్రతి వైష్ణవద్వి
జన్మసమస్కారణం [illegible] అత్ర [illegible] - చేతం [illegible] - కృతి ఇదానీయేత్యే
వ ॥ ౨౪౯ ॥ పశ్యేతి ॥ ఏవం మానసభాషిస్తోత్రైర్మానవత్ ॥ ౨౫౦ ॥ సుబ్రహ్మణ్యేతి ॥ కలిచి
త్యజితః - ప్రసాదాం స్నానసంధ్యాదీనాం [illegible] - సుబ్రహ్మణ్యకం యస్తు వాగ్వృ
[illegible] - [illegible]
కరుహాసః కింకరరాయాం [illegible] - తదా అకరః [illegible] దాంతే
షాం భగవత్పాదపద్మారాధకానాం - పంకజస్యసాపస్య ప్రసక్తిః క్వ కుత్ర భవతి పాప
ప్రసక్తిర్నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౫౧ ॥ పర్యటనమితి ॥ పర్యటనం - సంచారోపి - తురీ
యస్య చతుర్థస్య ఆశ్రమస్య సన్న్యాసస్య అననుగుణం అనుచితమితి యస్య వచః అభి
హితం కథితం - తత్ - నిపుణం నిరూపస్య విచారస్య నిరోధేన అభావేన విజృంభితం ప్ర
కాశితం ॥ ౨౫౨ ॥ కేచనేతి ॥ యే కేచన సన్న్యాసినః - పంకజలోచనస్య భగవతః కైం
కర్యాయైవ - నస్వార్థం - పర్యటంతే - రాజధానీమితి శేషః - స్వతః స్వభావాత్ - అ
గతః స్పృహా నిరస్తా ధనతృష్ణా రాహిత్య - యేషాం తే తేన సన్న్యాసినః ధన్యాః - శ్లా
ఘ్యా ॥ ౨౫౩ ॥ ఇత్థమితి ॥ హేయం త్యాజ్యం ఉపాదేయం గ్రాహ్యం తే [illegible] తద్విధః -
ఇత్థం వక్ష్యమాణ ప్రకారేణ ఉదాహరంతి కథయంతి ॥ ౨౫౪ ॥ భోగాయేతి ॥ నితంబి
న్యాః స్త్రియః - పరిణయః వివాహః - ఆచర్యతే యది మహ్యేత్ నిందో వ్యర్థ వేదితి వద త్ర
యం ప్రతి ప్రసంగం తమన్వయః - భోగాయైవేత్యేవకారః ప్రతిపత్తు ధర్మాంతరా [illegible]

పాకకృతిః సపాత్రవిషయత్యాగార్థమర్థార్జనం । స్వాధ్యాయాధ్యయనం ప్రతిగ్రహకృతే వానాయుశాస్త్రశ్రమః దుష్యేచ్చోదరపూర్తయే యదిహారేః కైంకర్యమూహ్యం చరేత్ ॥౨౫౫॥ అన్యచ్చ ॥౨౫౬॥ భూమావస్యాం దోషైరపి పరివృతః పూరుషః సాత్త్వికానాం ప్రాయః పూజ్యో భవతి భగవద్భక్తిమాసాద్య హృద్యాం । ఆక్రాంతాపి ప్రబలభుజగైః కంటకైరప్యనల్పైః కిం నాదృత్యా సురభికుసుమా కేతకీ భాగ్యభాజాం ॥౨౫౭॥ ఇత్యన్యతో విలోక్య సాంజలిబంధం ॥౨౫౮॥ శ్రీమానాసాదితవేదేభ్యః గ్రాహయద్భ్యః శ్రుతీర్బహూన్ । పాండ్యచోళనివాసిభ్యః పండితేభ్యో నమోఽస్తు వః ॥౨౫౯॥ కృశానుః ॥ మహ్యం పునస్త్వద్గుణాభ్యుపేయాన రోచతేఽనయోః సక్రియా । యదేతేషు మిథ్యావాదిన ఏవ బహుళముపలభ్యంతే ॥౨౬౦॥ అఖిలప్రామాణికార్థం

తద్వ్యతిరిక్తశ్చ - నతు సంతత్యై - నతు స్వర్గాయ - నత్వతిథిజనార్థం - నతు ధర్మార్థం - నతు బ్రహ్మలోకార్థం - నతు జ్ఞానాయ - నతు పరమపదార్థమితి చ క్రమేణ బోధ్యం - ఆవృత్తిః అనుష్ఠానం - ఖ్యాతిః కీర్తిః - కుపాత్రేభ్యః కువిషయేభ్యః పరదారసురాదిభ్యశ్చ త్యాగార్థం దానార్థం - శాస్త్రేషు శ్రమః అభ్యాసజన్యః ॥౨౫౪॥ ౨౫౬॥ భూమాయ ఇతి ॥ భూమౌ బహుభిః దోషైః వర్ణాశ్రమధర్మత్యాగాదిభిః పరివృతోఽపి పూరుషః హృద్యాం మనోజ్ఞాం - భగవద్భక్తిలతదీయామితి శేషః - ఆసాద్య ప్రాప్య - సాత్త్వికానాం సత్త్వప్రధానానాం - ప్రాయః పూజ్యః భవతి - దృష్టాంతమాహ - ప్రబలైః భుజగైః సర్పైః అనల్పైః కంటకైరపి ఆక్రాంతాపి - సురభికుసుమా కేతకీ - కృతకః భాగ్యభాజాం ఆదృత్యా న భవతి కిం ఆదరణీయైవేత్యర్థః ॥౨౫౭॥ ౨౫౮॥ శ్రీమానితి ॥ క్రియయా విహితకర్మానుష్ఠానేన సాధితాః ప్రమాణీకృతాః వేదాః యైస్తేభ్యః బహూన్ శిష్యాన్ శ్రుతీః గ్రాహయద్భ్యః - పాండ్యశ్చోళశ్చ దేశభేదౌ తత్ర ఉభయనివాసిభ్యః పండితేభ్యః - వః యుష్మభ్యం నమోఽస్తు ॥౨౫౯॥ మహ్యమితి ॥ సక్రియా నమస్కరణం - మహ్యం న రోచతే మమ న సమ్మతేత్యర్థః - ఏతేషు పండితేషు మధ్యే - మిథ్యాత్వం ప్రపంచస్య అసత్యత్వం వదంతీతి తద్వాదిన అద్వైతిన ఇత్యర్థః - ఏవకారేణ మిథ్యావాదిభ్యోఽన్యే న పండితా ఇతి సూచ్యతే ॥౨౬౦॥ అఖిలా ఇతి ॥ ప్రమాణైః ప్రత్యక్షానుమానాదిభిః ప్రామాణికం అర్థం జగతస్సత్యత్వం - దూరీకృత్య రజ్జౌ సర్పత్వమివ ప్రాతిభాసికం తాత్కాలికబాధేన నిషిధ్య - అప్రామాణికం - యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహేత్యాదిశ్రుత్యా సర్వప్రమాణాగోచరం అర్థం బ్రహ్మ . ఊరీకుర్వంతి అంగీకు

దూరీకృత్యాప్రామాణికార్థమూరీకుర్వంతి॥౮౬-౧॥ తథా హి॥ ప్రత్యక్షగోచరమశేషమపి ప్రపంచం మిథ్యేతి మాయిన ఇమే ప్రతిపాదయంతి। సర్వప్రమాణసరణేరతివర్తమానం బ్రహ్మాశ్రయంతి చ పరం బత నిర్విశేషం॥౮౬-౨॥ హంత బ్రహ్మబంధవ ఇమే బ్రహ్మణే పరస్మై ద్రుహ్యంతి॥౮౬-౩॥ యతః॥ యదేవ సర్వజ్ఞమపాస్తదోషం భవార్తిహారి శ్రుతిమాగమాంతే। అజ్ఞం పరం బ్రహ్మ తదేవ భోక్తృ సంసారతాపీతి చ సంగిరంతే॥౮౬-౪॥ న కేవలమిమే పరస్మై బ్రహ్మణే ద్రుహ్యంతి। తత్ప్రమాణేభ్యః శ్రుతిభ్యశ్చ॥౮౬-౫॥ యతః॥ మి

ర్వంతి - ప్రతిశ్లోకమాఖ్యానార్థస్తు స్పష్ట ఏవ॥౮౬-౧॥ ఉక్తమేవార్థం స్పష్టయతి॥ తథా హీతి॥ ప్రత్యక్షేతి - మాయాశబ్దస్తద్వాదపరః మాయా యా, పరిణామః ప్రపంచ ఇతి వాదః ఏషామస్తీతి మాయినః - ఇమే అద్వైతినః ప్రత్యక్షచక్షురాదేః ప్రమాణస్య గోచరం విషయమపి అశేషం నిఖిలం ప్రపంచం - మిథ్యా త్రైకాలికబాధాదసత్యమితి ప్రతిపాదయంతి స్థాపయంతి - కించ విశిష్యతే వ్యవచ్ఛిద్యతే ఏభిరితి విశేషాః శుక్లాదిగుణాః సత్త్వాదయశ్చ తైః లబ్ధసత్తాకం వస్తు విశిష్యత ఇత్యుక్తే స నాస్తీతి నిర్విశేషం నిర్గుణమిత్యర్థః - తథా చ శ్రుతిః - నిర్గుణమశబ్దమస్పర్శమరూపమగ్రాహ్యమిత్యాది శ్రుతేః - అత ఏవ సర్వేషాం ప్రత్యక్షాదీనాం ప్రమాణానాం సరణేర్విషయత్వమతీత్య వర్తమానం - యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహేత్యాది శ్రుతేః॥ పరం పరోక్షం బ్రహ్మ సకలజగద్వ్యాపకం సకలజగదధిష్ఠానభూతం సచ్చిదానందాత్మకం ఆశ్రయంతి అంగీకుర్వంతి - ప్రాకృతస్యైవ ప్రాకృతగోచరత్వాదితి భావః - బతేత్యాశ్చర్యే॥౮౬-౨॥౮౬-౩॥ యదితి॥ ఆగమాంతే ఉపనిషది - యః సర్వజ్ఞః సర్వవిదిత్యాదావితి శేషః - యదేవ బ్రహ్మ - సర్వజ్ఞం సర్వజ్ఞత్వాదిగుణయుక్తం - అపాస్తదోషం హేయగుణరహితం - భవార్తిహారి సంసారదుఃఖనివర్తకం చ సత్ - శ్రుతం బోధితం - తత్ పరం బ్రహ్మైవ - అజ్ఞం కించిజ్జ్ఞం - అనుదరా కన్యేత్యాదావివ అల్పార్థే నఞ్ సమాసః భోక్తృ సంసారసుఖదుఃఖానుభవశీలం - ద్వా సుపర్ణేత్యాది శ్రుతేః - అత ఏవ సంసారేణ తాపోఽస్యాస్తీతి తత్తాపీ జీవ ఇతి - సంగిరంతే కథయంతి - సర్వజ్ఞత్వాదికించిజ్జ్ఞత్వాదిగుణయోరభేదకథనమేవ బ్రహ్మణి ద్రోహ ఇతి ప్రతీతి కోఽభిప్రాయః - మృత్యోః స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి తమేవం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి - నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ - ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్ - ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన - తత్త్వమసీత్యాది బహుశ్రుతివ్యాకోపాత్తథాకథనమేవ మహాన్ ద్రోహ ఇత్యద్వైతినామభిప్రాయః॥౮౬-౪॥ నేతి॥ తస్మై బ్రహ్మణే ప్రమాణేభ్యః యథా

థ్యార్థావేదకత్వాచ్ఛ్రుతిషు కుమతిభిః కర్మకాండే నిరస్తప్రామాణ్యే బ్రహ్మకాండైస్సహ గుణవచనైః శేషితో బ్రహ్మశబ్దః । మిథ్యార్థాస్మిన్ విభక్తిః ప్రకృతిరపి పరం బ్రహ్మ నైవాభిధత్తే వాచ్యత్వానాశ్రయత్వాత్ క్వ కథముపనిషదాం మానతా జ్ఞానతాం తే ॥ ౧౬౬ ॥ నపరమేతే శ్రుతిభ్యః ప్రమత్యాం(?) కింతు శారీరకాయ ॥ ౧౬౭ ॥ పరాశరభువా శాస్త్రం బ్రహ్మజ్ఞానాయ నిర్మితం । అసమంజసతాం నీతమవేద్యబ్రహ్మవాదిభిః ॥ ౧౬౮ ॥ యాదృశస్స్వభావస్స్యాదీశ్వరస్తద్విపరీతమేవ తముపదిశంతి విరుద్ధబుద్ధయ ఏతే ॥ ౧౬౯ ॥ సర్వజ్ఞమజ్ఞ ఇతి సర్వపదాభిధేయం కస్యాప్యవాచ్య ఇతి సర్వమహాగుణానాం । స్థానం చ

ధ్యర్థసాధకేభ్యః ॥ ౧౬౫ ॥ మిథ్యేతి ॥ కుమతిభిః - దుర్బుద్ధిభిః - మిథ్యాత్వం అసత్యం ప్రపంచం అతంత్రిజానంతీతి కుమతిభిః ప్రపంచమిథ్యాత్వజ్ఞాతృభిరిత్యర్థః - మిథ్యార్థకస్య జ్ఞానార్థకత్వాదతతేరాణాదికఇ ప్రత్యయః - గుణవచనైః సగుణప్రతిపాదకైః బ్రహ్మకాండైరుపనిషద్భిః - సహ సహితే - కర్మకాండే - మిథ్యా అసత్యానాం అర్థానాం కర్మణాం గుణానాం చ ఆవేదకత్వాద్బోధకత్వాద్ధేతోః - నిరస్తం నిషిద్ధం ప్రామాణ్యం ప్రమాకారిత్వం యస్య తథోక్తే సతి - బ్రహ్మేత్యేకశ్శబ్దః - శేషితః ప్రమాణత్వేన స్థాపితః - అస్మిన్ బ్రహ్మశబ్దేపి - విభక్తిః స్వాదిః మిథ్యా అసత్యః అర్థః ఏకత్వాదిరూపః యస్యాస్తథోక్తా భవతి - ప్రకృతిర్విభక్తిరహిత బ్రహ్మేతి శబ్దరూపం - వాచ్యత్వస్య శబ్దబోధ్యత్వస్య అనాశ్రయత్వాద్ధేతోః - పరం బ్రహ్మ - నాభిధత్తే నబోధయత్యేవ - తస్మాత్ ఇత్యుభయత్ర శేషః - అన్యథా బ్రహ్మణః వాచ్యత్వగుణవైశిష్ట్యాపత్తేరితి భావః - తతశ్చ తే కుమతయః - ఉపనిషదాం మానతాం ప్రామాణ్యం - కథం జానతాం - ప్రాప్తకాలే లోట్ - అజ్ఞానం ప్రాప్తావసరమిత్యర్థః ॥ ౧౬౬ ॥ నేతి ॥ శారీరకాయ వ్యాసాయ ॥ ౧౬౭ ॥ పరాశరేతి ॥ పరాశరభువా వ్యాసేన బ్రహ్మణః జ్ఞానాయ బ్రహ్మజ్ఞాతుమిత్యర్థః - ఉభయాచ్ఛబ్దావవచనాదితి చతుర్థీ - జగత ఇతి శేషః - నిర్మితం - శాస్త్రం బ్రహ్మసూత్రాణి - అవేద్యం మనోవాగగోచరం బ్రహ్మేతి వదంతీతి నాదిభిరితి హేతుగర్భవిశేషణం - అద్వయస్య బ్రహ్మణః అవేద్యత్వవాదాదితి హేతుర్గోధ్యః - అసమంజసతాం అయోగ్యతాం అవ్యవస్థాపకత్వరూపాం నీతం ॥ ౧౬౮ ॥ యాదృశేతి ॥ తస్మాద్విపరీతం భిన్నం తద్విరుద్ధస్వభావమితి యావత్ - తం సర్వేశ్వరం ॥ ౧౬౯ ॥ సర్వజ్ఞమితి ॥ సర్వజ్ఞం జగదీశం - అజ్ఞ ఇతి - ఆహురితి సర్వత్ర యోజ్యం - సర్వేషాం పదానాం శబ్దానాం అభిధేయం వాచ్యం - కస్యాపి పదస్య అవాచ్య ఇతి - సర్వేషాం మహతాం చ గుణానాం స్థానం ఆశ్రయం నిర్గుణ ఇతి - సమస్తైర్వేదైర్వేద్యం జ్ఞేయం అవేద్య ఇతి తే అద్వైత

నిర్గుణశ్రుతిరపి సగుణ స్తవేన వేద్యం త్వం వేద్య ఇతి తేజసదీశ మాహుః॥౨౦॥ వి
విధమురిత ప్రాతస్ఫీతస్థిరవ్యసనాకులాదతిమితః తేజోమహా వైభవాభిధానంప
రమేశితుః। అపగతపరిచ్ఛేదా మోదాంబుధేరుపగచ్ఛతాం మశకనిశుతోద్భే
దోన స్వాత్మ్యతో ప్యుపహాస్తినః॥౨౧॥ అపగంచ॥ ౨౨॥ దృశ్యమిత్యాస్థ
ష్ఠికతార్కికమిథ్యాదోషోమిథ్యేత్యాధ్యవిరామో॥ సాధిష్ఠానాం శేషకి సతి
చింతాసాధిష్ఠానాం ఖండితానాం దేతి॥౨౩॥ శ్వావయః॥ పయస్యమైవం
మహాసురదూపకేషువిజృంభిస్త్రాః॥ ౨౪ ॥ రంగం పర్యేత ఆగతో నిజమతేశం

త్రసః। ౨౦॥ వివిధేతి॥ వివిధానాముమరితానాం ప్రాతిపరాశ్రసాస్ఫీతైస్థిరైర్వ్యసనైః
సన్నైః కులాత్ - అతఏవ అత్యంతం మితా అత్యల్పా ఉ తేజసోయస్య తస్మాత్ మంగళ
దేవ్యైశ్వర్యాది - జీవాత్ - ఏవకారోత్యంతాసాధిక్యద్యోతకః అపగతపరిచ్ఛేదః అపరి
చ్ఛిన్నః ఆమోదః ఆనందఏవ అంబుధిః యస్య తస్య - పరమేశితుః పరమేశ్వరస్య
అభిధానజహదజహల్లక్షణయా ధర్మైకదేశత్యాగేనభేదం ఉపగచ్ఛతాం అంగీకు
ర్వతాం అద్వైతినాం - మశకశిశుతః బాలమశకాత్ - మగహస్తినః ఉభేద ప్రతీ
తోర్న స్యాత్ - కింతు స్యాదేవ॥ శ్లో॥ విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవిహస్తిని। శుని
చైవశ్వపాకే చ పండితాస్సమదర్శినః ఇతి భగవదుక్తేః ప్రమాణత్వాత్ అత్యంత విరుద్ధ
మాకారభేదాభ్యుపగమస్య లేపాంశమదర్శినాం సైగికత్వాద్విలాసః ॥ ౨౧ ॥
౨౨॥ దృశ్యమితి ॥ దృష్టం యోగ్యం దృశ్యం రజ్జూరగాద్యసి - మిథ్యా అసత్యం - దృష్టే
రయం సర్ప ఇత్యాదిభ్రమస్య కతార్కికప్రసిద్ధైస్తత్ర్యచ్ఛమిథ్యా - దోషః పత్రాది
శ్చమిథ్యా - అప్రక్రమేణ ప్రపంచోపలక్షక పావృత్తైః ద్వైతిన ద్రష్టానాం దృశ్యత్వస్య
కత్వదోషశబ్దైః గ్రాహ్యాణి ఔపాధిక వాక్యాదిసర్వేషామసత్యత్వే హేతుత్వ
అద్వైత్యధిప్రాయః - ఇత్యుక్తప్రకారమిథ్యావాదినాం యథాధిష్ఠానమస్తి
సా అంశ భ్రమేపి మిథ్యేతి బుద్ధిః - అధిష్ఠానం బాధకజ్ఞానాది ప్రతిబంధ అస్తి సంశేషకి
మతో నభవతి - ఇత్యుక్తప్రకారం ఖండితాః - సాధిష్ఠానా - ప్రతిష్ఠానాం - ఖండితా
నాం ఉదేతి జాయతే - అజ్ఞాననాశా అధిష్ఠానాం శేషమితి ద్వైతసః - అతఏవ
ఆధినాకాశాదికృతమసెహామహపహంటస్యాధిష్ఠానాం అస్య శేషాణాం
వృశీఖం తేలసాధర్మ్యేణాయ ప్రాప్త స్వాత్మ్యమయః ౨౩॥ ౨౪॥ రంగం పర్యేత ఇతి॥
నిజేశ్వమేకులేవంశే - పరంపరాయః అపారంపర్య అవిచ్ఛిన్నాత్మా సంప్రదా
య ఇతి యావత్ తత ఆగతః ప్రాప్తః - పరమాం అద్వైతమార్గః - సహోపవ్యసత్యావ్యర్థ
అన్యథా సంప్రదాయ నిరుద్ధమార్గాస్సి కారేమహా ప్రత్యవాయస్మరణావలిభావః -

ధ్యానపరోక్షత్య ఇత్యద్వైతం పరిగృహ్యాహంత జగతో మిథ్యాత్వమాచక్షతాం।
అధ్యేతుం నిగమానశేషత ఇమే కర్మాణి నిర్మాతుమప్యాస్తిక్యాచ్చతురా నికా
మమితరే కే తావదేతాదృశాః ॥ ౨౭౫ ॥ కించ ॥ శ్రుతీరధ్యేతారః కిమపి జపితా
రో మనుగణం క్రతూనాహర్తారః కిమపి దదితారః ప్రతిదినం । అమీ స్మార్తాః
శ్రాద్ధాన్యపి రచయితారోఽప్యధునా తే శ్రుతేరప్రామాణ్యం ప్రసజదననుష్ఠా
పకతయా ॥ ౨౭౬ ॥ కృశానోః ॥ సమంతాదవలోక్య నిస్తులా అప్యమీ విషయాః
శైవప్రచురతయా న శ్లాఘామర్హంతి ॥ ౨౭౭ ॥ అత్ర హితత్వాదర్థం యథావ

తేన వస్తునా రామానుజీయానందతీర్థీయమతరూపాః తాదాత్మ్యక సాంకేతికత్వేన వాంఛి
కసంప్రదాయాగతత్వాభావస్సూచ్యతే - ఇతి హేతోరద్వైతం జీవేశ్వరయోరభేదమ
తం పరిగృహ్య - ఇమే జగతః మిథ్యాత్వం ఆచక్షతాం బ్రువతాం - ప్రాప్తకాలే లోట్
అద్వైతపరిగ్రహేణ జగన్మిథ్యాత్వం ప్రాప్తకాలమిత్యర్థః - అనేన జగన్మిథ్యాత్వ
వాదః సంప్రదాయసిద్ధ ఇతి సూచ్యతే - పరం తు నిగమాన్ ఋగాదీన్ అశేషతః ఆమూ
లాగ్రం అధ్యేతుం - కర్మాణి శ్రద్ధావిహితాని - నిర్మాతుం - ఆస్తిక్యాత్ అస్తి పరలోక
ఇతి నిశ్చయాత్ హేతోః నిర్మాతుమపి అనుష్ఠాతుం చ చతురాః - ఇతరే మతాంతరస్థాః
ఏతాదృశా అద్వైతితుల్యాః - న కేఽపీత్యర్థః ॥ ౨౭౫ ॥ శ్రుతీరితి ॥ యద్యపి స్మృతి
విహితం కర్మ స్మార్తం తదేషామస్తీతి యోగేన సర్వేఽపి బ్రాహ్మణాః స్మార్తాః తథాపి
స్మార్తపదం పంకజాదివదద్వైతిషు యోగరూఢమితి ధ్యేయం - అమీ స్మార్తాః శ్రుతీః
ఋగాదీన్ వేదాన్ అధ్యేతారః బ్రహ్మయజ్ఞం కుర్వాణాః - ప్రతిదినం మనుగణం మం
త్రసమూహం జపితారః జపం కుర్వాణాః - క్రతూన్ జ్యోతిష్టోమాదీన్ - ఆహర్తా
రః సంపాదయంతః - కిమపి దదితారః యథాశక్తి దానం కుర్వంతః - శ్రాద్ధాని పిత్ర్య
ణి కర్మాణి - రచయితారోఽపి సంతః - అననుష్ఠాపకతయా అధ్యయనజపహోమదానశ
శ్రాద్ధకర్మానుష్ఠానాప్రయోజకతయా ప్రసజత్ ప్రసజ్యమానం - శ్రుతేర్వేదస్య -
అప్రామాణ్యం అప్రమాణత్వం - విధునతే నిరస్యంతే - తదధ్యయనే తద్విహితకర్మా
నుష్ఠానే చ తత్ప్రామాణ్యస్యార్థసిద్ధత్వాదితి భావః - అత్ర వేదాప్రామాణ్యనిరస
నవస్తునా అద్వైతినాం వేదప్రమాణకత్వేన తదుక్తజగన్మిథ్యాత్వజీవేశ్వరాభేదవాద
యోస్సప్రమాణకత్వం వేదాప్రామాణ్యద్వారా పూర్వోక్తాద్వైతివిషయకాఖిలదూష
ణానాం శమనప్రాయత్వం చ సూచితం ॥ ౨౭౬ ॥ సమంతాదితి ॥ నిస్తులా అసదృశా
అపి - శివే భక్తాశ్శైవాః ప్రచురాః బహులాః యేషు తేషాం భావస్తత్తా తయా హేతునా ॥
౨౭౭ ॥ అత్రేతి ॥ తదితి పదస్య అర్థం బ్రహ్మ ఈశ్వరత్వాన్న చ్ఛివం - యథావస్థి

స్థితమనభిపధానాశ్శైవాః విదుషోపి విమోహయంతి॥౮౬॥ తథాహి ॥ మదన
జనకేపి తాతం కే మహాగుణశేవధౌ పరమపురుషే నిత్యాసక్తాం శ్రుతిం కమ
లామివ । బలపశుపతౌ శూలోపేతే మనోభవదాహకే నిహితహృదయాం
శైవా జల్పంత్యభాగ్యహతామివ॥౮౭॥ సూర్యాదారోగ్యమిచ్ఛేచ్ఛ్రియమపి
హుతవహాత్సంపదుల్లాసమిచ్ఛేదీశానాద్జ్ఞానమిచ్ఛేదనవధివిభవం మోక్ష
మిచ్ఛేన్ముకుందాత్ । ఇత్యాద్యాస్సత్యవాచో హితమునిఫణితీరాకలయ్యా

త- అనతిక్రాంతస్వభావం యథాతథా- అనభిపధానాః అకథయంతస్సంతః॥౮౬॥
మదనేతి ॥ వీరా గతాః అతంకాః రోగాః దోషరూపాః యస్మిన్ తస్మిన్- మహతాం లో
కోత్తరాణాం గుణానాం శేవధౌ నిధౌ - మదనస్యజనకే - పరమపురుషే విష్ణౌ- నిత్యా
సక్తాం అతిపికమలాం లక్ష్మీమివ స్థితాం శ్రుతిం బ్రహ్మకాండం- శూలయా రోగేణ శూ
లేనాయుధేన చ ఉపేతే- పశూనాం మూఢానాం పతిః శ్రేష్ఠః అతిమూఢ ఇతి యావత్ -
బ్రహ్మాదయో దేవాః సర్వే పశవః తేషాం పతిశ్చ తస్మిన్ - మనోభవస్య మదన
స్య దాహకే- అభాగ్యేన ప్రాప్తనమస్కరణాహతాం స్త్రియమివ - నిహితం నిక్షి
ప్తం హృదయం అభిప్రాయః యస్యాస్తథోక్తాం శైవాః- జల్పంతి కథయంతి- అత్ర శైవా
నాం తాత్పర్యమభివర్ణయామః - మహతాం అగుణానాం కామక్రోధాదీనాం శేవ
ధిర్యస్మాత్తస్మిన్ రాగద్వేషాదిజనకే - అతఏవ మదనస్య స్మరవికారస్య జనకే- అతఏ
వ విశేషేణ ఇరాః ప్రాప్తాః అతంకాః తాపాః త్రయః యస్మాత్తస్మిన్ తజ్జనకే - యుక్తా
వ శంకాస్యాస్తీతి శంక ఇత్యమరః- పరంభృశం- అపరుషే అల్పపురుషే అనుదరా కన్యేత్యా
దావివ అల్పార్థే నఞ్ సమాసః - నిత్యం ఆ ఈషదంశేన సక్తాం- అతఏవ కేచిత్తే మలం
అపురుష సంబంధజన్య మః ఖం యస్యాస్తథోక్తామివ స్థితాం - కాశ్చిత్తాత్పర్యవి బ్రహ్మ
వాతా ఇతి కోశః - అతఏవ పరఅభాగ్యహతామివ శ్రుతిం- మనసి భవంతీతి మనోభవాః
కామాదయః తద్దాహకే - శూలమివ శూలం అజ్ఞాననాశకజ్ఞానం తేనోపేతే ప్రాప్తే
ఇత్యర్థః - పశుపతౌ సర్వేశ్వరే - నిహితహృదయాం శైవాః జల్పంతీతి॥౮౭॥ సూ
ర్యాదితి ॥ కమప్యనిర్వాచ్యం సంపదుల్లాసం - ఇత్యాద్యాః సత్యవాచః హితాః మునీ
నాం వ్యాసాదీనాం ఫణితీః పురాణవాక్యాని ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేదిత్యాదీని - ఆ
కలయ్య జ్ఞాత్వాపి తే శైవాః- విష్ణోస్సేవాం త్యజంతస్సంతః - భవం శివం భవస్య సంసా
రస్య శివస్య చ హేతుమభేదాభిధానం భావయంతః భజంతే - అత్ర తన్మతం ఖండితం విద్యా
త్త్వమేతి - నాన్యః పంథా విద్యతే యనాయ- జ్ఞాత్వా తం మృత్యుమత్యేతి నాన్యః పంథా వి
ముక్తయే - జ్ఞానాదేవతు కైవల్యమిత్యాదిభిః బహుశ్రుతిస్మృతిభిః - జ్ఞానాన్మోక్ష

విపిష్టాశ్శైవాస్సేవాంత్యజంతో బతభవహతయో భావయంతే భవంతే ॥
౨౭౦ ॥ అపిచ ॥ తద్విష్ణోః పరమం పదం హితమసః పారే సదా పశ్యతాం సాం
ద్రం సూరిగణేననిర్మలమహానందాత్మకం శాశ్వతం । అప్రేప్సంతఇమేసమే
తమనిశం బత ఆశభూతాళిభిః లోకం భీకరమంచితుం వ్యవసితా మాహేశ్వరం
నశ్వరం ॥ ౨౭౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్వేగుణగ్రహణపటూహాలీభూయాః ॥ ౨౭౨ ॥
నిత్యం కర్మ సమాచరంతి నిగమాన్ శాస్త్రాణి చాధీయతే సంతన్వంతి చ సత్త్ర
తంతునిచయం ధిన్వంతి భక్త్యాతిథీన్ । సాంబం త్ర్యంబక మర్చయంతి శుచ
యశ్శైవాస్సదైవాదరాదేషామీదృశధర్మణాం కిమవయోః దోషావిషహ్యోనకిం
౨౭౩ ॥ అన్యచ్ఛ్రోతవ్యం ॥ ౨౭౪ ॥ స్మరహరపరిచర్యా సాంప్రతం తన్వతే
యాజనయతి హరిభక్తిం హంత జన్మాంతరే సా । శమితదురితవర్గాం పాచనమా

జ్ఞానంచేశానాదేవేతి శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధేః భావయంతే భవంత ఇతి సుష్ఠూక్తమితి శైవా
వదంతి ॥ ౨౭౦ ॥ తదితి ॥ తమసః పారే అజ్ఞాననాశసతి తత్ బ్రహ్మ పశ్యతా సూరిగణేన
సనకాదిజ్ఞానిసంఘేన - సాంద్రం - నిర్మలః నిర్దుష్టః మహానానందః ఆత్మా
స్వరూపం యస్య తత్ - శాశ్వతం - అతఏవ పరమం విష్ణోః పదం వైకుంఠం. అప్రేప్సం
తః అనిచ్ఛంతస్సంతః - శరాశానామ భూతాని పిశాచాస్తేషామాళిభిరనిశం సమేత
మత ఏవ భీకరం - కించ నశ్వరం మాహేశ్వరం శైవంలోకం - అంచితుం ప్రాప్తుం - ఇ
మే శైవాః వ్యవసితా నిశ్చితవంతః - అతిమూఢా ఇతి భావః - వస్తుతస్తు - యస్య బ్రహ్మ
చ విష్ణుశ్చ ఉభే భవత ఓదనః - మృత్యుర్యస్యోపసేచనమిత్యాదిశ్రుత్యా వైకారికమూర్తి
త్రయావస్థానాం త్రయాణామపి నశ్వరత్వేన నిర్గుణాకారసదాశివావాస పరమకైలాస
శాంతికేషు శైవేషూక్తదూషణం ఆరోపితమేవేత్యధ్యేయం ॥ ౨౭౧ ॥ ౨౭౨ ॥ నిత్యమి
తి ॥ శుచయః నిర్మలాః - అతఏవ శైవాః - నిత్యం కర్మ స్నానసంధ్యాహోమాదికం
సమ్యగాచరంతి - నిగమాన్ వేదాన్ - శాస్త్రాణి చ అధీయతే - సత్త్రతంతూనాం యజ్ఞా
నాం నిచయం - సంతన్వంతి కుర్వంతి - అతిథీన్ భక్త్యా ధిన్వంతి ప్రీణయంతి - అంబయా
జగజ్జనన్యా సహితం సాంబం త్రీణ్యంబకాని యస్య తం మహేశ్వరం - ఆదరాత్ మోక్ష
సాధనజ్ఞానప్రేప్సవః సదైవార్చయంతి - ఈదృశాః లోకోత్తరాః ధర్మాః సత్కర్మాణి
యేషాం తేషామేషాం శైవానాం - కతిపయే దోషాః - విశేషేణ సహ్యా న భవంతి కిం
తుంతవ్యా ఏవేత్యర్థః - దుష్యంతి పరం నిందయేతి దోషాః దూషకాః రామానుజీయాద
యః కతిపయే - నతు సర్వమతస్థాః విషహ్యా నకిమిత్యపి ప్రాహుః ॥ ౨౭౩ ॥ ౨౭౪ ॥
స్మరేతి ' సాంప్రతం యాన్ స్మరహరపరిచర్యా శివపూజా తన్వతే. సా ఇదానీం సశివ

తేపవర్గాః పతత్వహో ఫలమహో నిఃపర్వతాం శర్వపూజాం ॥౧౭౪॥ పరంతు ॥ యో
మద్రభక్తిస్సతతో౽పి భద్రం యాం పద్మావిద్వేషలవాసహిష్ణుః । త ఏవ భర్గా-
యభవంతి ఘోరాః కదాపి యాన్నాన్యనిస్పృశంతి దారాః ॥౧౭౫॥ శేషశాంభవి
ద్వేష ఏవ మూఢానాం భిషక్తో దోషః పురుషాణాం ॥౧౭౬॥ పశ్య ॥ నాస్తిక్యమా-
వహాతి నారకమాతనోతి ప్రాగల్భ్యమింనిహంతి పరిలుంపతి సంపదం చ । ఆయుః క్షి-
ణోత్యుపచినోతి సమస్తదోషాన్ద్వేషో ముకుందవిషయో విషయోగతుల్యః ॥
౧౭౭ ॥ కృశానుః ॥ సత్యం సువత థాపి అవైదికవృత్తిష్వేవ ప్రయాస్యతాం
శివభక్తిమభినయతాం పాషండవిశేషాణాం వేష ఏవ భీషయతీత్యాదయం ॥
౧౭౮॥ శ్రీ తాంభవ్యమాగాశ్చి తాభస్మశుష్యన్నిటాలాః జటాలాస్స్ఫుటా-
లాపశూన్యాః । కృశాంగా నగ్నసభ్యాస్యశానిదహంతః పిశాచా ఇవామీ ది-
శాసుభ్రమంతి ॥౧౭౯॥ కింత్వై షామతిజుగుప్సితా రీతిః ॥౧౮౧॥ పక్షీకృత్యగిరి

పూర్వం - జన్మాంతరే - హరభక్తిం - జనయతి - హంత - సా హరిభక్తిస్తు - నయతి యమగతిపర్యం-
యభూమిం - అపవర్గాంకురం తే - శర్వపూజాం పశ్యతాం ఫలమహో నిః ప-
తతి - సపతి తోషిస్యు ... - సా శివపూజా - జన్మాంతరే ప్రాక్తనే జన్మని -
హరిభక్తిం జనయతి ప్రయమార్గం నయతి. అనుమాపయతి - విష్ణుభక్తేశ్శివభక్తిజనకత్వం
శంభోర్మహాస్యపాత్వం చాహో సుప్రసిద్ధతరం - కించ - సా శివపూజా - అపవర్గం
మోక్షం - జ్ఞానజననద్వారేణ ఫలతి । ౧౭౪ ॥ సేతి ॥ యోరుద్రభక్తినిష్ఠో విద్వేషస్యలవ
స్యాప్యసహిష్ణుర్మురుప్రభక్తేః - భద్రం - మోక్షం లభతే ఇతి - యాక్ష్యా దారాః జారాః కదా
పి నస్పృశంతి నాపి స్పృశంతి త ఏవ దారాః భార్యాః ధరాయ భవంతి ॥౧౭౫॥ శేషేతి ॥
మూఢానాం భిషక్తః సర్వేభ్యో౽ధిక ఇత్యర్థః ॥ . . . .
౧౭౬॥ నాస్తిక్యమివ । విషస్య నానాగేన సమానేన తుల్యః - ముకుందవిషయః ద్వేషః
నాస్తిక్యం చాస్తిక్యం - ఆవహాతి జనయతి - నారకం నరకం - ప్రాశంసిం ప్రాగల్భ్యం - ప-
లుంపతి నాశయతి - క్షిణోతి నిహంతి - ఉపచినోతి వర్ధయతి ॥౧౭౭॥ సత్యమితి
అవైదికీషు వేదాబాహ్యాసు వృత్తిషు మార్గా ... ద్యాగమోక్తాసు రేషు ప్రయాస్యతాం కృత్రి-
మం చ భృతాం - పాషండవిశేషాణాం పండారాణాం భాషాణామ్ । ౧౭౮ ॥ శ్రీ తేతి ॥ శ్రీ
త. అభవ్యాః అకుశలాః మార్గాః యైస్తే - తాం యా భస్మనా శుష్యన్నిటాలం లలాటం యేషాం
తే - జటాలాః జటాధారిణః - స్ఫుటేన ప్రసిద్ధేన ఆలాపేన శూన్యాః - అమీ పా-
షండవిశేషాః - పిశాచాః - కృశాంగాః నగ్నాః ... సభ్యాస్యశానిదహంతః ...
... ॥౧౭౯॥ ... ॥౧౮౦॥ పక్షీకృత్యేతి ॥ మహేశ్వరి ...

శ్చ సిద్ధ్యా రహితాశ్చ మానహీనాశ్చ । ఇచ్ఛంత్యధిగంతుమిమే ధనంజయం లిం
గదర్శనేనైవ ॥ ౧౮౨ ॥ అన్యచ్చాత్ర ॥ ౧౮౩ ॥ దీర్ఘాశ్చ వక్రనఖరాః ఖరకల్పాః ఊ
ర్ధ్వగతోర్ధ్వబాహుయుగం తే । శౌచకర్మపరిత్యక్తాస్తథాపి నీచబుద్ధిహృద
యం భ్రమయంతి ॥ ౧౮౪ ॥ పశ్యైతాన్ ॥ సఖే గణ్యగ్రాహిణాస్తే తేఽదూషణీ
యాః ॥ ౧౮౫ ॥ శీతోష్ణజృంభణసహా మునిజితేంద్రియేషు కష్టోపవాసపరిశు
ష్కశరీరేషు । పుణ్యస్థలాటనపరాః కృశకల్పితేషు జానీహి కానపి గుణాన్
జటిలేష్వమీషు ॥ ౧౮౬ ॥ ఇత్యన్యలోకవీక్ష్యాశంకయా ॥ ౧౮౭ ॥ కల్యే పుస్తక
హస్తాః కల్యపనోత్థాయత ఇతః పర్యటంతి ॥ ౧౮౮ ॥ కృశానుః ॥ నిపుణమా
లోక్య సపరిహాసం ॥ ౧౮౯ ॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రమమోఘాదధో బహుతరోత్సర్గా
పవాదాత్మభిః కల్లోలైర్నిబిడైకణాన్ కటపయాన్ లబ్ధ్వా కృతార్థా ఇవ । దీ

నత్వతాం వహ్నివ్యాప్యస్య ధూమవాన్ పర్వత ఇత్యనుమానేన చ హీనాః - అత ఏవ సిద్ధ్యా ఫ
ల ప్రాప్త్యా పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యా చ రహితాః - చకారస్సముచ్చయార్థకం
ఇమే పాషండాః - లింగస్య శివార్చామూర్తేః ధూమరూపహేతోశ్చ దర్శనేనైవ - గి
రీశం శివం పర్వతం చ - పక్షీకృత్య ఇష్టదేవతాం అనుమిత్యుద్దేశ్యం చ కృత్వా - ధనం
కాంక్షితం జయం సర్వోత్కర్షం చ వా - ధనంజయం వహ్నిం చ - అధిగంతుం లబ్ధుమి
చ్ఛంతి అత్ర పర్వతే ధూమదర్శనాద్ధూమో వహ్నివ్యాప్య ఇతి వ్యాప్తిస్మృతౌ వహ్ని
వ్యాప్యధూమవాన్ పర్వత ఇతి విశిష్టజ్ఞానాత్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిర్జాయత ఇ
తి న్యాయశాస్త్రసరణిః సూచితా ॥ ౧౮౨ ॥ ౧౮౩ ॥ దీర్ఘేతి ॥ దీర్ఘాశ్చ వక్రనఖరాశ్చ
ఆయతకుటిలనఖాః ఖరకల్పాః గర్దభతుల్యాః శౌచమప్యాచరితుమసమర్థాః తేపా
షండాః - బాహుయుగమూర్ధ్వగతః ఊర్ధ్వం బాహవస్సంతః - నీచబుద్ధీనాం హృదయం
భ్రమయంతి మోహయంతి ॥ ౧౮౪ ॥ ౧౮౫ ॥ శీతేతి ॥ జితేంద్రియేషు - అత ఏవ శీతోష్ణ
జృంభణసహేషు - అమీషు జటిలేషు - కానప్యనిర్వాచ్యాన్ విషయిణాం ఉక్తగుణా
నాం మత్సరత్వాదితి భావః - జానీహి గృహాణ ॥ ౧౮౬ ॥ ౧౮౭ ॥ క ఇతి ॥ కల్యే ప్రాత
రేవ - పుస్తకహస్తాః పంచాంగధారిణః - పర్యటంతి సంచరంతి - ఇమే కే ॥ ౧౮౮ ॥
౧౮౯ ॥ జ్యోతిరితి ॥ ఉత్సర్గాపవాదాత్మభిః సామాన్యవిశేషస్వరూపైః - కల్లోలైః తి
రంగైః - నిబిడే సాంద్రే - జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధౌ - కటపయాన్ త్రిచతురాన్ క
ణాన్ లేశాన్ లబ్ధ్వాఽధీత్య - కృతార్థాః కృతకృత్యా ఇవ మన్యమానాః - ఇమే దైవజ్ఞనామానః
జ్యోతిషికా ఘనాః - గేహం గేహం ప్రతి గృహం గృహం ప్రవిశ్య - దీర్ఘాయుస్సంప

గ్రాయుష్యస్త్రీసంపదాదికథనైర్దైవజ్ఞపాశా ఇమే గేహం గేహమనుప్రవిశ్య ధనినాం మోహం ముహుః కుర్వతే ॥ ౯౦ ॥ కించ ॥ విలిఖతి సదసద్వా జన్మపత్రం జనానాం ఫలతి యది తదానీం దర్శయత్యాత్మదాక్ష్యమ్ । నఫలతి యది లగ్నద్రష్టురేవైష దోషో హరతి ధనమిహైవం హంత దైవజ్ఞపాశః ॥ ౯౧ ॥ అపి చ ॥ ప్రమోదః ఖేదో వా ప్రభవతి పుంసో విధివశాన్మదీయం ప్రాగేవాభిహితమితి మిథ్యా కథయతి । జనానిష్టానిష్టాకలనపరిహారైకనియతాన్ అసౌ మేషాదీనాం పరిగణనయైవ భ్రమయతి ॥ ౯౨ ॥ అస్తు వా తథ్యవాదీ దైవజ్ఞస్తథాపి వ్యర్థా తద్వచశ్శ్రవణా ॥ ౯౩ ॥ అసుఖమథసుఖం వా కర్మణాం పక్తివేలాస్వహానియతమేతే భుంజతే దేహభాజః । తదిహ పురత ఏవ ప్రాహ మౌహూర్తికశ్చేత్ కథయ ఫలమమీషాం తతః కిం తతస్స్యాత్ ॥ ౯౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఐహికాముష్మికారంభోపయోగినో నోపాలంభమర్హతి జ్యోతిర్విదః ॥ ౯౫

దాదికథనైః తత్పదీ ఘూర్ణాయుష్యవిపత్త్యాదిభిః వాక్యైః - ధనినాం మోహం భ్రాంతిం ముహుః కుర్వతే - ఇమే మహాత్మాన ఇతి బుద్ధిం జనయంతీత్యర్థః ॥ ౯౦ ॥ విలిఖతీతి ॥ దైవజ్ఞపాశః - జనానాం సంబంధి - సత్యార్థం వా అసద్వా జన్మపత్రం విలిఖతి - సత్ జన్మపత్రం ఫలతి యది తదా ఆత్మనః దాక్ష్యం సామర్థ్యం దర్శయతి ప్రకటయతి - అసత్ జన్మపత్రం న ఫలతి యది - తదా లగ్నస్య ప్రష్టుర్వ్యక్తేరేవ దోషః మృషావాదిత్వకృతః ఇత్యాహేతి ప్రకటయతి - ఏవం ఇహలోకే ధనం హరతి - హంత - ధనినామితి శేషః ॥ ౯౧ ॥ ప్రమోద ఇతి ॥ పుంసః జనస్య - ప్రమోదో వా ఖేదో వా - విధేః కర్మణః ప్రాక్తనస్య వశాత్ పాకాత్ - ఉపనమతి ప్రాప్నోతి - నను స్వకథనాదిత్యర్థః - ఇదం సుఖదుఃఖాన్యతరప్రాప్తిః మయా ప్రాక్ అభిహితమేవ ఇతి మిథ్యా కథయతి - ఇష్టస్య సుఖస్య ఆకలనేన సంపాదనే అనిష్టస్య దుఃఖస్య పరిహారే చ ఏకమాత్రం యథాతథా నియతాన్ నియమిత అసక్తాన్ ఏవ జనాన్ - అసౌ దైవజ్ఞపాశః - మేషాదీనాం రాశీనాం పరిగణనయా సంఖ్యానేనైవ - భ్రమయతి తవ జన్మలగ్నాత్ తృతీయే రవేః ప్రవేశాదిష్టం జన్మలగ్నాత్ ప్రవేశాదనిష్టమిత్యాదినా మోహయతీత్యర్థః ॥ ౯౨ ॥ ౯౩ ॥ అసుఖమితి ॥ ఏతే దేహభాజః - కర్మణాం ప్రాక్తనానాం పక్తిః పాకస్య వేలాసు - అసుఖం దుఃఖం వా అథవా సుఖం వా నియతం భుంజతే - మౌహూర్తికః జ్యోతిషికః - తత్ దుఃఖం సుఖం వా పురతః పూర్వమేవ ప్రాహ చేత్ - ఇహ హేత్వాభావే చేత్ తతః పూర్వకథనాత్ అమీషాం దేహభాజాం కిం తతః ఆహత్య ఇతి శేషః - కిం ఫలం స్యాత్ కథయ - కర్మానుసారం ఫలభావే దస్య ధా కిమపి స భవేదిత్యర్థః ॥ ౯౪ ॥ ఐహికేతి ॥ ఇహలోకే భవా ఐహికాః ఆముష్మికా

శృణు తావత్ ॥ నదైవం న పిత్ర్యం చ కర్మాత్ర సిధ్యేన్నయత్రాస్తి దేశే న జ్యౌతిషజ్ఞః। న తారా న చారా న వా నాం గ్రహాణాం న తిథ్యాదయో వా యతోత్రైవ బుద్ధః॥౯౦౬॥ యచ్చ సమర్థితం మహాపాత్రికవచశ్శ్రవణం ముధేతి తన్నిపుణ నిరూపణానపణాయం తి॥ ౯౦౭ ॥ భానోశ్శీతకరస్య వాపి భుజగగ్రాసే పురో నిశ్చితే తీర్థానామటనం జనస్య ఘటయత్యత్రావతారోచ్చాటనం। ఇష్టే ప్రాగవధారితే సతి ధృతేస్తుష్టిశ్చ లాభో భవేత్కష్టే చ వ్యసనే త్ర తత్పరిహృతిః కర్తుం జపాద్యైః తు మా॥ ౯౦౮॥ అవిస్రంభశ్చ దైవజ్ఞవచనేష్వనుపపన్నః॥౯౦౯॥ పుష్టిప్రహాసౌ కుముదసుహృదః పుష్పవంతోపరాగౌ శుక్రాదీనాముదయవిలయావిత్యనీ సర్వదృష్టాః। ఆవిష్కుర్వంత్యఖిలవచనేష్వత్ర కుంభీపులాకన్యాయాజ్జ్యోతిర్నయగతివిదాం నిశ్చలం మానభావం

పరలోకే భవా ఆముష్మికాశ్చ యే ఆరంభాః కర్మాణి తేషు ఉపయోగినః - కాలవిశేషజ్ఞాపనేనేతి భావః. ఉపాలంభో నిందా॥౯౦౫॥ నేతి ॥ నను హే కృశానో - యత్ర దేశే గ్రామే జ్యౌతిషజ్ఞః నాస్తి - తత్ర దైవం కర్మ న సిధ్యేత్ - పిత్ర్యం కర్మ చ న సిధ్యేత్ - తారాః నిత్య నక్షత్రాణి న సిధ్యేరన్ - న వా నాం గ్రహాణాం సూర్యాదీనాం - చారాః మేషాది ప్రవేశాః - న సిధ్యేరన్ - తిథ్యాదయః ప్రతిపదాదయః తిథయః - ఆదిశబ్దేన భానవీయాదయః బవాదికరణాదయశ్చ గృహ్యంతే - న సిధ్యేరన్ - యతః కారణాత్ - ఏష జ్యౌతిషకః - అత్ర తారాదిషు - బుధః జ్ఞానవాన్ - అత్ర దైవాదిపదం తత్తద్జ్ఞానపరం - సిధ్యతి ఘటనార్థః - తథా చ దైవకర్మాది జ్ఞానం న ఘటేతేత్యర్థః - యతోత్రైవ బుధ ఇతి పాఠః॥౯౦౬॥౯౦౭॥ భానోరితి ॥ భానోః భుజగగ్రాసే సూర్యగ్రహణే వా - శీతకరస్య భుజగగ్రాసే వా - పురః పురస్తాత్ - నిశ్చితే సతి - చైత్రాదిదర్శపూర్ణిమాసయోః - జ్యౌతిషికే నేతి శేషః - అవత్రయోచ్చాటనం తీర్థానాం గంగాదీనాం అటనం - జనస్య ఘటయేత్ - కించ - ఇష్టే ప్రాగవధారితే సతి - ధృతేః ధైర్యస్య లాభః - తుష్టిస్సంతోషస్య లాభశ్చ భవేత్ - కష్టే దారుణే వ్యసనే తు దుఃఖే ప్రాగవధారితే సతి. అత్ర లోకే - తస్య వ్యసనస్య పరిహృతిర్నివారణం - జపాద్యైః కర్తుం తు మా భవేత్ ॥౯౦౮॥ అవిస్రంభేతి ॥ అవిస్రంభః అవిశ్వాసః॥౯౦౯॥ పుష్టీతి ॥ కుముదసుహృదశ్చంద్రస్య పుష్టిప్రహాసౌ వృద్ధిక్షయౌ - పుష్పవంతయోః సూర్యచంద్రయోః ఉపరాగౌ గ్రహణే - శుక్రాదీనాముదయః విలయః అస్తమయశ్చ - ఇత్యుక్తవిధా అమీ సర్వే జనైర్దృష్టాః కాలవిశేషాః దైవజ్ఞనిశ్చితా ఇతి శేషః - కుంభీ అన్నస్థాలీ పులాకః అన్నకణః తయోర్న్యాయః ఏకస్య పులాకస్య పక్వతాజ్ఞానాత్ స్థాల్యాః సర్వస్యాః పక్వతాజ్ఞాన

౨౧౦॥ విద్వేషజ్ఞం గ్రామ్యైః విబుధభిషురం భూపతిసభం ముఖం ప్రత్యాహ్వానం మనుజపతిమాన్యం చ విషయం। అనాచారాన్ దారానపహరితి కథం కావ్యథాపి చ ప్రసక్త్యా త్వా వేతం గురుమపి సుబుద్ధిః పరిహరేత్॥ ౨౧౧॥ కృశానుః॥ అస్త్యేవమిత్యస్య శోపీత్యసావపహాసం॥ ౨౧౨॥ మిథ్యావద్వైద్యాంతస్తృషాకషాయైగసహ్యైర్మేహ్యైరయథార్థైర్జైః। వైద్యా ఇమే వంచితరుగ్ణవర్గాః పిచండభాండం పరిపూరయంతి॥ ౨౧౩॥ కించ॥ నధాతోర్విజ్ఞానం న చ పరిచయో వైద్యకనయే న రోగాణాం తత్త్వావగతిరపి నో వస్తుగుణధీః। తథాప్యేతే వైద్యా ఇతి తరళయంతో జడజనాన్ అసూన్ హృత్వా హృత్వా తోరివ వసు హరంతే గదజుషాం॥ ౨౧౪॥ కషాయైరుపవాసైశ్చ స్విన్నానుల్లాఘతాం కృతాం। నిజౌషధకృతాం వైద్యో నివేద్య హరతే ధనం॥ ౨౧౫॥ విశ్వావసుః॥ వయస్య విశ్వోపకారిషు వైద్యేష్వవద్యాని న కల్పయేథాః॥ ౨౧౬॥ పశ్య పశ్య॥ హస్తైదుస్తరవేదనా

రూపః తస్మాత్ జ్యోతిర్విదాం - అఖిలేషు వచనేషు - నిశ్చలం నిస్సంశయం - గూసభావం ప్రామాణ్యం - అవిస్మార్యం॥ ౨౧౦॥ విద్వేషజ్ఞమితి॥ శోభనా బుద్ధిర్యస్య సజనః - విద్వేషజ్ఞం గ్రామం పరిహరేత్ త్యజేదితి కర్తృక్రియే। యావదేవ ప్రత్యర్థితయాంతం రాజ్యే - విబుధవిభురం వంచితమానవ్యం భూపతిసభం - విధాపాసేనేత్యాదినా ప్రస్వః ప్రత్యావేదనహీనం ముఖ్యం గ్రామం ... ణస్యేతి శేషః - అపగతాచారికధాయస్మాత్ ప్రసక్త్యా వ్యాఖ్యపి పితౄన్ వదేనాపి ప్రేతం నిస్పృష్టం ... స్మాథమితి॥ ౨౧౧॥ ౨౧౨॥ మిథ్యేతి॥ ఇమే వైద్యాః - అసత్యౌషధగుళికాకషాయతేహ్యైః వైద్యైః - వంచితః రుగ్ణానాం రోగిణాం వర్గః యైస్తథోక్తాస్సంతః - పిచండభాండమివ జఠరపిఠరం - పరిపూరయంతి॥ ౨౧౩॥ నేతి॥ వస్తుతః ఏతేషాం ధాతోః వాతపైత్యశ్లేష్మాత్మకస్య నాడీవిశేషస్య విజ్ఞానం నాస్తి - వైద్యకనయే శారీరమాత్రస్థానా ప్రాగ్రంథే పరిచయః అధ్యయనం నాస్తి - రోగాణాం జ్వరమేహాదీనాం తత్త్వస్య యాథార్థ్యస్య అవగతిః జ్ఞానమపి నాస్తి - వస్తూనాం ఔషధానాం గుణాః శైత్యపైత్త్యాదయః తేషాం ధీః జ్ఞానం నాస్తి - తథాపి ఏతే సర్వ్యమానా వైద్యా ఇతి జడాన్ జనాన్ తరళయంతః ప్రమయంతస్సంతః - అత ఏవ మృత్యోర్భృత్యా ఇవేత్యుత్ప్రేక్షా - గదజుషాం రోగిణాం - అసూన్ ప్రాణాన్ - వసు ధనం చ - హరంతే॥ ౨౧౪॥ కషాయైరితి॥ కషాయైః త్రికటుత్రిఫలాదిసారమయైః ఉపవాసైః లంఘనైశ్చ - కృతాం జాతాం - ఉల్లాఘతామారోగ్యం - వైద్యః - నిజౌషధకృతాం నివేద్య - ధనం హరతే - రోగిణామితి శేషః॥ ౨౧౫॥ వయస్యేతి॥ అవద్యాని దూషణాని॥ ౨౧౬॥ హస్తైరితి॥ హస్తైః కరైః - రోగిణ ఇతి శేషః - దుస్తరయా వేదనయా రో...

కబళితే మగ్నేప్యస్మిన్నంతర్దశం తప్తాయామాజ్వరపావకేన చ తనౌ తాంతేష్వౌ
షధీకవ్రజే । దూనే బంధుజనే కృతప్రలపనే ధైర్యం విధాతుం పునః కశ్శక్తః కలి
తామయప్రశమనాద్వైద్యాత్పరో విద్యతే ॥ ౫౧౭ ॥ మాభూద్వైద్యకకళా
మయో మామయేషు ప్రాప్తేషు రోగాభిషగితి ప్రథితస్తమేవ । ఆకారయత్య
ఖిలసవిశేషదర్శిలోకోఽపి వైద్యభిషగేవ సహాయోఽయః ॥ ౫౧౮ ॥ కష్టమహో హా
కృతోపకారే ష్వగదంకారేష్వకృతఘ్న ఏవ లోకః ॥ ౫౧౯ ॥ ఇత్థం హి కవయః క
థయంతి ॥ ౫౨౦ ॥ నిర్వృత్తాధ్వరకృత్యేష్వృత్విజమహో హా తీర్ణాపగో నావికం
యుద్ధార్తం సుభటం చ సిద్ధవిజయో వోఢారమాప్తస్థలః । వృద్ధం వారవధూ
జనం చ కితవో నిర్విష్టతత్త్వా వనోద్యస్తాతంకచయశ్చికిత్సకమపి ద్వేష్టి ప్రజా
యథార్థినః ॥ ౫౨౧ ॥ కృశానుః ॥ విమానసముగ్రతిష్ఠ్వయస్య ప్రతోవలోక్యసో
పాలంభం ॥ ౫౨౨ ॥ సఖి త్రపస్వ కిమనేనైషాం శాస్త్రవిప్రతిషిద్ధాం చర్యాం ॥
౫౨౩ ॥ శ్రీనాథస్తవనానురూపకవనాం వాణీం మనోహారిణీం కష్టం హా క

కాలేన కబళితే ఆక్రాంతే సతి - అంతర్గతేఽంతర్దశాయాం స్వరేషు గ్లానేషు సతి - తనౌ దే
హే జ్వరపావకేన అగ్నినా తప్తాయాం సత్యాం - ఔషధీకాణాం చ [illegible] క్రియా
ణాం వ్రజే సమూహే తాంతే క్షీణే చ సతి - దీనే బంధుజనే మాతృపిత్రాదౌ కృతప్రలప
నే - ధైర్యం విధాతుం స్థాపయితుం - కలితామయప్రశమనాత్ వైద్యాత్ పరోఽన్యః క
పుమాన్ శక్తః విద్యతే - న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౫౧౭ ॥ మేతి ॥ అయం ప్రైశ్యః వైద్యకకళాం
వైద్యశాస్త్రం - మాభూత్ న జ్ఞాసీత్ - తథాపి - విశేషగుణతారతమ్యకోవిదః - అ
ఖిలోఽపి లోకః జనః - ఆమయేషు ప్రాప్తేషు సత్సు - సహాయీభావః - యః భిషక్ వైద్య ఇతి
ప్రథితః ప్రసిద్ధః - తమేవాకారయతి ఆహ్వయతి - లేసకారకేన - విషభిషక్ సహాయోఽయ
మ్ ॥ ౫౧౮ ॥ కష్టమితి ॥ లోకః జనః అగదంకారేషు వైద్యేషు విషయే - కృతం ఉపకా
రం ఆరోగ్యసాహాయ్యం విస్మరతీతి కృతఘ్నః ॥ ౫౧౯ ॥ ఇత్థమితి ॥ ఇత్థం కవయః వం
[illegible] ॥ ౫౨౦ ॥ నిర్వృత్తేతి ॥ నిర్వృత్తం సమాపితం అధ్వరకృత్యం యాగక్రియా య
స్య సః - జన ఇతి సర్వత్ర ప్రథమాంతేనాన్వయః - ప్రదేయం వేతనం అర్థ్యర్తేయా చ తత ఇ
త్యర్థినం - సర్వత్ర ద్వితీయాంతేవిశేషణం - ద్వేష్టీతి క్రియాపదమపి సర్వత్రాన్వయం
[illegible] గానదీ - వోఢా వాహకః - నిర్విష్టమనుభూతం తస్యవారవధూజనస్య యౌవనం
[illegible] ఆతంకచయః రోగసమూహః - చికిత్సకమపి వైద్యకమపి ॥ ౫౨౧ ॥ విమానమి
తి ॥ సోపాలంభం సనిందం యథా తథా ॥ ౫౨౨ ॥ సఖి ఇతి ॥ ఏషాం కవీనాం సంబంధినీం చ
ర్యాం వ్యాపారం ॥ ౫౨౩ ॥ శ్రీనాథేతి ॥ ఇమే కవయః - శ్రీనాథస్య స్తవనే అనుకూలాన్ ని

పయఃకదస్యకుటిలత్వా పాలసాతుర్వతే | దూరోపాహృతసారసైంధవప
యోదేవాభిషేకోచితం సంసేకే వినియుంజతే సుమతయశ్శాకాలవాలస్థ
లే||౧౭౪||కించ|| స్తువన్భవనివర్తకే సతిహరౌ కవిసూక్తిభిః కరోతిపరవర్ణినీ
చరితవర్ణనం గర్హితం| అనీతిరవనీపతిర్గ్రహశునీతనుం పూత్కృతైర్విభూష
యతి దేవతామకుటభాగధేయాం స్వయం||౧౭౫|| విశ్వావసుః||అంతరధ్వాం
తహారమః కవయస్త్వయా నాథితాః స్యుః|| ౧౭౬ || కామం వాచః కతిచిదఫ
లాస్స్యుః తులోకే కవీనాం సంత్యేవాన్యే మధురిపుకథా సంస్తవాః కామదో
గ్ధ్ర్యః | విత్తం కామం భవతు విఫలం తత్తు శ్రోత్రియేభ్యః పాత్రేదత్తైర్భ
వతి హి ధనైర్ధన్యతా భూరిదాతుః||౧౭౭||కల్యాణం భగవత్కథాప్రథనతః
కావ్యం విధాతుః కవేస్తస్యైవాంగతయా క్వచిద్రసయుతశ్శృంగారవీరాది

తంకవసంప్రబంధకరణశక్తిః యస్యాస్తాం అతఏవ మనోహారిణీం వాణీం శబ్దధోరణీం - క
దర్యాణాం తుచ్ఛాణాం కుటిలానాం స్థాలానాం - స్తాత్వర్వతే అగినాం మర్త్యేషు కష్ట
వాతిక్షిపే - అసావిత్యధ్యాహార్యం - సైంధవస్య అణదర్శయతి - సుమతయః అతఏవ జనాః
దేవస్యరామనాథస్య అభిషేకోచితం - దూరాత్ ద్విత్రిశతయోజనదేశాత్ ఉపాహృ
తం సారసైంధవం గాంగం పయః - శాకాలవాలస్య సంసేకే - వినియుంజతే కిం - నవిని
యుంజతే ఏవ||౧౭౪|| స్తువదితి|| కవిస్సన్ - స్తువతాం భవస్య నివర్తకే హరౌ సత్యపి
సూక్తిభిః - గర్హితం నిందితం - పరవర్ణినీనాం ఉత్తమాంగనాయాః చరితం సంభో-
గాదివర్ణనం సః కరోతి - యథా అనీతిః న్యాయరహితః - అవనీపతిః రాజా - దేవతా
నాం మకుటభాగేషు యోగ్యః పూత్కృతైః - గ్రహశునః తనుం - విభూషయతి||౧౭౫||
అంతరేతి|| అంతరస్య మానసికస్య ధ్వాంతస్య అజ్ఞానతిమిరస్య హరయస్సూర్యాః - నా
థితాస్స్యుః||౧౭౬|| కామమితి|| కవీనాం కతిచిద్వాచః - లోకే కామం అఫలాః రా
జాదివర్ణనేన వ్యర్థాస్సంతు - అపిస్తోకేలోకే - తతోన్యాః - మధురిపోః కథాం
సంస్తువంతీతి సంస్తవాః - అతఏవ కామదోగ్ధ్ర్యః వాచః సంత్యేవ - తేషాం ఇతి శేషః - అ
శ్రోత్రియేభ్యః అపాత్రేభ్యః - దత్తం - భూరిదాతుర్మహావదాన్యస్య విత్తం
కామం విఫలం భవతు - తతోన్యైః పాత్రే దత్తైః ధనైః - ధన్యతా పుణ్యం భవతి - హి శేషా
ర్థే||౧౭౭|| కల్యాణమితి|| భగవత్కథాప్రథనతః కల్యాణం శ్రేయస్కరం కావ్యం
విధాతుః కర్తుః - తస్య కావ్యస్యైవాంగతయా శృంగారవీరాదికః రసః క్వచిత్ రచయి
[illegible]

కం। కోఽదోషో భవితా యదత్ర కవితాశీలైస్సమాశ్రీయతే పంథా వ్యాసవ సుంధరాశ్రుతిభవగ్రంథాదిషు ప్రేక్షితః॥౧౨౮॥ కృశానుః। నరస్తుతివిధా తారో నవస్తుతత్త్వమబుద్ధైః। శ్లాఘనీయా ఇతి కవీన్ శాస్త్రావిద్వాన్ వినిందతి॥ ౧౨౯॥ విశ్వావసుః॥ ధనవవలసకలపురుషసాధారణమిదం దూషణమవివేకి భిః కవిష్వేవ కేవలమాధీయతే॥౧౩౦॥ పద్యైర్హృద్యతమైస్తువంతి కవయః ప్రాయేణ పృథ్వీపతీనన్యే తాన్ స్తువతే వచోభిరచమత్కారైరసారైరపి। ప ద్యారంభణశక్త్యశక్తివిహితో భేదః కవీనాం భవత్యన్యేషాం చ పరం నరస్తు తికృతో దోషస్తు సార్వత్రికః॥౧౩౧॥ గుణమాలోచ్య సాదరం॥౧౩౨॥ ప్రా చేతసవ్యాసపరాశరాద్యాః ప్రాంచః కవీంద్రా జగదంచితాస్తే। గోష్ఠీష్వవీ నాపి మహాకవీనాం పూజ్యా గుణజ్ఞైర్భువనోపకర్త్రే॥౧౩౩॥ తథాహి॥౧౩౪ మాఘశ్చోరో మయూరో మురరిపురపరో భారవిస్సారవిద్యః శ్రీహర్షః కాళి దాసః కవిరథ భవభూత్యాహ్వయో భోజరాజః। శ్రీదండీ డిండిమాఖ్యశ్శ్రు

సః వసుంధరా శ్రుతిభవః వల్మీకజన్మా తయోః గ్రంథాదిషు భారతరామాయణాదిప్ర బంధేషు ప్రేక్షితః అయం పంథాః అంగతయా శృంగారవీరాదివర్ణనం - సమాశ్రీయ తే - నతు స్వకల్పిత ఇత్యర్థః॥౧౨౮॥ నరేతి॥ నరస్తుతీనాం విధాతారః - కర్తార ఇమే క వయః - వస్తుతస్స్వభావాముక్తవిధాదేవ - బుద్ధైః న శ్లాఘనీయాః ఇత్యేవం కవీన్ శా స్త్రావిద్వన్యః - పండితః - విశేషేణ నిందతి॥౧౨౯॥ ధనేతి॥ ఇదం నరస్తవనరూపం దూ షణం - అవివేకిభిః అవిమర్శకైః॥౧౩౦॥ పద్యైరితి॥ హృద్యతమైః పద్యైః - కవయః - పృథ్వీశ్వరాన్ రాజ్ఞః - ప్రాయేణ స్తువంతి - కవిభ్యోఽన్యే కవిత్వదరిద్రాః - అచమత్కా రైః అత ఏవ అసారైర్వచోభిః - పృథ్వీశ్వరాన్ స్తువంతి - పరంతు - కవీనాం అన్యేషాం చ పద్యానామారంభణే నిర్మాణే శక్తిః సామర్థ్యం అశక్తిశ్చ తాభ్యాం విహితః క్లృప్తః భేదః విశేషః అస్తి - నతు కవీనామేవ త్వముక్తదోష ఇత్యాశయః - నరస్తుతికృతః దోషస్తు సర్వ త్ర ధనచపలేషు భవతీతి సార్వత్రిక ఏవ॥౧౩౧॥ ౧౩౨॥ ప్రాచేతసేతి॥ ప్రాచేతసః వాల్మీకిః వ్యాసః పరాశరశ్చ తదాద్యాః తే ప్రసిద్ధాః - ప్రాంచః పురాతనాః - కవీంద్రాః జగతస్సర్వస్య అంచితాః పూజ్యాః - భువనోపకర్త్రే అత ఏవ నవీనా ఆధునికీ మహాక వీనాం గోష్ఠీసభాపి - గుణజ్ఞైః పూజ్యైవ॥౧౩౩॥ మాఘ ఇతి॥ శ్రుతిమదటగురుర్వే దాంతాచార్యః - ఖ్యాతాః వాసవదత్తా పరిణయాదికృతాః ప్రసిద్ధాః - అస్యే సుబంధ్వా ఖ్యాః - సర్వేఽపి కవయః - కృతిభిః కావ్యైః శిశుపాలవధాదిభిః - విశ్వమాహ్లాదయంతి సం

తిమకుటసమర్చితస్య భట్టబాణః ఖ్యాతాశ్చ [illegible] దయజ్ఞహాకృతి
ర్విశ్వ [illegible] ౧౩౫ ॥ వరంతు ॥ [illegible] భావ [illegible] రనఘ
[illegible] వకారక [illegible]
[illegible] పాదయో [illegible]
[illegible] ప్రశంసాస్పదం॥౧౩౬
[illegible] ॥౧౩౭॥ [illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ॥౧౩౮॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౧౪౦॥ [illegible] సజ్ఞానయో

[illegible] ॥ ౧౩౫ ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥౧౩౮॥
[illegible] ॥ ౧౪౦॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥౧౪౦॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]

స్యంమయముత్త్వాచో నేతి చ మోహవాదముఖరా నైయాయికాశ్చేద్బుధాః।
మేషస్యాండమయి త్వలం బలిభుజో దంతాః కియంతస్తథేత్యేవం సంతతచిం
తయైవ స్థితిజుషో నస్యుః కథం పండితాః॥౧౮౧॥ పిశిత్య చైతస్య శుష్కతార్క
కగీతిర్నిషేకి నాయుపహాసాస్పదం॥౧౮౨॥ శృణు తావత్ ॥ నజిఘ్రత్యామ్నా
యాంస్త్రప్రశతైసతసంగాన్యపి సకృత్పురాణాం నాధీతే న గణయతి కించస్మృతిగ
ణం। పదేనాశుష్కతర్కపరపరిభవార్థో నైతిభిపసౌ నయత్యేయాన్సర్వాన్ని
హంతి పరలోకార్థయతనః॥౧౮౩॥ అపిచ ॥ ప్రయత్నైరభ్యస్తైః పరిచితకుత
ర్కప్రకరణాః పరం వాచో వశ్యాః కతిపయపదౌఘాన్విదధతః। సభాయాం
వాచాటాః శ్రుతికటు రటంతో ఘటపటాన్నలజ్జంతే మందాః స్వయమపి తు
జిహ్రేతి విబుధః ॥౧౮౪॥ విశ్వాసః ॥ వయస్యవిధిపోష్యవిధాయకా
న్నామమంత్రః॥౧౮౫॥శృణు॥ మోహం రుంద్ధి విమలీకురుతే చ బుద్ధిం సూతే చ

పరస్పరవిరుద్ధవ్యాఖ్యాకారకవాక్యైః యుక్తం స్వాయంభువనామా తుః- మరుత్ వాయుశ్చతత్త్వాచః
త్వగింద్రియగ్రాహ్యః న - ఇత్యుక్తప్రకారేణ మోహయుక్తేన వాదేన ముఖరాః కలహా
యమానాః - నైయాయికాః బుధాశ్చేత్ పండితాయది స్యుః - మేషస్యాండం ఇయంతి ప
లానియస్యలస్తోస్తం కిం తస్య భ్యాకస్య పరిమాణమితి - బలిభుజః కాకస్య దంతాః కియం
తః ఇత్యేవం సంతతం నిరంతరం పరిశీలనం ప్రభుజుష్ఠజనాః- పండితాః కథం న స్యుః-
కిం తు పండితా భవేయుః ఏవేత్యర్థః- ఉభయత్రఫలాభావావిశేషాదితి భావః॥౧౮౧॥
నిషేధ్యేతి ॥ శుష్కాణి స్ఫలా ॥౧౮౨॥ నేతి ॥ నిహంతం పరిత్యక్తం పరలోకార్థం యత
సంప్రయత్నః యేన సః- అత ఏవ ఆస్తాతార్కికః- ఆమ్నాయం వేదం -జిఘ్రత్యాదయ
స్తత్ర వేదస్యఛంద్యనాదీనాం- తస్య వేదస్య అంగాని శిక్షాదీని - పరేషాం పరిభవార్థా
యైః కైః నిర్గతపలక్షిత శుష్కతర్కైరవపదంత్సన్ - సర్వమాయుర్నయతి యాపయతి ॥
౧౮౩ ॥ ప్రయత్నైరితి॥ప్రయత్నైః ప్రయత్నైః పరిచితాని అభ్యస్తాని కుతర్క
స్యప్రకరణాని యైస్తే- కతిపయేషాం పదానాం అవచ్ఛేదకాదిశబ్దానాం ఓఘాన్ - వాచః
వాగింద్రియస్య- పరం వశ్యాన్ - విదధతః - అత ఏవ వాచాటాః బహుగర్హ్యాన్ వాచః -
సుందాః మూఢాః ఏతే నైయాయికాః - సభాయాం స్ఫుటపటాన్ శబ్దాన్ శ్రుతికటుకాన్
ఘటో ఘటః పటః - రటంతః స్పష్టాయమానాస్సంతః- స్వయం న లజ్జంతే- అపి తు కింతు
విబుధః జిహ్రేతి లజ్జతే - ఏతాన్ దృష్ట్వా ఇతి శేషః॥౧౮౪॥౧౮౫॥మోహమితి ॥ త్వగ్రే శ్రు
ణు ః-తర్కశాస్త్రాభ్యాసవిద్యాదినః-త్వయా-మోహం బుద్ధిమాంద్యం - రుణద్ధి వారయతి-
తస్మాత్ విమల బుద్ధిం విమలీకురుతే - సంస్కృతైః ఇత్యాదిశబ్దైః అనేకభావనే శక్తిం చ సూతే జన

సంసత్సు తేషు నవ్యవహారశక్తిం। శాస్త్రాంతరాభ్యసనయోగ్యతయాం వ్యనక్తి
తర్కశ్రమో న తనుతే కమిహోపకారం॥ ౯౪౬॥ తథాహి॥ ప్రాయః కా
వ్యైర్గమితవయసః పాణినీయాంబురాశేః పారజ్ఞస్యాప్యపరికలితన్యాయ
శాస్త్రస్య పుంసః। వాదారంభే వదితుమనసో వాక్యమేకం సభాయాం ప్ర
హ్వా జిహ్వా భవతి కియతీం పశ్య కష్టామవస్థాం॥౯౪౭॥ కిం బహునా॥౯౪౮॥ అప
రీక్షితలక్షణప్రమాణై రపరామృష్టపదార్థసార్థతత్త్వైః। అవశీకృతజైత్రయు
క్తిజాలై రలమేతై రనధీతతర్కవిద్యైః॥౯౪౯॥ నిరూప్య॥ అద్భుతస్తర్కపా
థోధిరగాధో యస్య వర్ధకః। అక్షపాదోఽతమస్స్పృష్టస్త్వకళంకకలానిధిః
॥౯౫౦॥ పునరాలోచ్య సశ్లాఘం॥ ౯౫౧॥ జ్ఞానాబ్ధిరక్షచరణః కణభక్షకశ్చ
శ్రీపక్షిలోఽప్యుదయనస్సచ వర్ధమానః। గంగేశ్వరశ్శశధరో బహవశ్చ నవ్యా

యతి- శాస్త్రాంతరాణాం వ్యాకరణాదన్యశాస్త్రాణాం అభ్యసనే యోగ్యతాం వ్యన
క్తి- తతః- ఇహ న్యాయశాస్త్రే తర్కః ఉపకారం న తనుతే న కరోతి॥ ౯౪౬॥ ప్రాయ ఇతి॥
కావ్యైః కాశికావ్యాఖ్యాపానసంధానైః - గమితం వయః యౌవనం యస్య తస్య - పాణినీయ
స్య వ్యాకరణస్యైవ అంబురాశేః - పారజ్ఞస్యాపి - సభాయాం వాదస్య శాస్త్రీయచర్చా
యాః ఆరంభే ఏకం వాక్యం వదితుం వక్తుం మనః యస్య తస్య - అపరికలితన్యాయశా
స్త్రస్య పుంసః జనస్య - జిహ్వా రసనా - ప్రాయః అధికం ప్రహ్వా నమ్రా వాఙ్మూకేతి యా
వత్ భవతి - హా కృష్ణా నో కియతీం - అనిర్వాచ్యామితి యావత్ - కష్టాం అవస్థాం -
పశ్య॥ ౯౪౭॥ ౯౪౮॥ అపరీక్షితేతి॥ అపరీక్షితాని అపరిశీలితాని లక్షణాని అ
సాధారణధర్మాః ప్రమాణాని ప్రత్యక్షాదీని చ యైస్తైః- అపరామృష్టాని అవిచారితాని
పదార్థానాం ద్రవ్యగుణాదీనాం సార్థస్య సమూహస్య తత్త్వాని యాథార్థ్యాని యై
స్తైః- అవశీకృతాని జైత్రాణి జయశీలాని యుక్తీనాం జాలాని యైస్తైః- అనధీతతర్కవిద్యైః
ఏతైః పండితై రలం- ఏతే మాభూవన్నిత్యర్థః॥ ౯౪౯॥ అద్భుత ఇతి॥ అగాధః మరవగాహః
తర్క ఏవ పాథోధిస్సముద్రః - అద్భుతః ఆశ్చర్యకరః- యతః తమసా తిమిరేణ రాహుణా
వా అజ్ఞానేన చ న స్పృష్టః న భవతీత్యతమస్స్పృష్టః - అక్షాణీంద్రియాణ్యేవ పాదాః కిర
ణాః యస్య సః- అక్షం నేత్రం ఇంద్రియం పాదే చరణే యస్య సః - గౌతమనామా- అక
ళంకానాం నిష్కళంకానాం నిరపవాదానాం చ కలానాం షోడశాంశానాం విద్యానాం
చ నిధిః చంద్రః పండితశ్చ- యస్య తర్కపాథోధేః వర్ధకః - అతోఽద్భుత ఇతి సంబం
ధః ప్రసిద్ధసముద్రవిపర్యయాదాశ్చర్యం॥ ౯౫౦॥ ౯౫౧॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానాబ్ధిః స ఇతి చ
[illegible] అక్షచరణాగయః వర్ధమానకర్తారః బహవః నవ్యాః శిరో [illegible]

గ్రంథైర్నిరుంధత ఇమే హృదయాంధకారం॥ ౨౫౨॥ కృశానుః॥ అపరత్ర వ్యోమయానమానయన్నగ్రతో నిర్వర్ణ్య సోపాలంభం॥ ౨౫౩॥ మీమాంసకాః కతిచిదత్ర మిళంతి వేదప్రామాణ్యసాధనకృతోఽపి న తేఽభివంద్యాః। ఉద్ఘోషితోఽప్యుపనిషద్భిరశేషశేషీ బ్రహ్మైవ నాభ్యుపగతః పురుషోత్తమో యైః ॥ ౨౫౪ ॥ విశిష్య చ మీమాంసగోష్ఠ్యాం విశ్రుతాశ్శబరాదయశ్శబరా ఇవ భగవద్భక్తానాం వినిందనీయాః॥ ౨౫౫॥ తే మీమాంసాశాస్త్రలోకప్రసిద్ధాస్సర్వర్షీణాం సేహిరే నైవ సత్తాం। చైతన్యస్యాపహ్నవం దేవతానాం చక్రుర్విశ్వం వీశ్వరం మన్యమానాః॥ ౨౫౬॥ విశ్వావసుః ॥ నిగమార్థనిర్ధారణబద్ధాదరేషు మీమాంసకేషు మా సన్నహ్యథాః॥ ౨౫౭॥ కృశానుః॥ ఆదౌ ధర్మే ప్రమాణం ప్రథితమథ భిదాం శేషతాం చ ప్రయుక్తిం పౌర్వాపర్యాధికారౌ తదను బహు

శ్చ - హృదయస్యాంధకారం అజ్ఞానం - నిరుంధతే వారయంతి॥ ౨౫౨॥ ౨౫౩ ॥ మీమాంసకా ఇతి॥ మీమాంసాం జానంతీతి మీమాంసకాః - కతిచిద్బుధాః - అత్ర మిళంతి వర్తంతే - వేదస్య ప్రామాణ్యస్య సాధనం స్థాపనం కుర్వంతీతి తత్కృతోఽపి - తే మీమాంసకాః అభివందితుం యోగ్యాః అభివంద్యా న భవంతి - యతః అశేషస్య ప్రపంచస్య శేషీ గురురితి ఉపనిషద్భిరుద్ఘోషితః శబ్దాపితః పురుషోత్తమః నారాయణాత్మాపి బ్రహ్మైవ జగజ్జన్మాదికారణం - నాభ్యుపగతః నాంగీకృతః - కస్మైచిదేవ జగజ్జన్మాదికారణమితి తత్సిద్ధాంతాదితి భావః॥ ౨౫౪ ॥ విశిష్యేతి ॥ శబరః మీమాంసాసూత్రభాష్యకర్తా ఆదిర్యేషాం తే - శబరాః కిరాతా ఇవ॥ ౨౫౫॥ త ఇతి ॥ మీమాంసాశాస్త్రస్య లోకే సవిజ్ఞానేన ప్రసిద్ధాః - తే అమీ ఇతి ఛేదః - మాంసాశాని మృగాదిమాంసభేదకాని అస్త్రాణి బాణాదీని యస్య తస్మిన్ లోకే కిరాతజనే ప్రసిద్ధాశ్చ - తే మీమాంసకాః - విశ్వం ప్రపంచం - విగతః ఈశ్వరః యస్య తథోక్తం మన్యమానాస్సంతః - సర్వేషాం ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం సత్తాం స్థితిం న సేహిరే నేచ్ఛంతి స్మ - దేవతానాం అగ్నిష్టోమాదీనాం చైతన్యస్య దేహేంద్రియాదివిశిష్టాత్మనః - అపహ్నవం మిథ్యాత్వం - చక్రుః వ్యవస్థాపయంతి స్మ - నవమాధ్యాయే దేవతానాం విగ్రహాదిపంచకనిరాకరణాదితి భావః॥ ౨౫౬ ॥ నిగమేతి ॥ నిగమానాం వేదానాం అర్థస్య నిర్ధారణం న్యాయసహస్రేణ నిష్కర్షణం తస్మిన్ బద్ధాదరేషు - మా సన్నహ్యథాః మా సన్నద్ధో భవ - దూషణార్థమితి శేషః ౨౫౭ ॥ ఆదావితి ॥ ఆదౌ ప్రథమతః - ధర్మే ధర్మపూర్వమీమాంసాదౌ - ప్రథితం ప్రసిద్ధం - ప్రమాణం అగ్నిహోత్రం జుహుయాదిత్యాదిశ్రుతిం అథ భిదాం ధర్మాణాం భేదం - అథ శేషతాం అంగత్వం - అథ - ధర్మాణామితి సర్వత్రాన్వయః - తేషాం ప్రాజ్యం - ప్రయుక్తిం ప్ర

విధం చాతిదేశం చోహం । శాస్త్రం తంత్రం ప్రసంగం సవ్వసవసనశతైస్సహస్ర
గాలోచ యత్ప్రత్యేః భిన్నా మీమాంసకేభ్యో విదధతి భువికే సాదరం వేద
ఋగ్౦॥౯౬౮॥ వర్ణ్యతా వహ్నగపతజ్ఞపజ్జైమినిము నేశ్యాసనపైదికైస్సపైశ్చర
వ్యనతిక్రమణేనయం॥౯౬౯॥ తథాహి ॥ నైయాయికా వానను శాబ్దికా వాత్ర
యీశిరస్సు శ్రమశాలి నోవా । వాదాహ వేద భ్రతి జైమినీయ న్యాయోప
రోధేన తిమాసము త్రా ౦॥౯౭౦॥ యద్వమీమాంసకేషు దోషోద్ఘాటనంత
త్ర తావదవధేహి ॥ ౯౭౧ ॥ భగవద్వసన్యాసవసనం నైవతచ్చైతస్యనిహ్నవ
శ్చైషాం । కర్మత్రిష్ఠావదపతత్త్వాత్ప్రత్యక్ష ప్రసర్ప్య మాయైవ ॥౯౭౨॥ పునరా
లోవ్యసభసముమానం॥౯౭౩॥ ఆగమభూపవిచారిణ్యధికరణ సహస్ర [illegible]

యోగం - శాస్త్రస్య తంత్రమ ఉత్ధికారం ఫలాదికాంవిధం - అతిదేశం ప్రకృతికప దా
సాపృం - ఊహం [illegible] త్రాదీ [illegible] వికృతౌ కప [illegible] లింగవచనపరిణామేన ఉచ్చారణం
[illegible] అతిదేశన [illegible] స్తస్యార్థం - తం [illegible] సకృత్ [illegible] అనేకోపకారకత్వం - ప్ర
సంగ అధికార [illegible] - [illegible] సహస్ర త్తదధికరణప్రతిపాద్య న్యాయాన్ వర్ణయన్తా
నితే హాసకైః [illegible] - [illegible] యద్వ [illegible] విచారయన్తః - మీమాంసకే
భ్యః భిన్నాః అన్యే - [illegible] - వేదస్వరశాంప్ర్వప్రతిపాద్య నిశ్చాయకత్వరూ
పా [illegible] ప్ర [illegible] ని [illegible] అతివేకాభ్యాయాస [illegible]
[illegible] సహస్ర [illegible] ॥౯౬౮॥ [illegible] ॥ [illegible] త్ర [illegible] ఆజ్ఞాప ॥౯౬౯॥
నైయాయికా ఇతి ॥ నైయాయికాదయః త్రయీణ [illegible] కరణ [illegible]
[illegible] జైమినీయన్యాయ [illegible] ప్రాప్త [illegible] ఉపరో
ధేవా [illegible] త్రా [illegible] భ్రతి - తస్మా [illegible]
వంతీత్యర్థః॥౯౭౦॥౯౭౧॥ [illegible] ॥ ఏషాం - భగవతః ప్రపంచేశ్వరస్య అనభ్య
పగమనం అసంగీకరణం [illegible] నిహ్నవశ్చ [illegible] ప్ర
యాః [illegible] త్ర [illegible] నవస్తు
త ఇత్యర్థః॥౯౭౨॥౯౭౩॥ [illegible] ॥ [illegible] వేదస్య [illegible]
త్రా [illegible] సహస్ర [illegible]
రః అస్యాస్తీతి [illegible] అధి [illegible] సహస్రే [illegible]
యద్వా [illegible] సహస్రేణ చ - [illegible] శాస్త్రం [illegible] ప్ర [illegible]
[illegible] - జైమిని [illegible]

పత్సు । స్వామిని జైమినియోగిన్యపి కర్యాతి ప్రాధాన్యమస్మదీయమిదం॥౧౬౪॥ కించ ॥ శబరకుమారిలగురవో మండనభవదేవపార్థసారథయః। అన్యేపి విశ్వమాన్యా జయంతి సంతాయమానతంత్రాస్తే॥౧౬౫॥ అస్త్వేతదపి మానసం గమయ యత్పూర్వతో దృష్టవాన్ సోపహాసం।౧౬౬॥ టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసచ్ఛటా జసిజసాం తిప్తస్ఝిసిప్థస్థమిబ్వస్మస్తాతాం ఇవ చఞ్చూనాం తతఞ్ఝ ఝశో ఘట్యాదిట్। లోపో వ్యోర్వలి వృద్ధిరేచి ఇహ చ భం భో ధాతుధాత్వా ఝలావిత్యేతే దివసాన్నయంతి కతిచిచ్ఛబ్దాన్ పఠంతః పటూన్॥౧౬౭॥కించ ॥ సూత్రైః పాణినికీర్తితైర్బహుతరైర్నిష్పాద్య శబ్దావళిం వైకుంఠ స్తవమప్యమీ రచయితుం వంధ్యశ్రమాః శాబ్దికాః। పక్వాన్నం బహుతాశ్రమేణ వివిధాపూపాగ్ర్యసూపాన్వితం మందాగ్నిర్నను రుంధతే మితబలాస్త్రాతు సుప్యత్తమాః॥౧౬౮॥విశ్వావసుః॥ మహ్యాభరణేషు వైయాకరణేషు భవాన్నాస్మత్కలయదోషశకలం॥౧౬౯॥యతః॥ కృతదురితనిరాకరణం వ్యాకరణం చతుర

స్వామిని జైమినియోగిన్యపి కర్యాతి శాబ్దార్థః ఇతివా - అస్మదీయం హృదయం - రజ్యతి ॥ ౧౬౪ ॥ శబరేతి ॥ శబరః మీమాంసాభాష్యకర్తా - కుమారిలః భట్టః - గురుః ప్రభాకరః - అన్యే అప్పయదీక్షితాదయః - తంత్రం మీమాంసాశాస్త్రం ॥౧౬౫॥ ౧౬౬॥ టిడ్ఢేతి ॥ టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసజితి సూత్రైకదేశః - దఘ్నఞ్మాత్రచ్తయప్ఠక్ఠఞ్కఞ్క్వరప ఇతి శేషాంశః - తిప్తస్ఝిసిప్థస్థమిబ్వస్మసిత్యస్యైకదేశః - తాతాంఝథాసాథాంధ్వమిడ్వహిమహిఙితి శేషాంశః - ఇత్యుక్తప్రకారాన్ కతూన్ పఠుషాతూరాన్ కతిచిచ్ఛబ్దాన్ పఠంతస్సంతః - ఏతే వైయాకరణాః - దివసాన్నయంతి॥౧౬౭॥ సూత్రైరితి॥ పాణిని నామ మునినా కీర్తితైః నిర్మితైః - బహుతరైః సూత్రైః ధాతూత్తరం ప్రత్యయవిధాయకైః కర్తరి కృదిత్యాదిభిః - శబ్దానాం రామకృష్ణేత్యాదీనాం ఆవళిం సమూహం - నిష్పాద్య ఆవిర్భావ్య - వైకుంఠస్య విష్ణోః స్తవం రచయితుం అముమాః గద్యపద్యాత్మకరాత్మనా నిర్మాతుం అశక్తాః - అత ఏవ వంధ్యశ్రమాః వ్యర్థాయాసాః శాబ్దికాః వైయాకరణాః - వివిధైరపూపైః అగ్ర్యం శ్రేష్ఠం సూపాన్వితం అన్నం పక్త్వా - మితం అల్పం బలం శక్తిః యేషాం తాన త ఏవ అఘ్రాతుమపి కిముత భోక్తుమిత్యపి సూచయతి - అత్తుమాః - మందాగ్నిః క్షుద్రహితాః జనాః - ఆ వయంధ తే అనుసరంతి తత్సదృశా భవంతీత్యర్థః॥౧౬౮॥మహీతి ॥ మహ్యాః భువః ఆభరణేషు॥౧౬౯॥కృతేతి॥కృతదురితనిరాకరణవేదాంగత్వాదితి భావః - వ్యాకరణశిక్షాయానః ఏషః చతురర్థః కః

ధీరధీయానః। బుధజనగణనావసరేకనిష్ఠికామేవచైషరంజయతి॥ ౯౭౦॥ కించ॥ పాతంజలేవిష్ణుపదాపగాయాః పాతంజలేచాపిచయేవగాహం।అచఖతేశుద్ధిదమాప్రసూతేరాచక్షతేరిత్థమధోక్షజేచ॥ ౯౭౧॥అపిచ॥ నృణామనభ్యస్తఫణాభృదీశగిరాందురాపాబుధరాజగోష్ఠీ। అబుద్ధచావశ్రుతిపద్ధతీనాంయుద్ధక్షమేవోద్యతయోధసార్థా॥ ౯౭౨॥ తథాహి॥ అస్వీకృతవ్యాకరణౌషధానాంఅపాటవంవాచిసుగాఢమాస్తే। కస్మింశ్చిదుక్తేతుపదేకథంచిత్తైస్స్వైరంవపుస్స్వద్యతివేపతేచ॥ ౯౭౩॥ కృశానుః॥ కథంసఖేశతకోటిపాణినిగదితాదపిపాణినిగదితమేవవ్యాకరణమాద్రియతే। ౯౭౪॥ విశ్వావసుః॥ పాణినీయమేవవ్యాకరణంహిప్రాయేణానాపాధికప్రతీతికారణమితితత్త్రైవాదరఃపండితానాం॥ ౯౭౫॥తథాహి॥ సూత్రంపాణినిబద్ధంక

శలబుద్ధిః వైయాకరణః - బుధజనస్యగణనావసరే-కనిష్ఠికాంఅంగుళీమేవ - రంజయతిసవివప్రథమ ఇత్యర్థః॥ ౯౭౦॥పాతంజలఇతి॥ యోగశాస్త్రకారః- పతంజలేః శేషస్యేదంపాతంజలంశబ్దభాష్యంతస్మిన్ - విష్ణుపదాపగాయాఃగంగాయాఃజలేచేత్థం అధోక్షజేవిష్ణౌచపాతంప్రవేశంఅవగాహంస్నానంమనఃప్రవేశంచభజనమితియావత్ - ఆప్రసూతేజన్మారభ్య- ఆఖతేమరణపర్యంతంచ - శుద్ధిదంఆచక్షతే - భాష్యపఠనంగంగాస్నానంవిష్ణుభజనంచత్రయం ఆజన్మామరణంశుద్ధిప్రదానేతుల్యమితివదంతీత్యర్థః॥ ౯౭౧॥ నృణామితి॥ అనభ్యస్తాఫణాభృదీశస్యపతంజలేఃగీః భాష్యంయైస్తేషాం-నృణాంపండితానాం - బుధరాజగోష్ఠీపండితశ్రేష్ఠసభా – అబుద్ధాఅనభ్యస్తాచావశ్రుతేః అర్థఃసర్వేదస్యపద్ధతిర్మార్గఃయైస్తేషాం - నృణాం - ఉద్యతః యుద్ధాయసన్నద్ధఃయోధానాంసార్థఃసంఘఃయస్యాంసాయుద్ధన్యస్తమహాభూమిరివ - దురాపాదుష్ప్రవేశా॥ ౯౭౨॥ అస్వీకృతేతి॥ అస్వీకృతంఅననుభూతంవ్యాకరణమేవఔషధంయైస్తేషాంపుంసాంవాచిసుగాఢంఅపాటవంపటుత్వశూన్యతా-ఆస్తేతిష్ఠతి-అతఃకస్మింశ్చిదేకస్మిన్శబ్దేతుఉక్తేసతి - వపుః-స్వైరంభృశంస్విద్యతివేపతేకంపతేచ॥ ౯౭౩ ॥ కథమితి ॥ శతకోటిర్వజ్రంపాణౌయస్యతేన ఇంద్రేణశతకోట్యాదిభిశ్చగదితాత్ ఉక్తాత్ వ్యాకరణాత్ పాణినినామునినా ఏకేనగదితమేవవ్యాకరణం ఆద్రియతేస్వీక్రియతే - బుధైరితిశేషః ॥ ౯౭౪ ॥ పాణినీయమితి ॥ పాణినేరిదంపాణినీయం - అనాపాధికంవ్యాకరణాంతరానపేక్షంయథాతథాప్రవిశదాయాం నిర్దోషాయాంప్రతీతౌశబ్దతత్త్వవిజ్ఞానేకారణం - తత్రపాణినివ్యాకరణవిషయే॥ ౯౭౫॥ సూత్ర[illegible]

తే కలయన్ సముద్వహతి సుదృశం వర్ణాదీనాం ధర్మాన్ బుద్ధ్వా విధివద్బుధః ప్ర
యుఙ్క్తేఽసౌ ॥౯౭౬॥ ఇతి విమానమన్యతశ్చారయన్ పురతోఽవలోక్య ॥౯౭౭॥
సఖే పశ్య ఛాందసాన్ ధనచాపలేన విక్రీయమాణామ్నాయాన్ ॥౯౭౮॥ అకృ
ష్టమప్రహృష్టాశ్శిష్టా అపి విత్తచాపలావిష్టాః అధ్యాపయంతి వేదానాదాయ చి
రాయ మాసి మాసి భృతిం ॥౯౭౯॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మైవం వాదీః ॥౯౮౦॥
నాధ్యాపయిష్యన్ నిగమాన్ శ్రమేణోపాధ్యాయలోకా యది శిష్యవర్గాన్ ।
నిర్వేదవాదం కిల నిర్వితానం ఉర్వీతలం హంత తదాభవిష్యత్ ॥౯౮౧॥ కృశా
నుః ॥ విరుద్ధమిదం భాషితం యద్వేదాపాయేన తిన యజ్ఞాభ్యుదయస్స్యాదితి ॥
౯౮౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవగచ్ఛ తావదవిరుద్ధమేవ ॥౯౮౩॥ నామ్నాయజ్ఞో
మఖే యస్మిన్ యజమానతయా స్థితః । తత్సమాగమతస్సోఽపి నామ్నాయజ్ఞో భ

ఏ ॥ యతః పాణినా హస్తేన నిబద్ధం పాణినినా మునినా బద్ధం నిర్మితం చ - సూత్రం వ్యం
గశతం ప్రుం - పాణినిబద్ధమితి విధేయతయా వా యోజ్యం - కంఠే గ్రీవాయాం వాగ్మం ద్విరూపే
చ - కలయన్ కుర్వన్ సన్ - సుదృశం స్త్రియం - శోభనవిజ్ఞానం చ - సముద్వహతి పరి
ణయతి సమ్యగ్బిభర్తి చ - అసౌ బుధః - వర్ణాదీనాం వర్ణాశ్రమాణాం సంబంధినః -
అక్షరపదాదీనాం సంబంధినశ్చ - ధర్మాన్ అధ్యయనాదీన్ - హ్రస్వత్వాదీన్ పుంలిం
గాదీంశ్చ - విధివద్యథాశాస్త్రం - ప్రయుఙ్క్తే అనుతిష్ఠతి ఉచ్చరతి చ ॥౯౭౬॥ ౯౭౭॥
సఖ ఇతి ॥ ఛాందసాన్ వేదమాత్రాధ్యేతౄన్ విక్రీయమాణామ్నాయాన్ భృతకాధ్యా
పకాన్ ॥౯౭౮॥ అకృష్టమితి ॥ విత్తచాపలావిష్టాః - అత ఏవ అప్రహృష్టాః అసంతు
ష్టాః - శిష్టా అపి ఛాందసాః - మాసి మాసి - భృతిం వేతనం - ఆదాయ - వేదాన్ చిరాయ
అధ్యాపయంతి ॥౯౭౯॥ ౯౮౦॥ నేతి ॥ ఉపాధ్యాయలోకాః జనాః - శిష్యవర్గాన్ - నిగ
మాన్ శ్రమేణ నాధ్యాపయిష్యన్ నాపఠయిష్యన్ యది - భృతకప్రత్యవాయశంకయేతి
శేషః - తదా ఉర్వీతలం భూలోకః నిర్వేదవాదం - అత ఏవ నిర్వితానం నిర్యజ్ఞం చాభవి-
ష్యత్ - హంతేతి ఖేదే - వేదమూలకత్వాత్తేషామితి భావః ॥౯౮౧॥ విరుద్ధమితి ॥ అ
పాయః - అభావః - అభ్యుదయః అనుష్ఠానం ॥౯౮౨॥ ౯౮౩॥ నేతి ॥ యస్మిన్ మఖే యజ్ఞే -
అనామ్నాయజ్ఞః వేదవేత్తా న భవతీతి నామ్నాయజ్ఞః యజమానతయా యజమానత్వేన స్థితః
భవేత్ - తస్య అవేదజ్ఞయజమానస్య సమాగమతః సంపర్కాత్ - సోఽపి యజ్ఞః నామ్నాయజ్ఞః
ఆమ్నాయజ్ఞయజమానరహితః న భవేత్ కిం - భవేదేవేత్యర్థః - అథవా - అనామ్నాయ
జ్ఞః న భవేన్నహి న భవేదేవేత్యర్థః - కిం చ - నామ్నా నామమాత్రేణ యజ్ఞః న భవేత్

వేన్నకిం॥౧౮౨॥ శ్వానః ॥ ప్రవశత్వాత్తోద్ధృష్ట్వా సాపవాదం । ఏతే త్యక్తా రాజసేవాసక్తపరిత్యక్త త్రయీధర్మాః సౌఖ్యాద్విపురుషాః ॥౧౮౩॥ నైషాం సంధ్యాభ్యసనాని నాపి చార్చా తాభిః సంగాన స్వే కాలే హవనాని నైవ నాపి వేదాభ్యసనం తు । నతు మిద్ధ్యానిహ భోజనమునాపి ని ద్రావకాశః సహ్యోలోకావపితత్సత్తాం రాజసేవాపరాణాం॥౧౮౪॥ విశ్వావసుః॥ దుస్సహో సా బహుజనపోషకాణామేషాం నిందా॥౧౮౫॥ అనుభవపుషికలావప్యప్రవత్తాః స్వధర్మే ఽనుదినముపకారాణాచరంతో బుధానాం। బహుజనపరిపుష్టౌ బద్ధదీక్షా స్తపి తేన సుసుఖమపిహిత్వా తస్య తే రాజసేవాం॥౧౮౬॥ సర్వాణి దివ్యక్షేత్రాణ్యవలోక్య సాంజలిబంధః కృశానుముద్దిశ్య॥౧౮౭॥ గంగాధురీణ పరిచితాం శ్రీ జగన్నివాసం రంగాదిధామసు చిరాత్ కృత సన్నిధానం। విశ్వం స్వతో విశదమేవ విలోకమానం వందస్వ వ స్తు వరదం తిరుహారాభి

కిం-భవే చే వ ఇతి జ్ఞాత్వా యథావదనుష్ఠితః సజ్జనభవేదనేత్యుక్త్వా పూర్వోక్త రీత్యా జగతః నిర్వేదవాదత్వే సతి నిర్విశ్వాసత్వం సిద్ధమేవేతి భావః॥౧౮౨॥౧౮౩॥ నేతి॥ ఏషాం రాజసేవినాం-సంధ్యా తదనుష్ఠానం సకలాసంపూర్ణా న భవతి అచ్యుతస్య భగవతః అర్చాపూజాపి - సాంగా న భవతి - స్వే యథోక్తే కాలే - హవనస్య ఔపాసనాదేః నియమః న భవతి - వేదస్య అధ్యయనం తాత్పర్యగ్రహణ శీలనం న భవతి - ఏవమాముష్మిక సౌఖ్యాభావముక్త్వా ఐహిక సౌఖ్యాభావమాహ భుక్త్వా యథాకాలే నియతం సిద్ధం అశనసంభోజనం న - అపి చ కింతు - నిద్రాయా అవకాశః అంతరం న భవతి - యతస్తతః రాజసేవాపరాణాం తనుభృతాం - ద్వే లోకా ఇత్యేప్యపి న స్తః॥౧౮౪॥ దుస్సహేతి ॥ ఏషాం రాజసేవకానాం దుస్సహోఽసుమహో గర్వ॥౧౮౫॥ అనుభవేతి ॥ అనుభవపుషిపుష్కలామపి వర్ధనకే - కలౌయుగేపి - స్వధర్మాదప్రమత్తాః ప్రమాదరహితాః బహుజనానాం పరిపుష్టౌ పోషణే - బద్ధదీక్షా - అత ఏవ ఏతే రాజసేవకాః - అనుదినం బుధానాం ఉపకారానాచరంతస్సంతః - తనుసుఖం దేహసౌఖ్యమపిహిత్వా - తనుసుఖమపి సుఖమితివా - రాజసేవాం తస్య తేమన్వంతి॥౧౮౬॥౧౮౭॥ గంగేతి ॥ రంగాదిషు శ్రీరంగజంబుకేశ్వరాదిషు ధామసు స్థానేషు - చిరాత్ కృతసన్నిధానం - విశ్వం ప్రపంచం - స్వతః స్వభావాదేవ - విశదం యథాతథావిలోకమానం - గంగాయాః ధురీణాః ప్రవాహేణ పరిచితః శ్రీ పాదస్యతత్ - గంగాధురాపరిచితాః అంఘ్రయః యస్యతం - గంగాజటాజూటమితివా తరువారాః - వరదావరస్య

ధానః ॥౯౯౦॥ కృశానుః ॥ నన్వత్ర తృతీయచరణార్థో ననుహ్యాం రోచతే ॥
౯౯౧॥ [illegible] లోచనే [illegible] తే పుష్పవత్తయా । సౌతాత్పర్యం స్ఫుటం
[illegible] ॥౯౯౨॥ విశ్వేశ సను ॥ చంద్రసూర్యలోచనతయా
[illegible] క్రమేణ [illegible] తు [illegible] ॥౯౯౩॥ శృణు తావది
దం ॥౯౯౪॥ [illegible] సహాయశ్శ్రియశ్చిం
తారత్నసపత్నవీక్షితః [illegible] తం । దోర్భిర్విశ్వేన హి గాత్ర
వాక్ [illegible] నేత్రవాక్ సగ్రీవేణ చ మిత్రవాక్ కుశలవ
బ్రహ్మాదిభిః పుత్రవాక్ ॥౯౯౫॥ సఖా సంక్షిప్య వక్ష్యమాణం పారభూతమర్థం
గృహాణ ॥౯౯౬॥ నరాస్సురా హా వశవః [illegible] పి వా న నిందనీయాః పురుషేణ భూ

తాని [illegible] హరాజిభక్తమః [illegible] హరాశ్చ అభిధానాని నామాని హరిహరాదీని యస్య తజ్జగ
న్నిదానం వస్తు - [illegible] ॥౯౯౦॥ సన్నితి ॥ అత్ర శ్లోకే తృతీయచరణస్య
విశ్వ [illegible] దేః అర్థః [illegible] జగదవలోకనం ॥౯౯౧॥ విలోచన ఇతి ॥ యస్య
[illegible] లోచనే ద్వే - [illegible] యమితి చ - పుష్పం పటలాఖ్యరోగః తద్వత్తయా - పుష్పవం
తౌ సూర్యాచంద్రమసౌ తదాత్మతయా చ విఖ్యాతే - స హరిః - న తు హరః తదన్యలోచన
స్యాపి తస్య సత్త్వాదిత్యర్థః - సర్వం స్ఫుటం సౌ తాత్పర్యం కథం [illegible]
[illegible] ॥౯౯౨॥ చంద్రేతి ॥ చమత్కారశ్లిష్టశబ్దప్రయోగః - చక్రం ధారయతీత్యంత
[illegible] విష్ణోశ్చక్రప్రదాయకమితి చ ॥౯౯౩॥౯౯౪॥ శ్రేయ ఇతి ॥ తోయ
దస్య సంప్రదాయే స్వభావే రసికా స్నిగ్ధా భాయా యస్య సః - చింతారత్నస్య చింతా ను
[illegible] సపత్న స్పృశః వీక్షితస్య కటాక్షస్య లవః యస్య సః - శ్రియః సహాయః హరిః - అయ
తమవిచ్ఛిన్నం శ్రేయః - చేక్రీయతాం భృశం కరోతు - [illegible] హరిః - విశ్వేన - [illegible] ర్థే
గాత్రవాక్ శరీరనాక్ - [illegible] సర్వం ఇతి శ్రుతేః - స ఇతి సంబంధః - తోయ
దానాం సంప్రదాయః మార్గః [illegible] - భాయా అనాతపా ఇవ ఛాయాః కేశాః - తత
[illegible] మైవ రసికాః మనోజ్ఞాః కేశాః యస్య - శ్రియః సకలలోకైశ్వర్యస్య సహాయః
[illegible] మహేశ్వరః । ఉష్ణాః అంశవో జ్వాలా యస్య తేన అగ్నినేత్యపి శబ్దస్సముచ్చితః
కుశలం వాంఛతి ప్రాప్నువంతీతి కుశలవాః - బ్రహ్మాదయః బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేంద్రాః
[illegible] పుత్రవాక్ - బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేంద్రాస్తే న ప్రసూయంతే ఇతి శ్రుతేః - త్రయస్తే కా
[illegible] స్మాన్మహేశ్వరాదిత్యాది పురాణాచ్చేతి - శేషముభయత్ర సుగ
మం ॥౯౯౫॥౯౯౬॥ నరా ఇతి ॥ భూమ్నా [illegible] స్వినా పురుషేణ న నిందనీయాః - య
[illegible] లావపి అతిదోషప్రచురే జగత్త్రయే - తే నరసురపశుపక్ష్యాదయః - వీతగుణాం కే

ష్ణునా। యతోఽతిదోషప్రచురే జగత్త్రయే న సంతి తే వీతగుణాః కలావపి ॥
౯౯౭ ॥ కృశానుః ॥ దార్ఢ్యాయ గుణసమృద్ధేర్దోషమణితిస్సమస్తవస్తూ
నాం। అస్మాకముపనిబద్ధా సిద్ధాంతస్యేవ పూర్వపక్షోక్తిః॥ ౯౯౮॥ కవేర్వా
క్యం॥ ఇతి సకలజనానామీరయంతౌ స్వభావాన్ మధుమథనపవిత్రక్షేత్ర
సేవాకృతార్థౌ। అనుపథి దృఢసఖ్యౌ హంత గంధర్వముఖ్యౌ నిజసదనము
గాతాం నిర్భరానందసాంద్రౌ ॥౯౯౯॥ సకలకుశలసిద్ధ్యై సర్వదేవస్థలేషు ప్ర
జతు భువి చ వృద్ధిం వత్సరాద్యుత్సవశ్రీః। అపగతభవరోగైరధ్వరాణాం ప్రయో
గైరఖిలశుభకరాణామస్తు భద్రం ద్విజానాం॥ ౧౦౦౦॥ జయతు జగతి లక్ష్మ
ణార్యపక్షో జయతు వచశ్శ్రుతిమౌళిదేశికానాం। జయతు నిగమవర్త్మ సు

వలదోషవంత ఏవ న సంతి - కింతు గుణవంతోఽపి సంతీత్యర్థః॥ ౯౯౭ ॥ దార్ఢ్యాయే
తి॥ అస్మాకం సంబంధినీ - దూషణానాం భణితిః కథనం - సమస్తానాం వస్తూనాం - పూర్వ
పక్షోక్తిః సిద్ధాంతస్యేవ - గుణసమృద్ధేః దార్ఢ్యాయ దృఢీకరణాయ ఉపనిబద్ధా భవతి॥
౯౯౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణ సకలజనానాం స్వభావాన్ ఈరయంతౌ కథయం
తౌ - అనుపథి మార్గే - మధోః అసురస్య వసంతస్య చ మథనః క్లేశకః హరిః మిత్రమన్మ
థనాశనాత్ వసంతదుఃఖకరః హరశ్చ తస్య సంబంధినాం పవిత్రాణాం క్షేత్రాణాం సే
వయా కృతార్థౌ అత ఏవ నిర్భరానందసాంద్రౌ సంతౌ దృఢసఖ్యౌ గంధర్వము
ఖ్యౌ కృశాను విశ్వావసూ - నిజసదనం గంధర్వలోకం అగాతాం॥ ౯౯౯॥ సకలేతి ॥ కిం
చ భువి - సర్వదేవస్థలేషు - వత్సరాద్యుత్సవశ్రీః - సకలానాం కుశలసిద్ధ్యై వృద్ధిం ప్ర
జతు ప్రాప్నోతు - అపగతః భవః సంసార ఏవ రోగః యేభ్యస్తైః - అధ్వరాణాం - ప్రయో
గైః అనుష్ఠానైః అఖిలస్య లోకద్వయస్య శుభకరాణాం ద్విజానాం భద్రం మంగళం అ
స్తు - అత్ర వాక్యాంతే ప్రవక్తృ శ్రోతౄణాం శ్రేయోఽభివర్ధనాయాశీః॥ ౧౦౦౦ ।
జయత్వితి ॥ లక్ష్మణార్యాః రామానుజార్యాః - తత్పక్షః విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతః - ల
క్ష్మణస్య సౌమిత్రేః ఆర్యః పూజ్యః శ్రీరామః తస్య పక్షః ఇష్టః శివశ్చ జయతు - స్పష్టం చై
తచ్ఛివగీతాదౌ - శ్రుతిమౌళిదేశికాః వేదాంతాచార్యాః తేషాం సంబంధి - శ్రుతీనాం
మౌళిః ఉపనిషత్ - తత్రత్యం వచః - సర్వైశ్వర్యసంపన్నః సర్వేశ్వరశ్శంభు
రాకాశమధ్యః ఈశానస్సర్వవిద్యానామిత్యాది చ - తాదృశోపనిషద్దేశికానాం ఉప
దేష్టౄణాం వచః ఉక్తవిధం జయతు - సుప్రసన్నం నిగమవర్త్మ వైదికమార్గః

ప్రసన్నం జయతు చిరాయ మురారిరంజనాద్రౌ ॥౧౦౦౧॥ ప్రకారదోషప్రచురే మదీయే గ్రంథేప్యముష్మిన్ కరుణానుబంధాత్ । ప్రసాదవంతో న కృశానవంతు వరంతు విశ్వావసవంతు సంతః ॥౧౦౦౨॥ ✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽✽

ఇతి పంచమత భంజననిబంధనవిఖ్యాత తాతయజ్వభాగినేయ వాజపేయ సర్వపృష్ఠాప్తోర్యామాది యాజ్యాత్రేయవంశమౌక్తికీభవదప్పయార్యతనూభవశ్లేషయమకచక్రవర్తి రఘునాథాచార్యతనయస్య శ్రీనివాసకృపాతిశయసంవిదితనయస్య సీతాంబాగర్భసంభవస్య శ్రీమత్కాంచీనగరవాస్తవ్యస్య వేంకటార్యయజ్వనః కృతిషు విశ్వగుణాదర్శస్సంపూర్ణః. ✽✽✽

జయతు-అంజనాద్రౌ నీలాచలే - మురారిః శ్రీనివాసః - జయతు సర్వోత్కర్షేణ వర్తతాం॥౧౦౦౧॥౧౦౦౨॥ . . . .

ఇతి శ్రీమత్కౌశికకులపయఃపారావారచంద్రేణ-మీనాక్షీజానేర్యజ్ఞేశ్వర
విద్వచ్చూడామణేరాత్మజేన-సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూపశ్రీకృ
ష్ణపాదకమలధ్యానామృతపానప్రముదితహృదయేన-మధురసు
బ్బశాస్త్రిణా-సంగ్రహతఃకృతం-భావదర్పణనామ
విశ్వగుణాదర్శవ్యాఖ్యానం - సంపూర్ణం.

విశ్వగుణాదర్శం - సవ్యాఖ్యానం

సంపూర్ణం.

